

DIV 4

B. P. M. 34.

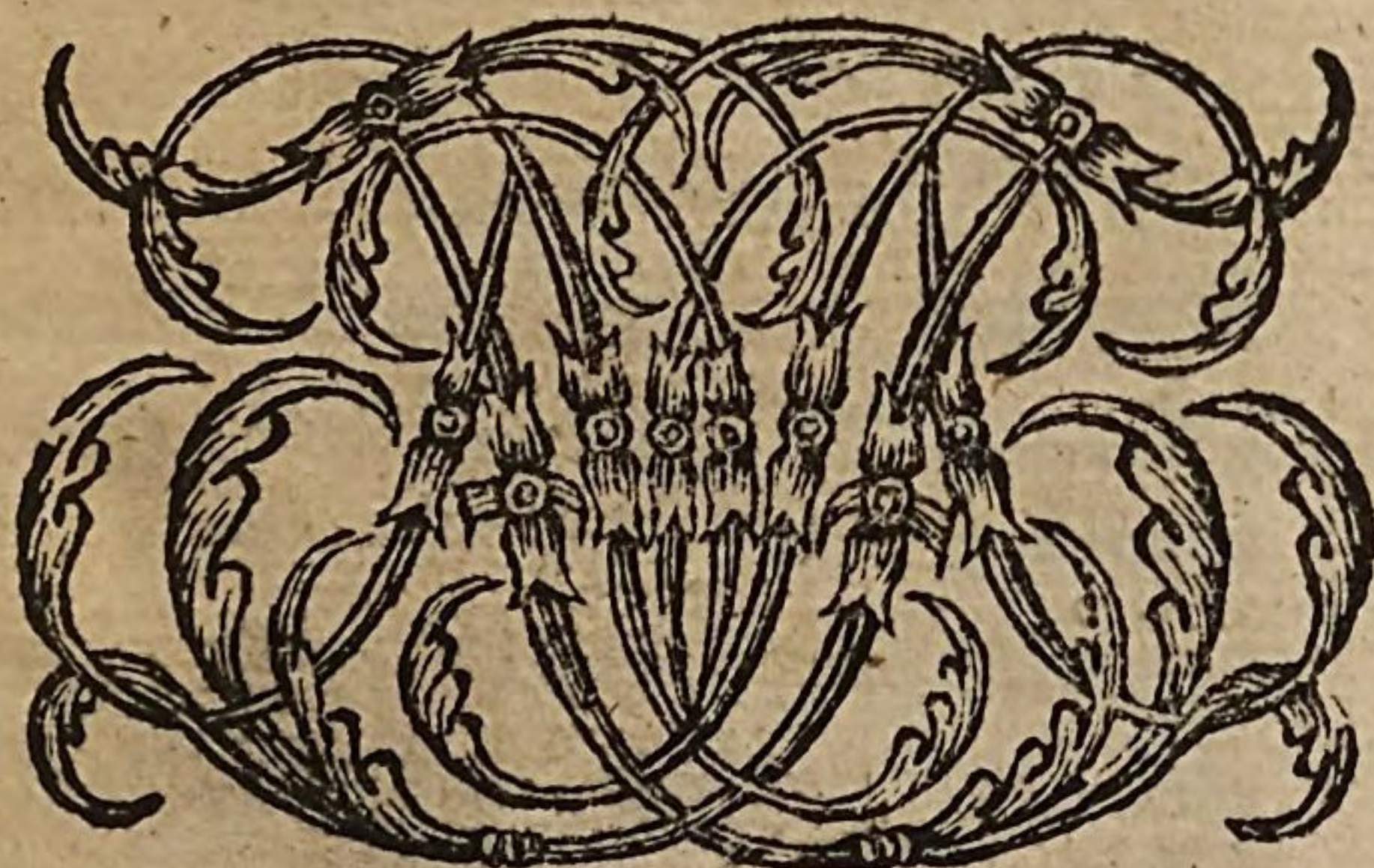
14036

24

Observationes variae de linguis & origine
vocalulorum, nec non de concinnando Dictio-
nario, & perpolenda lingua Germanica, ex ore
& Schedis Illustris Leibnitii quondam notatae
& descriptae, à J. F. F. vid. Felleri Monumenta
inedita p. 594.

ILLVSTRIS VIRI
GODOFR. GVILIELMI
LEIBNITII
COLLECTANEA
ETYMOLOGICA,
ILLVSTRATIONI LINGVARVM,
VETERIS CELTICÆ, GERMANICÆ,
GALLICÆ, ALIARVMQVE
INSERVIENTIA.

C V M
P R Æ F A T I O N E
JO. GEORGII ECCARDI.
CONTENTA SEQVENS PAGINA INDICAT

H A N O V E R Æ,
SUMPTIBUS NICOLAI FOERSTERI,
M DCCXVII.

MANUSCRIPT

THE HISTORY OF THE

ROYAL SOCIETY

OF LONDON

FROM THE YEAR 1660

TO THE PRESENT TIME

BY JOHN WALLIS

OF THE SOCIETY

PRINTED BY J. STURGEON

IN THE YEAR 1756

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

JO. GEORGIVS
ECCARDVS.

Ui iusta nuper Illu-
stri, mihiq̃ue, dum
viveret, amicissimo
viro, GODOFRE-
DO GVILIELMO
LEIBNITIO, solvi
curavi, jam etiam de relictis ejus in-
genii foetibus sollicitus esse debeo, qui
perennis instar monumenti, quod ipsa
hæredis gratitudo nondum erexit,
nominis æternitatem apud posteros
conservabunt, & divinæque mentis
aciem aheneamque diligentiam fu-
turis seculis ostendent. Plurima ille
luce digna reliquit. Nec in uno al-
teroque studiorum genere acquievit;

sed omnem disciplinarum artiumque
circulum emensus, ubique obscura
illustravit, & ignota detexit. Testes
sunt innumeræ schedæ superstites, tot
meditationum profundarum totque
noviter cogitatorum conservatrices.
Videbunt omnia hæc, mea cura, suo
tempore diem, quam merentur. In-
terim primus e typographeo exeat
libellus publico usui jamdudum de-
stinatus, cui ipse per omnem pene
orbem celeberrimus author ante ali-
quot annos titulum COLLECTA-
NEORVM ETYMOLOGICORVM
indiderat in Catalogo Lipsiensium
nundinali.

Occasio illum colligendi hæc fuit.
Observaverat Vir Illustris in historiæ
veteris perscrutatione, opem non tra-
latitiam afferre cognitionem lingua-
rum veterum, eamque quam maxi-
me promoveri radicum indagatione.
Cum itaque me anno 1698. laborum
suorum historicorum adiutorem ele-
gisset, atque observasset, me non so-
lum rerum Germanicarum studio de-
ditum

ditum esse; sed etiam in origines & antiquitates nostræ linguæ horis subsēcivis inquirere, sedulus adhortator erat, ut cœptis insisterem, nec successum labori difficili defuturum augurabatur. Calcar ita sponte currenti addiderat, & meditationes meæ crescebant per plurium annorum diligentiam in molem non contemnendam. Constituebam igitur tandem, eruditos de proposito meo certiores facere, edita *Historia Studii Etymologici linguæ Germanicæ impensi*, simulque symbolam eosdem rogare. Perplacuit hoc illi, & primus in me, rerum quarundam etymologicarum communicatione, beneficus esse voluit. Cum vero ipsi non adessem coram, dedit illas, uti hic exhibentur, industrio Bibliopolæ nostro Forstero imprimendas. Animus erat, Epistolam opusculo præfigere, mihi inscriptam, atque in illa de iis, quæ non attigeram, quæque me porro juvare posse judicaret, agere. Sed iter Viennense, aliæ inde occupationes, ac

tandem mors inopina institutum hoc
ejus, & tot alia majoris ponderis mo-
limina sufflaminarunt.

Præsenti vero libello, qui duobus
tomis constat, plurimum bonæ, imo
optimæ, frugis inest: Ubique enim
hactenus non dicta, & scitu tamen di-
gna proferuntur: ubique ulteriori
aliorum disquisitioni materia suppe-
ditatur; & paucis verbis ad majores
atque eruditas meditationes via ster-
nitur.

I. Primo loco comparent AN-
NOTATIONES IN JO. HENRICI
OTTII FRANCO-GALLIAM Basi-
lex 1670. editam, in qua Author ma-
jorem partem vocum Gallicarum ex
Francorum dialecto Germanica in
Galliam venisse, satis feliciter post
Wolfg. Hungerum ostendit. Ap-
paret ex hoc & alio, quem *de Nomi-
nibus propriis* conscripsit, libro, vi-
rum fuisse non leviter in linguæ no-
stræ studio versatum, atque ad con-
scribendum *Lexicon Etymologicum*
non ineptum, quod moliri jam Jo.
Ba-

AD LECTOREM.

Baptistam Ottium, Hebrææ linguæ apud Tigurinos Professore, ex Thomæ Crenii Animadvers. Philolog. Parte XII. p. 161. intelligo, ALODE de cætero ego non tam ab *a* privativo & *lode*, quasi sit *non-leudium*, ut in annotationibus dicitur;) quam ab *al*, *alt*, antiquus, vetus, & *ode*, *or*, possessio, proprietas, descendere existimo. Veteres enim authores *alodium* possessionem antiquam & *avitam* proprietatem latine nominant. AMBRE pro succino mihi itidem non Arabica; sed Germanica vox esse videtur, ab *amberen*, *anbernen*, sive *anbrennen*, incendere, derivata; ut ita *rem ustilem* vel *incensibilem* denotet. Favilla ex pariratione & fonte Belg. *amer*, *amber*, Sax. *emmer* & Anglis *ember* q. s. *ustum* dicitur. Succinum certe a Germanis ad Arabes delatum, unde & nomen ab iis venisse, verosimile est. Skinnerus in Etymol. Anglicano mecum sentit. Et debet ea vox antiquissima esse, quoniam jam Homeri tempore ab *ambra grisea* aromata

suaveolentia, quæ vino infundebantur, *Ambrosia* dicta sunt, ut celeberrimus Wedelius Exercit. Medico-Philolog. Dec. V. solide ostendit. BOUC Gallorum est a nostro *Bock*, caper; sed hoc non tam a curvitate cornuum, quam a veteri *bocken*, ferire (nam cornu ferit ille) deflexerim. Gallicum FEE, ex veteri *fata*, mulier divina, fatidica, incantatrix, & spectri jam species, mihi idem ac vetus Celticum *Vates*, auguriorum captor, augur proprie esse videtur. Notum enim est, Celtas habuisse *Druidas* sapientes; *Bardos* poematum cantores; & *Vates* (Græce Strabo Lib. IV. *Ὀυάτης* scribit) seu futurorum ex auspiciis & extis victimarum prædictores. Diodorus Siculus Lib. V. & Ammianus Marcellinus Lib. XV. c. 9. eorundem hoc modo meminere: sed posterior author *Euhages* falso nominat, nisi hic vitium scribæ lateat, qui vocem *evhates* seu *vates* oscitanter in *euhages* olim commutavit. De auguriis proprie usurpatur verbum

ca-

capere, quod Saxonibus & veteribus *faten*, superioribus Germanis *fassen* sonat. Lingua vero Celtica, si non una plane olim cum Germanica, arte certe cognata eidem fuit. Hinc suspicari possemus, ab hoc verbo Celticum & Latinum *Vates* esse idem ac Germanicum *fater*, captor, sc. auguriorum; & Latinum *fatum* aut Celticum *ffavvd*, proprie *captum* sc. augurium, h. e. *id, quod eveniet*, sive *fortunam*. Melius certe hæc quadrant, quam aliæ aliorum rationes. Religione Celtarum veteri abolita, memoria *vatum* sive *fatarum* (des fees) apud plebem in Gallia remansit, quæ id nomen *Faunis fatidicis* indidit; quemadmodum etiam a *Druidibus* *ephialtem* morbum, quem spectrum nocturnum esse sibi imaginantur, Germani superiores *die Trutte* appellant. Hecaten Germanorum sive Velledam (Frau Holde) etiam a rusticis in Misnia alicubi *frau Faute* seu *dominam fautam* dici, in itinere quodam expertus sum, id quod cum Cel-

tico congruit: & *Vanda*, celeberrima in Polonorum historia vates & heroina, litera *n* inserta, etiam ex vatribus (*fées*) veteribus efficta esse poterit; ut adeo tales vates, præter Celtas, etiam Germani & Sarmatici populi cognoverint. Vocem GIBECIERE Illustris Leibnitius formatam credit ex *Ægyptia* sc. pera, unde joculariores, quod libitum est, promunt. Sed cum Gallica syllaba *gi* ut nostrum *sch*i vel *sch*ie pronuncietur, & joculariores, ad præstigias suas exhibendas, *caliculis* præcipue utantur, qui Germ. *becher*, it. *bicchieri* dicuntur; inde ego conjicio, Gallicum a Germanico depravatum esse, & peram illam nobis olim *schiebbecher* qs. *conde-caliculum*, vel latinius *conditorium caliculorum* nominatum esse. *Schieben* pro *condere* superioribus Germanis in usu est; ibi enim dicunt: *schieb* vel *schup* *dieses in den Sack*, conde hoc in marsupio; *Schiebsack* est marsupium; & *Schuppe*, locus, ubi quid condi potest. Sed de his alibi plura.

II. Secundo loco expressæ sunt NOTÆ AD GLOSSARIUM CHAUCICI SPECIMEN, quod ab Amplissimo & antiquitatum studioso Kelpio, Canonico Ramesloviensi, confectum, integrum & ego asservo. Chauci hic appellantur incolæ Bremensis Verdenfisque Ducatus. Dubitatur in his notis, unde sit *afvurieher*, pro *pascuo ab aliis separato* usitatum. Ego sic sentio. *Riehe*, nobis est fossa, & inde *verrieher*, & contracte: *vrieher* vel *vurieher* analogicè *fossa cingere*; atque *afvurieher*, fossa ducta aliquid ab alio separare, & tandem etiam in genere *separare*. Hinc apud Pictorium in Dictionario Helvetico *friesen* exponitur *die Græben auf dem Felde aufthun, concidere agrum fossione*: & *fries* ibidem est *fossor*, *ein Gräber*. Quid si inde *Frisia* sit terra fossis referta? Convenit appellatio hæc naturæ illius regionis, quæ per magnum fossarum numerum cultui apta reddita est. Porro fossæ olim & nunc inter præcipua munimenta numeran-

merantur; unde usu venit, ut *vuriet, vried*, sive, ut communiter scribimus, *Friede*, quod hoc modo proprie *fossa cinctum, munitum* designat, jam pro *tuto, securitate, pace*, adhibeatur; quam ego vocis rationem non spernendam duco. *Frieden* etiam apposite *fossas*, quibus agri muniuntur, & tuti redduntur, in Statutis localibus alicubi nominari, me legisse memini. AUGENBRADE, palpebra, origini suæ convenienter sic vocatur; posterior enim vocis pars *brade* deflexa est a *brad, bard, bærd, bord*, elatum, limes, ora, & ita *oculorum quasi limitem*, sive id quod *superne oculos cingit & munit*, denotat. Corruptum deinde est in *braë, bravv, brane* &c.

III. Sequuntur CELTICA, & quidem in iis primò Epistola Leibnitiana ad Jobum Ludolphum, qua ipsum de Pezronii Abbatis Charmoyensis instituto *Origines Gentium* scribendi certiolem facit, ac simul de eodem argumento egregia plane profert.

De-

Deinde exhibentur ipsæ Pezronii literæ, in quibus de futuro suo libro agit, & Leibnitius observationes in eas suas subjungit. Immortuus tamen est operi Pezronius, nec eruditus orbis ex eo aliquid vidit, præter *Antiquitates Gentis & lingue Celticæ*, quæ anno 1703. Parisiis lingua Gallica conscriptæ prodierunt. Memorabilis porro est Epistola Leibnitiana ad Serenissimam Ducem Aurelianensem viduam, in qua sententiam suam de monumento Celtico, sub templo Cathedrali Parisiensi effoso, exponit. Describere illud, peculiaribus libellis Parisiis 1711. impressis, Clarissimi viri, Mauturius & Baudelotius, in quibus & æri incisum exhibetur. Baudelotianam tamen designationem, quam nostro quoque æri ad paginam 75. incidi fecimus, accuratiorē Mauturiana esse, Nobilissimus Geislerus, testis oculatus, & antiquitatum cultor sedulus, cujus brevi Commentationem de *Dea Nebalennia* videbimus, mihi retulit.

Re-

Regressit ad Leibnitianam expositionem quædam Baudelotius, & Leibnitius Epistola satis prolixa, quæ dixerat, defendit; ad quam iterum Baudelotius respondit; sed cum ostenderet, se in antiquitatibus Celticis non adeo esse versatum, & ad aliena dilaberetur, Leibnitius, melioribus occupatus, disputationem abruptit. Et Leibnitiana & Baudelotiana hæc scripta libenter adjungerem, si jam liceret. Interim de notabili illo monumento & meam sententiam (præteritis tamen omnibus iis, quæ viri eruditione insignes, modo laudati, jam exposuerunt) expromere non alienum ab hoc loco esse duco. Quatuor sunt lapides, qui forsan circa aram positi, aut ipsi aræ fuerunt, iique in omnibus lateribus figuras exhibent plane memorabiles. Paganismo abolito, loco motos, & fundamento templi cathedralis subiectos fuisse, facile credo. Aram autem & hosce in circuitu lapides *nantas Parisinos* posuisse, inscriptio hæc ejus prodit: TIBERIO CÆSARE AVGVSTO
JO-

JOVI OPTVMO MAXSVMO...M
(h. e. aram) NAVTÆ PARISIACI
PVBLICE POSIERVNT. Ad Or-
thographiam hic notandum; *u* jam
olim ut *y* vel *i* pronunciatum fuisse,
imo ex ipso Græco *v* corruptam lite-
ram esse; unde scribebant *optumo*,
maxumo, & pronunciabant *optimo*,
maximo. *Posierunt* pro *posuerunt* di-
cebant, & verbi prolatis sonus, qua-
cunque vocali scriptum esset, unus
erat. Galli morem hunc pronun-
ciandi retinent; & nos eundem usque
ad duodecimi seculi tempora habui-
mus. In MStis enim observamus,
u simpliciter positum, ut *y* elatum
fuisse, quando vero sonum Græci *u*
habere debebat, super addebant vel
adjungebant *o*, hoc modo *u* vel *uo*.
Unde *o* illud in vulgari adhuc scri-
pturanos, jam obliti, quid fuerit o-
lim, forma spiritus lenis (*u'*) vel cir-
cumflexi (*ũ*) superimponimus. Post
inscriptionem quarta in primo lapi-
de figura sequi videtur, quæ in Bau-
delotii delineatione sex hominum
non

non armatorum thoraces exhibet, quorum capita lauro, vel, quod Celtis convenientius, quercina fronde cincta sunt. Confitetur enim vir Clarissimus, distinctè frondium genus agnoscere non potuisse. Unius os barba destitutum est, & cum infra Druida, viscum cædens, etiam imberbis appareat in Lapidis II. figura tertia, ideo & hunc Druidam; sacræ hujus ceremoniæ antistitem, esse autumo; quod ex venerabili, quem præfert, aspectu confirmatur.

Celtas enim reliquos mystaces aluisse, certum est, & ex lapidibus quoque his confirmatur. Mauturius lapidibus non satis accuratè inspectis detrita omnino capita exhibet. Is apud Baudelotium inscriptum est: SENANIEWIEILOM. Mauturius legit solum: SENANI V. EILO. Quid hoc monstri sit quæritur? Mauturius hariolatur, fisti hic Græcos Asiaticos, qui tempore Tarquinii Prisci in Galliam venerunt, foedereque cum Gallis percusso, Massiliam fundârunt: vel

vel posse esse Regem Gallorum Ligu-
rum Senanum cum duobus Legatis
Græcis, quorum uni hic filiam suam
Giptem in matrimonium dedit, A-
thenæo & Justino testibus. Baude-
lotius in voce *Senanie* Sequanicos
quidem, à *Sequana*, vulgo *Seine*, no-
minatos agnoscit: sed, quod sequi-
tur, non intelligit. Videtur tamen
ipsi, literis restantibus *lieud*, quod
Germanis canticum denotat, & jam
Lied effertur, apparere; ut ita *Can-
tores* Gallici vel *Bardi* exhibeantur.
Nec Leibnitio displicet hæc opinio.
Ego nil tale hic percipio. Sed V.
EILO vel WIEILOM Celticum esse
conjicio. Jam Cambrobritannis,
qui ex Celticæ gentis reliquiis sunt,
adhuc est, *huvyllo llong*, navigo; *huvy-
lio*, dirigo, ago; *huvyl*, iter, progres-
sus; item velum, linteum, carbasa, vel
proprie, id quod navem dirigit & du-
cit. Et cum *ei* veteribus, ut *i lon-
gum*, pronunciatum fuerit; ideo
vvieilom idem erit, ac *vvüilom* vel *huvy-
lom*, ac *Senanie vvieilom* significabit

b

con-

convenientissime *Sequanicos nautas* seu *navium Sequanicarum gubernatores*, quos habitus sacra facere indicat, & ipsa inscriptio aræ fundatores fuisse prodit. Terminatio *om* vel *on* pluralis numeri nota est. Sic in Daviesio *derwyddon* Druides exponitur. Tertia in primo lapide figura Celtas tres sistit, sinistrorsum se religiose convertentes, & more patrio lanceis & clypeis oblongis instructos. Inscriptio eos EURISES vocat. Mauritius hinc *portum Erycis*, ubi Græci appulerint, vel *Hierisum* urbem, Massiliensium coloniam, sibi imaginatur. Sed hæc longè nimis petita. Baude- lotius huc trahit Cambro-Britannicum *eurid*, auro inductum, & putat circulum, quem unus ex tribus viris gestare videtur, coronam auream fuisse, quam obtulerint Numini, cui aram dedicaverant. Sed circulus ille nimis grandis est, & potius vinculum dolii, quam coronam refert. Unde ego *Eurises* potius existimo esse pluralem vocabuli Celtici EVRYCH, quod

quod apud Daviesium *aurifex*, *artifex*, *fabricator*, *faber*, apud Jonesium vero Anglicè a *Goldsmith*, also a *Bra-sier*, a *Tinker*, hoc est *aurifex*, *faber ærarius*, *circuitor ærarius* (*Kessel-flicker*) redditur. Celticum *ch*, ut nostrum *sch* vel *s*, elatum fuisse, Gallo-rum nostrorum pronuntiatio à Celtis orta arguit. Indicantur ergo *fabri ærarii*, qui nautas in ceremonia hac sacra comitati sunt. Circulus æreus forte est circumferentia lebetis, vel super quem lebes sacer formandus erat; & si idem ligneus fuit, forte indicat, hominem, qui eum gerit, *victorem* fuisse. Latus quartum tres imberbes sistit, & more gentis armatos. Forte isti juvenes Druidarum discipuli fuerunt.

Lapidis secundi latus primum *Vulcanum* exhibet fabrorum ærariorum, quos effictos in primo lapide vidimus, patronum. *Volcanus* scribitur. Putaverim Monumenti authores partim Celtas, partim Romanos fuisse, & inde Deos & sacra utriusque gentis

miscuisse ; vel certe Celtas Romanorum Deos suis addidisse, ut placerent Tiberio Cæsari, Gallicæ superstitioni infesto. Quanquam & metallorum Deum habuisse & ipsos, facile crediderim; cum & nos *Alpes*, five *virunculos metallicos* venerati simus, & Slavi *Coboldos*, quod idem denotat, tanquam præsides metallorum coluerint. Latus alterum *Jovem* exhibet, nec, quod ibi moneam, habeo. In tertio latere expressus est Sacerdos Hesi, five Druida imberbis (unde, Druidas barbam non aluisse, apparere videtur) alba veste indutus, quercum ascendens, & aurea securi viscum cædens. Superstitionem hanc & omnes ceremonias circa rationem colligendi viscum nobis servavit Plinius, Hist. Natur. lib. XVI. c. 95. *Nihil, inquit, habent Druidæ (ita suos appellant magos) visco & arbore, in qua gignatur, (si modo sit robur) sacratius. Jam per se roborum eligunt lucos, nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca pos-*

possint Druidæ videri. Enimvero quicquid adnascatur illis, e cælo missum putant, signumque esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id. rarum admodum inventu, & repertum, magna religione petitur: & ante omnia sexta luna, quæ principia mensium annorumque his facit, & seculi post tricesimum annum, quia jam virium abunde habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque rite sub arbore præparatis, duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum vinciantur. Sacerdos candida veste cultus arborem scandit: falce aurea demetit: candido id excipitur sago. Tum deinde victimas immolant, precantes, ut suum donum Deus prosperum faciat his, quibus dederit. Fæcunditatem eo poto dari cuicunque animalium sterili arbitrantur: contra venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio est. Druidæ Britannis adhuc Deruiddon dicuntur, & iisdem dar & deru significat quercum.

Unde apparet, Plinio non ad Græcum
Δεῦς confugiendum fuisse, cum in Cel-
 tico etiam ratio nominis appareat.
Δεῦς tamen cum Celtico convenire
 non nego. Celtas autem quercum
 adamasse conjicio, tanquam symbo-
 lum, ad nomen ipsorum alludens:
 nominis tamen veram rationem de-
 pendere puto à Celtico *devvr*, *theuer*,
 & Germ. *treu*, Sax. *tru*. Spectra e-
 nim ex Druidibus conficta, quæ *Trut-*
ten & *vveisse Frauen*, candide indutas
 fœminas, ve etiam *sapientes fœminas*
 dicimus, bona consilia hominibus
 dare, & mala averruncare vulgo ad-
 huc apud plebem creduntur. Viscus
 roboreus nostræ quoque Germanicæ
 plebi & venatoribus in veneratione
 est, ut Gallorum religioni & horum
 cultum affinem fuisse suspiceris. Nec
Ænéæ aureum ramum aliud quam vi-
 scum fuisse certus sum, ut adeo &
 Phrygica superstitio eum inter res sa-
 cras habuerit. Viscus certe, hyeme
 præsertim, flavi est seu aurei coloris.
 Plinius dicit, viscum Druidas sua lin-
 gua

gua omnia sanantem vocare. Jam
 Britannis & Aremoricis *iach* salutaris,
 sanus, saluber; *jachau*, sanare, mederi;
jechyd, sanitas, salus, dicuntur. A ut
ævele efferri quibusdam, notum est:
ch ut *s* pronunciatum Celtis, supra
 monuimus. *Fach* itaque sonabit
jaesch, *jes*, & nomen visci erit, qui hic
Esus, abjecto jota initiali & Romano
 more inflexus, vocatur. Viscum au-
 tem ob hanc nominis affonantiam
 symbolum Dei Celtici *Hæsi* fuisse,
 congruum est. In hac tamen figura
 non ille, ut visum est viris eruditis,
 sed viscus & modus eum religiose col-
 ligendi exhibetur. Ultimum secun-
 di lapidis latus sistit in sylva sacra *tau-*
rum cum tribus avibus. Superfcri-
 ptum est: TARVOS. TRIGARA-
 NVS. *Tarvos* hoc est Britannicum
 vel Celticum *tarvv*, taurus, pro quo
 sibilo præfixo, Saxones *steer*, Ger-
 mani *stier* dicimus. Radix vocis a-
 pud nos deperdita, apud Britannos
 superat. Iis enim *taro* & *taravv* est
ferire, *percutere*. Eandem ratio-

nem etiam Latinorum *Taurus* habebit, & quadrat ea optime: tauri quippe cornu ferire proprium est. *Taurus* autem, forte *Tarani* Dei sive Celtici Jovis symbolum fuit ob soni vicinitatem. Colebant certe Celtæ sacrum bovis ænei signum; ipsosque per illud jurasse, Plutarchus in Mario testatur. *Tri* Britannis *tres*, & *garan* adhuc *gruem* designat. *Tres* aves ergo sunt *tres grues*, quorum signa etiam Celtæ inter sacra symbola habuerunt, licet apud autores nihil hac de re inveniatur.

In tertio lapide apparet primo loco CASTOR, & secundo POLLUX, nautarum patroni, ut ex Mythologia notum est. In latere tertio hujus lapidis est figura hominis barbati & cornuti, cujus cornibus annuli appensi. Inscriptio ejus est: CERNUNNOS. Mauturius divinitatem agnoscit, sed quænam sit, non explicat. Baudelotius nomen ex *cer*, *ker*, *cher*, locus, regio, orbis terrarum, & *Nonnus*, Præpositus, compositum fingit.

Sed

Sed *Nonni* vox, ex oriente à Clero alata, Celtis ignota fuit. *Cern* autem Britannis *cornu* denotat; & *ing* vel *ung* terminatio derivativorum apud Germanos adhuc est. Inde illustri Leibnitio conjectura nata, nomen hoc unum idemque esse ac nostrum *Horning*; quomodo Februarium quasi *cornuarium* nominamus, quod eo mense cervi cornua abjiciant; & ex simili ratione Græci eundem ἐχάφιον & ἐλαφηβολιώνα vocant. Iphis Februarii Calendis Dianæ sacrificia *Elaphobolia* celebrabantur. Illustris vir nomen hoc Baccho à Celtis datum existimat, quia *Bacchanalia* in hunc mensem incidant. Sed recte Baudelotius in Epistola MS. objecit, veterum Bacchanalia non in Februarium, sed Martium incidisse. Accipit tamen Leibnitianam de cætero sententiam; & quoniam *Faunus* etiam cornutus depingitur, ejusque festum idibus Februarii agebatur; putat, hic *Faunum* fisci. Sed cur minorum gentium & Celtis ignotus Deus inter majora Numina

positus sit, non video. Statuo itaque omnino, BACCHVM CELTICVM hic exprimi; sed non à Februario, verum ex simili ratione, qua Februius, *Cernunnus* sive *Hornung* nominatum fuisse, à cornibus scilicet, potentiae & virium eminentium insigni, quibus Bacchus & pingebatur & fingebatur antiquis. Et *Cernunni* nomen Gallis placuit, quia ad Britannicum *cuvrvv*, *cuvrvvf*, & veterum Celtarum *Ceriam* sive *cerevisiam*, qua illi loco vini utebantur, alludit, & Deum quoque *cerevisiarium* significare ita potest. Barbatum more Celtico effictus est, cum Græci & Latini Bacchum imberbem colerent. In hunc ergo Bacchum Celticum à se in Galliis visum vinipotor Julianus Imperator falsum hoc Epigramma conscripsit:

Τίς? πόθεν εἰς Δίονυσε? μὴ γὰρ αἰληθέος
Βάκχον

Οὐ σ' ἐπιγινώσκω· τὸν Διὸς οἶδα μόνον.

Κεῖν ὁ νεκλαρόδες δέ, σὺ δὲ τράγον ἤραά σε
Κελτοί

Τῇ

Τῇ πενίῃ βοτρυῶν, τεύξαν ἀπ' ἀσυχύων.

Τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, ἔ Διόνυσον,

Πυρογενῇ μάλλον, καὶ Βρόμον, ἔ Βρόμιον.

H. e. *Quis es? unde es, Bacche? neq; enim*

te pro genuino Baccho agnosco, qui solum

Jovis filium novi. Ille nectar olet, tu vero

hircum. Celtæ forte, qui uvas non habent,

te ex aristis fabricârunt. Hinc vocandus

es Cerealis, non vero Dionysius; igne ge-

nitus potius ἔ avenaceus, quam Bacchi-

cus. Inde autem intelligimus, præter

hordeum Celtas & avenam, quam βρό-

μον metri gratia scribit, cum βρώμον di-

cere debuisse, ad coquendam cerevi-

siam adhibuisse, ut scilicet eo facilius

potiores ebrios redderet. Ob mysta-

cem promissum item Bacchum Celti-

cum hircu comparat. Forte etiam ad

Celticum buuck, nobis bock, hircus, ca-

per, alludit, quod cum Bacchi nomine

consonat. Et quis scit, annon antiquis-

simi homines ob eandem consonan-

tiam Baccho hircum sacraverint? Fu-

tilis enim est ratio, ideo Baccho ani-

mal hoc immolatum, quia vites arro-

serit. Sed ita eos, qui Bacchi nomen &

cul-

cultum primi invenerunt, Celtici generis fuisse oportuit: quæ ego aliis porro considerata relinquo. Circuli de reliquo cornibus appensi in figura nostri Bacchi ego pro ligaminibus dolorum habeo. Sequitur latus quartum tertii lapidis, ubi vir nescio quid manu tenens, adversus quem serpens se erigit, conspicitur. Baudelotius Herculem cum clava & hydram fisti sibi persuadet. Verum melior est expositio Mauturii, qui ostendit, exhiberi hic modum Celtarum superstiosum ova serpentum colligendi, de quo Plinius lib. XXIX. c. 12. hæc profert: *Est ovorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Anguës innumeri æstate convoluti, salvis faucium corporumque spumis artificii complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime jactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceantur annis alicujus interventu. Experimentum ejus esse, si contra aquas fluieret*

*ter vel auro vinctum. Atque, ut est Magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tanquam congruere operationem eam serpentium, humani sit arbitrii. Vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium, ac Regum aditus, mire laudatur: tantæ vanitatis, ut habentem id in lite in sinu Equitem Romanum & Vocontiis, à Divo Claudio Principe interemtum non ob aliud sciam. Res itaque, quam homo nudus manu tenet, non est clava, sed sagum, quod exuit, ut eo excipiat ova anguis ex adverso stantis. Baudelotius ex literis superpositis os solummodo observavit. Mauturius vero legit: SEVI-RIOS. Quid si scriptum fuisset: SEWIRPHOS? Britannis *Sarph* serpentem adhuc denotat; hinc *a* ut *e* elato, & paulo protractius pronunciato, *Se-wirphos* ipsum serpentis nomen Celticum esset.*

Quid in quarto lapide proponatur,
 non-

nondum indagare potui. Figura, nudam faminam & nudum virum galeatum exhibens, posset Venerem Martemque sistere. Dii enim nudi depingebantur. Cæteræ forte figuræ in honorem Romanorum Magnatum Celtis tunc præfectorum eorumque uxorum sunt excisæ.

Fragmentum lapidis, quod quinto numero est, & pedem sistit, sine dubio statua Herculis Gallici fuit. Nam circa pedem pellem leoninam dependentem observo. Et hæc de Celtico Monumento, egregio plane, sufficient. Illustris Leibnitius ejusdem explicationi subjecit *cogitata sua ad Lexicon Cambro-Britannicum, a Daviesio confectum, & a Boxbornio excerptum*; quibus subjungit Epilogum profundæ, qua per omnia pollebat, doctrinæ *de migrationibus Celtarum*.

IV. MISCELLANEA, quæ Celtica excipiunt, Epistolarum EXCERPTA de *Andreae Acoluthii* anno 1714. defuncti instituto *linguas orientales illustrandi*, & hoc medio religionem in
ori-

oriente propagandi, item *Lexicon Armenicum* conficiendi. Putabat vir eruditus, *linguam Armenam* esse eandem cum veteri *Ægyptiorum*: sed Ill. Leibniti-
 us, re curatius considerata, sententiam hanc infirmis admodum fundamentis niti observavit. Cl. La-Crolius tutius asserit, & exemplis ostendit, *Armenam ex veterum Medorum lingua* ortum trahere. *Dictionary Armenicum*, quod confecit, si lucem aspiciet, hoc fusius demonstrabit. *Linguam vero Copticam*, de qua etiam Acoluthi literæ agunt, ex vetere *Ægyptiaca & Græca* omnino esse conflata, amplius pateret ex laboribus *Guilielmi Bonjurii*, si prodirent. *Coptica Novi Testamenti versio*, quam jam in Anglia excudi curat Cl. Wilkinus, hoc etiam ostendet. Ad *Alemannicæ & Gallicæ linguæ antiquitates* spectat expositio *Leibnitiana Juramentorum Ludovici Germanici & Caroli Calvi Regum Populique*, lingua provinciali sive *Gallica recentiore & Theotisca* concepta. *Gallica* certe lingua hoc vetustius monumentum non habet.

V. Succedit JOHANNIS CLAU-
BERGII, Philosophi Cartesiani acutif-
simi, libellus, quem ARTEM TEU-
TONUM ETYMOLOGICAM vo-
cat, à nobis in Historia Studii Etymo-
logici Linguae Germ. impensi, fusius
memoratus. Laudabili conatu erudi-
tissimus hic vir id agebat, ut ex genui-
nis fontibus nostram linguam dedu-
ceret, & ostenderet, non forte fortu-
na, sed ratione duce vocabula forma-
ta fuisse, Germanicaque ex Germani-
cis solummodo petenda. Eum in fi-
nem edere voluit *quinque libros de*
Causis linguae Germanicae: sed operi im-
mortuus est. Nos vero conciliante Cl.
Sminckio Marpurgensi Professore di-
gnissimo, ex scriniis Cl. Burmanni be-
nevole communicatas accepimus re-
liquias illas Claubergianas, & vidimus
tandem tres operis citati libros mun-
de descriptos, & solida doctrina re-
fertissimos; reliquos vero adhuc im-
perfectos esse. Collegerat & *Lexicon E-*
tymologicum, quo etiam ex Burman-
niana benevolentia utimur, quam in
no-

nostro de lingua Germanica opere, bono cum Deo, pro merito prædicabimus; sed id plurimam partem excerptis saltem ex Lexico Mart. Martinii constat.

VI. Agmen primæ partis claudit judiciosissimum ipsius Leibnitii scriptum, quo modos indicat, quibus cultus nostræ linguæ promoveri possit, de quo nil dicimus, quoniam ipse totus & legi & relegi ab omnibus mereatur. Viam ille hic monstravit ad perfectionem vernaculæ, atque utinam sint, qui eam ingrediantur! utinam sint, qui scopum attingant!

I. Partem Collectaneorum alteram inchoat *Archæologus Teuto* sive *Glossarium multorum vocabulorum veterum Teutonicorum*. Author illius est *Abrahamus Mylius*, Theologus olim celeberrimus, qui etiam eleganti tractatu de *Lingua Belgica* innotuit. Nos hujus Glossarii mentionem fecimus loco citato; meminit quoque ejusdem Valerius Andreæ in *Biblioth. Belgica*, & Hieron. Gilinius in *Theatr.*

viror. Erudit. P. II. p. 2. 3. Grotius in idem Scazontem elegantissimum confecit, qui inter Poëmata ejus p.m. 269. impressus extat. Cum Grotio Mylium de re Germanorum Critica aliquando differuisse, vel ex libelli, cui præfamur, p. 177. patet.

II. *Glossarii MSti*, quod à pagina 209. excerpitur, authorem *Wiguleum Hundium* esse, ex dictis p. 209. & 219. extantibus manifestum est. Vir summus & Germanicarum rerum peritissimus ex variis veteribus chartis rariora & difficiliora vocabula excerpserat, & in unum volumen contulerat, unde, quæ hic extant, deprompta.

III. *Nomina Frisica*, quæ sequuntur, omnia sunt contracta, e.g. Aggo ex Agobardus; Benno ex Bernhardus; Buco ex Burchardus; Dido ex Didericus; Ebo ex Eberhardus, & sic porro. Reinico est idem ac Reinike, quo nomine vulpeculam appellamus; utrumq; formatum est ex Reinhardus, (unde Gallis eadem vulpes Renard) five, ut olim scribebatur, Reginhardus, Reginardus, Regina-

ginarius & Reginerius. Cur autem vulpes Renardi vel Reginarii nomine veniat, in gratiam Lectoris breviter exponam. Vulpibus, diversas apud gentes, comparati sunt homines callidi, astuti, vafri. In Phædri L. I. Fab. VII. vulpes ad personam Tragicam prudenter loquens inducitur: Fab. X. pulcre furtum commissum illa negat. Fab. XIII. *dolosa vulpes* corvo *verbis subdolis* caseum aufert. Fab. XXVI. ciconiam deludit: & Fab. XXVIII. catulos ab aquila raptos callide recuperat. Libro IV. Fab. II. eadem, cum uvam attingere non posset, nondum maturam esse simulat. Fab. VIII. caprum in puteum allicit, ut ipsa cornibus illius nixa, inde evadere possit; atque ita ubique astuti & dolosi hominis instar est. Apulejus in Apologia *Vulpionis* voce *vafrum* & *veteratorem* designat. Nec Francis hoc vulpis ingenium ignotum fuit. Gregorius Turonensis lib. 8. c. 6. *Multas, ait, eis perfidias & perjuria exprobravit, vocans eos sæpius VULPES INGENIOSAS.* Autor vitæ S. Remigii: *Fussit*

nominari VULPECULAM: quod cur ita nominari voluerit, qui fraudes & significationes ipsius animalis agnoscit, satis advertit. Quando autem sæculo nono & decimi initio astu & callidis consiliis in Austrasiæ regno inclaresceret Reginardus sive Reinardus Comes, & Regem suum Zuentibaldum, cujus consiliarius, sed tandem ab ipso relegatus, fuit, variis artibus in arce sua firmissima Dursos tutus latens delusisset, modo Franco-Gallos, modo Germaniæ Regem adversus ipsum concitando, hinc pro more istius ævi à populis vicinis calliditas ipsius carminibus vulgaribus celebrata, & hominum memoriæ commendata, ipseque, nî me omnia fallunt, Reginarius vulpecula vocatus fuisse videtur. Atque inde historiola tandem de vulpecula Reinecken, quæ adhuc vulgo æstimatur & legitur, prodiit. Reginarium enim, Reinerium, Reinhardum & Reinecken unum idemque nomen esse jam dictum est. Et Vulpecula Leonis, ut Reginarius Zventeboldi Regis consilia-

siliarius fidissimus fertur. *Vulpecula* in exilium acta ob crimina admitta; relegatus etiam ex aula *Reginarius*. *Regino* ad an. 898. Eodem, inquit, anno *Zundibolch* *Reginarium* Ducem sibi fidissimum & unicum consiliarium, nescio cujus instinctu à se repulit, & honoribus ac hæreditatibus, quas in suo regno habebat, interdictis, eum extra regnum intra 14. dies secedere jubet. Postquam gratia leonis exciderat *vulpecula*, recepit se cum uxore & liberis in firmissimam arcem *Malepertus* dictam, ubi omnia Regis contra ipsum consilia elusit, ministrisque ipsius varie nocuit. Idem fatum habuit *Reginarius*, qui, postquam relegatus erat, teste eodem *Reginone*, adjuncto sibi *Odacro* Comite & quibusdam aliis, cum mulieribus & parvulis & omni supellectile in quendam tutissimum locum, qui *DURFOS* dicitur, intravit, ibique se communivit. Quod cum Rex cognovisset, coadunato exercitu, castrum expugnare conatus est, sed minime prævaluit propter paludes & multiplices refusiones, quas in præ-

dicto

dicto loco Mosā fluvius facit. Reginarius etiam Carolum Franco-Galliæ Regem in Zventiboldum concitavit. Vulpecula excommunicationem in se latam contempsit, & callide absolutionem obtinuit: Reginario intentata excommunicationo etiam non potuit exequi. Rhegino ad an. 809. Zundibolch, ait, denuo cum exercitu ad Durfos venit, multitudinem totis viribus expugnare molitur. Sed cum minime conatus ejus proficeret, Episcopos jubet, ut Reginarium & Odacrum & socios eorum anathematisarent. Sed cum illi anathematis sententiam proferre recusarent, minis, exprobrationibus & contumeliis utitur, & sic soluta obsidione unusquisque ad propria rediit. Reginoni Annales Metenses per omnia hic consentiunt. Vulpecula leonis ministros variis modis afflixit, vulneravit atque interfecit: Reginarius exercitus Zventibaldi aliquoties fudit. Vulpecula tandem, victis omnibus difficultatibus, in gratiam leonis rediisse, ab eoque splendido Cancellarii & primarii aulæ ministri

stri munere exornata fertur: *Reginari* non quidem à Zventibaldo, sed à Ludovico, Germaniæ Rege, Zventibaldi victore, restitutus, & honoribus auctus esse videtur: ex illustri enim ejus sanguine postea Brabantia Ducis & nostrorum temporum Hassia Landgravii processerunt. Vides hic omnia quadrare, & historia hæc cantici vulgaribus in Belgio primum à Gallis *Reginari* quidem inimicis, sed prudentiæ politicæ ejusdem tamen admiratoribus diu cantata, tandem circa initium decimi tertii Gallico idiomate ibidem in literas redacta est, eo ferme modo, quo jam *Vulpecula Reineken Historiam* habemus. Loca certe in *vulpeculæ Historia* obvia in Belgio Gallico vel in vicinia sita sunt omnia. Lib. I. c. 2. *Gandavum* occurrit in his verbis:

Ja, vuer al dat Laken Pergement,

Dat dar vuer gemaket tho Gent.

Ubi nota, pannorum fabricis jam tum *Gandavum* inclaruisse. L. I. c. 4. *Belgium* indicat author, quando canit:

*De beste Hane, den men vânt
 Tvvyschen Hollant un Franckryk.*
 Belgium enim Gallicum inter Franciam & Hollandiam situm est. Lib. I. cap. 24. c. 28. vulpecula plura de thesauro *Regis Emerici*, suorum temporum potentissimi, occultato prope Flandriam orientalem (ubi Montensis ditio sita est) profert; Emericus vero non diversus est ab *Amaurico* sive *Almerico* I. Rege Hierosolymarum, qui ob avaritiam Historicis male audiit, & per matrem *Melusianam* sive *Melisendem*, etiam in fabulis Romanticis notissimam, filiam Balduini II. Regis Hierosolymarum, ex genere Comitum Montensium descendit; atque ita in Belgio notissimus fuit. Obiit is anno 1173. Eodem libro & capite 24. *Arden-na* sylva, Hannoniæ partem occupans, vicina dicitur loco, ubi vulpecula patrem suum contra leonem conspirationem formasse, mentitur. Verba ejus sunt:

*He leeth Hyntzen, den Kater, varen
 In Ardenen, dat vvylde Lant,
 Dar he Brunen, den Baren, vant.*

Ardenna autem majorem Comitatus Hanonici, à Raginerii posteris possessa, partem occupat. Ibidem locum, ubi conspiratio facta, ita describit:

*Dar licht eyn Dorp, dat het Yfte
Tvvyschen Yfte un Ghent,
Hadden se sus dyt Parlement
In eyner dustren langen Nacht.*

Ibidem de regia Aquisgrani sede, ubi ursus loco leonis in Regem coronandus, loquitur:

*Den vvolden se to Konyngemaken,
Unvoren en in den Stol to Aken.*

L.l.c.26. de terris Rhenum inter & Albim tanquam vicinis regioni, ubi conspiratio facta, canit, ac ubi de peregrinatione ficta vulpeculæ ad sepulcrum Domini verba facit, addit:

*Dar hadde he vverf, alse Meybom to
Aken.*

Quibus verbis peregrinationum sacrarum ex vanitate suspectarum abusum perstringit. Lib. II. c. 8. *Beginarum* mentionem facit, non alibi magis celebrium, quam in Belgio, ubi *Lambertus le Begue de S. Christophoro*

ipsis primus institutum & nomen
 communicavit. Testis est Ægidius
 Aureæ vallis Monachus, qui in Radul-
 pho Ep. Leod. c. 52. *Suscitavit, inquit,
 Deus Spiritum Sancti cujusdam Sacer-
 dotis, viri religiosi, qui Lambertus, le Be-
 gue, quia battus erat, de S. Christophoro
 dicebatur, à cujus cognomine mulieres
 & puellæ, quæ caste vivere proponunt,
 Beguines Gallice cognominantur, quia
 ipse primus extitit, qui eis præmi-
 um castitatis verbo & exemplo prædicavit.*
 Desumit hæc Ægidius ex vita S. Odi-
 liæ & Joanne Abbatulo l. c. 4. Eadem
 habet Chronicon M. Belgicum. Alber-
 ricus Monachus Triumphantium ad
 an. 1177. *Magister, scribit, Lambertus
 Leodiensis de S. Christophoro obiit, novæ
 religionis, quæ fervet in Leodio & circa
 partes illius, ferventissimus prædicator
 &c. Hominem autem quibusdam ri-
 dicule superstitiosum suo tempore
 visum, perstringere videtur, dum le-
 pore suum, sacrificulum fatuum
 Lampe vocavit. Lampe enim contra-
 ctum Lamberti nomen, & adhuc ple-
 bi*

bi nostræ hoc modo in usu est. In Historia vulpeculæ porro L.III.c.6. mentio fit Magistri Judæorum *Abmonis*, qui linguarum scientia *Treviris* inclaruerit. Ex quibus omnibus manifestum est, non alia in Historia illa loca nominari, quam quæ, ut ante monui, Flandriæ, Brabantia & Hannonia vicina continentur. Quando vero illud in literas redactum sit, si dispiciamus, circa initium seculi decimi tertii, ut jam diximus, factum id fuisse necesse est. Nam cum Beginarum in eo mentio fiat, & libro I.c.24. dicatur:

Se svorer, dar se vveren tofamen,

By der dryer Konnynge Namen;

Hinc patet, non potuisse scriptum fuisse Poema nisi post seculum duodecimum. Illo enim ad finem decurrente, ut vidimus, Beginæ institutæ sunt, & Reinoldus Archiepiscopus Coloniensis, qui anno 1181. decessit, corpora trium Magorum Mediolano Coloniæ anno 1663. deportavit, à quo demum tempore cultus eorum in his & vicinis regionibus initia sum-

sit.

fit. Sub initium seculi XIII. & quidem anno ejus sexto, etiam *Ordinis Fratrum Minorum* initia à S. Francisco incidunt; & horum Gardianus lib. 2. c. 8. commemoratur. Libro vero I. c. 26. de Capellis Saxonix montanis, & de *conjuratone animalium Thuringicorum & Saxoniorum* contra Leonem verba facit. Thuringorum autem & Saxonum motus adversus Reges & Imperatores suos non alio magis tempore auditi sunt, quam cum Henricus IV. olim & deinde Fridericus I. filiusque ejus Philippus II. Impp. Saxones & Henricum Leonem Ducem, filiumque ejus Ottonem IV. Imperatorem oppugnarent. Ottonis IV. ævo celeberrimæ Gallix & Germanix urbes erant *Aquisgranum, Lubeca, Henrici Leonis* cura maxime amplificata, *Colonia & Lutetia Parisiorum*. Hæ vero lib. I. c. 29. his verbis celebrantur:

*Ik hebbe vvol horen nomen Aken,
Lupke, Kollen un Parys.*

Eodem tempore *Londinum* clarescebat, Richardo Angliæ Rege, qui ibi reside-

fidebat, Ottonis IV. causam fovente. Vocatur illa l.I.c.31. *Luntertune*. Peregrinationum sacrarum Romam & Hierosolymas seculo XII. & XIII. frequentatarum commemoratio fit l.I.c.34.35.&l.II.c.2. Svevia depiungitur l.I.c.35. tanquam terra omnibus rebus abundans; illa vero non unquam floruit, aut innotuit magis, præcipue in Belgio, quam sub Imperatoribus suæ gentis, Fridericis & Philippo. Curia Romanæ vitia, illo ævo decantatissima, lib.II.c.9. graphice describuntur. Libro III. c. 6. Vulpecula de annulo, variis characteribus insignito, ita loquitur:

Dar stunden Bækstaven gheambele-
ret,

De vveren mit Lasur behende vyseret

De Schrift vvas Hebreische Sprake

Unvveren dre Namen dorch sunder-,
lyke Sake.

In dessen Landen vvas neen so vroet,

De desse Schryft gruntlyck vorstoet,

Men allene Mester Abrion van Treere.

Dyt is eyn Yode van sodaneme Mane-
re.

He

*He vorsteyt alle Tungen un Sprake
dorch*

*Van Poytrouvan, vvente to Lune-
borch &c.*

Ex hoc vero loco clarissime elucet,
Poema de vulpecula, uti illud jam ha-
bemus, compositum esse tempore
Ottonis IV. Ille enim solus omnium
Pictaviæ Comitatum, quo à Richardo
Angliæ Rege fuerat donatus, cum *Lu-
neburgensibus* terris, possedit, atque ita
diffitas longe provincias sub dominio
suo conjunxit. *Pictavia* hic *Poytrouve*,
rectius vero in Chronico Sax. Rhy-
thmico *Poyturve* vocatur, quæ nunc
vulgo *Poiçtou*. Ottoni IV. hunc Comi-
tatum inique retinuit Johannes sine
Terra, Rex Angliæ, ex pacto, quod
cum Philippo Franciæ Rege contra
Ottonem avunculum inierat; à quo
Philippo ipse tandem Johannes vicif-
fim & illo & reliquis in Francia terris
mulctatus est. Ottonis itaque IV. ætate
Pictavia in Belgio inclaruit una cum
Luneburgi nomine; quoniam Otto ha-
rum terrarum Dominus, ex quo Im-
pera-

peratoriam dignitatem susceperat, ar-
cto fœdere conjunctus erat *Henrico*
Brabantiae Duci; cujus etiam filiam
Mariam duxerat, & *Fernando Flan-*
driae Comiti. Horum certe auxiliis fre-
tus, ad Bovinas cum Philippo, Galliae
Rege, infeliciter conflixit. Omnia ita-
que in medio allata si diligenter confi-
dero, vero mihi simile fit, ante com-
missum hoc praelium & cladem in eo
acceptam *Historiam de vulpecula* Gal-
lice compositam esse ab homine ele-
ganter docto. Cladis enim hujus ac-
ceptae nulla in ea mentio apparet. Et
poterant hoc modo illi ab uno latere
Pictavia, ab altero *Luneburgum*, tan-
quam loca longe invicem distantia,
& tamen uni, quod rarum utique est,
domino Ottoni Imperatori parentia
recte nominari. Dux Brabantiae Hen-
ricus, cognomento Probus, Poëseos
æstimator summus fuit, & potuit hoc
modo Carmen in ipsius gratiam com-
positum fuisse. Vidimus Henrici hujus
Carmen amatorium Germanicum, in
Canticis veteribus à Goldasto ex Co-
dice

dice Schobingeriano descriptis, quæ
 Bremæ asservantur. Habent etiam So-
 cii Jesu Lucemburgi Fragmentum
 Poëmatis Germanici, quod non ali-
 um, quam Ducem hunc Brabantia au-
 thorem agnoscere potest, siquidem
 vera sunt, quæ Menestrierius Part. II.
 de usu insignium p. 113. exinde addu-
 cit. Hoc vero Poëma deinde sub an-
 num 1290. in aliam formam reda-
 ctum, & sub titulo *Novi Renardi* (du
 nouveau Renard) à *Faquemarsio Pru-*
ina (Gall. *Faquemars Gielée*) Insulano
 Flandro publicatum fuit. Claudius
 Falchetus in doctissimo de Poëtis Gal-
 lorum veteribus libello cap. 123. ejus
 meminit his verbis: *Faquemars Gielée*
fut habitant de l'Isle en Flandre, &
composa le Romans du Nouveau Regnard,
qui est une Satyre contre toutes sortes de
gens: Roys, Princes, & d'autres voca-
tions, principalement Ecclesiastiques. Il
se nomme à la fin de son livre, & dit,
Famais n'en y est Renars mis jus:
Se diex nel fet, qui maint la sus.
Ce nos dit Faquemars Gielée.

*Le temps de la composition du livre est apres
escriit.*

*La figure est fin de no livre :
Veoir le poez à delivre,
Plus n'en feray o mention.
En l'an de l'incarnation,
Mil 5 dos cens 5 quatre vingts
Et dix, fu ci faite la fins
De ceste branche, en une ville,
Qu'on appelle en Flandres l'Isle,
Et parfaite le jour saint Denis.*

*Ceste figure derniere est une grande rouë ma-
nière par Fortune. Sur le hault de laquelle
siet maistre Renard: adextre d'Orgueil, 5 à
fenestre de dame Guille qui l'asseurent, que ja-
mais ne cherra, ayant pour conseillers deux
sortes de gens de religion, lors fort haïs 5 mal-
voulus, pour les entreprises, qu'ils faisoient
sur toutes sortes d'estats. Librum autē hunc
Pruinæ nunquam adhuc impressum fuisse,
Franciscus de la Croix du Maine in Bibli-
otheca Gallica notat. An vero Poëma
Gallicum sub titulo *le Roman du Renard*, à
Borello & Cangio frequentissime allega-
tum, idem sit cum Pruinæ opere, an vero
antiquius illud, Ottonis IV. tempore, con-
fectum, de hoc ego pronunciare nequeo.
Cangius aliud adhuc Poëma Gallicum de
Vulpe coronata adducit, quod ab utroque
differt. Renardi appellatio post Historiam
d hanc*

hanc vulpeculæ publicatam adeo inclaruit apud Gallos, ut cum antea illi vulpem *wolpil* & *goulpil* (vid. Cangium sub *Vulpecula*) vocassent, eam postea generatim *Renardum* sua lingua nominarent. Famam Renardi sive vulpeculæ Reiniken etiam dudum ad nos penetrasse, non est dubium; interim Historia illius in Germanicum idioma non ante versa fuit, quam sub finem seculi decimi quinti authore quidem *Henrico Alcmariensi Informatore Ducis Lotharingiæ*. Ducem hunc Lotharingiæ, cujus Informatorem apud filium egit Henricus, ego Renatum II. Friderici anno 1470. defuncti filium puto. Habebat is in matrimonio Philippam, Adolphi Geldriæ Ducis filiam, ex eaque primogenitum anno 1489. suscepit Antonium. Huic igitur puero ego à patre præfectum fuisse existimo Henricum, à matre Philippa ex inferiore Germania in Lotharingicam aulam adductum, & ob elegantiora studia, quæ Renato accepta fuisse aliunde scio, ibi adamatum. Impressa fuit paulo post Henrici translatio *Lubecæ* anno 1498; & secundum hoc exemplar Vulpeculæ Historiam Guelferbyti nuper recudi fecit Cl. Hackemannus. In Proœmio Henricus ita de se & opere suo loquitur: *Ick Hinrik van Alckmer, Scholemester un Tuchte-*
ler

ler des eddelen dogentlicken Vorsten un Herren, Hertogen van Lotryngē, umme bedeuillen mynes gnedigen Heren, hebbe dyt gegheuerdige Bæck uth Vualscher un Franzaescher Sprake gesocht un ummgeset in Duesche Sprake, to dem Loue un to der Ere Godes, un to Hey'samer Lere der, de hirynne lesen. Unde hebbe by yslyk Capittel gesat' h eyne korte Uthlegginge un Meninge des sulsten Poeten, umme to verstaen den rechten Syn des Capittels. Post viginti quatuor annos eandem Vulpeculam cum suis annotationibus, tanquam suum opus, denuo typis subjecit Nicolaus Baumannus Wis mariensis, Principis Juliacensis primum, & deinde Magni Ducis Megalopolitani Secretarius, ac tandem Professor Rostochiensis, nihilque eidem præter notas suas addidit, inter insignes plagiarios ideo referendus. Henricum de cætero stylo liberiore Gallicum textum expressisse, & de suo subinde quædam addidisse eo ferme modo, quo Fischartus Rabelæsum Germanis accommodavit, ex non paucis locis perspicio. Sic libro II. c. 2. tuborum ignivomorum meminit his verbis :

Maket rede al dat gy mogen

Myt yuweme Harnsche, Spete un Bogen,

Myt Donre-Bussen, Pollexen un Barden.

Eundem Henricum etiam, quæ lib. II. c. 6.

de Erfordienſi Academia habentur, inſe-
ruiſſe credo. Iſengrinus ibi ait:

*Hebbe ick doch to Erfort de Schole gehol-
den,*

Ock hebbe ick myt den wyſen Olden,

Alſe myt den Meſters van der Audyencien,

Queſtien ghegeuen un Sentencien.

Bombardæ certe ſeculo decimo quarto
demum inventæ ſunt, & Erfordienſis Aca-
demia anno 1392. aperta eſt. Hæc in trans-
curſu de Hiſtoria Vulpeculæ; jam ad reli-
qua Collectaneorum contenta pergen-
dum.

IV. *Excerpta ex aliquot Episto-
lis cum Gerardo Meiero, Theologo Bremensi, commu-
tis,* non pauca bonæ frugis habent. Vene-
rat is forte Hanoveram ad inviſendum
Reverendiſſimum Gerardum Molanum
Abbatem Luccenſem. Ibi notitiam cum
illuſtri Leibnitio contraxit, ab eoque ad
Philologiæ Germanicæ ſtudium incitatus
eſt. Reverſus itaque domum, animum ad
illud applicuit, commerciumque, quod
excerptum hic eſt, literarium de rebus E-
tymologicis occœpit. In quo tamen
multa adhuc non adeo bene conſtituta
occurrunt. Succeſſu vero temporis ad
*Grammaticam Germanicam & Gloſſarium
Saxonicum* componendum ſelectarum re-
rum copiam undique conquiſivit, atque
ex

ex insigni apparatu exactius quid daturus fuisset, nisi inopina mors laudabiliter coepta interrupisset. Interim reliquæ moliminum ejus ab Amplissimo, mihiq; amicissimo Viro, Jo. Andersonio Syndico Hamburgensi studiose asservantur, & lucem fortasse illi9 ope, quam merentur, habebunt aliquando. P. 286. de origine nominis *Pantoffel* disquiritur. Mihi certum est, compositum fuisse ex *toffel*, *taffel*, *tabula* & *band*, ligatum, ut sit proprie *tabula pedibus subligata subligaculum*; veterum enim crepidæ tabulæ sive soleæ erant, quæ pedibus alligabantur, ut hodie soleæ Fratrum Minorum. Quæ p. 312. de vocis *Hanreb* origine afferuntur, mihi quoque non penitus satisfaciunt. Non enim *reb*, sed *Rune* equum castratum nominari audiui, & insolens quoque est componendi apud nos ratio, qua substantivum adjectivo præponitur. Semper enim *Gickelhan*, *Fasanhan*, *Auerhan*, *Hausban*, *Kaphan*, *Zinshan* &c. dicimus, nunquam vero ordine inverso, *habngickel*, *hahnauer* &c. Nec sensus congruit: neque enim, cui cornua affigit uxor, ille ideo castrato similis & impotens est, nec in ulla alia lingua curruæ similem virum *cantherii* nomine venire recordor. Ego igitur, quod priorem vocis partem attinet, eam ab *Hahn*, gallus, esse existimo.

Animal id salacissimum est, simulque cor-
 rivalis impatientissimum; unde si gallina-
 rum gregi minori duos robustos gallos
 apponas, irruunt illi in se statim, nec à pu-
 gna desistunt, nisi unus fuerit victus. Vi-
 ctorem gallinæ patiuntur, ab illo amari
 gestiunt, altero spreto & veluti rejecto.
 Qui animalium naturas describunt, ii
 hanc rem pluribus exposuerunt, quam et-
 iam propriis quotidie oculis usurpare pos-
 sumus. Jam notum est *ree, rede, reye*, Saxo-
 nibus idem esse atq; *finitus, absolutus*; item
is, qui nihil amplius habet vel potest, cujus
vires quæcunque deperditæ sunt. Ita dicim⁹,
et is mit öme reye, factum est cum illo, nihil
 potest vel valet amplius; *he is reye*, finita
 est ejus potentia, vel exhaustæ sunt ejus
 vires. Superiores Germani adjectivum hoc
rehe enunciant. Stilerus de eo sic scribit:
REHE quoque adjectivum est, & exponitur,
lassus, defessus, defatigatus, proprieque de e-
quis dicitur: Wenn ein Pferd also abgeritten
ist, dass ihm die Beine stumpf und steif wer-
den. Hinc EIN PFERD REHE sive ZU
 REHE REITEN, *defatigare equum.* Inde
 ein REHEGERITTENES PFERD *dici-*
tur equus maceratus & torpidus. Ein REHE
 GETRÄNKTES PFERD, *equus in æstu*
adaquatus. Hæc à Stilero prolata Leibni-
 tius & Gerh. Meierus, apud eundem l. c.

p 278. agnoscunt. Hæc eadem vero si gallo applicamus, eum, qui ab altero devictus est, optime *einen rebe gemachten Hahn* vel *einen reben Hahn* vocare possumus. Hinc itaque desumpta est locutio *Hanreb* vel *Habrey*, quæ vi originis suæ hac ratione denotat *maritum à mæcho defatigatum, maceratum vel devictum, einen, der so rebe ist, wie ein abgebissener Hahn, dessen Frau sich von einem andern treten lässt*, (atque ita apud uxorem turpiter prostitutum) *instar galli, à rivali spectantibus gallinis superati*. Simili compositionis formula frequenter admodum utimur: exempli gratia, *bundemüde*, lassatum instar canis venatici; *engelrein*, purum instar Angeli; *himmelblau*, cœruleum instar cœli; & sic porro dicimus. Radix est *reen, reden*, perficere, absolvere, finire quovis modo bene vel male; hic in sensu pejore usurpatur.

V. *Fragmentum Breviarii rerum fiscalium Caroli M.* ex Codice Helmstadiensi ipse quondam exscripsi; præfixum illud est Capitulari de villis à celeberrimo Conringio publicato. Glossæ pauculæ in fine adjectæ memorabiles sunt, & à nobis alibi exponuntur.

VI. *De Lingua Winidorum Luneburgensium*, Slavonicæ sobole, quæ hic habentur, conferri merentur cum iis, quæ à Cl. Pfef-

fingero communicata, Historiæ nostræ Etymologicæ inseruimus. Confecit admodum Reverendus Henninges à Jessen, Pastor Wustroviensis, integrum Lexicon Linguae Venedicæ in Luneburgensi Ducatu superstitis, quod ut tandem diem videat, etiam atque etiam optamus.

VII. *Orationes Dominicæ lingua Cere-
missorum, Samojedarum diversorum, Mo-
gallorum, Tongoinorum & Hottentotto-
rum expressæ; & ab Illustri Nicolao Wit-
senio, Consule Amstelodamensi, inde fesso
illo Asiæ orientalis & septentrionalis vi-
cinæque Russiæ illustratore transmissæ,
iis, qui in origines gentium illarum inqui-
runt, non parvum usum præstabunt.*

VIII. *Signa secundum Ordinem Cister-
tensem, per quæ unus quisque Monachus valet
signare alii sine loquela, usitata olim fuere
in Coenobio Luccensi, & à Reverendissi-
mo Abbate communicata. Ars per signa
loquendi in Aula Turcica adhuc hodie
exercetur, & mutam hanc loquelam voca-
li prætulit ferme Johannes Bonifacius,
Jctus non incelebris, in peculiari libro
Italico L'Arte de Cenni inscripto, & Vin-
centiæ 1616. in lucem emissio.*

*Lex Ludovici & Lotharii Augg. ejusque
antiquissima versio Theotisca, quæ p. 405.
extat; producta primum est à Christoph.
Bro-*

Browero in Annalibus Trevirensibus, & inde à Boeclero (is enim author libelli fuit) *Miscellis antiquæ lectionis*, sumtibus Simonis Pauli excussis inserta: hic vero cum MSto collata apparet.

IX. Ultimum Opusculum est *Registrum antiquum bonorum Ecclesie Prumiensis cum explicatione rerum & verborum*, authore Cæsario Heisterbacensi. Browerus primus illius meminit. Ex ejus deinde reliquiis Apographum sibi sumsit Gregorius Overhamus, Monasterii S. Ludgeri apud Helmstadium olim Præpositus, & frater Adolphi Overhami, qui *Vitam S. Meinweri* cum doctissimis annotationibus Neuhusii 1681. publicavit. Nos ex schedis laudati Præpositi, quas ad *Historiam Benedictinorum per Germaniam* concinnandam summo studio congesserat, idem exscripsimus, & Illustri Editori communicavimus. Non parum autem Opusculum juvat Diplomaticæ rei cultores, dum varia mansorum genera dilucide exponit. Notandum de cætero est ex Ægidii Gelenii de admiranda magnitudine Coloniae libro tres uno eodemque tempore fuisse Cæsarios Heisterbaceses. Primus ex his Cæsarius Prior Monasterii Heisterbacensis, vir conspicuæ suæ ævo doctrinæ fuit. In Epistola, quam Fasciculo Moralitatis Cæsareanæ præfixit Andreas

dréas Coppenstein editor, ipse Cæsarius Opera sua recenset. Præcipua sunt *Duodecim de Miraculis libri*. Colon. 1591, cui & vita authoris præfixa: *Vita S. Engelberti, Archiep'i Coloniensis*, quam post Surium cum Commentario suo Ægidius Gelenius Colon. 1633 evulgavit, (ubi iterum de vita Cæsarii huius plura;) *Homiliae seu Concionες morales super omnes Dominicas & Festa totius anni*, in quatuor partes distributæ, quas sub titulo *Moralitatis Fasciculi* edidit, (ut modo diximus) Coppensteinius Colon. 1615. *Sermones ad Monachos*, qui in Campensi Bibliotheca, una cum ejusdem *Vita S. Elisabethæ* c. 30. continente, asservantur; *Sermones in Psalmos & Homiliae in Quadragesimalia Evangelica*, quæ Coloniae in Monasterio S. Martini delitescunt; ut cætera prætermittam, Claruit circa annos 1226. 1228. & 1237. & obiit, secundum Necrologium Coloniense, *septimo Kal. Octobr.* Alter Cæsarius de Milendunck, castro prope Novesium, ex Abbate Prumiensi Monachus in Ubiis Heisterbacensis, & tandem Prior Vilariensis, à priore Cæsario commemoratur in Conc. Domin. V. Quadragesimæ, Et hic is ipse est, qui *Registrum bonorum*, quod jam editur, Friderico Abbati Prumiensi A. 1222. dedicavit. Decessit die VII. Kal. Martii. Tertius CÆSARIUS

cognomento NONNUS, & prioribus duobus senior, in *Vita Godefridi Sacrista Vilarienfis* adducitur, licet de scriptis ejus nihil nobis constet.

Hæc sunt, quæ in Collectanea Illustris Leibnitii Etymologica præfari, iisque tanquam symbolam adjicere licuit, & quæ Tu, Lector Benevole, in meliorem partem accipias, quæso. Nos in posterum majora & meliora dabimus, & nostra ope ex scriptis Leibnitianis, bono cum Deo, brevi publicatum videbis opus insigne, quo Historiam Serenissimæ ac Potentissimæ domus Brunsvico-Luneburgensis exponere incepit. Constituerat ille filum Historiæ hujus, ab ultima antiquitate, usque ad erectionem terrarum Brunsvico-Luneburgensium in Ducatum producere: sed postea, viribus ætate paulatim decreascentibus, & mole operis perspecta, satius duxit, priora & difficiliora usque ad mortem Henrici II. quæm vulgo Sanctum vocant, elaborasse, cæteris mihi, successori in laboribus Historicis jam dudum designato demandatis. Summo itaque studio & ingenti labore, quem sustinere senem potuisse vix crederes, Historiam omnem per Annales conscribere coepit ab initio Regni apud Francos Carolini, me manus auxiliatrices ipsi in Chronologicis præsertim & genealogicis præbente;

bente; & pervenerat jam ad annum MV. cum morte inopina decederet Philosophus & Historicus inter paucos princeps, cujus raras animi dotes ingeniumq; divinum majori fortasse cultu venerabitur ætas ventura, quam nostra hæc, tantarum virtutum non pro merito æstimatrix. Titulum Operis ipse sic constituerat: *Annales Imperii Occidentis Brunsvicenses à Carolo M. & Witikindo ad Henricum S. ultimum ex prima stirpe Brunsvicensi Imperatorem, ubi speciatim Welforum & Gibellinorum, Brunsvicensium & Estensium Principum antiquitates eruuntur.* De contentis lubet etiam verba ipsius ex scheda MSta in medium proferre: *Annales, inquit, Originum Brunsvicensium complectentur res Imperii Occidentis ab initio regni Caroli M. usq; ad finem Henrici II. Imperatoris, & ita ab anno Domini 769. usq; ad A.D. 1025. In iis habebuntur Antiquitates Saxonicae ob stirpem Witikindeam, res superioris Germaniae ob stirpem Welficam, res Longobardicae ob stirpem veterum Ducum & Marchionum Tusciae & Liguria. Ab his enim omnibus Duces Brunsvicenses sunt orti, & regiones habuerunt. Itaq; totius Imperii Historiam per illa tempora explicare necesse fuit. Et post res Imperatorum ex stirpe Carolina describuntur res quinque Imperatorum vel Regum veteris lineæ Brunsvici.*

svicensis, nempe Henrici Aucupis, trium Otto-
rum & Henrici II. in quæ tempora incidunt
etiam ceteræ origines. Præmittetur his An-
nalibus quedam dissertatio de antiquissimo
harum regionum statu, qui ante Historicos
ex naturæ vestigiis haberi potest; & alia de
migrationibus gentium, præsertim quæ in
has regiones venêre. Et subjicietur Annalibus
deductio Genealogiæ Guelficæ seu Brunsvi-
censis ad nostra usque tempora ex Tabulariis
eruta, brevem sed accuratam familiæ totius
Historiam complexa, cum aliarum eminenti-
um familiarum, veluti Gibeline, Austriacæ
veteris & novæ, Andegavensis, Anglicæ, Schi-
rensis seu Bavaro-Palatinae &c. genealogiis
longe melius quam hætenus ordinatis. Per
documenta etiam constituetur exacte chro-
nologia seculi noni & decimi cum parte octa-
vi & undecimi, quæ hætenus miris tenebris
involuta fuit, adjecta dissertatiuncula, quæ
inscribetur, Flores sparsi in tumulum Pa-
pissæ; ubi novis illatis in Historiam luminib9
fabula illa explodetur, quæ solis hætenus te-
nebris Chronologicis se tuebatur. Denique au-
sim dicere, nihil tale ad Historiam mediam
hætenus prodiisse, in quo tam multi sint sub-
lati errores in Imperii rebus per Germani-
am Italianque, resque ipsæ in clariore luce
positæ. Bina erunt volumina in Folii forma,
ut vocant, Tabulis æneis veterum monumen-
torum,

62 PRÆFATIO AD LECTOREM.

torum, documentorum, sigillorum, numismatum ornata. Et hætenus ipsa Illustris viri verba. Dissertatio de naturali & antiquissimo regionis nostræ statu ab Authore absoluta est; sed de illa, quæ de migrationibus gentium & antiquissimis Saxonum rebus agere debebat, nihil in literas redactum est. Mihi itaque hoc argumentum relictum est, & curabo, ut inter Leibnitianos labores mea hæc disquisitio non indigne collocata esse videatur. Diu certe in hoc studiorum genere privata industria occupatus fui, atque ex veterum recentiorumque linguarum consideratione & cum gentium antiquitatibus collatione sæpius detexi, quæ summi, dum viveret, viri calculum meruisse, non sine quadam animi voluptate recordor. Annales autem ipsos ab anno 1005. ad mortem usque Henrici Sancti, ea qua par est cura, & juxta mentem viri beate defuncti producam, reliquo etiam Operi, postquam hæc prodierint, sedulas manus admoturus, ut videant tandem Historicorum studiorum cultores, Augustam Domum Brunsvico-Luneburgensem non potentia solum & rerum gestarum magnitudine, sed etiam antiquitate & longinqua intaminati generis continuati-
one plerasque in Europa Familias illustres anteire. Scrib, Hanoveræ a. MDCCXVII.
d. 18. Aprilis. CON-

CONTENTA.

PARS I.

I. Annotationes ad	Etymologicam fa-
Franco - Galliam	cientia. p. 154.
Jo. Henr. Ottii. p. 1.	V. Jo. Claubergii
II. Ad Glossarii	Ars Etymologica
Chaucici specimen	Teutonum. p. 187.
notæ. p. 33.	VI. G. G. Leibnitii
III. Celtica. p. 56.	de Linguae Ger-
IV. Excerpta Mi-	manice cultu. p.
scellanea ad rem	253.

PARS II.

I. Abr. Mylii Ar-	Breviarii rerum
chæologus Teuro.	fiscalium Caroli
p. 1.	M. p. 316.
II. Excerpta ex Wi-	VI. De lingua Wi-
gulei Hundii Glos-	nidorum Lunebur-
sario MS. p. 209.	gensium & aliis
III. Nomina Frisi-	Slavonicis. p. 335.
ca. p. 235.	VII. Excerpta ex li-
IV. Excerpta Meie-	teris Nicolai Wit-
riana. p. 238.	senii & Orationes
V. Fragmentum	Dominicæ linguis
	Cze-

*Czeremissica, Sa-
mojedica, Mogal-
lica, Tongoina &
Hottentottica con-
cepta. p. 361.*

*da est Lex Lu-
dovici & Lotha-
rii Augg. Theoti-
scè expressa. pag.
405.*

*VIII. Signa, per quæ
aliquis mentem su-
am alteri sine lo-
quela indicare pot-
est. p. 384. Adje-*

*IX. Cesarii Heister-
bacensis Regi-
strum antiquum
bonorum Ecclesiæ
Pruniens. p. 409.*

ARCHAEOLOGUS TEUTO

Sive

Glossarium multorum Vocabulorum Veterum Teutonicorum Celticorumque, collectorum ex variis Vocabulariis & antiquissimis Teutonicis Scriptoribus.

Ex Otfrido & Willeramo; & Glossariis Rabani, Keronis, Gassari, Lipsii, Lazii, &c.

BAH, ABUH, Vet. Teut. apud Otfridum videtur fuisse recurvatus, curvus, abhorrens à recto, haud dubie à præpositione ab & a *bugho* verbo, id est inflecto, incurvo, quasi hodie Alemannus diceret *abbaugich*, Belga *asbugich*. Unde etiam pro vitio & abusu, quia illa sunt quasi à bono & recto incurvata. Vel forte est *abuch* a mera præpositione, ab, quæ idem veter. Teut. & hodiernis Alemannis significat, quod Latinis; quæ Belgice dicas *affich*, averfus. *Abachiu* Ke-

A

roni

roni est perversus, *abacheru* perverso, pravo, *abachere* pravorum, ejusdem haud dubie propitiæ.

ABAHO, Otfrido est abominor & abominandus, vel simile quippiam. Inde forte paulo alio significato remanet hodie Gallicum *esbaby*, quod est mirari cum animi quadam commotione, quæ etiam in abominando contingit.

ABAMSPRECHAN, colloqui Keroni.

ABAND, vespera Keroni: *abent* Alemanis; *avent*, *avont*, Belgis, *eevend*, *eevening*, Britann.

ABANDCAUMA, coena Keroni: ab *aband* vespera & *cauma* (*gouma* Otfrido & Willerammo) refectio, pastus.

ABANDMUASA, coena; Keroni: ab *aband* & *muas*, esca, cibus.

ABANSTI, invidia Keroni: putem ab *ab* privativa, & *anst* gratia, quia invidia minime est gratia. [abgunst]

ABANTLOB, laus, hymnus vespertinus Keroni.

ABASNIDAN, amputare Keroni.

ABASNIDANI, abscissio Keroni.

ABIRTHON, veter. Teuton. juxta Glossarium, Lipsii, postea. Forte ab *aber* supra, & *thon* tunc: ac si jam Belgicè dicas, *over thoen*, quod idem est, quod postea.

ABUL-

ABULKI, iracundia Keroni, quasi *abolging* hodie dicas, a *belgen* irasci. vid. *Belgo*.

ABWARTER, absens Keroni; forte ab *ab* removendi, & *Wart*, quod loci est; quasi hodie Belga dicat *afwaert*, ut *berwaert* huc, *derwaert*, illuc. (*abwärts*, Germanis superioribus extra locum vel viam.)

ACHER, ager, *achro* agrorum, Ker. *Achrum* agris: *acker* Belg. omnia affinia.

ACHTO vel *Abto*, persequor, Gloss. Lips. *echto* scribit Keron. Inde puto, hodiernum Gallicum, *aguetter*, remansisse, quod est persequor, insequor, (dubito) Inde etiam forte est Saxonicum Belgicumque *echten*, (dubito) id est in matrimonium adsciscere; *echtenstaet* conjugium. Certe Belgæ, Galli, Britanni in conjugium petere vocant adhuc iis verbis, quæ ipsis insequi & persequi significant. (Huc *achter* post)

ACHTODO, octavus Ker. *acht*.

ACHUST, vitium, *achusti* vitia Ker.

ADALERBON, Otrfr. heres. *Erben* Alemannis, *erven* Belgis, hereditatem accipere.

ADÉLIH, Vet. Teut. apud Willer. *expers*, *exfors*, proba admodum vox: etsi nullo jam in Teutonismo (quantum mihi quidem constat) in usu: ab *a* particula privativa, & *deel* pars.

4 A R C H A E O L O G U S

ADJECTIRE, veter. Francis aut Teuton. (teste Melch. Haiminsfeldio in Constitutionibus Imperialibus.) in iudicium citare. Forte *adrectire*, quasi *adrecht*eren: à præpositione *ad* & *recht*, id est *jus*.

ADRO diluculo. Gloss. Lipsii.

AE, veter. Britanno-Saxon. *ævum*, (quod affine) seculum, hodie *eewe*.

AFGETALI, oblivio, Gloss. Lipsii. Forte quasi descensio, quia oblivio est quasi descensus & exitus rerum ex animo: *afale*, *esdale*, est Teutonibus descendo.

AFODE, veter. Britanno-Saxon. *alo*, cibo. *voede* Belgis; *feede* Britannis hodiernis: *fode* iisdem pabulum, *esca*. (fodrum, Teuton.)

AFTER, juxta, secundum. Gloss. Lips. Idem adhuc hodie Britannis.

AFTER-ALLO, usquequaque: Gloss. Lips. quasi secundum cuncta.

AFTER THUN SUN, detrahere, Gloss. Lips. id est, nî fallor, obtrectare, ab *after* id est à tergo, & a *thun*sun, quod, ut opinor, est icere, hodie *donsen* Belgis. Est autem obtrectatio quidam à tergo inflictus ictus.

AFTOME, veter. Celtis Francisque dicebatur, quum quis alterum in possessionem bonorum suorum mittit per festucam, inquit Melch. Haiminsfeldius; & dici putat, quasi *afterthum*. Putem ego dici quasi *afdom*, ab *af* addita

ditaparticula *dom*, quæ est particula formans pleraque nomina substantiva derivativa, quod qui alterum mittit in bonorum suorum possessionem, ipse ab iis abscedat.

AGALEIZE, *unablessig* ; Achilles Gassarus. Addit editio Merulana : putem legend. Franc. *analeize*, quasi *ane*, id est sine, & *leize*, id est sinere, omittere : nobis *sonder aflaten*, id est assidue, continenter. Magis proprie, indefinenter. Videtur tamen *agaleize* Otfrido alibi significare relinquebat, omittebat.

AGAN, dolere Otfrido: *aga* dolor, *aigue* Britan. idem. *My head aigueth mee*, caput meum mihi dolet.

AGAN, veter. Britanno-Saxon. proprius, *eigen*, hodie Alem. & Belgis: *owne* Britannis.

AGGAGULA, vet. Gothis, ut est apud Melch. Haiminsfeldium, lena. Idem adhuc est hodiernis Lombardis. Puto veram etymologiam esse *agagel*, vel olim forte a *Kaghela*, & a esse articulum. *Kachgel*, vel *gachel* adhuc certe hodie Sicambris est mulier probrosa, inhonesta.

AGTHER, veter. Britanno-Saxon. rursus, *echter* Hollandis & Sicambris, etiam *ester*.

AHSALA, achsala, scapula Rabano Mauro.

AHTO, vide *Achto*.

AHTODO, octavus, Ker. *acht* hodie.

AHTON, Otfri. non modo est existimare,

sed & cogitare. Hodie cogito proprie est *dencke*, existimo *achte*.

AIKANIU, (*ικανός*) proprius, Keroni: *ai-gen*, *eigen* hodie.

AKUST, manifesto est apud Otfridum in-
scitia; ab a privativa & *Kust*, ars, scientia;
quasi *akunst* Belgicè.

ALASTERIST, vet. Celtis apud Lazium
probrosus; *lasterlik*. Belg. *lesterlich* Aleman-
nis hodie.

ALEIVON, sic scribendum puto per v con-
sonam, ubi Lipsius scribit per u vocalem, re-
liquiæ; forte a *leivo* (*λείπω*) quod antiquis
fuisse puto linquo, relinquo. Certe Britannis
adhuc hodie *leave* est relinquo.

ALENDI, insulæ Gloss. Lips. *eilanden* ho-
die.

ALHUTO, illumino; Gloss. Lips. forte a-
luhto; *liubt* veter. Teuton. Lux.

ALLEROMEIST, magnopere, maxime,
præcipue, Ker.

ALLES, *allero* omnino, Ker.

ALLIU, sanus & fani, Ker. Forte inde
Belgicum *beel*, eodem significatu.

ALLI'Z, apud Willeramum semper.

ALLIZANA, veter. Teut. al te samen, altfa-
men, 'alzamen, alzamen, allezamen Belg. si-
mul omnes, n cum m mutato, quod frequens
est in linguarum communione.

ALLODEN, vet. Celtis apud Lazium bona feudo accepta. Inde hodie bona allodialia Jureconsultis, sed contraria significatione, bona feudo non accepta, uti & veter. Francis vocem eam usurpatam vult Pithæus. Juxta veterem significationem, etymologia erit ab aloden, quod est concedere, permittere: cujus adhuc vestigium in lingua hodierna Gallica in voce Aloy, pro permissione pretii monetæ vel nummi a Principe concessa: & in hodierna Britannica in voce Alowe, id est permitto, concedo, mutata D in aloy in y, & in Alowe in w, uti sæpe Teutones d abjiciunt, & cum vocali commutant. Sic a breiden breien, a beide, beien, ab houde houwe, boudelick bouwelick, voude vouwe. Sunt autem feuda bona usui concessa. (Hæc non rectè. Allodium ab antiquo fuit prædium patrimoniale, hæreditarium, cujus est proprietas, oppositum beneficio seu feudo, Etymon adhuc incertum)

ALLU, omnia Keroni, *al, alle* hodie.

ALTAR, ætas Keroni: *ouderdom* hodie Belgis, quibusdam *ouder* & *ouwer*, *alterdom* Alemannis.

ALTARRI, altare Ker. Belgis hodie *autaer*, *outaer*, *altar* Allem. Britannis, Italis.

ALTÍNON, dissimulare Keroni.

ALTÍNONTI, dissimulans Keroni.

AMBACHTE, veter. Teuton. & Belgis ho-

diernis opificium, & classis seu collegium opificum, vel tribus. Quo significatu videtur vox *ambacti* sumi apud Cæsarem, ubi de tribubus classibusque Gallicis loquitur. A veteri verbo *ambechtan*, quo Willeramus utitur in CanticoCanticorum, pro bewercken, beärbeiden, bedienen. Probum verbum, sed verbali significatione in universo jam (quantum quidem mihi notum) Teutonismo obsoletum. *Empte* Suedis pro quovis ministerio & opera, etiam quæ non fiunt manu. Uti & *Ampt* Belgice & Germanice pro officio. *Ambachts-beer*, qui quasi dominus est & præfectus tribus vel digestæ alicujus classis; qui & præest officio domini. *Am-man*, *Ampt-man* vir officii, id est, ut vulgo vocant, officarius.

AMUNENDELKE, intolerabilis; Gloss. Lipsii.

ANAGA'N, succedere Keroni. (hodie Germanis *angehen* eodem sensu)

ANAKA'N, incedere Keroni, K pro g.

ANAKIN, initium Keroni, K pro g.

ANALAUFFAN, incurrere Keroni.

ANALEITTAN, inducere Ker.

ANALHINEEN, incumbere Ker. quasi *anleenen*.

ANALHINEET, incumbit Ker. hodie *anleenet*.

ANAMACHAN, injungere Keroni.

ANA-

ANAPLASA N, inspirare Keroni.

ANAPRANGAN irrogare Keroni.

ANARATI, proditio, Achil. Gassarus: nobis *onraedt*.

ANASEZZAN, inservire, Keroni, si non debeat esse inferere.

ANASTANDO, insurgo Glossario Lipsii.

ANASTANTLIHHOSTIU, instantissime Ker.

ANCHON, vet. Teut. *ankel, enkel, enklau*, hodie Belgis; *ἀγκών, angkôn* Græc. cubitus, quicunque membrorum flexus.

ANCINGAS, veter Teut. teste Lazio pertica.

ANCLITALI Rab. Mauro, *enkelen, enklauen*, hodie.

ANDARUUIS, aliter Ker. quasi *anderwys*.

ANDGYTE, veter. Britanno-Sax. videtur fuisse sensus, intellectus.

ANDO, Zelus Glossar. Lipsii. Forte inde Danis Suedisque remansit *anda* pro spiritu, quia zelus est proprie spiritus quidam præcipuus motus actusque.

ANDRADONDI, timentibus Gloss. Lips.

ANDRAN,, *andarn*, in vanum Gloss. Lips. Unde non male putat Lipsius remansisse Italicum *indarno* frustra, incassum.

ANDREDIT, timet, gl. Lips.

ANDREROSTETI, alibi Keroni, quasi dicas Belgice *in een andre Stede*.

ANDRES, ulterius Keroni.

ANDRO, secundus Keroni.

ANDWARDE, facies, non verbum aut responsum, ut male transfert apud Willeramum editio ejus Merulana. Namque fit ab *an, ad, & Ware* vel *Warde*, id est video, cerno, quasi aspectus, quod ei respondet.

ANE, vet. Teut. sine. In usu ea vox hodie adhuc Saxonibus est, & *one* Alemannis eodem significatu: *ἀνευ* aneu Græce.

ANEGÉNDE, vet. Teut. initium, (Germ. *angehen* incipere) *anbegin* hodie Belgis. *Angennen* videtur olim fuisse idem, quod hodie *beginnen*. *Anagen* ponit Lipsius in suo Glossario pro eodem, ubi divinavi, an forte non sit ab *ana* id est ad, & *gén* id est ire, quasi Belgice diceretur, *bet toegaen* aditus.

ANELIH, vet. Teut. vacuum, ab *ane* sine adjectivum, quasi dicas sineum, plane absque.

ANETA, veter. Teut. apud Haiminsfeldium anas; *einde, ende, ande* hodie Belgis, *anette* Gallis, *netta* Græcis.

ANFRESON, interitus Gloss. Lips.

ANGANA, *ankana*, veter. Francis multaliam, Haiminsfeld. Forte quoque vasa butyrum continentia: *anken* sane hodie Alemann. est butyrum.

ANGUST, angustia Gloss. Lipsi, *angst* hodie Belgis; affinia omnia.

ANLITON, pro vultu in Glossario Lipsi.

ANLUCE, facies in Glossario Lipsii, ab *an* & *lucke*.

ANLU^oCON, aperire Gloss. Lipsi. ab *an*, aliquando *ant*, id est re, & *luco*, id est claudio, quasi recludo. Keron. pro *an* aut *ant* utitur sæpe *in*, Otfridus *int*. Respondent autem illæ particulæ Latino *re*, & Belgico *ont on*: *louck* Saxonibus, *locke* Britannis, *luick* quibusdam Flandris est adhuc claudio. Hinc *luick* Belgis pro fenestra navis tabulatique, & similia quædam. Huc *antlok* revela, infra.

ANLUZA, *anluzza*, veter. Teut. facies ab *an* præposit. ad & *luge*, quod veteri Teutonico est videre, ut *loke* adhuc Britannis & Frisiis, respondetque ita Belgico nostro *ansicht*, quod etiam ab *an* & *sie* compositum. Vel est *anluzza* ab *an* & *luz*, id est *schyne*, uti *liws* pro splendore in usu Suedis Danisque. Et sic respondet & Belgico *anschyn*, quod etiam facies est. Veteribus Marcmannis (ut est apud Wolfgangum Lazium) *anlitz* idem est, quasi jam diceret Belga *anliet* a *late*, videor, appareo. Certe *angelaet*, *anlaet* quibusdam Belgis in usu pro facie.

ANOLKIU, integer Keroni. Forte ab *an* pri-

privandi aut negandi, & *olkiu*, quod forte antiquis fuit pravus, subdolus, uti *oolck, olik* est Belgis adhuc hodie : namque integer absque dolo est.

ANPINTAN, solvere Ker.

ANRE, veter. Britanno - Saxon. unus, *ein* (ein) Alem. *een* Belgis.

ANST, gratia Keroni. *Enst*, Gloss. Lips. idem.

ANTFANCLICH, acceptabilis Ker.

ANTFANCKIDI, susceptio Keroni. (empfangung.)

ANTFANGIDA, *antfanckidu*, acceptio Keroni.

ANTFANGIGAZ, acceptum Ker.

ANTFANGIGIU, acceptus Ker.

ANTFRISTO, vet. Teut. apud Willer. interpretor, transfero : nunc obsoletum.

ANTHATTA, prohibui, Gloss. Lips.

ANTHEBO, prohibeo, Gloss. Lips. ab *ant* negandi, & *hebo*, habeo, respondetque plane Latino prohibeo, quod etiam a pro negandi, & habeo componitur. (hodie *entheben*, est onerare, quod & vis vocabuli sonat.)

ANTIN, Zelus Keroni.

ANTLOC, revela Gloss. Lips.

ANTOMI, frænum Gloss. Lips. ab articulo *an*, & *tomi*; hodie *toom* idem est.

ANTREITIDON, ordinare Ker. forte *ant-reihtidon*, quasi *inrichten*.

ANTREITII, ordo Ker. forte *antreibti* quasi *intriching*.

ANTWURTI, responsum Keroni.

ANVARNUNST, intellectus Gloss. Lips. forte *an-varnunst*, ut *an* sit articulus: (vel potius particula) *vernunft* Belgis, & *vornunft* Saxoni-
bus adhuc hodie intellectus est. (Hanc vocem Claubergius examinavit.)

ANUR, iterum Keroni.

ARACHO, vet. Teut. apud Laz. iudicium. Forte ejusdem derivationis cum hodierno Alemannico *rachen*, id est ira, severitas, (imò potius ultio) quia iudicium est quasi iratum & severum in perversos injustosque. Cui & affino *wrechen* Alem. *wreken* Belg. ulcisci: iudicium enim quasi mali quædam ultio est.

ARAME, pauperes Keroni, *Erm* hodie pauper, quod rectius puto scribi per e in initio, quam per a: namque haud dubie est affine Græco *ἐρημος* *eremos*, locus desertus, & carens omni bono, etsi fatear, posse in derivatione commutari vocales a & e, ac nihilominus manere eandem originem.

ARBEID, video apud Willeramum, uti hodie, sic olim quoque usurpatum tam pro molestia, quam labore.

ARGA, inutilis, iners Pau Diacono.

ARIMANNEN, veter. Teuton. milites, quasi *berimannen*, viri exercitus. (feudum Arimandiae)

ARLAUBIT, licet Keroni, *georlaubt* Alemannis hodie, *georlooft* Belgis.

ARMALICHUN, *ermlichen*, Gassarus, *armelyck*, pauper. Addit edit. Merulae: ego adverbialiter capio quasi paupere.

ARMIDA, paupertas Keroni.

ARRAME, veter. Francis fuit juro: vox jam Teutonibus obsoleta. Pithæus.

ARSLÖH, anus Rab. Mauro, hodie *aersgat* Belgis, id est foramen podicis, *locher* Alemannis adhuc foramen est.

ARTZE, vet. Teut. medela. *Artz* hodiernis Saxonibus chirurgus, *artzen* mederi. (ab arte, artista)

ARUG, pravus Gloss. Lips. *argh* hodie.

ARUNT, Otsr. & *arenda* vet. Francis (teste Haiminsfeld) est negotium, curatio: *arrant* adhuc hodie Britannis idem.

ARUSIN, *rusin*, curæ Gloss. Lips. Gal. hodie *ruses*, curæ astutæ, astutiæ.

ASCA, & *asgu*, cinis Gloss. Lips. *asche* hodie, *asch* Britannis.

AT, esca Gloss. Lips. *ate* hodie Belgis quibusdam, ab *ete* edo.

ATIUGA, numerus Gloss. Lipsii.

ATO, cibo Gloss. Lips. (*ätzen*)

ATUM,

A T U M, spiritus Keroni, adem hodie Belgis est halitus. Idem est *aessem*, & vulgo *naessem*. Huic affinia sunt anima Latine, ἀνεμος Græce halitus, *nasbem*, *nesbamah*, *nsibamah* חַבְמָה Hebraice pro halitu, *aesseme* Belg. halitum edo, idem ἀάζω Græcè *aazo*.

A T U M L I C H u, spiritalis Ker.

A U C A, veter. Francis anser Haiminsfeld. *ocha* Latinorum, & *oye* Gallorum hodiernorum isti *auca* affinia.

A U C H O N, augere Keroni. Affinia Teutonicum & Latinum.

A U C H O M E S, augeamus Keroni.

A U C H U N G I, augmentatio Keroni.

A V E R, vereribus Teutonibus sed; *aber* Alem. aver Saxonib. hodiernis, ἀυταρ autar Græcis, avur, afur Otfrido quoque.

A U G B R A U U A, palpebræ Rab. Mauro, *ogebrauwen*, hodie Belgis.

A V O, vet. Teuton. apud Willer. aut, an, *est* hodie. Differt autem *oft* vel *ofte* Belgis multum ab *of*: nam *oft*, *ofte* est proprie aut, vel, at *of* an, si interrogativa & conditionalia. Bene distinguunt Britanni pro *of*, *if* & pro *ofte*, *or* usurpantes. Emendent Belgæ abusum promiscuum harum particularum nimis consuetum.

A W E N D O, muto, verito veterib. Britanno-Sax. *Wende* hodie.

A W E R A F, abjectio Kero. quasi hodie dicat Belga *afwurp*, *afwerp*.

A W I G G O N, veter. Teut. apud Otfried. ambages, avia, forte quasi *awegen*.

A Y R N, *ern*, vet. Teut. messis, *arne* hodie Saxonibus.

A Z E R I S T, primum Ker. quasi jam dicas *as eerst*.

A Z P I M, adsum Keroni.

A Z Z A S A, ramenta Keroni.

B.

B A C C H E N, maxillæ Rab. Mauro, *backen*, *Kinnebacken* hodie Belgis.

B A D O, balnea Keroni, *bat* hodie Belgis.

B A G O, Otfrido videtur esse titubo in loquendo, vacillo, balbutio, mentior, бага titubatio, mendum sermonis, *begue* hodie Gallis balbus, *beguer* balbutire.

B A L D O, cito, audax Otfrido, *baldlicho* audacter, animose. Hinc *boud* Belgis, *bowld* Britannis liber, libere, audax. *Baldadich* Belgis idem.

B A L O, malus & diabolus Otfrido. Putat Illustrator Glossarii Gassari in editione Willer. Merulæ potius *bado* esse legendum apud Otfridum, quia bad Anglis adhuc est malus. At venia ejus dixerim, esse significatu hoc vocis *balo* adhuc quædam in Belgico sermone vestigia, ut *baldaet*, quod non solum audax factum

Etum, sed & maleficiū significat ; & *balboorich*, qui male audit, & metaphorice pro inobediente sumitur.

BALON, cicatrices Glossario Lipsii.

BALTHI apud Iornandem, Anglis hodie *boid*, vid. *Beldida*.

BARDO vel *Wardo*, teste Lazio, antiquissimis Teutonibus genus quoddam fuit Sacerdotum & Sapientum: puto a *bardo*, vel pro alia dialecto Teutonica, a *Wardo*, id est video vel observo, eo quod aut plus viderent, quam alii, aut melius sacra observarent. Qua fere ratione Hebræis Prophetæ, & inter eos sapientissimi videntes sua lingua nuncupati sunt. *Bardones* hi & *Wardones* sunt illi apud Latinos autores tam famigerati *Bardi*, sacerdotes apud Celtas sapientes. Hinc etiam puto nomen *bardocucullus*, quod ille esset horum Bardorum peculiaris vestis. Add. *Barthe* inf.

BARIDA, germinans (trächtig) Gloss. Lips. a *bare* Teutonico veteri & hodierno, id est gigno, fero (add. *Bere*.)

BARM, puerperium, lectus puerperii Otfri-do, *craem* aut *craembed* Belgis. Barm forte a *baren* gignere. (add. *Bere*.)

BARTHE, *bart*, clamor ille & fremitus veteribus Celtis Germanisque dicebatur, quo se mutuo milites exhortabantur ad prælia. Tacitus *barritum* vocat voce corrupta & flexa ad

Latinismum, *Gebaer*, *gebeir* hodie Belgis, *ba-
ren*, *beiren* fremere est & altum clarnare, forsan
a *beir* urso, cujus est voce fremere, *barrire* Lat.
de elephantis. Adde *bardo* supra.

BAUGA, tympanum veteribus Teuton. te-
ste Haiminsfeldio, *bauck*, *beer-bauck* quibus-
dam Teutonibus hodie adhuc idem (à *bauch*
ventre cavo, supra, *abub* recurvatus)

BECHÉ, Otfrido videtur esse maledictio,
puteus infernalis, vel simile quid. Beke ad
huc Belgis est torrens, & infernus putatur tor-
rens ignis. (dubito)

BEFILLO, prosterno Gloss. Lips. forte à *be*,
intendendi, & *fallo* cado, quasi cadere facio.

BEGEGUNSTE, coëpi Gloss. Lips. begunste
(beginnen) hodie.

BEGIAN, *bejan*, confiteri Gloss. Lipsii. (ho-
die *beichten* Germanis vid. *bigithen* infra.)

BEGUNST, vet. Teut. invidia, *abgunst* ho-
die Aleman. *afgunst* Belgis.

BEHATUO, retrorsum Gloss. Lips.

BEITTUN, Otfrido videtur esse offerre, ex-
hibere, *bieden* Belgicè.

BEKO, proba Gloss. Lips. nisi forte legen-
dum sit *bekor*. Certe *Kore* tam antiquis, quam
hodiernis Teutonibus est probo, eligo.

BEKUNNO, probo, tento Gloss. Lips.

BELDIDA, audacia Otfrido Baldadicheit
Belg. idem.

BELGOMIH, irascor graviter, Otfr. *abolgi*, ira, commotio animi. Belge est Belgis proprie indignor, *verbolgen* tamen iisdem est graviter iratus, *verbolgentheit* magna ira animique commotio, *belch* probrum vel quicquid indignationem movet, Otfrido.

BELUCO, concludo Gloss. Lips. a *be* particula intendendi, & *luco*, vid. *analuco*.

BERAHTO, vid. *Brecht*.

BERE, veter. Teuton. apud Willeramum est porto, *beure* multis Belgis, *beare* Britannis. Inde Belgis *berr*, *beury*, *bare* feretrum. Accipitur etiam ita antiquitus, flores, fructus fero, ut & *drage*, quod etiam fero est Belgis. Adeoque in omnibus linguis tam de fructu, quam de onere vox ferendi capitur. Affinia autem *bere* Teuton. & fero Latinum, commutata media cum aspirata. Unde miror, cur notæ Merulæ in Willer. deducant ab Hebræo בָּרָא *bara*, creo. (add. Barm, Barida.)

BESCURGE, præcipito, Gloss. Lips.

BESCURGINGA, præcipitatio Gloss. Lips.

BESUEVIT, soporatus Gloss. Lips.

BESUIC, decipio Gloss. Lipsii.

BESUICHEIDE, scandalum Gloss. Lips. Scandalum enim facit, ut quis *besuiche*, id est decidat. (dubito, add. potius *besuicko*)

BESUICKO, supplanto Gloss. Lips. Inde Belg.

beswycke deficio. (cadere facio, offendiculum præbeo, adde *besuickeide*.)

BETHADO, *bebado*, abscondo Gloss. Lips. *behoede*, *hoede*, huiden Sicambris, & hyde Britan. usitata affinia sunt.

BETHUNNENDERO, deprimentium Gloss. Lips. Haud dubie scribendum *bethuuuendero*. (dubito.)

BETHUWAN, vet. Teuton. cohibere, comprimere. Hodie eo significatu non est in usu, sed pro eo est *bedwingen*: *duwe* tamen adhuc Belgis premo est.

BETTIRISON, Otfrido videtur significare ægrotos, decubuos, lecto affixos, quasi hodie dicas *beddelingen*. (bettriefen)

BEWILDO, possideo Gloss. Lips. quasi *bewelde*, ut opinor.

BEWOLLE, vet. Teuton. apud Willer. conspurco (foul spurcum.) Memini me in Teutonismi aliqua dialecto audivisse usurpari *bevalle* eodem significatu, sed non succurrit, in quam. Biwelle Gloss. Lips. (foul Anglis Spurcum, nostris putridum)

BI, veter. Teut. ad, propter, ob: *By* Britannis utroque significatu in usu est. Nobis item in hoc modo loquendi, *Waerby comt dat*? ob quid hoc accidit? (bei Germanis. vid. *Bithiu*.)

BIBI, tremor Keron. a *bibon* tremere, *bi-
bung*

lung Alem. hodie, & *beving* Belgis. (bibbe nom piscis.)

BIGIHTEN, Otfrido est confiteri, bichten hodie contracte (bigicht, urgicht, vid. *begian* supra.)

BIKLAN, *giklan*, inungere Otf. Belgicè hodie *besmeren*, *bestryken* idem vocamus. *Klezen* pro eodem fere aliquid affinitatis habet cum veteri.

BIKNAT, cognitus Otfrido, a *bi* & *Knao* nosco, cognosco, *bekant* Alem. *bekent* Belgice.

BILETHE, veter. Teuton. species, forma, cui respondet hodiernum Belgic. *gelat*. (imò vid. *Bilidi*, *bilithere*.)

BILIBANAR, mortuus Otfrido, veter. Teutonib.

BILIBO, maneo Otfrido, *bleibe* Alemannis, *blive* Belgis contracte. Aliquando Otfrido *biliben* etiam est mori, ut & Germanis ac Belgis *bleiben*, *blyven*, & Gallis *demeurer*.

BILIDI, similitudo, imago, parabola Otfrido, *bildt*. Aleman. *beelt*. Belgis à *bilidon*, Otf. quoque videtur esse imitari, sequi (juxta ducere, *bei-leiten*.)

BILITHERE, figulus Gloss. Lips. a *bilitbo*, vel *bilido*, fingo, effingo, formo. (vid. *Biletbe* supra.)

BILORNA, gingiva Rab Mauro, an quasi vilvil-horna, à multis dentibus? (dubito)

B I M, vet. Teut. sum: *bin, ben* hodie Belgis, *am, em* Britannis εἰμι eimi Græcis.

B I M I D E, evito Otfrido : *mide & vermide* hodie.

B I M U N I G O, adjuro Otfrido.

B I N A G I L I T F A S T O, Otfrido videtur esse firmiter figit, metaphorice confirmat, firmum reddit, a *nagil* clavus, & *bi* particula formante a nomine verbum, ac si nos diceremus *benagele*.

B I N O T I, Otfrido videtur significare etiamnum, plerumque, vel simile quid.

B I R U, sum Otfrido.

B I S C E D I W E, obscuro Gloss. Lips. proprie obumbro, *beschaduwe* Belg.

B I S L I P F U N, Otfrido videtur esse dolere, luere, poenas dare, vel simile quid.

B I S M E R, opprobrium Glossario Lipsii.

B I S M E R O N, contemptu & contumelia afficere Otfrido, *besmaden* hodie Belgis. (*besmähen* Germ.)

B I S P I L L A, parabola Gloss. Lips. (*beispiel* Germanis exemplum, narratio congrua) idem *spella*. *Spello* puto usurpatum pro colligo, adapto. Unde Belgis adhuc *spellen* est literas colligere in syllabas, & aptare ad legendum. Unde forte & aciculæ vocantur Belgis *spellen*, quod vestes & similia colligant & coaptent. (imo vocantur contractæ ex *spindel*) Quia vero

vero parabola est res in similitudine adlecta, hinc Teutonibus dicta fuit *bispilla*, *bispella*. Est & hodie *byspel* Belgis quibusdam exemplum, similitudo. Hinc, ni fallor, Britannis adhuc *Gospel* (Gods-Spell, Dei verbum) pro evangelio in usu est synecdochice, quia nimirum historia Evangelica historiis multis constat.

BITH, veter. Teutonibus & Celtis pro est, fit.

BITHERVE, *biderbe*, veter. Teuton. apud Willer. videtur pro probò sumi: *berf* per metathesin Clivensis adhuc in usu pro modesto, probò, bonis moribus prædito. (a *biderve* man factum *biderman*)

BITHERVICHEID, probitas, Willer. *ber-viceid*, *berfheit* Sicambris.

BITHIU, propterea, Otfrido. (malim *Bi-thin*) quasi *by dien*. Certe *by* Britanni adhuc utuntur causaliter pro propter. (vid. bi.)

BITO, tardo, maneo Otfrido, *beide* Alemannis, *beide* Belgis.

BIWARBO, vox frequens Otfrido. Videtur autem id ei significasse, quod Belgis Alemanisque hodie *verrichten*, efficere, conficere, perficere: aliquando id, quod Alem. *erwarbe*, Belgis *verwerve*, id est consequor, adipiscor. (*gewerbe*, negotium res agenda Germ.)

BIWIE, quare Gloss. Lips. a *bi* propter, & *wie* quid.

BIZA, *bisa*, turbo venti, Gallis adhuc *vent*.

BIZAMON, Otfrido videtur esse ordiri, incipere, ut: *redinon bizamon*, sermonem ordiri. Haud dubie hinc Gallis hodie *entamer* ordiri mutato *z* in *t*, id quod Teutonismi Celtismique dialectis non infrequens. (imò *entamer* anschneiden τέμνω scindo.)

DE BIZE, aquilo ventorum turbidissimus.

BIZEINUN, Otfrido videtur esse significare, hod. bezeichnen.

BIZZO, fremo Gloss. Lips. Forte usurparunt etiam hoc verbum veteres pro incondite se cum fremitu motitare. Certe *bizen* hodie ita capitur de bubus vaccisque, quando incondite per prata frementesque discurrunt. (An consentit *bise*, ventus vehemens? An hinc *baizen* pro venari, *Reiger-beize*.)

BLASMA, flamma Gloss. Lips. nisi forte legendum fuit *flasma* aut flama, quamquam solent sæpe veteres Teutones uti *b* pro *f* vel *v*, *vlam* hodie adhuc Belgis, *flame* Gallis & Britannis in usu, quæ omnia Latino affinia.

BLATRA, vesica Rab. Mauro; *bladder* adhuc Saxonibus, *blase* Belgis *t* in *s* mutato.

BLETSO, vet. Teuton. benedico, *blesse* idem adhuc Britannis. (benedicere, signare, segnen, à *blesse*, *blasen* signum.

BLODE, antiquis Celtis & Britanno-Saxonibus sanguis, *blut* Alemannis, *bloet* Belgis, blood

blood Britannis (Septentrionalibus est sacrificium.)

BLUO, Otfrido est lædo, verbero, percutio, *blow* percussio, Britannis adhuc usitata vox.

BORGO, Otfrido est caveo, vito, vel simile quid. *Sich bergen, syn lyf bergen* etiam Belgis cavere sibi; alias *Wachten*. (est proprie se tegere, Etiam *berg* mons, quia tegit, *burg* castellum, infra.)

BRECHT, vet. Teuton. famosus, celebris. *breight* Britannicum, quod illustre, splendens ac clarum significat. Certe famosi sunt illustres. *Beracht*, *beracht* est apud Otfridum eodem significatu.

BRESTE, dirumpor Otfr. *berste* adhuc in usu Germanis & Belgis. Add. infra *Brusti*. (consentit brechen Germ. frangere.)

BRILLE. Ausim hanc vocem asserere, veteribus Teutonibus usurpatam pro splendere, collucere, idque duplici ratione: primo, quia vox *bril* hodiernis Belgis, & Alemannis Saxo-
nibusque adhuc est perspicillum oculorum, quod sane facit splendere, & collucere clarius res per id conspectas & visas. Secundo, quia hodiernis Gallis adhuc hodie *briller* est splendere, collucere, adeo ut ipsis de veteri lingua Celtica vox hæc adhuc supersit. (Berillus pro vitro olim, hinc *brille*, conspiciendum quibusdam dicebatur *berillus*.) Chronicon Winde-
se-
B 5

semens. lib. 2. cap. 42. per *berillum duplicem* in communi legere & scribere consuevit. (Sed crediderim *brille* pro splendente esse antiquius, & posteriores huc *berillum* ex latino accommodasse, etsi conspicienda ex *berillo* non fierent.)

BROTHER, *brodie*, ex sensu videntur apud Willeramum significare fragilitatem. Hodie Belgis *broos* est fragilis, *broosheit* fragilitas. Forte nobis lapsu temporis t est mutatum in s. (*brofen*, *brofamen* Germanis fragmina vel micæ panis.)

BRUNIE aut *brynne* veter. Teuto. lorica aut galea, aut simile aliquod armorum tegentium genus: Pithæus. (*Brunia* in capitularibus, est tegmen pectoris, thorax, *bron* hodieque pectus Cambro-Britannis.)

BRUSTEN, vet. Teuton. ubera, Alemannis eadem vox hodie, *breasts* Britannis, *borsten* Belgis per metathesin r, ut sæpe fit in communiōne linguarum, ut *brun* Alem. *born* Belgis.

BRUSTI, putat Ach. Gassarus Otfrido significare defectum, inopiam. (*Brest* est vitium, morbus. Hinc Germ. hodie *bresthaft*. Adde *breste* supra.)

BRUTILEW, Otfrido est epitheton venti. Puto dici compositum, quasi *bruti-lew*, id est strepiti sonus, Belgice *rucht-luid*, cujus inversum *luyd-ruchtich* Belgis valde in usu est. A *bruzzi* hoc Teutonico relictum adhuc Gallis suum
bruit

bruit pro rumore, strepitu. (Bruit, bise, & talia sunt ἐνοματωσαντικά.)

BUAN, ædificare, veter. Teuton. *bouwen* hodie Belg.

BUAZO, expio, emendo, extinguo Otfrido. *boete* Belgis adhuc expio. (Germanis *büßen*, expiare; *busse* olim poena, hodie poenitentia.)

BUE, *biuo*, veter. Teuton. habito: *boo*, *bood* Danis Suedisque adhuc idem. (*beiten* manere, *bude*, *budel*, mansio)

BUHILA, Otfrido collis est, Belgis *bule* est tumor, tuber, *bübel* (Germanis de colle, *beüle* de tubere) *byle* Britannis. Est enim tuber quasi quidam colliculus. Bulla Latinis affine quid est.

BUOKESTAF, litera Gloss. Lips. Hodie *buchstabe* Germanis superioribus, *boekstave* Saxonibus & quibusdam Belgis. (vid. ol. Worm. in Run. à fagi virga, cui incidebantur literæ)

BURG, vet. Teut. civitas, opidum; nobis hodie arx est. Inde tamen *burger*, opidanus, civis nobis, & *burgmeester* quasi magister civitatis; uti Argentinæ consul alter *Stäcmeister* vocatur. *πύργη* *pyrge* Græcis turris bellica, omnia forte a *bergen*, *burgen*, id est, (tegere) protegere, quia is finis turrium, arcium, civitatum.

BURGISLI, sepulcrum Gloss. Lips. *burgo*,
bur-

burrio antiquis sepelio, *burri* Britannis adhuc idem, & *burrying* sepultura. Hinc forte & *burry* Belgis pro feretro funerali (quod Germanis *Bare*) etsi id aliquot derivant a *bere* porto. Vid. in *Bere*.

BURTH, onus Gloss. Lipsii, *burden* Belgis, *burdon* Britann. idem. *burdo* Latinis jumentum onerarium. Affinia omnia (à *bore*, *bare* ferre.)

BUTERIE, uter, utris Glossar. Lipsii.

C.

CALIZIUN, caliga Ker. *cousse* Belgis.

CANAP, pecten Ker. & *Canpo* : *Kam* Belg. *Koom* Britannis.

CARTO, hortus Ker. *gaerden* hodie Belgis, *garten* Alem. *garden* Brit. *jardin* Gallis, *giardino* Ital. (*guarda*, *warta* custodiam significat, & hortus est clausus.)

CATILINGA, parentes Ker.

CAUMA, prandium Ker. *gouma* Otfrido & aliis.

CHELA, gula, guttur Ker. & Rab. Mauro. *Keel* hodie.

CHETIF, teste Wolg. Lazio, veteribus quibusdam Teutonibus fur fuit, quasi dicas Belgicé *gedief*. Certe *gediefte* & *dief* Belgis pro fure adhuc sumuntur. *Dieb* Aleman. *theef*, Britannis, *tiwf* Sued. & Danis. Non dubito, quin hinc Gallicum *chetif* mendicus, aliquando & malus, & Ital. *cattivo* sceleratus, malus sit

sit sumtum. Quia autem scelerati & puniendi fures in misero sunt statu, hinc *cattivich* Belgis, & *chetif* non raro Gallis usurpatur in genere pro misero & deplorando. (*chetif*, Gallorum, *cattivo* Italorum, pro vili, malo, est à *captivo*.)

CHINDI, alumni Ker. *Kinderen* hodie liberi.

CHINDISKE, adolescentes Keroni. Kindische Germanis.

CHINNI, mentum Rab. Mauro, Germanis Kinne.

CHNUAT, natura Ker.

CHNUATLIHHO, naturaliter Ker.

CHNUSSAN, allidere Ker. *Kneusen*, *Kneuselen*, Belgis.

CHRAFT, virtus Ker. *cracht*. Belg. Sed. Siccambri & Saxones dicunt *craft* quoque. *Craft* Britannis astutia.

CHRISTIANEM, Christianus Ker.

CHUANHEITI, Otfrido, puto, est non tam id, quod nobis est *Koenheit* audacia, quam scientia, quasi Belgicè diceret *Kunnicheit*, vel *Kunheit*. Certe melius ut plurimum hæc significatio sensui Otfridi congruit, quam alia illa. Vox enim proprie Otfrido sonat, quod quis potest aut scit. Et sane Belgis etiamnum *Kundicheit* est in usu pro scientia. (ita & Anglis *Cunning*, pro astutia.

CHUNDAMIU, notus Ker.

CHUN-

CHUNDAN, indicare Ker. *Kondigen, vercondigen, ancondigen* Belg. fere idem.

CHUNDIDI, notitia.

CHUSKAN, sobrium, Ker.

CHUSKEER, sobrius Ker.

CLAULIHHO, prudenter Ker. (hodie *clug* prudens.)

CLOHHAN, pulsare Ker. (hodie *Kloppen*, an *clocca* seu campana à pulsando?)

COLD, aurum Keroni, *gold* Germanis.

COMMAN, vir Keroni, aliis *Goman*.

CORT, chorus Ker.

CORTER, vel *chortar*, vel *chorter* apud Willeramum sæpe occurrit pro grege veteribus Teutonibus usurpatum. Mirabar, cum omnino nihil habere videatur cum ulla hodierni Teutonismi voce simile quid significante. (imò Germanorum, *berde, hirte, bürde*, Gallorum *court*, *Basse-court* manifestè conspirant; Sic & semilatinis *curtis*, omnia forte à *warten, garder*, custodire, ut *hortus* & *garten*. Hinc *hort* Germanis est servator. add. *escorter*, Gallis hodiernis, id est servare in itinere.) Perpendi paulo accuratius, cum viderem, in tam puro meroque Teutonico identidem usurpari. Animadverti tandem simile aliquid habere cum *berder*, præsertim si consideretur, uti scribitur in MS. Vossii, quod probius mihi videtur, quam id, quod sequutus est editio Merulæ. Scribit

bitid exemplar semper *chorter* per h. Itaque non dubito, quin *chorte* grex sit primitivum, *chorter* pastor derivativum, quasi gregis custos, & lapsu temporis confusæ sint voces tam vicinæ, ut *chorter* etiam pro ipso grege invaluerit. Item puto, quod nobis paulo immutata vox sit, qua utimur pro pastore, nempe *herder* pro *chorter*, abjecto c ante h, & o in e mutato: quodque vox illa pro grege nobis non manserit in usu: nisi forte aliquod adhuc vestigium in nostro *cudde* remansit, quasi *chodde*, exemto ex *chorter* r. Sane Teutonicos olim usurpasse *chord*, *chort* vel *hord*, *bort* pro grege, pleraque, ut credam, neque de hac vocis hujus etymologia ad istum modum divinare ut audeam, faciunt. Primo, quod Suedis Danisque antiquissimis Teutonismi populis *biord* adhuc grex est. Tum Scythæ & Tartari olim hodieque cohabitationes suas vocant hordas, quæ ut nihil aliud sunt, quam greges hominum, sic etiam sua lingua (ut testantur Melanchthon & alii) horda ipsis dicitur multitudo in unum congregata. Constat autem, Scythas quosdam antiquitus in multis accessisse Teutonibus seu Celtis. Adhæc Germanis & Belgis adhuc sepes illæ cratitiæ, e quibus ovilia fiunt, aut cubilia caulæve gregum, vocantur *hürden*, *borden*. Post illa Germani adhuc dicunt gregem *herde*, pastorem ipsum *hirt*. Tandem

dem observavi, cum Hebræa voce עֵדֶר *eder* grex non parum affinitatis habere *borda*, *berde*, *chorte*. Quod cuivis facile apparebit, si faciat *ered* & *eder* per metathesin. Et quid miri, si antiquissimæ linguæ Teutonicæ & Scyticæ hæc rudera adhuc remanserint, à matrice sua Hebræa? Quid item miri, si in illa magna mutatione linguarum Babylonica tantum quoque voci Hebrææ mutationis acciderit, ut ex *eder berde*, & *chorte*, & *borda* mutata sint? *Ordon* item vet. Teuton. (Gloss. Lips.) fuit habitare; unde ille & Tartarorum hordas putat dictas. Mirabar itidem, cur Angli, quorum lingua etiam Teutonismus percelebris est, uterentur pro grege, voce *flock* nullam habente similitudinem aut cum *cudde*, aut *chorte*, aut *biord* Suedico (cum qua dialecto Teutonica habent multa adhuc communia) aut cum *berde* Alemannico. At paulo attentius re cogitata succurrit *flock* dici quasi *folk*, id est populus tam Britannis quam aliis Teutonibus. Nam ut populus est quidam grex hominum, sic grex est quidam populus animalium. Atque ita si non voce, re saltem convenit vox Britannica *flok* cum *chorte*, *borda*, *cudde*.

COT, Deus Ker. *Got* hodie.

COTCHUNDIU, divinus Ker.

CREMAN, irritare Ker. (*grim*)

CRIMMIU dirus, Ker. (*grimmich* hodie *ſævus*.)

CROZDARM, extales Rab. Maur.

CUATER bonus, Ker. (*guter*.)

CUATLIHHAN gloriari Kero.

CUNIG, veteribus Teutonibus jam Rex, König Germ. *Coning* Belg. *King* Angl. *Konung* Sued. à *Konnen* posse vel à *Kunnen* scire. Regem enim esse decet & potentem & scientem. (consonat *Kan*, & *Chaganus* Scytharum & Persarum, *Können*, *Kennen* scire & posse, ab eodem fonte, quia magis potest qui scit, Germanis sæpe alterum pro altero. hinc & *Kunst* ars.)

CURTIL, Cingulum, Ker. *gurtel* hodie, *gerdil* Angl.

D.

DAGA, vet. Teut. dies. *tag* Alemann. *dag* Belg. *dag* Sax. infer. *Day* Britannis.

DAGAMUASS, vet. Teut. jentaculum, prandium.

DAGO, Otfrido capio, (*δέχομαι*) *take* Britannis, *tagha* Svedis idem. (Hebr. אָדַג Dag pisces cepit) add. *Diki* infra.

DALA-SLAGHTA, vallis veter. Teuton. quasi vallium plana. *Dal* Saxonibus inferioribus hodie adhuc vallis, *sleght* planus Alem. *sleghten* complanare Belg. In composito Belgico *neerflaghtich* pro humili manet adhuc vetus pronunciatio a pro e.

DANA äN, deinde, Ker.

DARWIS, aliter, Keroni. (forte andarwis.)

DEHISTO, decimus Ker. si non debet esse Zehisto.

DENNE, dum, interea, quando Ker. (*denn* Sax. inferioribus est tunc.)

DENNI, area Otfrido, *tenne* Saxonib. *dorſch-vloer* & *denne* hodie Belgis.

DEOHEIT, humilitas Ker.

DEOLIHÄ, }
DEOLIHÄSKEPETE, } supplicatio Ker.

DEOLIHHO, humiliter Ker.

DEOMUATE, humiles Ker. hodie *demütige*.

DEOMUATI, humilitas Ker.

DEOMUATLIHHU, humilis Ker.

DEOMUATLIHHO, humiliter Ker.

DEONAN, humiliare Ker.

DEONESTMAN, servus Ker. quasi *Dienſt-mann*.

DEONON, servire Ker. (*dienen* hodie German. *deinen* Sax. inferior. Videtur *de* descensum seu depressionem significare, ut in *dal*, quod Germanis superioribus vallis, Saxonibus infra, in *down* quod Anglis infra, in *deep*, *dis*, profundo.)

DEONOSTI, servitus Keroni.

DEOTI, plebs Ker.

DERO, quorum Ker. (*dero*, illorum, Saxon.)

DERRE, veter. Teuton. noceo, *dere* Belgis hodie idem, *δέρω* dero Græce cædo, verbero (excorio) affini significatu. (נָתַן *dara*, reprobare.)

DERU, qua Ker.

DES, cujus, Ker.

D' FIUNT, Gloss. Lips. diabolus, quasi de fient, de fiant, id est, inimicus.

DICAN, petere Ker.

DIET, veter. Teuton. teste Lazio, Deus, alias *Thieut* : (*Theut* priscis Aegyptiis) *Dieu* Wallo-Britannis.

DIKI, petitio Ker. *dikii*, petitionis, *digi*, petitionem. (add. *Dago* supra.)

DILO, Otfrido videtur esse expungo, destruo, deleo. Quæ vox Latina posterior Teutonicæ similis est. *Tilgen* Germ. *delgen*, *verdelgen* Saxon. inferior. delere, Belgis destruere.

DINK-MAN, veter. Teuton. teste Lazio, curialis. Forte idem, quod judex aut scabinus hodie, a *ding* lis, & *man* vir, quasi vir litis. (Hebræis דִּין *din* est judicium.)

DISCO, discipulus, *diskin*, discipuli Genitiv. Keroni.

DISGE, mensa vet. Teut. *tisch* Alemann. *disch* Sax. infer. *dis* Belg. *discus* Lat. & *δίσκος* Græc. orbis, & mensæ Teutonibus olim ut plurimum orbiculares, ut adhuc hodie Alemannis. (Anglis *disch* pro patina, ferculo.)

DIURI, Otfrido excellentia, honor: *theur* Germanis sup. *dier*, *duir* Belgis, *dübr* Sax. infer. *deare* Britannis pretiosus, excellens, honorabilis.

DOH, quamvis, etsi Ker. vide *thoch*. (*doch* hodie Germanicè tamen significat.)

DOLAN, dolere Keroni. Opinor sufferre. vid. *Tbolan*.

DOLK, videtur Otfrido esse condemnatio, supplicium, vel simile quid, forte cædes etiam. Certe Alemannis hodie *dolk*, *dolch* est pugio, quo cædes fit.

DOUPHAN, vet. Teut. baptizare, immergere, *tauffen* Aleman. *döpen* Sax. infer. *dippe* Britann. *döper* Suedis, *Stippen* Clivenfibus, (& aliis Germanis est intingere)

DOYCHNE, vet. Teut. ut legit editio Wilerami Merulana, quod notæ ejus editionis divinant esse virtutem *deuchd* Belgice, cum ex MS. Vossii id constet certo: habet enim pro *doychne* *tougene*. Significat autem valorem, virtutem, præstantiam, ab antiquo *duogan* valere. Forte tamen *doychnen* male scriptum aut male lectum fuit. Nam eadem editio Merulæ plerumque habet *dugent*. (*dögen* Sax. *taugen* Germ. sup. valere, utile esse.)

DRACHTA, Otfrido videtur sitis esse: existimem quasi *droochre* Belgis jam dicitur, id est siccitas. Quid enim aliud sitis, quam faucium
sto-

stomachique siccitas? Certe Britanni eadem voce *dry*, qua utuntur pro sicco, utuntur quoque ad significandum sitim: *ar you not dry*, sitisne? *the wood is dry*, lignum est siccum.

DRAHO, Willer. emitto, exstillo; *Stanki drakon*, odorem emittere. Unde nostrum Saxonicum *trecke*, significatione non modo passiva, ut vet. Teutonibus, sed & activa. Cui respondet Lat. *trabo* active tantum, quod valde affine est Teutonico *drabo*: *draw* Britannis utroque significatu tam activo quam passivo quoque sumitur.

DRAPHEN, *drephen*, vet. Teut. tangere; *overdrephen* vet. Teut. superare, *overdrepem* Sax infer. *overtreffen* Belg. *übertreffen* Alem. quasi supra, vel altius tangere, *treffen* Germanis etiam tangere est. (sive attingere, ut scopum.)

DRAWEN, arguere Keroni. Forte objurgare & minari. Vid. *Drivon*. Hebr. דָּרָא *dará* reprobare.

DRESO, divitiæ, thesaurus vet. Teut. *tresor*. Belgis idem. (videtur esse à latino.)

DREW I, argue Ker.

DRISKO, terni Ker.

DRIVON, Otfrido significare videtur incitare, *driven*, *voortdriven* Belgis & Saxonibus inferioribus idem. *Druwen*, *drouwen*, *drauwen*, *dreuen* Saxonibus est minari: quo signifi-

caru etiam *driuon* apud Otfridum potest capi.

DROHTON, Willer. *drubten*, Otfr. pronunciabant *drochton*, *druchten* dominus. Vox eo ævo usitatissima. *Drubtin*, *drihtin* veteribus Britanno-Saxonibus idem. *Druftin*, quoque veter. Teuton. juxta Glossar Lipsii. (*Drot* Suedis Rex, Dominus, *Drotning* Regina.)

DRUGINA, dolus Gloss. Lipf. *droch*, *bedroch* hodie Belgis, *betrug* Germanis.

DRUMBE, tuba Gloss. Lipf. *trompète* hodie Germanis. (Italis *tromba*, Gallis de Elephanto *trompe*, olim generalius, nam hinc *trompette*.)

DRUT, *trut*, vel Teut. dilectus, amasius, a *dru* diligo, vel *tru* fidelis. Unde adhuc *Gertrud*, proprium nomen mulieris apud Teutones, quasi tota amabilis Stumpfio, aut tota fidelis Adriano Iunio. (fidelis & dilectus seu cui fidimus, cognata sunt, ut Gallis confidant, utrumque est. Germanis hodieque *mein trau-tes Kind*. Hinc *trauen* est hodie *desponsare*.)

DUA, Otfrido facio, *doe* Sax. inferior. & Belgis, *do* Britan. *dwa* Frisiis veteribus. Usurpatur Otfrido quoque, ut Saxonibus inferior. & Belgis *make*: *Ze cunig duan*, efficere in Regem, ubi Saxones non possunt dicere *tom König doen*, sed *maken*.

DUALAN, vet. Teut. moror, commoror, habito, *dwel* Brit. *dwal* Sued. habito.

DUAM, videtur Otfrido esse mirabile aliquod & peculiare factum.

DUATI, facta Otfrido, *daten* Sax.infer. *da-*
den Belgis, *thaten* Aleman. *deeds* Britan.

DUELO, erro Gloss. Lips. *dole* & *dvale* hodie Belgis. (convenit latinum dolus, qui facit errare.)

DUIRE, janua Gloss. Lips. *deure* hodie Belgis, *dore* Brit. *thür* Alem. *θύρη* thyre Græcis, *duron* Otfrido. (Chaldæis *ܬܪܐ* thera Dan. 3. v. 26.)

DUMBA, Stultus Gloss. *dum* hodie Sax. inf. & Belgis stupidus, vācors, (*dumbart* Sax.infer. significat homo sine acumine.)

DUMPFHEIDE, insipientia Gloss. Lips. *dumbheit* Saxon. inf. & Belg. vācordia, stupiditas.

DUNICHUN, tunica vet. Teutonibus.

DUNNA, tunica Ker.

DUOM, Gloss. Lips. *duam* Otfr. iudicium.

DUOMIS, Gloss. Lips. templum, *thumb*, *dom* hodie templum Episcopale, forte a domus Latino *ἐξόχος*. (vel à Dominica, Basilica, ut *κυριακή* Kirche.)

DUOMO, Gloss. Lips. *duamo* Otfr. iudico. Inde haud dubie Belgicum *verdoemen*, iudicio damnare: & affinis est his vox Latina *damno*.

DUONT DES NIT WARE, veter. Teuton. phrasis, quasi Saxonice diceret, *doent des nicht*

warnemen, id est, *nehmet das nicht wahr*, Latine, non fac hoc observare, aut curare, pro ne cura hoc, ne animadvertite ad hoc. Britanni adhuc eandem fere phrasin usurpant, *do not that regard*, ut & in aliis, *i do not love you*, ego non facio amare te, pro non amo. (etiam superiores Germani subinde, & Poëtæ ante Opi-
tium, *ich thue sprechen*, id est, *ich spreche*, Opi-
tius plerumque vitavit.) Suedis Danisque eadem phrasis adhuc in usu. Idem fit in omnibus conjugandi temporibus. Quemadmodum omnibus Teutonicæ linguæ dialectis, ut & Gallis, Italis, Hispanis mos est componere præterita cum vocibus, quæ ipsis *habeo* significant.

DURCH, *thurch*, vet. Teut. peculiare pro propter. Sic in nullo Teutonismo (quod sciam) hodie usurpatur, sed semper pro per. Belgæ jam propter exprimunt per *om*, *om deses wil*, *om dies wil*, *om dit*, *om dat*. Alioqui *deur* Belg. *durch* Alem. *through* Brit. significat jam solummodo per. Neque scio, (ut notæ editiones Willeramæ Merulanæ habent) Anglis, aut nobis Germanis usurpari etiam pro propter.

DURIWART, Otr. custos ostii, *deur waerder* Belg.

DURUFT, opus Ker. nî fallor, opus est, aut opus

pus habet; *derven* Belgis opus habere, carere, *bedürffen* German. opus habere, egere.

DURUHFULLAN, complere Ker. quasi *durchfüllen* hodie Germanis.

DURUHINPINNAN, persolvere Ker. quasi Belgice dicas *deur-ontbinnen*. vid. *pinnan*.

DURUHLERANIU, perfectus Ker.

DURUHMISTIU, permixtus Ker. quasi Germanice hodie dicas, *durchmischet*.

DURUHQUEMAN, pervenire Ker. *be quam* veniebat, hodie Westfalis in usu.

DURUHSPANAN, persvadere Ker.

DURUHSTAN, persistere Ker. Belgice usurpatur *deurstaen* fere eodem significatu.

DURUHTRUABAN perturbare Ker.

DURUHWESAN, } perseverare Keroni.

DURUHWONAN, }

DURUHWESANT, perseverantia Ker.

DUUIDARO, tamen Ker. (quasi *dawider*.)

E.

EBAN, æquus, æqualis Keroni, *eben* Germanis hodie, Belgis *essen*, *even* Sax. infer. & Britan.

EBANDOLE, compatior Ker.

EBANKHERZIDA, concors Keroni, quasi *evengeherted*, *ebengeherzeit*.

EBANKESIZZEN, confidere Ker.

EBANLOZZON, consortes Ker. quasi *ebenloffige* dicas Germanice, quod omnino respon-

det Latino confors, ejusdem sortis, æqualis sortis.

EBANO, pariter Ker.

EBANPRINKE, confero Ker. quasi ebenbringe.

EBANSTANTE, confisto Ker.

EBINU, Otf. æquitas, quasi *ebenheit* German. *effenheit* Belgis, & Sax. inferior. *evenheit*.

ECHT, vero Gloss. Lipsii.

ECOWERTI, ubique Keroni. (quasi *eikwarts, eik, elk* quodvis.)

EDDERWENNE, aliquando Ker. (*Etwan* Germanis non ita pridem usurpatum pro aliquando, nunc obsolescit.)

EDDESLICHERA RACHA, alicujus rei Ker.

EDDESLIHHIU, aliquis Ker. (*etliche*, hodie, aliquot.)

EDDESMIHIL, aliquantus Ker.

EDDESWAZ, etwas, aliquid Ker. ietswat hodie Belgis. (*etwelk* Saxon. ut *etwan*. Videtur ed, ides, olim significasse aliquid, hodie *ides* est quidvis.)

EDDESWELIHA, aliqua Ker. (*etwelchē*.)

EDDESWELLICHER, einiger, aliquis Keron.

EDEO, sive, aut, Ker. idem quod *edo, odo* Otf.

EDO,

ED O, an, num, aut Ker. (*either* Angl.)

ED W I T, opprobrium Gloss. Lips.

EERHAFT, veter. Teut. honorabilis, ut *manhaft* hodie virilis.

EFT, veter. Britanno - Sax. vicissim iterum, *efter*, *echter*, Hollandis, *est* Gloss. Lips. pro autem.

EGELIH, Otfrido est quivis, (Germanis *iglicher*) *elck* hodie Belgis, *eche* Britannis abjecto l, quod illis frequens, ut & in *welck*, quis, which: *iegelik* Belg. idem.

EGESLICH, veter. Teut. terribilis, Belg. hodie *eislick*, *yslick*, *heslich* Germanis.

EGII, vid. *Ekii*. Disciplina Ker.

EGISLIKO, terribiliter Gloss. Lips. *eislik* hodie.

EGISSO, pavor, terror Gloss. Lips.

EHRODES, Otfrido videtur esse quamprimum, celeriter, cito, vel simile quid.

EHT, res familiaris, substantia Ker.

EHTONSAL, persequar Gloss. Lips. *ekton* idem, quod vide. Hinc haud dubie Gallis hodie *eguetter* persequi. (non puto.)

EIGANO, propria Ker. *eigene* German.

EIGON, apud Otfridum est habere, possidere, etiam secundum Gassarum. Editio illius Glossarii Merulana addit nobis *bugen* vel *ugen* idem esse, & Anglis *owen*. De Anglis certum est, at vox Belgica nunquam, fateor, antea

tea mihi audita est. Clivenſibus & aliis quibusdam Teutonibus *eigen* accipitur præter ſignificationem proprii pro *mereri*: *der man eget was gutes*, vir ille meretur aliquid boni. Britannis etiam *owen* ſignificat proprium, habere, & *mereri*: *yow owe to be beaten*, mereris, ut verberis. (Etiam Germanis ſuperioribus, *dem es eignet und gebühret*.)

EIGUT, habet, Gaſſaro teſte.

EIKAN, proprius Ker. *eigen* German.

EIKANEMU, propria Ker.

EINAZ, una Ker.

EINER, EOWELIHER, unusquiſque Ker (*iewelcher*.)

EINGILIH, abſurdus Keroni (an quaſi *ungleich* inconueniens.)

EINIMMEZZU, ſolummodo Ker.

EINLIF, undecim Ker. *eilffe* Germ. *ellif*, *elf* hodiè Belgis, *elleven* Britannis.

EINLIFTO, undecimus Ker.

EINLIHHA, alius Ker.

EINLUZLIHHE, ſingulatim Ker.

EINLUZLIHHERU, ſingularis Ker.

EINLUZZE, ſinguli Ker.

EINO, veter. Teuton. unus, *ein* Germanis, *een* Belg. *one* Britan. *ἓς* neutro *ἐν* Græc. *ene* Suedis, *un* Gall. *uno* Ital. Hispanisque; magna omnia affinitate. Eſt autem particulæ iſtius magnus in lingua Belgica abuſus, cujus
non

non possum, quin moneam meos populares. Utantur omnes numerandi hoc nomine pro particula supplente articulum, ut: *een man, eene vrouwe*: quod quidem aliquo modo commune habemus cum Græcis, sed est tamen paulo alia ratio. Græci non utuntur articulo δ , nisi cum designatur aliquatenus quiddam, de quo constat inter loquentem & audientem, cui proprie respondet articulus Germanicus *der*, ut: *der mann hat es gesagt*, vir dixit, nempe de quo aliquatenus inter nos constat, quis putetur. Sed indefinite, cum substantivum aliquod vocant, nunquam Græci articulum δ addunt, sed cum quæritur, quid est hoc vel illud respondent, est $\alpha\upsilon\delta\rho\omega\tau\omicron$, est $\zeta\omega\nu$, non $\delta\alpha\upsilon\delta\rho\omega\tau\omicron$, τὸ $\zeta\omega\nu$. Multoque absurdius esset, si dicerent, est $\epsilon\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\delta\rho\omega\tau\omicron$, ἐν $\zeta\omega\nu$, est unus homo, unum animal. Cui quidem ineptæ locutioni prorsus respondet vitiosum hoc nostrum *een man, een beest*, cum indefinite absque numero sumitur. Requirit tamen lingua Alemannica & Belgica, ut fere Teutonismi omnes, ut articulus aliquis nominibus etiam indefinitis jungatur: sed is est Teutonismo peculiaris, non respondens Græco ϵ , in quo falsi sunt multi Viri Docti. Neque est *een*, sed *an*, aut *en*: ut, cum quæritur, quid hoc, vel illud est? respondendum est, *an*, vel *en man, an vel en wyf*, idque ita raptim, ut vix n
per-

percipiatur. Id probe observant Britanni, utentes hîc articulo *a*: ut, cum quæritur, quid hoc vel illud sit, dicunt, *a man*, vir, *a woman* mulier, non *one man*, *one woman*. Nam non volunt exprimere numerum rei, sed qualitatem, aut, ut sic loquar, quidditatem. Abusus inde in Belgismo, quod, quia pronunciatio *an*, & *en* tam prope accedit ad *een* numerandi, ideo alterum pro altero paulatim pronunciatum est, & quod absurdius, etiam scriptum. Non autem dubito, quin majoribus nostris ea distinctio fuerit inter has particulas, quam commonstravi. Nam linguæ nostræ proprietas, aut linguæ omnino ullius non fert aliter. Suedi & Dani utuntur ex vero Teutonismo *en*. Galli, Itali & Hispani utuntur hîc voce *un*; *un homme*, *un uomo*, *un hombre*; quæ quidem vox concisa videtur ab *uno*: sed tamen tolerari potest, quia differt ipsis ab *uno*, quo utuntur pro numero. Notandum autem, quod nationes illæ, uti multum a Teutonismo habent, sic & usum hujus articuli, & *un* raptim pronunciatum differt parum ab *an*, vel *en*, sono saltem. Si autem etiam Galli, aut ullæ nationes non distinguunt inter articulum hunc *un*, & *un* numerandi, falluntur. Corrigere debent errorem hunc Docti, præsertim in scribendo. Sic abusus tolli paulatim potest, ut paulatim invaluit, verusque usus restitui.

EINODE, solitudo Gloss. Lips. hodie *einöde*.

EINON, vet. Teut. solus, *allein* German. *alleen*, Belg.

EINSNELLER, Zelotypus Ker.

EINSTRINGI, vet. Teut. apud Lazium disciplinatio, instructio. Et forte instructio & *einstringi* ejusdem propaginis. Belgicè posset fumi, quasi *instrenging*, id est inculcatio, quæ fit severe, quod disciplinæ est. Ita apparet hic aliquid inter priscum Teutonicum, hodiernum Belgicum Latinumque affinitatis.

EINSTRITER, contumax Ker. quasi *eenstridigh* aut *instridich* Sax. qui magis magisque pugnat. (an qui solus pugnat?)

EINSTRITII, contumacia Ker.

EINTISCE, antiquus Gloss. Lips. hodie Belg. *antycksche*. (a latino.)

EISCO, Otrfr. quæro, interrogo, *heische*, Germanis nostris, à *feische*, *eische* Belg. posco, peto, reposco, *aske* Britan. idem.

EITIR, venenum Gloss. Lips. sed *eiter* Germ. *etter* Belg. & Sax. infer. est pus (an conspirat hydra, eider, vipera?)

EKII, EGII, disciplina Ker.

EKRODES videtur Otrfrido esse quamprimum, celeriter vel simile aliquid.

ELDI, senectâ Gloss. Lips. (alter.)

ELELENDI, peregrinus Gloss. Lips. ab *el*, (haud dubiè) id est alibi, & *lende*, *land* regio, quasi

quasi alibi versans in alia regione, quam sua. Unde synecdochicè hodiè Germanis *elende* est miseria, *elendicklich* misere, quia peregrini plerumque sunt miseri; species pro genere. (Germanis tamen superioribus aliquando *elend* est exilium, *ins elend verjagen*, in exilium mittere.)

ELLINODE, æmulatio Keroni.

ELLU, veter. Teut. omnis, alle Germ. & Belgice, ealle vet. Brito-Sax. *all* Brit. hodie.

EMBE, veter. Britanno-Saxonibus circa, vel de.

EMMEZZICO, frequenter Ker. (*emsich* Germ.)

EMMIZEIO, Otfr. semper.

EMMIZIGH, vet. Teut. perpetuus. (*emsich*, assiduus.)

ENCO, ENGA, angustus Ker.

ENDI, frons Rabano Mauro (dub.)

ENGERWEC, angiportus Ker. quasi *enger weg* hodie German. dicas.

ENGILA, angelus Ker.

ENGUETHEN, satisfacere vet. Teuton. hodie Belgis *quiten*, *entquiten*, *ontquiten* idem fere (*quitiren*, *quitung* Germanice, omnia videntur oriri a latino quietare.)

ENSTI, gratiæ Ker. *Ernsti*, legit Achilles Gassarus in suo Glossario in Otfridum. (vid. Anst.)

ENT-

ENTFIANGE, INTFIANGE, ANTFIANGE accipio Keroni. (*entfangen* hod. idem.)

ENTI, INTI, &, ac. Ker. (*und* hodie, Anglis and.)

ENTI, finis Keroni.

ENTRAHHA, excusatio Ker.

ENTRAHMON, excusare Ker. ab *ent* part. privativa, & *rahha* causa, culpa, quasi (*entraken*) deculpare dicas, vel causam proferre, *entschuldigen* German.

EOCOWELIH AZ, omnis Ker.

EOCOWELIHHERA CITI, aut ZITI, omni hora Keroni. (iglicher Zeit.)

EOCOWELIHHUM EZ, omnino Ker.

EONALDRE, aliquando Ker.

ER, ante Ker. *eer* hodiè Belgis.

ER, ex, Ker.

ERA, corona Gloss. Lips.

ER ALONGI, ex integro Ker.

ERBALDEN, Otfrido præsumere, quasi *erbouden*, audacia quadam sibi arrogare.

ERCHENNE, agnosco Keroni (*erkenne* hodie.)

ERDENNE, antequam Ker. (*ebe-denn.*)

ER DIU, ex hoc, exinde Ker.

ER EEN, honorare, venerari Ker.

ER EINEM U, ex illo Ker.

EREUDE, fines Gloss. Lips.

ERFIRTO, aufero Ker.

ERFLAUCHTER, pavor Ker. (dub.)

ERFCIUHO, effugio, quasi dicas Germanicè
verfliehe (sic *erlösen*, id est *ablösen*.)

ERFORAHTAN, expavescere Ker. quasi
Germanice dicas *erfurchten*.

ERHABAMII, exaltat Ker.

ERHAFTER, pius Ker.

ERHAFTIU, pia Ker.

ERHAFSTOT, honestissime Ker. quasi *ehrbafst*.

ERHAPENER, exaltatus Ker. hodie etiam
erhabener.

ERHEVE, exalto Ker. hodie Germ. *erhebe*,
Belgicè *verheve*, *verbefse*.

ERHWARABI, avertere imperativo passi-
vo Ker. (*er-webre dich*.)

ERIBUN, hæredes Ker. *erben* Germ. idem
(Aribo.)

ERIRU, ERISTO, primus Ker.

ERLAUBPAN, licere Ker. *erlauben* Germ.
concedere.

ERO, honor Ker. *ehr* hodiè Germ.

ERPALDEN, præsumere Ker. vide *erbal-*
den.

ERPALDEEN, præsumant Ker.

ERPIHWARBE, avertio Ker. nisi scribi de-
beat *erribwarbe*, forte quasi *er-be-warpe ab-*
jicio. (dub.)

ERSCUTTE, excutio Ker.

ERSUAHHIT, examinatus Ker. hod. *ver-
suchet*.

ERSUAHHO, examino Ker. hod. *versuche*.

ERTESLICH, aliqui, *etliche* Germanis,
Gassar. *etliche* Sax. infer. & Belg.

ERTUMBO, obmutesco Ker. quasi *vertum-
me*, nunc Germanice dicitur *verstumme*, at
Britanni utuntur adhuc *dom* pro muto, & Sue-
dis *dumbe* est mutus (*dum* Germanis est stupi-
dus.)

ERU, honore Ker.

ERVIRRITSI, auferatur Ker.

ERURETEBE, exhæredet Ker. Puto, male
impressum & legendum *erervethebe*, quasi *uyt-
erve-beve*, id est, ex hæreditate tollat, quod est
exhæredare.

ERURI, Glossar. Lips. pavimentum, *ἀρῦρα*
Græc. arvum, terra; affinia.

ERWECH, excito Ker. hodie *erwecke*,
verweche Belg.

ERWELIHI, electio Ker. *erwelung* hodie.

ERWELLE, eligo Ker. *erwele* Germanis
hodie idem.

EWA, lex Willer. Addunt notæ editionis
Merulanæ, Britannis quoque *ewa* pro
lege sumi, quod tamen non memini. (*eh*
olim pro lege, legitimo, Germ. hinc matrimo-
nium contractus legitimus, *eh-haft*, legitimum
impedimentum, *echi* probus, legitimus.)

EWARTO, priester, quasi dicas *gesez-hüter*, *gesez-warter*. Componitur enim ex *ew*, quod legem significat, & *Ward* custos, nomophylax, legislator. Sic ajunt notæ Merulanæ in editione Willer. ad Glossarium Gassari. Et verisimile quidem est, hanc esse etymologiam vocis *ewarto*, ab *ewa* lex, & *wart* custodio, custos. Sed plerumque Otfrido, & aliis veteribus Teutonibus usurpatur non tam pro nomophylace, aut legislatore, quam pro Sacerdote & ministro cultus divini. Quia autem Sacerdotibus legis explicatio, præsertim divinæ, olim fuit credita & commissa, ideo Teutones merito inde Sacerdotibus nomen attribuerunt.

EWENLARI, legislator Gloss. Lipsii.

EWETHON, æternum Gloss. Lipsii.

EWICEMU, EWIC, EOUIGA perpetuus Ker. *ewich* hodie.

EWICH, vos Ker. *euch* German. hodie est dativus vobis, aut accusativus vos.

EW O, seculum, ævum veter. Teuton. *eeve* Belgis, *ever* æterne, semper Britannis, fortè ab *ewo*.

EZZALAIN, edacem Ker.

EZZALEER, edax Keroni.

EZZAN, edere Ker. *äzen* hodie cibare.

F.

FAEDERA, veter. Britanno-Saxonibus, id est pater. *father* Brit. hod. *vader* Belgis, *vater* Alemannis.

FA-

FAHAN, capere Willer. *faben* idem Germanis, vel *fangen*.

FAIDA, veter. Teutonibus, teste Goldasto Haiminsfeldio, aperta simultas, inimicitia. *fehde* Alemannis hodie, *veere* Belgis idem.

FAKINGA, dormitatio Gloss. Lips. quod *vaek*, Belg. hodiernis.

FAKON, dormire Gloss. Lips. a *vaken* (waken) Belgis, *wachen* Germ. est vigilare.

FALAWISGU, Otfrido videtur esse pulvis, quæ vox Latina cum Teutonica aliquam videtur habere similitudinem.

FALDAN, plicare Ker. *salten* Germanis, *volden* Saxonibus infer. *vouden* & *vouwen* Belgis.

FARA, Otfr. profectio; *vaert* Belgis simile.

FARAMES, proficiscamur Ker. Belg. *laet ons varen, reisen* (Grammatica hæc flexio similis Italicæ *andiamo*, & latinæ *eamus*.)

FARANTLIHHO, transitorius Ker. (quasi *farentlich*, mobile.)

FARAWI color Gloss. Gassari, *varwe, verwe*, Saxonibus infer. & Belgis, *farbe* Aleman.

FARBELGEN, exacerbare Gloss. Lips.

FARBROKANISSI, prævaricationes Gloss. Lips. quasi *verbrauchen* Germanis, quibus *misbrauchen* idem (potius à *verbrechen* delictum,

brüche hodieque Saxonibus sunt delicta, id est infractiones legum.

FARCHAUFFO, venundo Ker. *verkauffe* Alem. *verkope* hodie Belgis.

FARCHORANEER, reprobus, Keroni, à *far* particula privativa, & *choran* probare, respondetque voci Latinæ: *verkoren* hodie Belgis contrarium, electus (Germanis hodie *erkoren* electus, sed *verkoren*, hodieque potest esse reprobatus.)

FARDILIGO, deleo Gloss. *vertilge* Germ. *verdelge* Sax. infer. & Belg.

FARDOLO, sustineo Ker.

FARDRUNCAN, crapulatus Gloss. Lips. *verdonken* Belgis, *trunken* Sax. inferior.

FARFIHTO expugno Gloss. Lips. quasi *verfechte* hodier. German.

FARHELE, celo Ker. *verhele* Germ.

FARHOCTO, sperno Ker. hodie *verachte*.

FARIKAN WESAN, denegari Ker. (itaque forte infra pro *Farzibo* legendum *Farribo*.)

FARKEBO, concedo Ker. quasi *vergebe* Germ.

FARKUTHA, abominabilis Gloss. Lips.

FARLAZZANI, remissio Ker.

FARLAZZO, permitto Ker. item relaxo, remitto, hod. *erlasse*.

FARLAZZO, relinquo Ker. (*verlasse* hod.)

FARLEAZZI, permiserit Ker.

FARLIDO, transeo, prætereo. Inde Belgis *verleden, overleden* præteritus, defunctus, *verleden* Sax. infer. est nuper, diebus modo præteritis, *verliden - getuichnis*, idem quod *getuichnis - passéren* testimonio defungi eadem phrasi, *lydt* Zelandis transitus, ut & Flandris, nî fallor.

FARLIO, commendo Ker. *verleyhe* German.

FARLIUSO, perdo, Ker. *verliese* Belg.

FARMANO, contemno & contemtor Ker. (hodie *vermanen* alium habet significatum, nempe admoneo.)

FARMIETO, loco, eloco, Ker. à *far* & *mieto*, conduco: *mieto*, & *farmieto* relata sunt. vide *miedon*. hodiè *vermieten* Germ.

FARMULITA, conterendum Ker. Nempe à *mül* mola, contritura, vermahlen, zermalmet, contritum.

FARNOZZO, consumo Gloss. Lips. quasi *vernuzze* dicas.

FARNUFST, intellectus Ker. *vernunft* Belg. *vernunft* Germanis (de hac voce Glaubergius libellum composuit.)

FARPRICH O, frango Ker. *verbreke* Belg. *zerbreche* Alem.

FARSAHHO, abnego Ker. *versake* Belgis, *versage* Germanis (fora chistu diabola, abre-

nuntias ne diabolo, in antiqua professione fidei Synodi Liptinensis.

FARSCHITO, concido Gloss. Lips. (verschieffen.)

FARSEEM, carus Ker. (de hoc non constat.)

FARSEGGENI excusandus Gloss. Lips.

FARSPIO, respuo Ker. à *far* & *spio*, spuo; Belgis dici posset hodie *verspue*; alioqui *verspien* Belgis hodie est explorare. Sed hoc a *spehen*, *spia*: Germanis *verspeihen* despuere, mansit antiquo significatu.

FARSTAND, intelligo Ker. *verstae* Belg. *verstehe* Germanis, *onderstand* Britannis, *foerstodh* Suedis. Mirum, in Teutonismo toto hunc animi actum denominari ab actu aut situ corporis.

FARTERRO, perdo Gloss. Lips. *verdere*, lardo Belgis affinis significationis. Hinc puto & Belgicum *verterem*, id est consumo, digero. *Tero* Latinum affine.

FARTHROZA, tadium Gloss. Lips. *verdrosfen* German. *verdrotten* Belgis pertæsus.

FARTRIBO, expello Ker. *vertreibe* Germ. *verdrive* Belgis.

FARWATHANA, maledicti Gloss. Lips. (itaque *watban* est radix quædam hodie amissa.)

FARWATHANUSSI, abominatio Gloss. Lips.

FARWELLO, profano Gloss. Lips. a *far* in-
ten-

tendendi particula, & *Wallo* contamino. vide *bewallo*.

FARWET, abominatus Gloss. Lips.

FARWOLFAN, dejectus Ker. (*verworffen* hodie abjectus.)

FARWURTI, interitus Ker. (obscurum.)

FARZIHÖ, denego Keroni (hodie *verzeibe* est condono.)

FASTIRA, munita Gloss. Lips. (hodie fest.)

FASTUM, jejunium Ker. (faste.)

FEHTAN, pugnare Ker. (fechten.)

FEHTU, pugna Ker.

FEIZTAS, crassus Ker. *feist* Alemannis idem quod *fett*, Belg. *fat*. Brit.

FELIS, FELISO, rupes Gloss. Lips. *felfs* hodie German. idem.

FELLO, destruo Gloss. Lips. *velle* hodie Belgis de jicio, exstirpo simili significatu. Forte hinc *fel* Belg. *fellon* Gall *fello* Ital. pro atroce, quasi vastans, destruens. Forte & hinc *fellonia* crimen gravis infidelitatis, quasi destructio ἐξέχως (*felon* de homine valde improbo & infido.)

FEOR, FIOR, FIOREO, quatuor Ker. *vier* Germanis & Belgis, *fower* Britan. *fiour* Frisiis, *fare*, *fiari* veter. item juxta Glossarium Gassari.

FEORISKO, quaternus Ker.

FEORSTUNT, quater Ker.

FERE, Otfrido idem esse videtur, quod

waert, Belgis aliquando significat, id est celeritas, *metter vaert*, celeriter, cum celeritate: *zi fere* Otfrido usurpari videtur eodem prorsus significato.

FERGO, Otfrido posco: *vardige* Saxonibus quibusdam & Frisiis: *yemandt yet verdi-gen* Belgis eodem significato (consonat frago, quæro.)

FERRENO, longe Gloss. Lips. Germanis hodie *fern*, Belgis *verre*, *far* Britan. porro Latinum affinia.

FERSII, absit Ker. *verre* *syt.* Belg.

FERTI, Otfrido longinquitas, longitudo itineris; *veerheit* Belgis (Germanis ipsis *fernheit.*)

FETHERACCO, alarum Gloss. Lips. *feder.* Saxon. Aleman. *fadder* Brit. *veer* Belgis est pluma, penna.

FEUUDA, lætitia; *freude* Aleman. nobis *wreuchde*, Glossar. Gassari Merulanum.

FIAL, cado Ker. hodie *fall.*

FILLO, Otfrido cado, verbero.

FILLO NOKERTU, verberum.

FILLOOM, FILLO, verbera Keroni.

FILLUNGA, flagellum Gloss. Lips. Hinc puto Belgis *een vilt* castigatio, flagellatio: & *silt*, vel *fyle* itidem Belgis nequam, verbero, quasi flagello & verbere dignus. (sed Germa-

nis

nis superioribus hodie *filz* est castigatio, quæ fit verbis.)

FILOBERTH, præclarus, Gloss. Lips. à *filo* multum, & *berth*, *bretb* clarus, *breight* Britannis adhuc est clarus, splendidus. Opiniori succurrit, an non hinc Gallicum *briller* splendere commutatum.

FILOHARDO, vehementer Gloss. Lips. quasi *viel-bart* hodie; sane Belgis etiam *hart* usurpatur non raro pro valde, vehementer.

FILOSCIRE, præclarus, Gloss. Lips. à *filo*, multum, & *scire*, hodie *zier*, ornatus.

FILTIT, BIFILTIT, Otfrido flagellatus. Ergo *fillan* etiam flagellare est.

FINCCHUSTIM, pentecoste Ker.

FINDAN, invenire Ker. *finden* Germanis & Belgis, *finde* Britan. sed pronunciant *feind*.

FINDUNGU, experimentum; Ker. hod. *be-fundung*.

FINFZUGOSTO, quinquagesimus Ker. hodie *funfzigste*.

FINISTRE, tenebræ Gloss. Lips. *finsternis* Germanis hod. idem, & *finster* tenebrosus.

FIO, pecus Gloss. Lips. Alemannis *viek*, *vee* Belg.

FIOR, vide FEOR.

FIORDO, FEORDO, quartus Ker.

FIRDAN, Otfrido videtur esse nocens, reus-ita foret *ver-dan*, quasi *un-that*, prave agere.

FIRMEINSAMO, vet. Teutonib. excommunico: proba vox, quasi dicas Belgice *ontgemeinsame*, id est communione privo (ita *fir* vel *ver* etiam est particula remotiva.)

FIRSPIRNAN, Otfrido est impingere, offendere, vel simile quid.

FIRSPRACHO, prædico & veto, Otfrido: *voorsegge*, & *ontsegge* Belg. (versprechen, quod hodie idem est quod promittere, tunc significaverit absprechen, ita *ver* erit particula non intensiva, sed remotiva.

FIRTILOT, verdelget, hodie vertilget, Gasfarus.

FISGIZZE, fischetz, nobis puto *fische*, piscis. Notæ Merulanæ ad Glossar. Gass.

FIU, pecunia, Gloss. Lips. à *fio*, ut & pecunia Lat. à pecude.

FIUNT, hostis. feind.

FLEGER, præpositus Keroni. hodie *pfleger* idem superioribus Germanis, *Land-pfleger* præfectus provinciæ.

FLEISKO, caro Ker. hodie *fleisch*.

FLEOHO, fugio Ker. hodie *fliehe*.

FLEOZO, fluo Ker. hodie *fließe* Germanis, *vliete* Belgis; *flizun*, fluere Gassaro.

FLIZZAN, contendere, Keroni.

FLORINII, perditio Ker. si non debet esse *farlorinii*.

FLUAHHO, maledico Ker. hodie *fluche*.

FLYZ,

FLYZ, contentio Ker. *Vlyt* Belgis, *fleifs* Aleman. est contentio cum studio, *besfleiffigen* Alem. *vlytigen*, *bevlytigen* Belg. contendere cum studio & diligentia.

FOËR, paucorum Ker.

FOIU, pauca Ker. *few* Brit. & consentit Gallicum *peu* pro eodem, latinum paucum. Alemannis & Belgis hæc vox prorsus obsoleta est.

FOLLICHOMIN, perfectus; *volkomen* Belgis, *volkommen* Germanis, Gloss. Gassar. Merul.

FOLNISSI, completorium Ker. quasi *fül-nis*.

FONA, à, ab, Keroni.

FONA DIU, deinde Ker. (ab hinc, ab hac die.)

FORA, ante, præ Ker. hodie Germanis sup. vor, *führ* & *voor* Belg.

FORADENO, protendo Ker.

FORAHTLIHHO, tremendus Ker.

FORAHTUN, perterritus Ker. *furcht* German. *vruchte* Saxon. infer. *feare* Brit. timeo. Consentunt *pavor* Latin. *peur* Gall. & *paura* Ital. timor.

FORAHTUN, revera Ker. nisi male impressum sit.

FORA KEKAUMES WESAN, procurari Ker.

FORAKEQUETANIU , prædicta Ker. à
fora, præ, & *quetben* dicere, vel *quithan*.

FORAKESEHANTLINHO , provide Ker.

FORAKIPREITER , prælatus Ker.

FORARISAZTIM , præpositi Ker.

FORAKISEHANER , providus Ker.

FORAKISIIT , perspexerit Ker. quasi *voorgefiet*.

FORAKISUANEMEES , præjudicavimus
Ker.

FORANNO , transigo Keroni.

FORAPERAH TIDO , præclarus Ker. vide
FILOBERTH.

FORASAKUN , propheta Keroni , quasi
voorsager.

FORASCAUWUNGA , providentia Ker.

FORASI GESEPHAN , propitiatur Ker.
Hoc obscurius.

FORASUANO , præjudico Ker.

FORAWESAN , præesse Ker.

FORNISGA , *würdig, ehrsam*, honorabilis,
eersaem Belgis, Glossar. Gaslar. Merul. (inqui-
rendum.)

FORTHORA , dextra Gloss. Lips.

FORTHORO , dexter Gloss. Lips. (ita dex-
ter dicitur anterior *förder* , dexterius quasi
prorsum. Et raro sensu Saxones inferiores
dextrorsum dicunt *van sich* , quasi à nobis re-
ce-

cedendo, sinistrorsum *nach sich*, quasi ad nos accedendo. Adde infra HOTTE.

FORTIFUARO, prodeo, Gloss. Lips. quasi *fortfabre* German.

FOUUEM, FOËM, paucis Ker.

FRADICHO, proficio Ker.

FRAFALLICHO, protervus Ker. hodie *frevelich* Germ. *wrevelich* Saxon. & quibusdam Belgis.

FR AHO, FRACH O, interrogo Ker. hodie *frage*.

FRAMERLHOT, propagavit Ker.

FRAMFORITHU, recessisti, Gloss. Lips. (*Fram* hodieque Anglis est ab.)

FRAMFORO, recedo Gloss. Lips.

FRAMGELEIDO, abduco Gloss. Lips.

FRAMGENERAN, declinare Gloss. Lips.

FRAMHALDE, pronus Ker. à *fram* & *hal*, inclino, quod Belgis diceretur *voorgehelde*, *voorbellende*.

FRAMKANE, processus Ker.

FRAMKANGO, procedo Ker. (à *fram* ab, & *gang*, incessus.)

FRAMKIWISO, provoco Keroni.

FRAMMERT, reliquus Ker. (quasi separatus.)

FRAMMORT, FRAMMORTES, Otfrido videtur esse utilitas, usus, profectus vel simile quid. Ter *vrome* Belgis quibusdam, præsertim Flandris idem fere est.

FRAM-

FRAMPRINGO, profero Ker. [fram (id est fort) bringe.]

FREDIGE, apostasia Keroni. (Hujus significatus hodie vestigium non apparet.)

FREISON }
FROISON } interitus, Gloss. Lips.

FREME, vet. Teut. formo, paro, compono: *vorme* Belgicum, *frame* Anglicum simile.

FREMIDO, alienus Ker. *vreemde* Belg. *fremd* Germanis.

FREMITBORON, alienigena, Gloss. Lips. quasi *fremd-geboren* hodie.

FRIDU, pax Ker. *friede*, Germ. *vreede* Belgis.

FRIGER, ingenuus Ker. id est liber, quasi *freier* Germ. *vryer* Belg. *free* Britan.

FRIHOF, atrium Gloss. Lips.

FRIHOVE, atria Gloss. Lips.

FRIHOVEN, veter. Teuton. teste Lazio cœmeterium; *freithof* Alemannis, *Kirchhoff* Saxonib. superior. *Kerckhof* Sax. infer. & Belgis.

FRILIHHA, libera Ker.

FRILIHHO, liber Ker.

FRISCINGE, veter. Teutonib. vitulus, porcellus (hodie *frischling* Saxonibus.)

FRIST, veter. Teuton. tempus, opportunitas, idem adhuc in quibusdam hodie. (zu aller frist, omni tempore; frist dilatio, terminus assignatus.)

FRIUNT,

FRIUNT, amicus Keroni, *freund* Germ.

FRÓ, Otfrido videtur esse vox honoris in al-
loquendo, significans Domine, here vel simile
quid.

FRUATER, Otfrido probus.

FRUATI, gravitas Ker. de moribus.

FRUATO, Otfrido est probus, Belgis *vroet*
idem.

FRUM, longinquus Ker. (fram, ab, quod
abest.)

FRUMA, *frommen*, *nutz*, Germanis,
vroeme Belgis commodum, Notæ Merula-
næ editionis in Glossario Gassari.

FRUO, mane, Gloss. Lips. *früh* German.
vroech Belg. *vroe* Clivenfibus

FRUYDALIN, veter. Teut. teste Lazio, a-
mica, amasia.

FUAZZE, pes Ker. *fuss* Germanis, *voet* Bel-
gis, *fote* Brit. *pied* Gall. *foot* Sued. $\pi\acute{\epsilon}\varsigma$ Græcis:
mirabili omnia affinitate.

FUAZZIO, pedum Ker.

FUAZZUM, pedibus Ker.

FUETKIPPON, compedes Gloss. Lips. qua-
si pedum cippi: *ceps* Gall. hodie idem, *cipier*
Belgis, desmophylax, custos carceris

FUIRE, ignis Ker. *vuir* Belg. *feur* Germ. *fi-*
re Brit. *feu* Gall. $\pi\acute{\upsilon}\rho$ Græc. *phyr* antiquis Phry-
gibus: memorabilis affinitas.

FULITHA, FULITHON, putredo, sordes;
Gloss. Lips. *vuilicheit* Belg.

FULLEISTE, opitulor Gloss. Lips. *hülff
leisten* German. & *hulp leisten* Saxonibus ad-
huc opitulari est.

FULLETHON, abundantia Gloss. Lips. *fül-
le* Germ. *volbeit* Belgis, *folnis* Brit.

FULLII, satietas Ker.

FULLUST, adjumentum Gloss. Lips. Idem
eodem significatu Geldris & Clivenfibus adhuc
usitatissimum.

FUNON, *schnuel*, *bender*, nobis pu-
to *snuhr*, *schnoer*, funis. Glossar. Gassari
Merul.

FUNSER, promptus Ker.

FURDIR, commodum; *fortheil* German.
voordeel Belgis; Glossar. Gassari Merulanum.

FURIBURT, FURIPURT, abstinentia
Ker.

FURICHUEMO, prævenio Ker. (furkom-
me.)

FURIFARO, transeo Ker.

FURIMAGAN, prævalere Ker.

FURIMAKANTI, prævalens Ker.

FURIPRINGO, præfero Ker.

FURIRA, Otfrido, major, dignior.

FURISEZZON, præponere Ker.

FURIST, Princeps, Gloss. Lips. hodie *fürst*
German. *vorst* Belg.

FURISTINGO, præpositio Gloss. Lips.

FURISTMEGO, prævaleo Ker.

FURISTO, summus Ker. *voorst*, primus Belg.

FURITEKON, prodigium Gloss. Lips. *voortecken* Belgis.

FURLAZZO, dimitto Ker. *verlasse* Germ. *verlate* Belg. hod.

FURSAMEDO, dissimulatio apud Lazium, ut puto, à *samo*, videor, appareo, & *fur* particula formante sæpe in Teutonismo nomina verbalia, ac respondente Belgico *verseem*, Britannis adhuc est videor.

FURST, veter. Teste Lazio, culmen tecti, *vorst* hodiè Belgis.

FURSTSUL, vet. Teut. columna, cui culmen tecti innititur, quasi jam dicas *vorst-suil*.

FURTUNATYN, manè veteribus Teut. apud Lazium, forte quasi *fur-then-atin*, ante cibum; *voor den eten* Belg.

FUTHON, auster Gloss. Lips. nisi debeat esse *futhon*, quod Teuton. hodie est auster. Si *futhon* est, forte à *futho*, *voede* Belgis, *fode* Britann. id est alo, foecundo; est enim rebus foecundandis aptus auster.

G.

GA BELE, veter. Teut. vectigal, apud Lazium, a *gebe*, ut opinor, dono. Inde *gabe* donum, inde *gabele*, velut gabelin hodie A-

lemannis, id est donulum: sunt enim vectigalia velut exigua dona. Hinc Gallis hodiernis suum *gabelle* pro vectigal. Hanc puto veram Celticæ istius veteris simul & recentioris vocis etymologiam, non illam, quam ponit Steph. Gvichardus, qui eam duplicem facit, vel à *gab* Chaldæo, pro mulcta sumpta, vel a *quabal* Hebr. id est receptio. Certum enim statuo, simplex esse vocis etymon, non duplex, credibiliusque esse, vel à propria lingua veteri esse hanc vocem relictam potius, aut saltem à propinquiore assumptam citius, quam à longinquiore.

GAGANTUM, donatum, Glossar. Gassar. quasi *gegunt* hod. Belg. id est favore additum.

GAGINIT, puto Otfrido esse obvenit, occurrit, es *begegnet*, non ut Flacius Illyricus putat, evadit: nam sensui illud melius quadrat, quam hoc: *gegen, entgegen*, Alemannis contra est, *bejegen* dicitur Belgis occurrit.

GAHERZAMO, concors Keroni. nam cor, *herz*.

GAHUN, Otfrido videtur esse elegans, egregium, alacre; consentiunt *gau* Belgicum & Saxonium pro alacri & ingenii elegantis, ut & *gay* Gallicum, quod significat alacrem.

GAIENWERDE, GAIENWEIERDE,
con-

conspectus, Glossario Lipsii, forte quasi *gegenward*, à *gegen* contra, & *wardo*, video.

GALENDER, incantans, Gloss. Lips. (hoc miror.)

GALICO, subito, Ker. Gloss. Lips. *gelig*, *gelgen* Germ. sup. idem. *galike dee* Fris. vetustis adhuc hodie subita mors.

GALLA, fel Rab. Mauro, *galle* hodie.

GALME, Otfrido clangor, sonus; *galm* Belgis idem; *galmgat*, fenestra turris, per quam evolat sonus campanarum.

GAMANE, Otfrido videtur esse contumelia, illusio, vel simile.

GAREWAN, veter. Teuton. præparare, conficere, in genere de re omni; hodie Germanis & Belgis non nisi de corio & lino dicitur, *leder gerben*, *vlas garwen*, corium præparare, linum præparare (add. *garo gabr*, quod hodie de cibo cocto.)

GARO Otfrido, & *garn* Gloss. Lips. paratus, *rede*, *ree*, *geréde* Belg. idem significans, nescio an forte inde. At certum est *gaer*, quod Sicamb. Saxon. Hollandis de solo cibo cocto paratoque dicitur, esse ab hac stirpe. (adde *garewan*, *gerben*.)

GARTARI, Otfr. hortulanus, *gaerdenier* Belg. *Gärtner* Germanis, *jardinier* Gall. *gardener* Brit. *gardiniero* Ital.

GARTON, GUARTON, Otfrido hortus, à

ware, guare, beware, guardo, custodio. Gaerden Belg. *garten* German. *garden* Britan. *jardin* Gall. *gardino* Ital. *ortjard* pomarium Britennis. Videtur compositum ab *hortus* & *garden, bomgard* Belgis.

GARWE, Willer. & *garivo*, Gloss. Lipsii, manipulus spicarum & palea, *garve* Belgis, *garbe* German. *gerbée* Gallis.

GASTE, vet. Teuton. est spiritus, *geest*, hod. *geist* Aleman. *ghost* Britannis. (consentit *gehen, gescht, gahre, de fermentante, fermento.*)

GATILINGO, Otfrido videtur esse æqualis, par, socius, Belgis *Weergade, Weergaey* est ejusdem originis, & ejusdem pene significationis.

GAUGRO, vaco Keroni.

GAUMON, GOUMA, festum, epulum nuptiale; *maeltydt* hodie.

GAYMLE, vet. Teut. egregius, & Austriae hodie idem. Lazius.

GEARA, veter. Britanno - Sax. est annus: *year* Britanni hodiernis, *jaer* Belgis, *jar* Alem. *år* Danis Suedisque.

GEBALTHON, irritaverunt Gloss. Lips.

GEBERGA, cubile, ab occultando, Gloss. Lips.

GEBRETWERTIST, fundatur Gloss. Lips.

GEBRISTEN, GEBRESTEN, Willeramo idem esse videtur, quod indigere, carere. (hodie *gebrechen.*)

GE-

GECHZEDE, repudium veter. Teut. apud Lazium, forte quasi *geschede*, id est separatio.

GEDINGE, GETHINGE, vet. Teut. causa, res; *ding* hodie Aleman. & Belg. *thing* Brit.

GEDRUFF, turbatus Gloss. Lips. a *druse*, *trübe*, turbo.

GEEINNAN, veter. Teuton. cogitare, in mentem revocare, Alem. & Sax. *erinneren*, Flandris *te bin*, vel *te binnen bringen* (ge-in-nen, er-innern, quasi internare, intus suscipere, nempe in mentem, sic *einnehmen*, percipere.)

GEFREMIT, perfectum, *ungefremt*, imperfectum Gloss. Lips. *parform* Britan. adhuc perficio. vid. *freme* (quasi formatum, finitum.)

GEFUOGO, adjicio Gloss. Lips. (*gefüget*, adjectum, hod.)

GEGRAVANUSSI, sculptilia Gloss. Lips. (*graben* hodie est fodere, sculperere, *grab-stichel*, instrumentum acutum, quo sculpitur.)

GEQUATHO, GEWALLO, coagulo Gloss. Lips. *Wellen* hodie Belgis idem fere.

GEHSCEDO, vet. Teut. apud Lazium territorium, quasi *gescheidet* hodie.

GELENDE. accola Gloss. Lips. *gelende* Belgis hodie dicitur, qui est particeps communis alicujus terræ. (a *land* terra. Quid si hinc Gallicum *chaland*, initio de noto, cive, vicino? Et *non-chaland* de ignoto, qui non curat.)

GELIBEDELICK, precabilis, à *bede* precor, *precario* Gloss. Lips.

GELICHSIMIS, Willeramo hypocrisis, quasi dicas apparentia; unde Germanis *gleisner* hypocrisis, *gleissner* hypocrita, *glyssener* Clivenf. Saxon. idem. *Lichizer* Otfrido ejusdem originis.

GELIVOR, liber, *gelivore*, libera Glossario Lipsii.

GELUVI, consensus Gloss. Lips. haud dubie quasi *gelove*, hodie *glaube* fides, *verlove*, *orlove* Belgis venia, Anglis *leave*.

GEMAKO, concinno Gloss. Lips.

GEMERK, terminus Gloss. Lips. (*Mare*, idem *me-k mal* (*marque* Galli) nota, praesertim finium, merken notare generaliter.)

GEMHALE, veter. Teut. conjux, sponsa: hodie Aleman. & Saxonibus pro conjuge usurpatur, sed non nisi de personis illustribus: à veteri *malen*, mellen, quod est alterum cum altero jungi. Quod inde liquet, quod Willeramus diem conjugii Salomonis Cantic. 3. vocat *mabel-daga*: & *mabelda*, inquit pro, se conjugio jungebat. *Maelschat*, vel *melschat* adhuc multis in usu pro dote. Forte *mbalen* quasi *my balen*, aut *me-balen*, mihi adferre, una mecum ferre, quod sane conjugis est sponsique, ut nempe conjugem sibi adferat. (dubito, magis consentit *mêler*, miscere.)

GEMUOZEGHE, vacare Willer. quasi hodie Belg. dicas, *gemoetigen, gemoeitigen*, quod proprie dicunt de *moeite nemen* (imo a *musse*, quod hodieque Germanis quies, otium, *gemusfiget*. Sic *abmussigen* est ab otio ad negotium transire.)

GEMUTO, muto Gloss. Lips.

GENA Otfrido illud; *gene, gun* Belgis. Germ. *jenige*.

GENATHEMA, Willeramo, ut legit editio Merulana, sed *gegademe*, ut habet MS. Vossii, cubiculum, conclave. (*gaden*.)

GENODO, GINOZ, vet. Teut. consors, hodie *genote, meegenote, medegenote venote* (*genosse* qui iisdem utuntur, vel qui se mutuo utuntur, nam *nuzen* est uti, *abnuzen* usu deterere. *Eid-genossen* socii iurati, ut Helvetii. vid. infra *Ginoza*.)

GENUHTE, abundantia Gloss. Lips. quasi jam diceretur Germanis *genügen* Belgis *gnnochte, genochsamkeit*, hoc est id quod satis est; ut à *vol* plenus, *volte* plenitudo. Hinc hodie Belgis accipitur *genuchte, genochte* pro voluptate, quia abundantia parit voluptatem (etiam Germanis *genüge, vergnügen* est esse contentum, *satisfait*.)

GENUHTEGO, abundo Gloss. Lips.

GENUHTSAMOR, uber, abundans Gloss. Lips.

GENUOTSAMEROTATI, satisfactio Ker.
forte *genuchsamerotati*, quasi *genochdaet*.

GEOCO, abdo Gloss. Lips. (inquirend.)

GEREDOSTU, coronasti Gloss. Lips.

GERHAB, vet. Teut. tutor apud Lazium
(Ea vox hodieque Austriacis & Bavaris usitata,
& adhibita in libris Legum. Origo quærenda.)

GERWIT, coronat Gloss. Lips. (dubito an
non corruptum.)

GERYNE, vet. Brit. Sax. videtur esse sensus.

GESCATATH, condemnatus Gloss. Lips.
quasi dicas damno addictus, vel affectus, *schade*
Germanis, *schaed* Belgis damnum est.

GESCENDIDO, confusus Gloss. Lips. (ge-
schändet, ignominia affectus, quæ Germanis
schande.)

GESIFTE, visio Gloss. Lipsii, *gesichte* ho-
die Germanis Belgisque f pro *ch*, id quod fre-
quens adhuc, ut *gekost* emtus pro *gekocht*.

GESIGENER, inclinatus Gloss. Lips. quasi
gesegen : *sigen*, *neersigen* Belgis adhuc est
sensim prolabi, procumbere (Germanis super-
est *sigen*, *durchsiegen*, percolare.)

GESMIDE, cimelia, apud Willeram. hodie
Saxonibus idem.

GESPÜRO, investigo Gloss. Lips. *auffspüren*
hodie Germanis, *obspeuren* Belgis idem, *spor*,
spore vestigium.

GETACNO, veter. Britanno - Sax. significo
fuit

fuit, Belgis hodie *betekene*. Hodiernis Britannis vox hæc obsolevit, utunturque pro ea voce Latina signific.

GETAVELE, Willer. laqueare: *getaflung*, quasi Belgice diceretur *getaeffeling* contabulatio, tabulis collectum.

GETHEHTE, cogitatio Gloss. Lips. quasi *gedachte* hodie.

GETHERIDES, coronasti Gloss. Lips. (geziet, ornatus.)

GETHIGAN, quasi hodie diceremus Belgice *gedegen*, probi, beati Willer. *degeman*, Fris. vir probus, *degelik* aliis Belgis. (consentiunt *tögen*, *taugen*, probum esse, utilem esse, & *tugend* virtus, probitas.)

GETHINGA, Willeramo beneplacitum, *gadinge* hodie Belgis.

GETHIRMON, quiescere Gloss. Lips. (dub.)

GETHRANGADA, vet. Teut. apud Willer. compressus, *gedrongen*, & *drang* Belg. (*Ge-dräng* est Germanis, quod Gallis *presse*, turba conferta.)

GETIMBRIT, ædificatur Gloss. Lips. (*gezimmert*.)

GETOCON, adjiciam Gloss. Lips. (dub.)

GETOVOWURTHE, obrigeo Gloss. Lips. quasi *doof-worde*: *doof* enim non tantum est surdus, sed etiam vita & spiritu carens; *dove colen* carbones extincti, mortui: obrigens etiam surdus fit.

GETRIMBEDO, fabricatus Gloss. Lipf. *trimb*, *trim* hodie Britannis adhuc affabre. (Germ. hodie *zimmern*.)

GETUGEL, linguosus Gloss. Lipf. quasi *getungel*, *tunge*, *zunge* lingua.

GETUNFT, pactum Gloss. Lip. (inquirendum.)

GETUWING, GITHUE, disciplina Gloss. Lipf. a *thue* premo, ut puto: est enim disciplina quædam compressio. Forte etiam à Germanico *thuen*. (Malim esse a *twingen*, *zwingen*, quod est cogere.)

GEVERTHE, VERTHE, iter Gloss. Lipf. à *va-re* proficiscor. *Geverte* hodie Germanis viæ comes. GEVINSO, visito Gl. Lipf. (inquir.)

GEWEDE, vestimenta Gloss. Lipf. *waet* adhuc Belgis idem; *lynwaet*, Germanis *leynwad* vestitura linea, *de doden waden* Frisonibus & quibusdam Belgis, vestire mortuos.

GEWEIGIT, vexatus Gloss. Lipf. (hodie *gewiget* Sax. exercitatus, quasi varibus casibus jactatus.)

GEWESANNUSI, substantia Gloss. Lipf. a *wesen* esse, subsistere; uti & inde substantia Latinis.

GEWISSO, etenim, enim Gloss. Lipf.

GEWITTI, scientia Gloss. Lipf. *Wit* Britannis adhuc intelligentia, ingenium. *Witte* prudens Sax. consentiunt *wissen* scire, *wissenschaft* scientia, *guiscard* olim astutus; *weisheit* sapientia.

GEWUNST, *gewin*, Gloss. Lips.

GEZELT, Willeramo juxta MS. Vossii, & quidem rectius meo judicio, quam in editione Merulæ *gezheit*, tentorium. *Gezelt* hodiernis Germanis adhuc tentorium significat, *telte* Belgis quibusdam, præsertim Flandris idem: *tille* quibusdam Saxonibus ponticulus, ejusdem originis, quia, ut & tentoria elevati sunt pontes; *tillen* Saxonibus adhuc adlevare, attollere, *tilt* Britannis etiam simile quid est, quod tentorium. Unde illis *tilt-boate* cymba, quæ tentorio est tecta usu Belgis *linn* est mutatum: nam *tente* nunc nobis est tentorium (ita origo est à tendo, tentorium, tente, *télt*, *gezelt*, sed *tillen* forte aliunde, est enim *erzielen*, *tilen*, producere, itaque de artificio producente, ædificatione. *Tilen* sunt asseres pro ædificiis.)

GIAGA LEIZON, cura, curatio Achil. Gassar. (inquir.)

GICISCO, Otfrido est ex relatu intelligere, inaudire: *vereische*, *eische* Sicamb. Clivenfibus, & aliis quibusdam Teutonibus adhuc significat intelligere & inquirere: *eischen* iisdem est petere: *gezische* hodie sibilus est serpentis.

GIDIURTO, Otfrido tempus, aut duratio temporis, *geduiricheit* hodie (*gedauret* Germ. quod duravit.)

GIDOLO, GITOLO, superbio Gloss. Lips. for-

forte ab Hebræo גַּדַּל gadal, magnum esse in Piel גִּדְּלָהּ giddel, superbus sibi videtur magnus esse (An consentit *Eitel* de vano.)

GIDUE, facta, virtutes, Gloss. Gassar. (thuen, facere.)

GIFNAH, Otfrido sequor, consequor, nisi esse debeat *gifuab*. (*angib-nab*, eo post, sequor.)

GIFTI, benignitas, liberalitas, Gloss. Gass. *giste* hodie item fere, nempe donum *gabe*, gäben est dare.

GIGERODA, paravit Gloss. Lipsii à *garo*, vel *garwe* paro, *göre* Suedis & Danis adhuc est facio, paro, ago: *gerningar*, acta.

GIHANTA, Otf. permitto, *gehenge* hodie Belgis (*verhengen* Germanis, permittere, *verhengnis* fatum permittens.)

GIHEITA, GIHETA, vota Gloss. Lipsii, promissa, *verheisse* adhuc Germanis promitto est.

GIHELTON, GIHALTON, Otfrido est custodire, servare, pascere, *halten*, tenere, *erhalten*, servare hod. Germ.

GIHOGAT, memoratus Gloss. Gassar. *gebeuget* Belgis (Germani fere amiserunt hoc in usu communi.)

GIHUGI, memor sis, Gloss. Gassar. *gebeuge*, hodie Belgis.

G I H U G N U Z Z E , memoria , commemora-
tio, Gloss. Gassari, *gebeuchnisse* hodie Belgis.

G I K L E I P O , Otfrido videtur esse compre-
hendo , concipio , quasi Belg. *vatten* dicimus.
Et similitudinis quid videtur habere cum Græ-
co *καλέω* , id est furto capio.

G I L A N G E R , Otfrido est frater : ignoro, à
qua origine , nisi forte, quasi contingens (pro-
pinqvitate scilicet) *ἐξόχως* dicatur, *gelangen*,
belangen Germanis & Belg. adhuc attinere, at-
tingere est. Et nulli se magis attingunt , aut
ad se invicem, propinqvitate attinent, quam fra-
tres.

G I L A R I , Otfrido videntur esse cubicula,
mansiones , penetralia , vel simile quippiam.
Galarien hodie Belgis & Gallis porticus , ut &
Britannis, forte ab isto *gilari*. (dub.)

G I L I H , G I R I S T L I H , congruus Keroni.
(gleich.)

G I L I T O , Otfr. dirigo, *geleite* Germ. *gelei-*
de Belg. (comitor , conduco , *geleite* condu-
ctus.)

G I L U M P H L I H , G A L I M F L I H , veter.
Teuton. est decenter , decens , conveniens.
Hinc adhuc *glimpf* German. *glimp* Belg. de-
centia , convenientia.

G I M A R S O , G O M A R O , mirifico , Gloss.
Lips. (Ergo *mirum* & in Teutonismum influ-
xit.)

GIMEINO, Otfrido communico. Hinc Germ. *gemeine & gemeinschaft*, Belg *gemeinschap, gemeenschap*, communio.

GIMERRE, MERRE, Otfrido significare videtur corrumpo, certe Britannis adhuc dum *matre* corrumpo est.

GIMIKILO, magnifico Gloss. Lips. a *mi-kil*, magnus.

GIMINSO, diminuo Gloss. Lips. *minder*, minor. Belg. *mindere, gemindere* minuo.

GIMUATI, MUATI, Otfrido aliquando est convenienter, convenientia, item aptus, idoneus & aptitudo, Germanis *gleichmässig* & Belgis *gelykmatich* eadem fere significatione, *meet* Britannis (*mutben* Sax. inf. Anglis *meeting* est conventus.)

GIMUATO, animi tranquillitas, animositas Otfrido, item animo pacatus, *mutb* Germanis, alacritas, *moet* Belgis, *wel gemoet*.

GINADO, veter. Teuton. verbaliter est usurpatum, sum graciosus, clemens: jam *genade*, & Germ. *gnade* tantummodo accipitur nominative. Unde formamus verbum per adjectionem *be*, ut: *begnade, begenadige* Belg. graciosus sum, gratiam confero. *Nade* erat veteribus, quod jam est *genade*, ut adhuc Suedis Danisque *nate* idem: & addito *gi* ab hoc nomine factum veteribus verbum. Vide *Nade*.

GINOZA,

GINOZA, Otfrido est confors & socius itineris, comes, *reisegenosse*, Belgice *reisgenote*, *geselschap*, (vid supra *Genodo*.)

GINRO, gigno, Gloss. Lips. quasi genero.

GINUAGI, Otfr. significat satis, & animi optatum. Sic *gnug* Germ. *genock*, & *genoe-gen* Belgis.

GIO, GIHO, confiteor Gloss. Lips. *geho* Otfrid. (Germ. *gicht*, *urgicht*.)

GIPHISOTA, vet. Teut. apud Laz. lacerus, quasi hodie Belg. dicas *geveest*, a *vese*, extrimentum lanæ vel lini (*fäsen*, *fäsel*, Germanis eodem sensu.)

GIP O, pateo Gloss. Lips. *gape* Belg.

GIRATI, consultus, Gloss. Gassari, *geraden* Belg. hodie, *raledik*.

GIRESTIT, *requietus* Gloss. Gassari, *gerustet* hodie Belgis, *gerastet* Alemannis quibusdam.

GIRI, veter. Teuton. avaritia, quasi *geerte*, nunc *giricheit* Belgis, & *giren* adhuc est avare aliquid cupere; *gyrmage* avidus stomachus, *gyr*, *geier*, vultur, ab avida natura.

GIRIHTI, instructio, Glossar. Gassari. (*gerücht* hodie de fama, *gericht* de iudicio.)

GIRIHTNUSI, refectio Gloss. Lips. vel, ut opinor, reparatio, a *richte* erigo.

GIRIHTON, Otfrido idem, quod indicare,

docere : *berichten* Germ. *onderichten* hodie Belgis.

GISCURGO, expello Gloss. Lipf. (inqu.)

GISIDALEN, deponere, Achil. Gassar. forte idem quod hodie Belg. *gesetelen*, *setelen*.

GISITHO, mos, consuetudo Gloss. Gassar. quasi hodie diceret *gesedenheit*. *Sitten* Germanis, *seden* Saxonibus & Belgis quibusdam adhuc mores.

GISIUNI, visio, facies, Gloss. Gassar. (*das gesehen wird*, quod videtur *gesicht*.)

GISMEKO, SMEKO, usurpatur Otfrido pro edo, *smake* Belgis, *schmecke* Germanis est hodie gusto.

GISTATO, loco, constituo Gloss. Lipf.

GISTRITE, veter. Teut. apud Lazium contentio, hodie *stryt* Belgis & Sax. infer. Germ. *streit*.

GISWIUNDON, accelerarunt Gloss. Lipf. *geschwinde* Germanis adhuc celer est.

GITHANG, Otfr. oratio. vide *Thingo*.

GITHIENO, Otfr. est mereor, *verdiene* Germ. & Belg. Imitantur hanc vocem è Latino Galli, cum *deservir*, & Britanni, cum *deserve* utuntur pro mereor.

GITHIGINI, Otfrido est familia, famulitium, a *thigan* famulo. Extra usum nunc, quoad mihi succurrit, in omni Teutonismo hæc vox est. (Ab eo videtur esse *diene* servire, omisso

g, ut

g, ut ex *figand*, *wigand*, factus est *fiant*, *feind* hostis.)

GITHIGINI, bonitas, Gloss. Gassari, *deegelijkheid*, *deuchdelikheit* hodie Belgis. *tugend* Germ. virtus.

GITHIZ, modestus, moratus Gloss. Gassari. (forte à *sitten*.)

GIU, jam Ker.

GIVARDO, præjudicium vet. Teut. apud Lazium. (*gevährde*, hodieque apud Germanos in juridicis formulis *sonder gevährde*, sine periculo, sine præjudicio, *gefahr* hodie periculum.)

GIVÉRE, GIVÉRI, libera Gloss. Lips. a *giverio*, libero. Otfridi editio Illyrica habet plerumque *genéri*, *genérien* eodem significatu: sed rectius judicarem *gevére* per *v*, quasi *gewere*, amoveo, defendo.

GIVERSUNTHDION, opportunitates.

GIUMO, palatus, Rabano Mauro. (hodie *gaume*.)

GIWENTO, GIWANTO, Otfrido est converto, resipisco, quasi *gewende*, quod Germanis & Belgis non est in usu pro conversione animi aut vitæ, sed pro eo utimur *bekere*, cum alioqui in rebus aliis *wende* & *kere* sint ejusdem significationis.

GIWERFUN, vet. Teut. apud Laz. collatæ Ecclesiasticæ. (*Gewerbe* hodie est negotium,

werben negotiari, speciatim de his, qui militem conducunt.)

GIWERRE, Otfrido est bellum, tumultus, Britannis *warre*, Gallis *guerre*, Italis *guerra* idem. *Werren*, *wirren* Teutonibus quibusdam hodie etiam est intricare, perturbare, litigare, quæ omnia sunt belli.

GIWILITTE, abundantia Gloss. Lips. (inquir.)

GIWITTENO, afflictus Gloss. Lips. (inquir.)

GIZEINO, significatum, Gloss. Gass. (*bezeichnet*.)

GLASSAZ, vet. Teuton. laterna, a *glas* vitrum, & *faz*, *vas*. Solent enim laternæ esse ex vitro.

GLAUNO, prudens, Gloss. Lips. (Germ. *schlau*.)

GLIDERI, lapsus, Gloss. Lipsii.

GLIDIR, lubricus Gloss. Lips. quasi *glidich* Belgis, *gliden* adhuc lubricari, labi (*glat*, politum, lubricum, ut *glacies*. Consentit etiam *glitschen*, & Germ. *gleiten*.)

GNADA, pietas, benignitas, de Deo; Ker. *gnade*, *genade* hodie idem.

GOMEHEIT, humanitas, *gnad*, Gloss. Gass. (inquir.)

GOMMAN, Otfrido maritus, paterfamilias est, quasi *goed-man*, bonus vir, Belgis *buis heer*,
goede

goede borger, *yeman* Britannis quivis plebejus civis: & tales compellant honoris causa. *goodman Peter*, *goodman George*. *Gom* agnosco in *Bruydegom*. (*Gomman* Otfridi, & *yeoman*, Angl. videntur consentire, dubito an cætera. (Adde mox *Gomon*. Forte omnia ab *Homo*.)

GOMON, homo Gloss. Gassari. (add. prius *Gomman*.)

GORIHLIH, Otfrido videtur esse miser, deplorandus: *gorrich* certe Clivensibus & Geldris hodie adhuc est commiseratione dignus.

GOSCHEN, veter. Teuton. os, oris apud Lazium. Unde forte *cosen* pro loqui Belgis, quasi *gosen*, & *gofer* Gall. pro eodem, & *gosier* pro gutture, aut parte oris interiore. (*Gosche* hodieque Saxonibus superioribus de ore, bucca, sed cum quadam significatione contemptus ejus, cui tribuitur, veluti cum alapam minantur, *auf die gosche schlagen*.)

GOUMAN, nemo Gloss. Gassari, quasi hodie *geman*, *geenman*, *gieman* nonnullis in usu.

GOUMA WIRKO, epulari Gloss. Lips. (inquir.)

GOUMEN, *GOMEN*, tenere, servare, Gassarius. (inquir.)

GROZZII, grossitudo, crassitudo Ker.

GRUNNI, Otfrido videtur esse terror, ploratus, stridor, vel simile quippiam. Fortasse

idem, quod Belgis *grynen*, *gryninge*. His non omnino alienum est Latinum *grunnio*, *grunnitus*, sonus porcorum, quando videntur indignari & quiritari. *Grunni* aliquando Otfr. quoque videtur esse caligo, obscuritas. (*Gri-nen* superioribus Germanis fieri, est vox plebeja.)

GRUOVA, lacus Gloss. Lips. *grube* Germ. *groeve* Belgis adhuc fossa. (nempe *graben*, *γῆς* *ὅθεν* est sculpere, fodere.)

GUALLICH, vet. Teuton. *guolike*, *guilike*, Gloss. Lips. honor, gloria, potestas. Inde forte Belgicum *goelick* pulcrum : honor enim & gloria res maxime pulcræ.

GUALLICH, Otfrido valde, vehementer vel gloriose esse videtur. *gewaltig* Germ.

GUNDFANO, Otfrido labarum, vexillum, signum militare, *gonfanon* olim Gallis; *fab-ne* Germ. hodiè, *vane* Belgis ; *Gonfalonarius* in Italia pro signifero.

GUOLICAN SULINI, glorificabunt, Gloss. Lipf. (quid si hæc ex gloria corrupta?)

GUOLICO, glorifico Gloss. Lips.

H.

HABERSTREICHET, veter. Teuton. vulpes apud Lazium.

HAFT, Otfrid. gravida, de sæmellis, forte ab *hefte*, vel *hechte*, id est affigo, recepto.

HAFTA, veter. Teuton. carcer, Gloss. Lipf. at.

atque ita adhuc dici carcerem in Ubiis, addit Lipsius. vide *Hafte*.

HAFTE, Otfrido & carcer est: Belgis quibusdam & Saxon. *bestē, bectē*. (*Hast* hodieque Germanis carcer, detentio.)

HAILANCHA, occipitium Rab. Maur. (inquir.)

HAIRUWA, palatum Rab. Maur. (inquir.)

HALGA, veter. Britanno-Saxon. sacer, & confecro, *heilig* hodie Germanis & Belg. *holic* Britannis. (forte a *beel* (totum) *beil* salus, ita, ut *beilig*, quod magna cura integrum salvumque servatur, ut sanctum olim Latinis.)

HALM, festuca Ker. (calamus, *balm*.)

HALOON, castrare Keroni. (inquir.)

HALTO, HALLO, salvo, servo Keroni. (*halten* hod. tenere.)

HALZE, claudus, Gloss. Gassar. *halte* Brit. Suedis, Danis idem. (Germanis nostris in desuetudinem venit.)

HARDO, valde, nimis, Glossar. Lipsii. (Hodie *hard*, durum.)

HAREET, clamat, *baremees*, clamamus Ker.

HARETUN, clamant, Gloss. Gass. (inquir.)

HARMAN, Otfrido videtur esse nocere, lædere: certe *barme* Britannis adhuc est noxa & noceo *Harma*, calumnia Gloss. Lipsii. Est

sane calumnia maxima noxa. (*sich härmen*, hodie Germanis est se affligere, mœrere.)

H A T E G O, æmulatio Gloss. Lips. *baet* Belgis & Sax. infer. *bater* Brit. odium.

H A T H A, veter. Britanno - Saxonibus nuncupo, *hete* hodie Sax. infer. & Belgis. (Germanis *heisse*.)

H A T O N G O, iracundia Gloss. Lips. (*Haten*, Saxonibus *bassen*, Germanis *odisse*. *Hass* odium.)

H A U W E E R, veter. Teuton. & Francis lorica ab *bau*, id est ictus, & *weer*, id est avertio. (Est idem quod *hauberga*, *halsberga*, lorica, quæ collum tegit, ut *beinberga* tegit crura.)

H E F F A N, imponere de onere, Ker. (*beare* Anglis ponderosum)

H E F T E, imponat Ker.

H E G G E, vet. Teut. sepes, materia, *becke*, Germanis hodie, *bage* Sax. infer. & Belgis, *bedge* Britannis.

H E G I S L I C H U N, terribilis, Gloss. Gassar. vide *egislichon*, *egislike*. (hodie *beslich*.)

H E I D E R, vet. Teut. clarus, splendens, perspicuus, idem Saxon. *belder* Belgis. (*heiter* Germanis clarum, ut *bell*.)

H E I G E R, pelicanus Gloss. Lips. *bäger* hodie & Germanis avis nomen.

H E I L E, vet. Teut. salve, *baile* Britannis, *beel* Suedis. Hinc Alem. & Belg. *beiland*, sal-

va-

vator, salvere faciens, *heil* nobis salus. (*beel*, Saxonibus integrum, ut Græcis ἑλόν.)

HEILICHO, salubre Ker.

HEILICO, sanus Ker.

HEIMODI, & HEITMODI, furor Lipsii, quasi *beitmoet*, *beetmoet* hodie Belgis diceretur, de animo æstuoso, fervido.

HEISSEN, vet. Teut. apud Willer. promittere, *verbeissen* hodie Germanis.

HEIT, persona Keroni. Nescio, an inde Frisii ἐξέχως patrem vocent *beite*, quod unicuique persona patris sui sit præcipue persona quædam conspicua.

HEITEO personarum Ker.

HEITINGA, vota; Glossar. Lipsii, atque inde forte (ut & Lipsius notat) hodie Gallicum *soubhaitter*, optare. (à *beischen*, *beiten*, petere.)

HEIZ, Otfrido ex sensu est aut notum, aut novum, aut calidum, *beis* Germ. fervidum.

HELFA, solatium, auxilium, Ker. *hülff* Aleman. *hulp*, Belgis.

HELINA, cubitus Rab. Maur. Germ. *Elle*. Hinc puto Belgis *ellen-booch*, quasi *belin-boogh* pro eodem. *Helen* apud Saxones infer. sunt compedes equorum.

HEOFONLICA, veter. Britanno-Sax. cœlestis, *heavenly* Britann. hodiernis. (*Häven* hodie-

dieque Saxonibus inf. coelum visibile, forte à *heben*, elevare.)

HERA, ERA, antea, corona; Ker.

HERA, HEEN cilicium, quasi *hare*, id est pilus, Gloss. Lips.

HERASUN, Otrfr. frequens pro huc; ab *be-re* Aleman. Belgisque hodie *bier*, Britannis *be-re*, hic, & à *sun* particula, significans motum ad locum. (*behr-zu*, huc Germani pronuntiatione distinguunt, *beer* exercitus, *behr* huc, *ber* vel *berr* dominus; sed non bene distinguunt Scriptura, secundum quam *behr* posset esse exercitus, *bär* vel *bær* huc; & *berr* dominus.)

HERBERGA, vet. Teut. castra, ab *ber* exercitu, & *berge* recipio, servo, hodie *beer-leger*; *herberge* autem jam est Germanis Saxonib. Belgis diversorium, *albergo* Italis. (*berberga* fortasse, non ab *beer*, sive *behr*, exercitu, sed *ber* sive *er*, particula, & *bergen* tegere, ut sit, quod tegit, recipit.)

HERDUOM, HERTUME, vet. Teut. Princeps, nobilitas, quasi hodie dicas Belgice *beer-dom*, dominatio.

HERISTO, senior

HERIRIN, seniori

HERIRONO, seniorum

} Keroni. (*Erste* est prior, anterior, *eber* antèrius.

HERIZOHON, Duces Gloss. Gass. hodie *Herzogen* Germanis.

HERO, HORO, HORWE, veter. Teut. *lū-*
tum, Gloss. Lips. (hodie defuetum.)

HEROST, HERESTON, præfectus Gloss.
Gassar.

HEROTI, dominium Gloss. Gass. quasi
herrschaft Germanis, *heerschappie* Belg.

HEVODE, possessio Gloss. Lips. (hod. *habe.*)

HIERA, HERA hic Gloss. Lips.

HILU, absconde Gloss. Gass. hodie Belgis
beel, *bele*, *verbele.* (add. *Hiluh.*)

HILUH, Otrfr. celo, *verbehle* hodie Germa-
nis, *bele* Belgis. (Etiam Saxones, *es ist mir nicht*
behl, non habeo occultum. Item *der bāler*
ist wie der stāler, occultator æquatur furi.
add. *Hilu.*)

HINNOULI, viscera Rab. Mauro. (in-
quir.)

HINTERQUEMO, Otrfrido est reminiscor,
quasi retro venio, quod reminiscentiæ est. Si-
gnificat etiam circumdo sepe, vel muro.

HINTERSCRENCHI, tergiversatio apud
Lazium : *binter* Aleman. & Saxon. *bebeind*
Britannis adhuc post, retro, *schrencken*, *schran-*
cken Belgis, *schrinke* Britannis adhuc varicare,
abscedere, recedere (*schrancken* à devaricatio-
ne tignorū.)

HIRET, cervus, Gloss. Lips. *bert* hodie
Belgis, *birsch* Germanis.

HIUN, HAN, illis Gloss. Gassar.

HIUTU, hodie Ker. *beute* Germ. *buiden* Belgice.

HIUUISCE, familia Gloss. Lips. quasi *buy-sche*, a domo.

HIZ, IZ, veter. Teut. id; *bet* Belgis, *es* Germanis, *it* Britannis.

HLAHTAR, risus Ker. quasi *lachter* hodie.

HLAUFFO, curro Ker. *lauffe* Germ.

HLOSO, ausculto Ker. (*lauschen, luystern.*)

HLOTHU, praeda. Gloss. Lips. forsan ab *holo* veteri, hodie *bohle* & Belg. *bale*, id est aufero, fero, adfero. Sic *Hludovic* scribebant pro Ludovico. *Lotu* praeda, quæ forte contigit. vid. Lips.

HLUTRE, veter. Britanno-Sax. purus sine mixtione, *lauter* hodie Alemann. *louder* Belgis.

HLUTTREISTER, clamorosus Ker. (*lautschreier.*)

HOCHTHODI, captivitas Gloss. Lips. (dub.)

HODON, testiculi, Rab. Mauro.

HOLCZGANGEL, veter. Teutonib. lupus apud Lazium, forte quasi *holzganger*, quod ambularet & viveret in sylvis (Lazius quasdam habet voces, quæ videntur factitiæ, ex lingua vagabundorum rott-welsch.)

HOLD, vet. Teut. *holt* Saxon. *houd* Belg. fidelis, omnino fidelis; *houd en trou*, Belg. quasi bis fidelis. *Houde, holde* Belg. *halte* Germ.

Germ. est teneo. Igitur hæc vox summittur, quasi tenax ejus, cui fidus quis est. (*Hold, buld* Germanis bene affectus erga aliquem. *Hold-seelig*, amabilis, jucundus. *Huldigen* fidem promittere, est promittere animum bene affectum.)

H O O R S A M I I, obedientia Ker. (ab audientia, ut etiam obedire.)

H O R E C H E, Willer. ausculto, *borche* Germ. *burke* Flandris adhuc perusitatum pro eodem, *barke* Britannis & vet. Fris.

H O R O, H O R O U U E, stercus Gloss. Lips.

H O R R A M U R, audiamur, Keroni. (*bören* audire.)

H O R S C O I N, vehemens, Gloss. Lips.

H O R S K I, industria, Ker.

H O R U G E B R U A D E R, Otfrido est leprosus: vox illius ævi. (inquir. forte à *borouue*, fædo, de quo supra.)

H O S C, H O S C E, H O S C O U I, illusio, subfannatio, Gloss. Lips.

H O T T E, veter. Teuton. incedo, progredior apud Lazium. Hinc puto adhuc vox illa aurigarum, qua compellant in Saxonia & Belgio equos suos, cum eos instigare volunt ad incendendum *bott*, *bottó*. Nec errare me putem, si dicam, Belgis quibusdam hinc adhuc remanere, *bet en wil niet botten*, res non vult procedere. *Hotte* sunt hodie micæ caseariæ per coctum

etum ferum commeantes in provinciis Brunsvicensibus, (*Hotte* aurigis praesertim in superiore Saxonia est dextrorsum, *Schwude*, sinistrorsum. Add. supr. *Forthoro*.)

HREINII, castitas, mundities Ker.

HREINO, castus, mundus Ker. (hod. *Rein*.)

HRINAN, castigare Ker. (inquir.)

HUBIT, apud Lazium, *haubit* Ker. caput, *haupt* Aleman. *hoof* Belgis, *head* Britan.

HUDA, Willeramo tugurium: *bütte* German. & Belg. *hut* Brit. ab *hude* Bel. & *hide* Brit. tego, abscondo, fervo.

HUE, quis Gloss. Lips. *wie* Germ. Belg.

HUFFELON, vet. Teut. apud Willer. genæ, colliculi. Genæ quasi colliculi in facie. *beuvelen* Belgis adhuc colliculi. Hinc *bufflattig* tussilago, quia colliculos amat. (à *heben*, elevare.)

HUFPHI, clunes, coxæ, Rabano Mauro, hodie *beupen* Belgis. (*büfte* Germanis.)

HUGE, Willer. memor sum, *beuge* hodie Belgis.

HULPILOS, inops Gloss. Lips. quasi *bulpeloos* hodie.

HUNDEFLIGA, cynomya, *bundesfliege*, Germ. *bondsvlige* Belg. Gloss. Lips.

HUORO, Otfrido proprie est mœchor, adulterium committo; *hoor* Suedis Danisque adhuc idem. Hinc *hubre* Germ. *hoere* Belg. *whore* Britannis meretrix.

HUR-

HURSGHIT, Otfrido videtur esse exstinguit, Belgice *leschet*.

HUSEL, veteribus Britanno-Saxonibus est Sacramentum Cœnæ: puto, proprie esse mysterium, quod jam est Alem. *geheimnis* & Belgis *heimnisse*; ac uti *heimnis*, uti & *heimlick*, mysticum, tectum, ab *heim* domo est, sic *husel* ab *hus*, quod Teutonibus quoque est domus.

HUUALBAN, (forte *bwarban*) redire Ker.

HUUAANTA, quare Ker. *Wente* Westfal. id. (*wente* Saxonibus interdum quandoquidem.)

HUUARABES, redeas Ker. alia dialecto *warbes*; inde *warvel*, *wervel*. (Germ. *Wirbel*) verticulum, spondylus, à vertendo, & in sese redeundo, ut puto.

HUUALIHE, efficaciter Ker. (*wäsflich*.)

HUUASSI, sagacitas, Keron. aliis *wassi*, quasi acumen ingenii: nam *wasso*, *vasso* acutus. (*wissen* scire.)

HUUELIHEMUSO, quilibet Ker.

HUUELIHO, quis, Ker. *welcher* Aleman. *welcke* Belg. *wilcke*, *quilke* Scotis, *which* Anglis.

HUUEMU, cui Ker. *weme* Saxon.

HUUENNE, quando Ker. *whan* Britan. *wanner* Belgis. (Germ. *wenn*.)

HUUEO, qualiter, Ker. *wie* Germ. idem. (Saxones quidam inferiores pro *wie* dicunt *wo*.)

HUUALIHHY, WEALIHNIS, qualitas Ker.

Ker. (quasi diceret *welchnis*, quæ foret vox Metaphysica non mala.)

I.

JAGELIH, JEGELIH, quivis vet. Teut.

JJAGERE, foenerator, Gloss. Lips. nisi forte legendum sit venator.

JAGILICH, quisque Gassaro, *jeglich* Germanis, *jegelick* Belgis idem.

JAGIWEDAR, quivis quisque Gloss. Gassar. (Germ. *iegweder*.)

JAMAN, Otfrido aliquis, *jemand* Germ. *jemen* Belg.

IBEWANDA, suspicatus, Gloss. Lips. a *wano*, existimo, suspicor.

IBU, si Ker.

JEHT, Willer. etiamnum; *ietzunder* Alem. *jet* Britannis.

IEMER, æternum Gloss. Lips. *immer* etiam German. & Belgis aliquando pro semper capitur, præsertim *immer meer*, *ever* Britan.

JEWESCON, EWISCON, æternus Gloss. Lips.

IH, ego Ker.

ILANLIHHO, festinanter Ker.

ILCA, YLCA, vet. Britanno Saxonib. idem: hodie obsoletum.

ILIGO, vet. Teut. festine, cito; *ilich* Sicamb. Clivensibus, *eilich* Saxon. super. *ilico* Latinis idem: *ile* Sicambr. festino verbaliter: affinia omnia.

ILUNGI,

ILUNGI, festinatio Ker.

IMBIZ, refectio, prandium Ker. *inbiten*,
ontbiten, Belgis proprie est jentare, *inbyr*, *ont-*
byr, jentaculum.

IMBIZZEN, reficere, epulari Ker.

IMBOT, mandatum vet. Teut. *gebot* hodie.

IMU, ei, Ker.

IM UNTAR IM, sibi invicem Ker.

INAU, eum Ker.

INDATI, malefacta, peccata, *untbaten*, *on-*
daden parentibus nostris, Gloss. Gassar.

INDI IOH,	}	atque Keroni.
INDI,		
INDI ROH,		

INDINI, INDI NOH, neque Ker.

INENTHES, vet. Teut. dum, donec, *bint-*
dies, *bentdies* hodie.

IN EWIN, in æternum Ker.

INGENO, veter. Teuton. machina, in-
strumentum: *engin* hodie Gallis idem: *engi-*
naire, qui peritus est parandarum machina-
rum, *ingenieur* vulgo.

IN HERIST, IZ ERIST, imprimis Ker.

INKANGUM, ad Kalendas Keron. Alii
Teutones dixerunt *ingangum*, quasi introitus,
(ut ego judico) quia Kalendæ introitus sunt
mensis.

INNERONTHINGON, inferiora, Gloss.
G Lipsii,

Lipsii, quasi *in-neere dingen*. (*neer à nider, ne-der inferius.*)

INNETHRON, viscera, Gloss. Lips.

INNOTO, INNOTI, etiamnum Gloss. Gassar.

INSTUANDO, INSTUANO, Otfrido intelligo, *versteh* Germ. *verstae* Belg. *onderstand* Brit.

INTERETA, dehonestabat, Gloss. Gassar. *entebrete* hodie Germ. *onteerde, onteerede*, Belgis.

INTFAHO, excipio Ker. (*empfab* hod.)

INTFIANGIN, acceptus Gloss. Gass. Belgis *ontfangen*.

INTHABANII, assumptio Keron.

INTHABE MIH, Otfrido, commoror, habito, Belgis *onthoude my*.

INTHABO, sustineo Ker.

INTHEKO, Otfrido, revelo, *ontdeke* hodie Belg. *entdeke* Germ.

INTHIN, Otfrido si, *indien* Belgice.

INTHUCTI, conscientia, Keroni, quasi *in-heuging* Belgis diceretur. (Germ. *andacht*, attentio.)

INTLOHHAN, Keroni, *intlucon* Gloss. Lips. aperire, referare. (quasi *entlocken*, *lok est clavis*.)

INTMACHO, disjungo, Ker.

INTRAHHO, excuso Ker. ab *int* (hod. *ent, ont*)

ont) privandi & *rabba*, causa, culpa. (*rache*, ultio, poena, *rechen* ulcisci.)

INTSEZZO, de grado Ker. *entsetze* hod.

INTSPRENITAZ, ablactatum Ker. nisi forte sit *intspenitaz*: certe *ontspenen* hodie Belg. ablactare est. (Germ. *entwehnen*.)

INTSUABAN, Otfrido est vitare, fugere, vel simile.

INUNU, itaque Ker.

IN UNWIZZIN WISAN, est Otfrido daemniacum esse, quasi hodie dicas *in onweten wesen*.

IO, semper, Gloss. Lips.

IO BIN, sum Gloss. Lips. *jo* Clivensibus, Geld. Saxonibus adhuc in usu pro utique.

IOH, nonne, nunquid, Gloss. Lips. ac Ker. *fo*ni.

IOH AUH, sed & Ker.

IOH AUH IBU, etsi Ker. quasi dicas *end oft ok sy*.

IOHH, jugum, Ker. *joch* hodie Germanis & Belgis.

IOURDHAY, vet. Teut. hoc anno, apud Lazium. Forte *jor*, *jour*, id quod hodie *jar*, *jaer*, annus. Inde per *enallagen* significationis puto, Gallis *jour* dies, & à *jourdhay* Gallicum *jourdby* vix dubitanter dixerim; mutata paulum, sed tamen non absimili signifi-

tionem. Italis etiam ab hac profapia erit suum *jorno*, dies.

IR, Otfrido ex.

IRBOLGONO, celo, abscondo, Gloss. Gass. forte *irborgono*.

IRELILENTE, Otfrido peregrinus, extraneus, ab *ire*, *ir* ex, & *lente*, id est regio.

IRFANGO, increpo Gloss. Lips. (dub.)

IRFERRO, obstupefacio Gloss. Lips. *verver* hodie Belgis est terreo. (*sich verfehren* Sax. est terrore corripere.)

IRGAZE, vet. Teut. obliviscor, Aleman. *vergesse*, Belgis *vergete*, *forgett* Britannis.

IRKOBORON, Otfrido videtur esse accipere, consequi, recipere; *recover* Britannis, Gallis *recouvrer*, obtinere, non tantum recuperare. Unde *vercouveren* etiam quibusdam Belgis.

IRLESGO, Otfrido extinguo, deleo, *lesche*, Germanis & Belgis hodie. (*Erleschen* de eo dicimus, quod sponte extinguitur.) Videtur quoque aliquando Otfrido esse frui, consequi.

IRMUAIT, Otfrido fatigatus, *veroeit* hodie Belgis.

IRQUEMUN, terreri. Gloss. Gassar. quasi Germanice diceret *verkommen*, *sich verjagen*, Saxones inferiores eodem sensu dicunt.

IRQUICKO, excito Gloss. Lips. *erquicke* Germ.

IRRUORO, commoveo, Gloss. Lipf. *verro-
re, beroere* Belg. adhuc idem (*rühren*, Germ.
commovere, liquorem agitare.)

IRSCABORON, Otfrido est abripere, adi-
mere, auferre, vel simile quid.

IRSCAL, increpuit Gloss Lipf. (*schelten*
hod. increpare.)

IRSCALLO, increpo Gloss. Lipf. *geschal*
Belg. adhuc crepitus, sonus.

IRUA, sua, *iro* suis, Ker.

IRWELLU, Otfrido, suscipio, eligo, *erwele*
hodie Alemannis.

IRZUANAMO, assumo Ker. *herzunehme*.

ISARNAZZASA, ferramenta Ker.

ISARNO, ferreus Ker. quasi *eisern*.

ITAL, vacuus Ker. *idel* Belg. (*eitel* Germ.)

ITLONO, retribuo Ker. *ontlone* Belg.

ITLOT, retributio Ker.

ITWIZ, opprobrium Ker. (inquir.)

IU, jam Otfrido.

IUIH, Otfrido vos, *ju* Saxon. & quibus-
dam Belgis, *jow* Britannis.

IUNGIZT, ultimus Ker. (*jüngste* hod. eo-
dem sensu, etsi propriè significet maxime ju-
venem.)

IUUERU, vestra Ker. (*Euure* Germ.)

IZ, id Otfrido, *het* Belgis, *it* Britannis, *es*
Germanis.

K.

K A B E T, K A P E T, oratio Ker. (dub.)

K A G A N A N, obviare, quasi *gegenen*, *regen*, hodie *begegnen* dicitur.

K A G A N H O R I U O, obaudio Ker.

K A H I R Z O, concordo, Ker.

K A L, vet. Britanno-Saxonib. voco. Idem adhuc hodiernis Britannis: *Kallen* Belgis quibusdam est loqui; affine *καλεῖν* & Græcis *vo-*care, accersere est. (An huc *ehaland*.)

K A L I D O, discedo, Ker. vid. *Farlido*.

K A L I Z I U N, caligæ Ker. (jam olim vox Gallica vel Celtica, quæ Cajo Cæsari nomen dedit.)

K A N A P, pecten, Ker. hodie *Kam*.

K A N G O, ambulo Ker. (*gang* incessus, hodie.)

K A N K A R, peregrinus, quasi *gangar*. (incedens.)

K A P F A N, Otfrido aspicere, *gassen* Alem. *gapen* Belgis, *kapen* Sax. inferior.

K A P L U A N, verberare Keroni. vide *Bluan*.

K A R G E, veter. Teuton. onero, forte à *carre*, ist est carruca, quasi carrucæ impo-
re: *charge* Gallis & Britannis hodie adhuc i-
dem, *carico* Ital. *cargo* Hispanis.

K A R T Í L I N G, parens, *kartilinga* parentes, *kartilingun* parentibus accentu in secunda, (ut opinor) syllaba, Ker. quasi *getéeling*, id est genitor; *telen* antiquitus, & Saxonibus infer. Belgisque adhuc est gignere; forte ab He-
bræo

𐌆𐌇𐌙 jalad genero, per inversionem, ut Scriptura Hebræa nobis legeretur more nostro: tum enim dalai est in Piel 𐌆𐌇𐌙 jilled deli.

KARWE, induo Ker. unde *karwecamer*, *garwecamer*. (*gercamer* Hanoveranis, locus ille, ubi Sacerdotes missales induunt, vestiuntque se ad missam.)

KASEWAZZAR, serum, Ker. quasi hodie dicas *Käsewasser*, id est aqua casei; est enim hoc serum: *Wey* hodie dicitur Belgis.

KAST, hospes Ker. *gast* communiter etiam hodie.

KASTLUAMLI, hospitalitas, Ker.

KASTLUAMO, hospitio utor, Ker.

KASTREUUI, stramenta, Ker.

KASTREUITIU, lectisternia, Ker. quasi *gestroyede*; *stroyen* Belgis adhuc sternere.

KATALLE, veter. Francis & Teuton. bona propria; *kateilen*, *katélen* Belgis quibusdam, *kattel* Britannis pecudes. (an à catulis? ut etiam *vieh* de bonis omnigenis, etsi proprie de animalibus. Sic pecunia à pecude.)

KAUGRO, vaco, Ker.

KAUKULAR, vet. Teuton. præstigiator, *gauckler* Alem. *keugheler* Clivenf. *guickelcer* Belg. *yugler* Britan.

KAWISSIM CITIM, certis temporibus Ker. (*zu gewissen zeiten*.)

KEABENTER, contentus, Ker.

KEARNEEN, mereamur Ker.

KEARNO, mereor Ker. (inquir.)

KEBSE, KVESE, KEVITSE, vet. Teut. pallaca, concubina, hodie *Kebs-Weib*.

KEDANCHA, cogitatio Ker.

KEDUUNGE, coërceo Ker. *zwingen*.

KEDUUNGANO, restrictus Ker. (*gezwungen* hodie.)

KEFALDO, explico, Ker. *valden* Cliven-
sib. *volden* Saxon. inferior. *vouden*, *vouwen*
Belgis, *falten* Alem. plicare.

KEFREISOT WESAN, periclitari Ker.
(*risque*, *risico* periculum.)

KEHABO, abstineo Ker.

KEHIUKKEN, demonstrare Ker. (inquir.)

KEIL, elatus, Ker. (inquir.)

KEKARUWE, exhibet Ker.

KEKAT, pertinet, Ker. (inquir.)

KEKREMITER, irritatus Ker. à *kremo* irri-
to veteribus. (hod. *grim*, ira.)

KELA, CHELA, guttur, Rab. Mauro.

KELEISINO, imitor Ker. vid. *gelibfino*.
(*gleichner*, *gleisner* hypocrita.)

KELIMFO, concedo Ker.

KELLERA, promptuaria, hodie *Kellers*,
Gloss. Lips.

KELTAN, reddere, Ker. (*gelten*, *vergelten*
recompensare.)

KEMAHHO, jungor, socior, forte inde ho-
die

die *maker*, *macher* Belgis pro socio. (dub.)
 KEMEZLIHHAN, moderari, Ker. *gemäßig-*
sigen.

KEMPFFAN, militare Ker. unde adhuc Ger-
 manis *kämpffen*, Belgis *kempen*, *kampen* pu-
 gnare, *kampioen* pugnator.

KENEIZZO, affligo, quasi *beneide*, id est
 invidia persequor.

KENEMO, (quasi *giname*) invoco Keroni.
 (proprie nomino)

KEPARKO, reservo Ker. quasi *geberge*.

KEPEOTAN, jubere, Ker. *gebieten* Alem.
gebiden Belgis, *bid* Britannis.

KEPLATER, inflatus Ker. *platen*, *blaten*,
 veteribus *flo*, *sufflo*, *blasen* hodie, inde *bladder*
 Belg. *blatter*, Alem. *pustula*.

KEPOT, imperium Ker. *gebot* hodie.

KEPRET, trabs, Ker. quasi *gebrét*. (dub.)

KEREHTII, vindicta, Ker. quasi *gerechte*,
 id est jus, æquum: vindicta enim est jus injuriæ.
 (vindicta est *rache*.)

KERISIT, condecet Ker. convenit. (in-
 quir.)

KERNII, diligentia, sollicitudo, Ker. *keare*
 Britan. diligentia, sollicitudo, item cura, nec
 dissimile ipsum Latinum *curo*.

KERNISS, devotio, Ker. à *keran* sollicitum
 esse, quia devotio fit cum sollicitudine.

KERNLIHHO, diligenter Ker.

KERO, cupio, Keroni, *gere* adhuc Belgis idem, *gern* libenter Germ. *chero* Hispanis, convenit carus, *cher*.

KERTU, virga, Ker. *gerte* Aleman. *gerde*, *garde* Belgis.

KERYFFO, arripio, *greiffe*, hodie Germ. *grype* Belg.

KESAZTO, deputatus Ker.

KESCUAHTTE, calceatus Ker. (*geschuet*.)

KESPANAN, suadere Ker. (*inquir*.)

KESPANO, cohortor, Ker.

KESPANST, suasio Ker.

KESTEGO, ango, forte à castigo, Gloss. Lips.

KETEMPRAN, temperare Ker.

KETTI, Otrido videtur esse loculus cadaverum, vel arca lapidea, vel sepulcrum.

KEVERA, bruchus Glossar. Lips. hodie *Käfer*.

KEVETSKINT, KEEBSKINT, vet. Teut. nothus, spurius.

KEUNNIUAZZAN, occupari Ker. quasi *geunmoeten*, id est sine otio esse; *muazo* antiquis *müsse*, hodie *muusse* Germanis, *moete* Belgis tantundem, ac otium.

KEWIHTER, benedictus, conservatus, Ker. *geweyheter*, hodie. *gewide* Belgis.

KEWISSO, KAWISSO, certus, certe, Ker.

KEWRAHTI, merita Ker.

KEZELIT, deputatus Ker.

KEZELO, imputo Keroni.

KEZIMBRI, materia, Ker. nempe ligna, & alia ædificationi apta. *Zimmern* adhuc Aleman. *timmeren* Belg. est ædificare, *timber* Britannis hodie adhuc idem plane, quod Keroni hic est *kezimbri*.

KIDANC, cogitatus, Ker. (*gedanke*.)

KIDEUIT, digestus Keron. Hodie *verdauen* Germanis, *verduwen*, *verdoawen* Belgis digerere, tam de cibo, quam de indignatione dicitur.

KIGHUETO, dictus Ker. (*queden* Sax. loqui.)

KIHALTIDU, observantia Ker.

KIHALTO, servo Ker. *erhalte* hodie.

KIHUCTOLIHNO, sollicitus Ker. quasi *gebeuchlik*, *mit gedancken*, id est cum attentione, recordatione: nam sollicitus memor & attentus ad id, quod agendum.

KIHUURBAN WESAN, reverti, Ker.

KIHUURVANISSI, conversio Ker.

KIHWERABO, converto Ker. diverto.

KIMAHHO, GIMAHHO, apto, aptus, idoneus Ker. (*gemächlich*, hodie commodum.)

KIMO, *germen*, Gloss. Lips (*keimen* Germanis, consentit Gallicum *cime*.)

KINNI, CHINNI, mentum, Rab. Mauro. (hodie *kien*.)

KINOZSKAFFI, consortium Keroni, quasi *Genosschafft*.

KINUSTILLE, inquieto Ker. quasi *geönstille* hodie Belgice dicas. (Est enim *stille* quietum.)

KIPARAC, abscondo, Ker. *geberge* hodie Belgis.

KIPPO, compes, Gloss. Lips. *cippus* Latinis, *cip*, *kip*, quibusdam Belgis. Inde adhuc *cippier*. (vulgo perperam *supier*.) Belgis pro custode carceris, *ceps* Gall. hodie.

KIRECHIDA, expositiones Ker. (inquir.)

KIRIDA, concupiscentia, Ker. quasi *gerida*, desiderium.

KIRIHTIDA, correctio Ker.

KIRIHTO, corrigo, quasi *gerechte*, *zu rechte bringen* idem. (Germ. *richten*, *einrichten*.)

KISACHAN, objurgare Ker. quasi culpam imputare; *sahba* culpa, causa.

KISEZZIU, ordo, dispositio, Ker. (*gesez*.)

KISHIHTII, storea, Ker. (*küssen*, *culcitra*, *coussin*.)

KISIHTI, aspectus Ker. (*gesicht* hodie.)

KISTANT, fixus, Ker. *beständig* idem fere Germanis & Belgis.

KISTATO, colloco, Ker.

KISUAHHIDA, discussio Ker. (inquir.)

KISUNTO, sequestro, Ker. (inquir.)

KITAAAT, actus, factum, Ker. (*ge-thât*.)

KITULD O', celeberrimus, Ker. (inquir.)

KIVANGAN, repetere, Ker.

KIWALTU, potestas Ker. *gewalt* hodie.

KIWIHTU, sacratus Ker. *geweyhet*.

KIWIHTUO, sacrata, Ker.

KIWIZZIDU, scientia, Ker.

KIWONE, soleo, unde Belgis *gewoonte*, solitum, consuetudo, *i wont* Britannis adhuc in usu pro solebam *yow wont*, solebas. (Germ. *gewohnheit*, consuetudo.)

KIWONIN, solito, Ker.

KIZZE, veter. Teuton. agnus capellæ, capella, *kid* Britannis.

KLAGO, causor, queror, Ker.

KLEINO, Otfrido est purus. Vox hæc in reliquo Teutonismo fere obsolevit; Britannis tamen *kleane* adhuc est purus, mundus: tum verbum *kleinsen*, *klenfen*, cribro liquida mundare, Belgis adhuc in usu.

KLEIPO, vide *Cleipo*.

KLEKON, Otfrido ex sensu videtur esse aut tædere, aut esse videri.

KNAO, Otfrido est cognosco. Ei affine Britannicum *knowe*, *kenne* hodie Alemannis & Belgis.

KNIU, CHNIU, genu Rab. Mauro, *Knie* hodie Germanis & Belgis, *Knee* Britan. *genuil* Gall. *knäa* Suedis, *γόνυ* Græcis: affinia omnia.

KOBEL, vitta, tegmen superius, idem Alemannis, *Kovel* Belgis. (*Kobel-Wagen* olim dicti currus tecti.)

KOCKE, vet. Teut. gallus gallinaceus; *gock* adhuc quibusdam Alemannis, *cocq* Gallis & Britannis hodie, *kokkert* etiam Belgis aliquando.

KOKARE, pharetra, Glossar. Lips. hodie Germ. *köcher*, Belgis *koker*, *pylkocker*.

KOLP, veter. Teuton. & Francis ictus, apud Haiminsfeldium, & ut dicit idem, Alemannis quibusdam adhuc hodie *kolb* pro eodem. *Coulp* & *coup* Gallicum haud dubie inde: *Kloppe* Germ. & Belgicum ico, ferio, affine, *klop* ictus, *colpo* Italica.

KORAN, exquirere, probare, Otfr. *kören*.

KOSE, GEKOSE, loquela vet. Teut.

KOSON, loqui, fabulari Otfrido, *kosen* Belgis pro eodem. (*causer*, à causa vel *cosa*, re.)

KRAFT, CHRAFT, virtus Ker. hodie Belg. *kracht*, *kraft* Sicamb. & Saxonib. (Anglis artificium *bandicraft*.)

KREMO, fuit veteribus irritum. (à *grim*.)

KREPINDE, reptilia Glossar. Lips. quasi *cruypende* hodie vel *kriechende*.

KRIEDO, cognosco Gloss. Lips. forte à *credo*, quia fides est firma cognitio.

KROZDARM, extales Rab. Mauro.

KUATLIHE, glorior, Ker. (inquir.)

KUMIGO, Otfrido est æger, morbidus, debilis, deplorandus: *Kuymen* adhuc quibusdam Belgis est gemere.

KUMO, vix, difficulter vet. Teut. *kaum* Aleman. *koum* Saxonibus adhuc idem.

KUMON, Otfrido flere.

KUNNI, vet. Teut. genus, progenies, consanguinitas; *Kind*, *Kinderbed* Britan.

KUOSMEER, butyrum, Gloss. Lips. quasi adeps vaccæ; *smär* Suedis.

L.

LANCHIDA, medicamina, Ker. (inquir.)
LAHHAN, linteum Ker. *laken* Belgis hodie; item pallium Keroni.

LAISE, veter. Francis & Teuton. apud Latium, sinus.

LAMA, piscina, veter. Teuton. apud Paul. Diaconum. *Lama* Latinis veteribus lacuna, apud Festum. *Lamen* quibusdam Belgis tueri, conservare.

LANCHA, ilia, Rabano Mauro.

LANCHON, lumbi, Ker. *loenjeu*, *loenje* hodie Belgis, *loings* Gallis, *loines* Britannis. *Lenden* alioqui Belgis communiter sunt lumbi. Hinc puto *flancqs* Gall. & *fianco* Ital. pro latere, quia lumbi ad latus, & hinc *flanquer*, *flancqs* Gall. *flanckeringe* Belg. pro latere propugnaculorum.

LANTSCEFFI, provincia Ker. *landschafft* Aleman. *lantſchap* Belg.

LANTWALTON, Otfrido præfecti provinciarum.

LAP, ora vestis, Gloss. Lips. (Germanis *lape*, lacinia.)

LATHO, invito, veter. Teutonib. *lade* adhuc Aleman. & Saxonibus pro eodem usitatissimum, at Belgis in nullo usu: iis *lade* est onero currum vel navem. *Lado*†, Otfrido voco, accerso. (*Beladen* etiam Germ. onerare.)

LAUGA, flamma Ker. *laey* Belgis *lagon* Suedis Danisque. (Germ. *lobe*, hodieque)

LEBO, dego, Ker. vivere eodem significatu sumitur omnibus prope nationibus Teutonicis.

LECNO, lectionum Ker. forte *leczno*.

LECZEOM, lectiones Ker.

LECZUN, capitula Ker. librorum, ut puto, quasi *lessen*, lectiones.

LEERA, instrumenta Ker. (inquir.)

LEGERSTAT, cubile Gloss. Lips.

LEIB, veter. Teut. panis, *loof* Britan. idem adhuc, nempe panis aliqua formata massa: *klaf* Saxonibus, qui ante 1000. annos vixerunt, tam in Anglia, quam alibi, item erat panis. *Libum* Latinum affine *leib* veteri. *Leib* forte quasi vita *ἐξοχως*: nam panis fulcrum præci-

præcipuum. & ut S. scriptum loquitur, scipio vitæ. (*gleba* Slavis panis.)

LEISANO, imitor Ker. vide *gileiso*, *kaleiso*. (*gleisner*.)

LENDIBROTON, renes Rab. Mauro. (inquir.)

LENTI, renes Ker. (inquir.)

LEOTH, lumen Ker. (*Licht*, hod.)

LEPERA, LEPSA, labra Gloss. Lips. *lippen* hodie, *lefsa* Keroni.

LESTERLIHHER, reprehensibilis Ker.

LETISTON, novissima Gloss. Lips. *letsten* hodie: forte superlativum à *late*, *laet*, *ferus*.

LIB, conversatio, Ker. *leben* Alem. *leven* Belgis, *life* Britannis eodem modo sumitur.

LIBBAN, partiri Keroni. (*kleven*, *spalten*, *clobe* Anglis.)

LIBLEITA, annona Ker.

LIBLEITON, alimenta Ker.

LICHE, veter. Teut. placet Belg. *dat gelyckt my wel*, id est hoc placet; *ilike*, *i do like*, *it doth like mee* idem. *Liken* tamen Belgis est similem esse.

LICHIZER, Otrifido hypocrita.

LICHTFAZ, vet. Teuton. *lampas*, quasi hodie *licht-vas*, vas luminis.

LIHHAMUN, corpus Ker. *leichnam* Germanis, *lichaem* Belgis.

LIHHISARRO, Sabaitarum Ker. puto, item Sibaritarum.

LIHHITOD, mora Keroni.

LIHISAR, Sarabaita Kero. Puto esse debere Sibarita, id est mollis, deliciosus: tales erant Sibaritæ. Et sic simile erit nostrum *lecker* hodie, id est deliciosus. *Lichery* puto Britannis esse ingluviem; affine.

LIMPHIT, Otrfr. decet, convenit. Vide *Gilimpho*. (inquir.)

LINEBERGA, veter. Teut. apud Wille-ramum, fulcrum superius sedilis, cancelli alijus, aut clathri, quasi hodie diceremus, *leneberge*, a *lene*, *line* innitor, & *berge* servo, præfero.

LIÖBLIHHO, Otrfrido amanter, amabiliter, *lieblich* Aleman. & *lieflik* Belg. *lovingly* Britannis.

LIPPANTI, parcenti Kero. etsi forte legendum sit partienti. vid. *Libban*.

LIRNE, disco, Ker. *lere* Belgis, *lerne* Germanis & Britannis. *Lirne* item est meditor apud Keronem.

LISE, vet. Teut. lego, colligo, congrego, de omni re, etiam de hominibus: hodie Germanis & Belgis *lesen* est colligere, de rebus inanimis & fructibus.

LISNO, veter. Teuton. lenis, *lise* hodie Belgis, & *liselik* leniter: quia autem nomen pro-

proprium muliebre *Lisbet*, & contracte *Lys*, est simile *life*, ideo *Lys* & *Lysbet* usurpant pro leni & tardo.

LIST, veter. Teuton. ars, scientia; hodie *list* plerumque in malam partem pro dolo malo accipitur.

LISTMEISTER, **LISTAR**, veter. Teuton. artifex.

LITE, veter. Franc. & Teuton. apud Lazium servus. *Litz* hodie Germanis, inquit Lazius, idem; à *lissen*, *lossen*, id est redimere vel servare. Alibi etiam Lazius & *latz* hodie Germanis dicit idem esse, à *lassen*, id est sinere. Nescio, an hinc Britannis suum *lad*, puer, sit, an ab Hebræo יָלָד *jalad* pario, vel יָלֵל *jeled* puer per aphæresin. (liti, litones olim, & lassif, liberti.)

LIVE, **LIB**, vet. Teut. vita; Belgis *leven*, Alem. *leben*, *life* Britannis, & *live* vivo.

LIUMUNT, vet. Teuton. fama, celebritas; forte à *luyt*, id est sonus, clarifonus, & *munt* os: fama enim quidam sonus est oris. (Hodieque Germanis *leymunt*, existimatio; *verleimen* calumniari.)

LIUTHI, Otfrido lux, luceo, *liecht* hodie Germanis & Belgis.

LIUWO, **LEUWO**, vet. Teut. conduco: *loue* hodie Gallis idem. (à locare.)

LOBDUAM, Otfrido laus, quasi *lobdum* Germanice diceretur.

LOCKIS, capilli, *locka* capillis; Gloss. Lips. *Locken* Saxonibus & Belgis cirri capillitii.

LOOTH, LOON, merces Ker.

LOS, fors Gloss. Lips. *los* & hodie Germ. *lot* Belgis.

LOSAN, auscultare Keroni. (*lauschen* hodie.)

LOSING, dolus Gloss. Lips. *loosheit* hodie Belgis.

LOSO, libero Ker. *erlöse* Germ. *verlosse* Belg.

LOTHER, vet. Teut. latro, voce non absumili.

LUAGO, vet. Teut. video, *loke* Britannis adhuc idem, ut & Frisiis veteri lingua sua propria utentibus.

LUCKO, falsus Ker. forte & *lucko* fallo, *liege* German. & Belg. mentior, *lügen* Aleman. *leugen* Belgis, & *lye* Britan. *lögner* Suedis mendacium.

LUCTIKA, pusilla Gloss. Lips. *lüttrik* Saxon. inferioribus hodie adhuc pusillus. (*litzel* Germ.)

LUCUCUMIN, paulo minus, Gloss. Lips. nos *luttel kenmin*.

LUDO, tono Gloss. Lips. Inde *lude* Belgis, (*leüten* Germ.) campanas sonare, *luyt* sonorus, *geluyt* sonus.

LUIKANTER, fallitur Ker. (inquir.)

LUKKA, vet. Teuton. foramen, *luccha* item; *loch* hodie Aleman. *lock* Saxonibus. Hinc non dubie *luik* Belgicum pro foramine navis aut tabulati. (Germ. *lücke*.)

LUME, veter. Teutonibus populus apud Lazium *luy*, *luyden*, *lien* Belgis idem.

LUNGUN, pulmo Rab. Mauro, *lunge* Germ. *longe*, *longer* Belgis.

LUOGINDA, LOUENDA, rugiens Glossar. Lips. *loeien* hodie Belg. rugire, boare.

LUSTIDI, delectatio Ker. *lust* Germ. & Belgis.

LUSTIM, libet Ker. *het lust* Belgis.

LUSZAM, vet. Teut. amœnus, hodie *lustsam*, *lustich*.

LUTCILMUA TE, pusillanimus Ker. quasi *luttelmædigb*.

LUTRI, puritas Keroni.

LUTZER, vet. Teuton. purus, clarus, *louter* hodie Alem. *louter* Belg. *lutter* Ker.

LUWETHU, præstitisti Gloss. Lips.

LUZZILO, LUTIKO, pusillus Gloss. Lips. *litel* Britan. hodie, *luttick*, *lutke* Saxonibus (inferioribus) *lyts* priscis Frisiis idem, *luttel* Fland. paucus.

LYFUARA, cibaria, quasi *lyfware*, Gloss. Lipsii. Putem ego, à *lyf* vita, vel corpus, & *fuara*, quasi *für* sive *voer*, id est alimentum.

M.

MA A Z E, Willer. vel *ebenmaaze*, ut legit MS. Vossii, comparo, parem facio: *match* Britannis adhuc in usu pro conferre, componere, parem esse alicui. Notæ in Willeramum editionis Merulanæ quasi à *mezen* vel *mässen* Alem. deduci verbum putant, id est metiri, mensurare, quod, qui comparatur, quasi commensuretur: nec vana etymologia est.

M A C H O, jungo Ker. *intmacho* disjungo.

M A L E, vet. Teut. quævis macula in re quacunque; Belgis jam proprie ea, quæ est in corpore. *Male* autem & *macula* valde cognata.

M A M M U N T I, Otfrido & Willeramo molitudo, humanitas, suavitas morum, lenitas, mansuetudo.

M A M M U N T O, Otfrido videtur esse molle, lene.

M A N, Otfrido non modo pro viro, ut hodie Alem. Belgisque, sed & pro homine usurpatur: sic & hodiernis Britannis.

M A N A G I I, multitudo Ker. *menichte* hodie Belgis, *menge* Germ.

M A N A H E I T, munuscula Ker.

M A N C R E F T E, M E G I N C R A F T, M E G I N C R E F T I, majestas Gloss Lips. quasi *manns-kraft* Germ. *manskrafft* Belg. fortitudo viri. (*Megincraft* differt à *mans-kraft* & significat
ma-

majorem quandam seu sublimem potentiam
& convenit Majestati.)

MANE, veter. Teut. moneo, quod affine
est; hodie non nisi composite *vermahne* A-
leman. & Belgis pro moneo in usu est. *Mane*
Germanis & Belgis est exigo.

MANEGE, veter. Britanno - Sax. plurimi,
menige hodie Belgis, *many* Britannis hodie-
nis.

MANGEN, maxillæ Gloss. Lips. forte erit
wangon. Certe Germanis Belgisque *wan-*
gen sunt genæ, maxillæ.

MANIRE AD MALLUM, Lazio teste, fuit
veter. Francis in Lege Salica, in jus vocare, *ma-*
nire, hodie *manen* monere est, *mallum* cœna
vel prandium, *mael* hodie. Judicibus enim
actor cœnam præbebat usque ad litem finitam;
cujus tum sumtus adjudicabantur ei, qui causa
cadebat. (mallum non cœna est, sed locus
conventûs, inde translatum ad convivium.)

MANNIHLIH, vet. Teut. quivis, quisque
ieder mennicklik hodie.

MANODO, mensis Gloss. Gassar. *monatb*
German. *manet*, *maent* Belg. *month*, *monetb*
Britannis, *μην* Græcis.

MANSLAGO, homicidium apud Otfrid.
manslacht veter. Holland. *manslaughter* Bri-
tannis.

MARC, medulla R. Mauro. Hodie *marcb*,

mergh Belg. *marck* Saxon. *marowe* Britan.
mergh Suedis Danisque.

MARI, celebris Gloss. Gassar. etiam celebritas, fama, *mare* Belgis.

MARUN, celebrare Gloss. Gassar. *verma-
ren* Belgis idem. (*mäbre* Germanis fama.)

MAYR, veter. Teuton. Dominus apud Lazium; item supremus alicujus loci; *maire*, *majeur* hodiernis Gallis, *mayour* Britannis consul aut alias præcipuus. (translatum etiam ad patrem familias, & hoc sensu in inferiore Saxonia Emphyteutæ prædiorum appellantur *Mayer*.)

MAZARA, veter. Teuton. ensis equestris, Gallis usitatus. *Messer* hodie Aleman. *mes* Belg. culter, gladius, *μάχαρα* Græcis haud dubie ejusdem originis.

MEINAN, Otfrido videtur esse annunciare, vulgare, divulgare, quasi dicas *gemeinen*.

MEINO, Otfrido quoque videtur esse vulgatio, annunciatio.

MEISTER, maximus Gloss. Lips. *meeste* Belgis.

MEISTRATUAM, magisterium Ker. quasi *meisterthum*.

MELM, pulvis Gloss. Lips. Idem hodie Saxon. inferior. *mulm*, *molm* hodie Belg. attritura ex ligno, vel simili molliore materia (à molendo *mülen*, *malmen*, *zermalmen*.

MENDEN, SICH MENDEN, vet. Teut. gaudere, lætari, exultare.

MENDISSE, lætitia, exultatio Gloss. Lips.

MENNISKO, Willer. homo, *menscb*, Alem. *mensche*, *menske* Belg. *menniske* Suedis & Danis.

MERA, major Ker. *meerder* Belgis idem, sed *meer* nobis est plus, amplius, etsi vulgus *meerder* etiam pro amplius abutatur.

MEROD, mixtum, mixtum poculum Ker. roni.

MERRON, Otfrido est contristare, unde Gallis adhuc sit *marri* tristis; aut perdere, corrumpere. Unde Britannis adhuc *marre* perdo, corrumpo. (*merry* Angl. Add. *Morno*.)

METAMUNSCUF, mediocris, Ker. (*mit-telmässig* hodie.)

MEZ, modus, mensura, *mass* Alemann. *maet* Belg. *mesure* Gall. & Brit. Hebr. מֵד mad, מֵדֹן madon, מֵסֹוּרָה mesuhrah, etiam mensura. Affinia omnia.

MEZHAFTHU, mensuratus, moderatus Ker.

MEZZINTI, pendens Ker. Credo de animo dici, quasi dubitans; quasi Belgice diceretur *middende*, quasi in medio sententiæ pendens, & δῶν Græce.

MIAS, mensa Ker. (an à Latino?)

MICHIL, MICHOL, veter. Teuton. magus, totus, omnis, multus; unde & *miche-*

lik Clivenf. & Sicamb. omnis, *al te michelike mael*, omnino omnes, totaliter omnes. In vet. Chron. Rhytmico libr. 3. cap. 47. *Ginder komt op ons een michel diēt. Mikhel* Scotis magnus quoque hodie est. *Gimilibo*, magnifacio Gloss. Lips. à *mihil*, magnus. (μεγάλη magna, Græcis.)

MIDAN, latere Ker. hodie *meiden*, *miden* est vitare.

MIDDELOTHE, Willer. medium, medietas, quasi jam diceret Belgice *middelste*.

MIETE, Otfrido conduco; *miede* Clivenfibus, & *miethe* Saxonibus adhuc in usu, proprie de famulis & operariis. (imo Germanis etiam de ædibus, equis & aliis.)

MIH, me, Ker. *mich* Alem. *my* Belg. *mee* Brit. pronunciant, ut Belgæ *my*.

MIHILU MER, multo magis Ker. (quasi diceret, multo plus vel magnopere plus.)

MIHILU MIN, multo minus, Ker. (eodem modo.)

MILLU, miliare Ker. *myl*, *myle* Belg. *mile* Brit. *meil* Alem. a mille passibus originarie, sed Germanis quadruplum circiter.)

MILTZI, splen. Rab. Mauro: *miltz* Aleman. *milte* Belg. *milta* Italis.

MIN, ne, Keroni.

MINDENNE, nedum, Ker.

MINEOWEHT, nequicquam Ker. (dub.)

MIN

MIN HWAZ UNMEZ, ne quid nimis,
Ker. quasi dicas, *niet wat onmatick*.

MIN HWENNE, nequando, Ker.

MINNIRA, minor Ker.

MINNO, Willer. amo, *minna* amor, *minne* Belg. amo & amor.

MINSIU, minime Ker. (satis consonant Latino. Habemus hodieque *minder*, *minste*, minor, minimum.)

MISK, vet. Teut. misceo, *mische* Alemannis
מִסַּח masach Hebr. & in Piel מִסַּח missach.

MISSI, erro, male Gloss. Gassar.

MISSIDUAT, delictum Ker. *missetbat* hod.
Germ. *misdaet* Belg.

MISSILIHHO, diversus, *missilibbem* diversis
Keroni. (hodie *mislich* Germanis est de re mala, vel certe suspecta.)

MISSITUAN, delinquere Ker. *missedoen*
hodie.

MIT, cum, apud, Ker. *met* hodie Belg.

MITHEWARA, Willeramo videtur esse
suavis, mitis: *medewaerdich* hodie Belg. idem
significat. (consentit Latino mitis.)

MITHEWISTE, Willer. non est conscientia à *mede* cum, & *wete* scio, ut explicat & transfert editio Merulæ; sed præsentia à *mede* cum, & *wesen* esse: Sic sensus postulat. Vide *Samawista*.

MITHONT, Otrifido videtur esse modo,
jam

jam modo, vel simile quid. Si bene observe-
tur, comparatur, eo fere sensu ab Otfrido vo-
cem hanc sumi, quo nobis hodie *met* in tali
sermone; *met quam ick argaen*: ut forte no-
strum *met*, hoc significatu non tam præpositio
sit cum, quam truncatio quædam hujus *mi-
thont*. (*mithand*, ut hodie *zur-band*, ad ma-
num, id est statim.)

MITTILOD, medius Ker. (quasi *mitled*.)

MONDOHSO tantum, Keroni. (*Mand*, dia-
lecto Misnica hodie, id est, tantum *nur*.)

MORKANE, manè Ker. Belg. *buiden mor-
gen*.

MORNO, Otfrido videtur esse, tristis sum.
Certe *morne* est Britannis tristem, moestum
esse. (Etiam Gallis tale quid significat. Add.
Merron.)

MUADDEE, lascat, Ker. Puto legendum
lacecat. (dub.)

MUAS, MAZ, Otfrido cibus, res esculen-
ta, Britan. *meate*, Suedis *maat*, Belgis quibus-
dam *miet* idem, *ματὺν* Græcis delicatus ci-
bus, *matrya* Latinis, *mete* veter. Britanno-Sa-
xonib. *muſs* Saxonibus est plus, *maz* Thurin-
gis rusticis genus acidi casei fluentis, cadis
conditi.

MUATER, mater Ker. *moeder* Belgis, *mut-
ter* Alem. *mother* Brit. *μήτηρ* Græcis.

MUAZI, otium, Gloss Gassar. *musse* Alem. *moete* Belgis.

MUFFELA, veter. Teuton. manica, chirotheca hyberna, *moffel*, *moffe* Belg. *musse* Saxon. *moufle* Gallis. (Apud Chymicos & rei furoriæ peritos *muffel* est operculum cupellæ seu catini separatorii: itaque est quod tegit.)

MUNDIBUR, vet. Teuton. tutor apud Lazium, *momboor*, *mondbor*, hodie Belgis; forte quasi *mundtbeur*, quod pupilli os gerat in eo defendendo. Nam cum pupillus extra tutelam est, ipse sibi os est, & tum dicitur *mondich* Belgis, id est quasi dicas oratus, os habens.

MUNIH, monachus, Ker. *munnik* hodie Belg. *munch* Alem. *monke* Brit.

MUNISTER, monasterium Ker. hod. *münster*.

MUOD, mens, Gloss. Lips. hodie *mutb* Germ. *moet*, *gemoet*, Belg. *muat* Keroni.

MURMULODI, murmuratio, Ker. *murmererringe* hodie Belgis.

MURMULON, murmurare Ker.

MUSI, lacerti, Rab. Mauro: si bene scriptum est.

MUTE, præmium, merces, veter. Teut. apud Lazium. Hinc puto, Hollandis aliisque quibusdam Belgis *moete* (vulgo *moeite*, sed male.) *maken van yet*, id est pro re aliqua mercedem dare, proprie pro opera aliqua præbi-

bita. (*Mutben*, vicinum *τῶμιεθben*, quod est conducere, subarrhane. Qui fodinam metallicam à se inchoandam profitetur, & de ea quodammodo investitur, is dicitur jure metallario *mutben*. Conductores publicorum reddituum superioribus Germanis ad Rhenum & Danubium dicuntur *Mautner*. Germanis *anmutben* est alicui aliquid faciendum proponere.)

N.

NABULO, umbilicus, Rab. Mauro, *nabel* Alem. hodie, *navel* Belg. Brit.

NAGEMO, videtur Otfrido esse posterus, *nachkomme* Germ. *nacomeling* Belg.

NAGO, veter. Teuton. equus vilior apud Lazium: *nag* Belgis & Brit. idem. (imo equus in solennibus productus, atque adeo non vilis dicitur Naccus in diplomate, quod Ducangius citat.)

NAHEMU, vicinus Ker. quasi *nahémich*; *na* prope *heme*, *heim* domus. (*nabeim*, cujus domus vicina, hodie *nachbar*, vel *nachbaur*, vicinus colonus.)

NAHHUDO, nudus, *nacke* Germ. *naeckt* Belg. *nakid* Britannis.

NAHTLOB, Psalmus nocturnus, Ker. (hymnus ferotinus, nocturnæ laudes. Vox digna resuscitari.)

NAIO, pene Gloss. Lips. (Angl. *nigh*.)

N'ALES, Otfrido nullatenus.

NALLES EININ, non solum Ker.

NALLESGIN, non jam Ker.

NAMUN, nomen Ker.

NATARA, Otfrido, serpens, diabolus.
(*Natter*, hodie.)

NAUFFA, NOFFA, veter. Teut. feretrum,
sarcophagus, apud Haiminsfeldium.

NAVO, sed, Gloss. Lips.

NE, NI, veter. Teut. neque, ne quidem,
non.

NEFKIRI, avaritia Ker. à *kiran*, *geren*,
Belg. id est cupere, avere. (inquir.)

NEHEIN, veter. Teut. nullus: *nien* Helve-
tiis; *nene* Saxon. inferior. *keiner* Alem. *gene*
Belg. *none* Britan.

NEMMAN, appellare, Ker. *noemen* hodie
Belgis, *nennen* Aleman. *name* Brit. *nommer*
Gall. etiam nominare Latin.

NENDIT, Otfrido videtur esse accedit, ap-
propinquat.

NENWIHT, nequam, Gloss. Lips. putat-
que Lipsius dici, quasi *geen wicht*, id est nul-
lius ponderis. Sed puto ego dici, quasi *geen*
whit, id est nihil plane, scilicet valens. (forte
quasi nullius ponderis, Anglo-Sax. olim *nithe*
malitia, hinc opinor ductum. Add. infra
Niewibt.)

NEOK, nec, neque Gloss. Lips. quasi *neok*
non etiam.

NEOMAN, nemo Ker. *niemand* German. *nieman* Belg. *noman* Britan.

NEOWIHTMIN, nihilominus Ker. vide *niwehte*.

NERIANDO, salutare, liberator, Gloss Lips. (*Nergendusser*, Anglo-Sax. antiqu. redemptor hostis.)

NERJO, Otrfr. est libero, servo, tueor.

NERUKIAT, NERUOKIT, nolite, Gloss Lips. *neruoki*, noli, ibid. quasi ne cures; *ruoko* veteribus est curo.

NETHEN, NITHANA, Willer. infra, Belgis hodie *beneden*, *beneath*, Britan.

NEWANNE, veter. Teutonib. nunquam, *wanneer* Belgis est quando; *wan*, cum; *wenn* Alem. *when* Britan. quando & quum, idem *quand* Gallis. Omnia autem ista nec prorsus aliena Latinis vocibus *quando*, *quum*.

NEWETHER, Willer. neque, *nether* Britan.

NICHTE, veter. Britanno-Saxonib. *nachta*, *nab*, vet. Teuton. *nacht* hodie German. & Belg. *night* Britan. *nuict* Gall. *notte* Ital. *natten* Sued. *νὺξ* Græcis, nox Latinis. Omnia affinia.

NI CHURIT, nolite, Ker. à *chuiro*. (ni fallor) curo, volo. *Keare*, & Britannis adhuc est curare (*küren* est eligere.)

NIDARSTEIGAN, descendere Ker.

NIEDE,

NIEDE, Willer. gratus sum. Inde adhuc *niedsaem* Belgis quibusdam, amabile, gratum. *niedlich*. (Germanis hodieque de re concinna.)

NIEWERGIN, NIERGIN, usquequaque, Gloss. Lips. Otfrido videtur usurpari pro nusquam, & Belgis *nergen, nergens*, adhuc est nunquam.

NIEWIHT, pravum, Gloss. Lips. (add. sup. *Nenwiht*.)

NIEZAU, Otfr. uti, frui, *geniessen*, Alem. *genieten* Belg.

NIHEINER, NOHEINER, nullus, Ker. quasi *nicht einer*.

NIHILUH, Otfr. non celo, quasi Belgice dicas: *nen bele ick*.

NINNEHT, NUUIEHT, non. Gloss. Lips.

N^rIST, non est, Gloss. Gassar.

NIUN, novem, Ker.

NIUNTO, nonus, Ker. (hod. *neunte*.)

NIUNZEGOST, nonagesimus Ker. (hodie *neunzigst*.)

NIUWI, nova, Ker. *nieuwe* hodie Belgis, *new* Alem. *newes* Brit. *νέω* Græc.

NIWEHTE, NIEUWEHTE, Willer. *neoweht*, *neowehti*, Ker. nihil, quasi, *ni, ne, wat*; *no whit*.

NIWI, noviter Ker.

NIWICHEMO, novitius, quasi *nieugecomen*.

NIWILLU, nolo, Ker.

NOHHEINUMMEZZU, nullatenus, Ker. quasi *nach keiner masse*.

NORTHALVON, aquilonis, Gloss. Lips. (*balben* hodieque Germanis de eo, quod aliquid respicit. *Seinet-balben*, in ipsius gratiam *desbalben*, hujus respectu: ita *nort-balben* foret, quod respicit aquilonem.)

NOSAN, impedire Gloss. Lips. (inquirend.)

NOTAGAN, Otfrido videtur esse captivus, comprehensus, vel simile; Brit. *take*, Sued. *tage* adhuc est capio, prehendo. (*notagan*, qui necessitate seu coactus incedit, captivus trahitur.)

NOTDURUFT, necessitas, Ker. *nootdrust*, Belg. *nothdurfft* Germ. necessitas & sufficientia. (quod sufficit ad necessitatem.)

NOTI, Otfr. non libenter, ægre, *noo*, *noy*, *node*, Belgis. (necessitate, & coactè.)

NOUANTHOG, veruntamen, Gloss. Lips. (à *Novan* supra, *Navo* sed, & *thog*.) hodie Anglis *though*. (tamen.)

NU, modò, Keroni; *nunc* Latin. *nang* Dordracenis Batavis, *nun* Aleman. *vũv*, *vuvè* Græc. *nu* Belg. *now* Brit. Omnia affinia.

N'UBIZ, nunc etsi, Alem. *nu ob es*, Belgis *nia of ber*, Gloss. Gassar.

NUILA, vertex capitis, Rab. Mauro.

NUNIGELDE, vet. Teut. multa quædam pecuniaria, qua res furto ablata novies restituebatur; quasi *nun* (novem) *geld* pecunia, apud Lazium.

NUNOH, adhuc, Ker.

NUTUN, possidere, *niet* posside Gloss. Lips. *nutten* Belgis & Sax. infer. hodie uti, frui.

NUZ, veter. Teut. *nusz* Alem. *neut*, *noot* Belg. *nut* Brit. *noix*, Gall. *noce* Ital. *nueze* Hispan. Omnia affinia, ex Latino nux.

O.

OAHCHASA, ascilla, Rab. Mauro, *for-oakchala* debet esse: certe *axel* Germanis, *oxel* etiam Belgis hodie est axilla.

OB A, OBANA, super Ker. *oben* Alem.

OBEZ, Willeramo est omnis fructus arboræus; *ebst* Alem. *oost* Belgis.

OBONOONTIKII, culmen, Ker. (inquir.)

ODEGUN, satur, dives, plenus, Gloss. Gassar.

ODHWILA, ODOWILA, forte Ker. (& *weil, erwan*, id est aliquando, forte.)

ODO, OTHER, aut, veter. Teut. *oder* Alem. *other, ether*, Britan.

ODWILA UNKIWARU, fortuito casu, Ker. (*unkiwaru*, quod hodie Germanis *ungefähr*, pro quo dicere deberent *ungewär*,

quod non expectatur, vel cavetur, *unerwartet*: affine est Anglicum not. à *ware*.)

OFFANAN, publicare Ker. (*öffnen* dici solet, cum testamentum publicatur, aut epistola aperitur.)

OFFANLIHHO, publicus, publice Ker. *offentlich* Germ. *opentlik* Belg.

OFFENBURTZEL, felis, catus, vet. Teut. Swevis, apud Lazium. (vercor ne sit vox factitia, *rott-welsch*.)

OFFENTUAN, patefacere Ker. quasi *offentbuen*.

OFTO, interdum, sæpe Ker. *ofte* Aleman. & Britannis.

OKKERET, OCCERET, Willer. videtur, pro duntaxat, solummodo, capi. Obsolevit plane hæc vox. (inquir.)

OORUM, aures Ker. hodie *obren* Germ. Belg.

OPAROR, superior, Ker. (*oberer* hod.)

ORDON, habitare, Gloss. Lips. (Anglo-Sax. antiq. *cardian*, habitare.)

ORLOGHE, bellum, *orloghan* bellare vet. Teut. apud Lazium. Idem adhuc plane Belgis.

ORTFROM, auctor Ker. quasi primus factor, ab *ort* significante initium, principium & *fruamo*, *fromo* (*frame* hodie Brit. *vorme* Belg.) facio, conficio. Ubi notandum, quod cum particula *ord*, *ort*, affine quid habeant *orior*,

or-

ordior Latina, quæ etiam initia & principia denotant. Sic varia alia sunt vocabula, quæ Teuton. & Belgis ab *or* pro *ord*, *ort*, euphoniæ causa, incocantur, in quibus *or* aliquam significationem initii aut principii habet: *Orsake* causa, quasi prima causa; *orsprunk* scaturigo, quasi initium fluxus, fluminis. *Ooraene* abavus, principium generis, quasi *oraenbere* proavus. *Oorhave* Sicamb. & Saxonib. origo, principium, uti & Kilianus notat. *Oor* pro herede (unde *hoir* Gall. pro eodem) etiam affine quid habet cum hac initii ortusque significatione (imo, aliunde.) *Or* tamen & aliam, in variis aliis vocibus, Belgis habet significationem, respondentem veterum Teutonicorum particulæ *ur*; de qua postea in *ur* agemus.

OTAKER, dives, Keroni. (An ergo hinc Odoacer?)

OTMUA T, humilitas, Gloss. Gassari, *ootmoet* hodie Belgis, ab *ot* antiquo, vilis, & *muat* animus, ut bene observant notæ in Willer. Merulanæ. *Od* Britannis adhuc est vilis, nihili. Servantur adhuc Belgis hujus quædam reliquiæ in voce *olik*, *oyelik*, nihili, nullius pretii, quasi *odelik*. Qui autem humilis est, ei animus est vilis.

OVEN, vet. Teut. supra, *obem*, Alem. *bovem* Belg. quasi *be oven*; ut *beneden*, *above* Britannis.

OVERTHRUZE, Willer. *tædium*, *verdriez* Alem. *verdriet* Belgis (*überdruss* hod. Germ.)

OUGHAN, EROUGHAN, Willer. *oigbo*, *augbo*, Gloss. Lips. ostendo, quasi dicas *ogen*, ante oculos ponere. Affine est hodiernum Belgicum *t'ogen*. (Hodie *zeigen*, ostendere.)

OVIRANUNGISCOHT, supervacue Gloss. Lips.

OVIRHORIGA, prævaricantes Gloss. Lips. (*ober hörend*, inobediens, auribus transmit- tens.)

OVITA, pomorum Gloss. Lips. (ab *obst.*)

P.

PADE, semita Gloss. Gass. *pat* Belg. *pfad* Aleman.

PALDAN, præsumere Ker. quasi *bolden*, *bouden* Belg. vide *Baldo*.

PANKHERT, spurius, Laz. (*bankert*, hodieque usitatum.)

PARAFRETEN, veter. Teut. angariare, apud Lazium (id est equum exigere.) *Parafredus* de equo occurrit.

PARN, puer, filius Ker. alias *barn*; haud dubie à *bären* gignere: Brit. & Fris. *barn* hodie idem 𐌲𐌹 Chaldæis est filius.

PAUCHAN, BAUCHAN alias, adnuere Ker. quasi *beaugen*, *beögen*.

PAZ, melius Ker. *bass* Alem. & quibusdam Belgis *baz*, *bet* vulgo.

PEDI,

PEDI, vestigium, Gloss. Gass.

PEITAN, exposcere Ker.

PENZZEN, vet. Teut. stomachari, apud Lazium, qui & Austriacis idem adhuc esse asserit.

PEREG, BERG, hodie Alem. & Belg.

PETLIN, videtur Otfrido significare tramitem, semitam, *pat* hodie Belgis, *petlin* Germanis quibusdam diminutivum à *pat*. (semita.)

PEZZIR, melior Keron. *besser* Alem. *beter* Sax. infer. & Belg. *better*. Brit.

PHUOZ, pes Rab. Mauro, *fuss* hodie Alem. *voet* Belg. *pied* Gall. *foce* Brit $\omega\tilde{8}$; Græc. Omnia affinia.

PI, pro, ad, per, Ker. (propter.)

PIACHSTABE, litera Ker. *buchstabe* Germ. hodie, *boeckstave* Cliv. Saxon. & quibusdam Belgis.

PIBOT, mandatum Ker. (*gebot* hodie idem, forte legendum *Gibor*.)

PICURT, cinctus Ker. quasi *begürtet*, succinctus.

PIDACHAN, operire, Ker. *bedecken* hod. Germ. & Belg.

PI DIU, eo, quod, Keron. *birhin*, Rhytmogr. (*bey dies*, id est, propter hoc)

PIFALDAN, provolvere Ker.

PIFEHALEN, committere, commendare, Ker. (*befehlen* hod. idem.)

PIFINDUNGU, experientia Ker. *besin-*
dung.

PIGIHTI, promissio, sponsio Ker. (etiam
beichie confessio assonat.)

PIHALTIDI, obsecratio, Ker. (dub.)

PIHUCTI, sollicitudo, Ker.

PIHUCTIGAER, sollicitus Ker. vide *Kabu-*
Etii.

PIIUUFFAN, mergere, Ker. (*βάψω*,
mergere.)

PIKIRNEEM, cœperint Ker. (*beginnen*,
incipere)

PILADI, exempla Ker. (*Bilad* exemplum,
id est *bild*, forma.)

PILADI, forma, Ker. *bild* Alem (add. *Pila-*
di exempla.)

PILAD QUEDAN, verbi gratia Ker. pro-
prie exemplo dicendi.

PILDE, vet. Teut. simulacrum, apud Laz.
bild hodie Alem. *beelt* Belg.

PILIBAN, manere, Ker. *bleiben* German.
bliven Sax. infer & Belg.

PILIDAN, formare Ker. Alem. *abbilden*,
Belg. *afbeelden*.

PILINNAN, cessare Ker. forte quasi *belin-*
den; *linde* Belgis quibusdam remissus, *linde-*
ren remittere (*pilinnan*, sive *wilinnan*, est *wei-*
len, cessare hod. *verweilen*, *weile* est mora.

PILOCHANEEN, inclusi Ker.

PILON, clausura, claustrum Ker. quasi *be-lok*, *lok* hodie Britannis est claustrum, & claudo, *luiken*, *toeluiken* Belgis quibusdam claudere. (*lok* est clavis.)

PIMENTARE, Willer. aromatarius. Idem fere Latinis pigmentarius.

PIMENTON, vet. Teuton. apud Willer. aromata. Idem Hispanis. (à pigmento; pigmenta enim seu colores aliis mercibus exoticis nomen fecêre.)

PINNAN, ligare, affigere Ker *pinnen* Clivens acicula quid affigere, *pin* Britan. idem, & acicula ipsa.

PIPORAGEEN, cavere, Ker. (inquir.)

PIPORAKAMES, cavemus Ker. vid. *Poraken*. (*befurchten*.)

PIPORAKEN, pavere, Ker. (*befurchten* hod.)

PIQUEMAN, provenire Ker. (*beikommen*.)

PIRCK, mons, Ker. (hod. *berg*.)

PISAUFFEN, absorbere Ker. quasi *bey sauffen*.

PISCOUUAN, considerare Ker. *beschouwen* Belgis.

PISMERAN, irridere Keron. vid. *bismeri*. (*besmieren*, *besmizzen*, est aliquem foedare, macula aspergere.)

PISPRAHHI, detractio, Ker. obtrectatio,
ac si dicas *beysprache* hodie.

PISPREHHAR, detractor Ker.

PISUERRAN, obsecrare Ker. hodie *beschwebren* adjurare Germ. id est vehementer,
velut per juramentum petere: cui simile La-
tinum *obsecrare*, quasi sacro, *ob sacrum*, pe-
tere.

PISUICHANER, deceptus Ker. f. deceptor.
beschwicken pro decipere vulgus Sax. infer. ho-
dium usurpat.

PITEILAN, privare Ker. *bedeilen*, *misdee-
len* hodie Belgis.

PITERBAN, expedire, utile esse, Keron.
derven Belg. necesse esse, *bedürffen* egere A-
leman. (Hinc *biderve man*, unde factum *bider-
man*, vir utilis, bonus.)

PIUURUHTI, merito Ker. *bei recht*, pro-
pter jus.)

PIWERAN, PIWARTAN, Ker. prohibe-
re, *weren* hodie Belg.

PLATAN, flare, Ker. vide *blatan*. (*blasen*
hod.)

PLIUUO, plumbum, Ker. (hod. *blei*.)

POLISTAR, capitalis, Ker. hodie Sax. in-
fer. *polster* est cervical, *bol* Teuton. variis ca-
put.

POTO, Apostolus, Ker. nuncius, quod Ale-
mannis *bote*, Belg. *bode*.

POTOLIH, apostolicus, Ker.

PRANHAN, redigere Ker. *prangen* hodie Belgis idem fere.

PREDIGII, prædicatio, Ker

PREITER, elatus, superbus, Ker. *proud* Brit. *preuits* Belg. idem. (proprie largus, amplius, *der sich breizet*.)

PREITII, superbia, elatio, Ker. *preid*, *preidness* Brit. *preuitsheit* Belgis.

PRIAFO, brevis, Keron. epistolam vult; *brieff* hodie Aleman. *brief* Belg. *breve* Ital. quod epistolæ debeant esse breves.

PRISNA, usura, Gloss. Lips. forte quasi *prisena*, à pretio: usura quoddam usus pretium.

PRUAH, femoralia Ker. hodie *bruch*, *brock* Sax. inf. *broek* Belg.

PRUAHHAC, brace, Ker. Puto, velle dicere armillam, brachiale; vulgo hodie *bracelet*.

PRUANTA, victus, *prostant* Alem. *provan-*
de Belgis, Gloss. Gassar.

PRUCHAN, uti Ker. *brauchen* Alem. *brui-*
ken Belg. *broke* Brit.

PRUSTI, mammilla, Rab. Mauro; alia dialecto *brusti*; hodie Germ. *brust*, & Belg. *borst* pectus & uber.

PUAH, codex, Ker. *buch* Alem. *boek* Belg. *boke* Brit.

PUAN, degere, habitare, Keron. (proprie *bauen*, colere, *bauer* colonus, incola.)

2. QUAT-

2.

QUATTE, **KUATTE**, Otfrido est cædo, scindo, *cute* adhuc Britannis, inde *coupe* Gallicum, *κοπτω* Græc. affine. (Respondet culter.)

QUEDAN, dicere, loqui, Otfrido.

QHUEDO, clamo & dico, Ker. *chede* Carnis & Stiriis adhuc idem, teste Lazio : *quette-ren* multis Belgis, præsertim Brabantinis adhuc est garrire, *quittern* Sax. inf. (*Kedderen*, contractè *kören*, Brunsvicensibus est loqui.)

QUEMO, veter. Teut. apud Otfridum venio; *come* Belgis, *komme* Alemannis. Westfalis à *quemo* adhuc in usu imperfectum *quam* veniebam; *com* Britan.

QUENUM, vet. Teut. mulier, *quinnam* adhuc Suedis Danisque. *Quene*, *queen* Britannis (pronunciant *quyn*) pro uxore regia, regina adhuc in usu *ἐξόχως*, alioqui de nulla alia foemina. Belgis in contemptum hæc vox abiit, de vetulis contemptim, *de oude quene*. Saxones Frisique usurpant *queen* pro juvenca vacca.

QUERCA, gurgulio, Rab. Mauro. (inquir.)

QUIK, Willer. vivus; Belgis hodie agilis, mobilis, idem Britan. quibus & *quikly*, cito, celeriter, agiliter. *Quikko*, *quekko*, veter. Teut. vivo, verbaliter : jam non nisi active & transitive sumitur *queken*, *quikken*, educare, fouere,

ver-

verquicken reficere, refocillare. Hinc *quicksilver*, argentum vivum, quia ita semper in motu est, ac si viveret. (*queek*, id est vieh, animalia Sax. inf.)

QUIKHAFTE, animalia, quasi *quiksee*, pecudes vivæ; Gloss. Lips. Ego potius dixero quasi *quik have*, viva bona; *have* bona. (An potius, quasi vitam habentia?)

QUIST, Otfrido damnum, perditio. *quisten* hodie adhuc dilapidare, inutiliter absumere. Forte ejusdem etymologiæ sunt *waste* Britannis, *gaste* Gallis, *guasto* Italis, eodem fere significatu. (it. *quase* Sax. inf. convenit vastare.)

QUYT, veter. Teut. in plusquamperfecto, *quoib*, *quaib*, Britan. *quad* Suedis, *cout* Belgis, *cuatb* priscis Britanno-Sax. *quit* veter. Latinis est inquit, inquiebat.

R.

RACHEBURGE, veter. Teuton. sponsor litis, apud Lazium: a *racha* causa, & *burge* sponsor: hodie *rechtsburge*. (*Rathinburgii* interdum Scabini.)

RACHO, Otfrido loquor, verba facio, narro, refero, *verrekenen* Belg. referre. (uti ex computare factum *conter*, *raconter* ita à *rechenen* calculare hæc vox ad sermonem translata. Add. inf. *Rabbom*. sic *zehlen*, numerare, *erzehlen*, narrare.)

RA-

RADES, veter. Teut. citus, agilis; *ras, rat*, Belgis, *rasch, risch* Sax. infer, *rinde* Gallis: *πά-δ* & facilis Græcis affine. (Anglis *rather* est citus, potius.)

RADIWAGEN, currus, Gloss. Lips.

RAF-STAN, Otfrido objurgare, increpare, *ressan* Gloss. Lips. *straffen, bestraffen*, Germ. & Belg. per transpositionem aliquam.

RAFSUNGI, castigatio, Ker.

RAHHOM, fabulis, Ker. (add. sup. *Racho*.)

RAHHOMES, referamus, Ker.

RATAN, irritare, Gloss. Lips. (hod. *wrath* Anglis ira. Hodie Germanis *reizen* etiam irritare est.)

RATANUSSI, irritatio Gloss. Lips.

REBARNUSSI, revelatio, Gloss. Lipsii. (dub.)
hod. *offenbarung* (add. infra *Ribaren*.)

REBE, REVON, vet. Teut. vitis, apud Willer. *reben, rebstock*, Alem. idem, *rebfeld* vine-tum.

REDIE, paratus, *gereet, reed* Belg. *redie* Brit. Notæ editionis Willerami Merulanæ ad Gloss. Gassar.

REDIHAFTU, rationabilis Ker. quasi *rede-nachtich* Belg. *redelik* in usu Belg.

REDIN, REDINAN, recitare, legere, Ker. Inde Britannis adhuc hoc suum *reede*, lego.

REDINA, ratio, Ker. *reden* Belg.

REF, venter, *reve* ventre, *revis* ventris, Gloss.

Gloss. Lips. *Ref* Sax. infer. sceleton est.) Sax. antiq. *bryfe* vel *brif*, venter, alvus.)

REFANGAN, arguere, Gloss. Lips. (inquir.)

REHTUNGU, REGULU, regula Ker.

REITGESINDE, veter. Teut. ut legit MS.

Willer. quod à Vulcanio habet Vossius; ubi *reidewaganon* editio Merulana Willer. quasi Belgice dicas *rytgesin*; proba vox pro omni eo, quod pertinet ad equitatum, ut *buisgesin*, quicquid pertinet ad familiam, *hofgesin*, quod pertinet ad aulam.

RESPIAN, arguere Gloss. Lips. hodie *berispen* Belgis idem. (dictariis lacessere.)

RESTI, requies Ker. *rust* Belg. *rest* Britannis.

REWANTELINGE, vet. Teut. mulctatio apud Lazium. (*wandelen und keren*, est emendare, unde *amende* mulcta.)

RHITAGE, Otfrido videtur esse rego, iudico; *richten* Germ. & Belg. forte à *rhit*, alias *rheit*, id est jus, & *tage*, veteribus capio. Hodie adhuc Suedis *rheit* pro jus, & *tage*, pro accipio est in usu.

RIBAREN, denudare Gloss. Lips. *bar* Belgis adhuc nudus, *barfuss* Germ. *barvoets*, nudis pedibus, *openbaren* Belg. *offenbaren* Aleman. usurpatur pro revelare, sed metaphorice, proprie est aperte nudare. (add. supra *Rebarnusse*.)

RICHTUNG, vet. Teut. inquisitio, informatio apud Lazium, hodie *unterrichtung*.

RIEZAN, Otrfr. pœnitere, Gloss. Gass. (*Reue* hodie pœnitentia.)

RIHHE, regnum Ker. *reich* Alem. *ryk* Belgis.

RIHHIDA, tyrannida Ker.

RIHHIDIM, tyrannidis, Ker. regni.

RIHTI, vindicta, Ker. (*rache* hod)

RIHTO, vet. Teut. doceo, commonstro; hodie Belgis *onderrichte*.

RINAN, Otrfrido ferre, tolerare, Gloss. Gass. (inquir.)

RINDE, Willer. cortex; sic & Aleman. hodiernis, *rin*, *rind* Belgis ille cortex, quo coriarii corum condensant.

RINIT, purgat; fluit, Otrfrido, quasi *reinet*, *reiniget*, quod hodie adhuc est purgat, vel quasi *rennen*, quod Saxon. & Belgis adhuc est currere, fluere, *run* Britannis.

RINKIR, levis, *ringirom*, levioribus, Ker. *geringe* hodie Alem. & Belg. idem. (Germani etiam dicunt *ringe* eodem sensu.)

RINO, Otrfrido, circumdo, cingo; *ringe*, *umringe* Germ. & Belg.

RIPOTON, maturitate, nobis *ryp* mansit; Gloss. Lips. forte maturuère.

RITHA, torrens, Gloss. Lips. (*Rith* Anglo-Sax. antiq.)

RIU, veter. Teutonibus *quies*, Alem. *reuw*, Gloss. Gassar. Saxonibus *ruhe*.

ROD WARTHAN, moveri Gloss. Lips. (Gal-
li dicunt *roder*.)

RORIU, calamus, Ker. (*Röbre* Germ. est
tubus, *robr* est canna.)

ROSOM, ærugo, Ker. *Kupferrost* Alem. *co-
perroot* Belg. *roest* Belgis rubigo, ferrugo.

ROZAGA, Otfrido lugens, plorans.

ROZAGOMO, pavidus, tristis, consterna-
tus; *tsagen*, *vezagen*, pavere, consternari, *ver-
zaeght* pavidus, *verzagt* Alem.

RUABA, RUAVA, numerus, Ker. (inquir.)

RUACHA, cura, res, causa, Ker. (*rügen* ho-
die est movere negotium, inquirere, forte à *ree-
gen*, movere.)

RUAGSTAB, Otfrido crimen, causa accu-
sationis. (*rüge*, etiam de iudicio, *wroge*.)

RUAHALOS, negligens, Ker.

RUAHALOSO, negligent. Ker.

RUAHLIHHO, curiose, Ker.

RUAM, gloria, Ker. *ruhm* Germ. *roem*
hodie Belgis.

RUARO, Otfrido tango, *rübre* Germ. *roere*
Belg. tango & moveo.

RUECAN, fumigare, Gloss. Lips. *roken* ho-
die Belgis, *rauchen* Germ.

RUHHIU, villosus, Ker. *ruich* hod. Belgis,
Raub, Germanis.

RUMO, Otfrido, cedo, *ruime* idem fere
Belg. (*Raum* est locus Germanis, *räumen* est
locum facere, cedere.)

RUNDAN, susurrare, Gloss. Lips. (*raunen*, hodie Germanis idem; est deliberare, capita conferre, ratiocinari; forte à *reden*, *rechnen*, loqui, computare. An hinc *Runa* veterum id est literæ jam apud Venantium Fortunatum?)

RUNNON, Otfrido videtur esse favere, alicui bene cupere. Id hodie Belgis est *gunnen* (dub.)

RUNSTABE, eulogia, laus, Keron. (forte *Rumstabe*.)

RUOCHEN, Willer. curare, observare, *roesken*, *rochten*, *ruchten*, (ut annotant Notæ Merulanæ in Willer.) Belgis quibusdam idem. Inde adhuc nobis *roeckeloos*, negligens, cura vacuus, *ruchloss* Germ.

RUWE, vet. Teut. quiesco, *ruge* Germ. tempore Taciti, ut notat Altham. in Taciti Mor. German. *ruhe* hodie Alem. & Saxon.

RUZI, ploratio, tristitia, Otfrido, Gloss. Gassari, *ruse* Belgis Gallisque aliquando molestia mista cum tristitia. (An consentit *Reue*, poenitentia.)

RYFFII, maturitas, Ker. (hod. *reiffe*.)

S.

SABON, Otfrido syndon, *en doek* Belg. (dub.)

SAGE, vet. Teut. & Aleman. hodie dico; *segge* Belg. *say* Brit. *säger* Suedis. Quidnî inde Latinis *saga*, foemina per incantationes præ-

prædicens, prophetissa? Quin & hinc Latinis præfagire? Animus præfagit, id est prædicit.

SALON, vet. Gothis & Francis præpositus, Hispanis hodie *sayon* apparitor, licitor, ex Gothorum reliquiis, apud Haiminsfeldium.

SAISIR, veter. Teuton. manum injicere; *saiser* apud Haiminsfeld. *saiser* hodie Gallis idem.

SAKAN, suggerere Ker. *veruhrsachen* Germ. & *veroorfaken* Belgis aliquando idem. (dub.)

SALDA, salutare, Gloss. Lips. *salida*, salus Otfrido. (ex Latino opinor.)

SALERTHIU, tabernaculum, Gloss. Lips. (hodie *Saal*, de aula, atrio, loco amplo tecto.)

SALMSANGA, psalterium, psalmodia, Ker.

SALU, SALO, vet Teut. niger, spurcus; *sale* Gallis hodie idem. (Germani non amplius habent.)

SAMAWISTA, vet. Teut. concilium, congregatio, apud Lazium, quasi *zusammen-wesung*.

SAMFTES, possibilis Ker. (quasi facilis.)

SAMFTO, SAMPFTER, facilis, Ker. *sanfft* Alem. *safft*, *sacht* Belg. *soft* Brit. mollis. *Sacht* Belgis quoque pro facili, quod ad mores sumitur.

SAMMELIHO, Otfrido omnino. Inde forte Belgis quibusdam *semer* pro certe, *semer*

mer Clivenf. *Sammelibo*, Otfrido quoque aliquando videtur esse idem.

SAMMUNG, Gloss. Lips. *samanung*, Ker. synagoga. Ecclesia, *Rumiskiusamanung*, Romana Ecclesia Ker. Germanis hodie *versammlung* à *samen*, *versamen*, congregare. Est Keroni quoque Cœnobium.

SAMO, vet. Teut. sicut, ad similitudinem. Inde puto, Britannicum *seem*, similis sum. (*sammen*, simul)

SANGARI, cantor Ker. hodie *sänger*.

SAR, vere, certe, Gloss. Gass. Brit. *sur* verum, *surely* vere (à securo.)

SARF, asperum, Ker.

SARIO, Ker. *sar* Otfrido, extemplo, omnino.

SARPHI, Willer. acerbitas, austeritas *Sarp*, *serp*, Belgis adhuc acerbum, austerum. *sarpheit*, *sarpte*, austeritas, acerbitas. (hodie *schärfe* Germanis.)

SAUMA, veter. Teut. clitellæ mulorum, aut burdonum. (Equus *saumarius*, *sagmarius*, *saumross*.)

SCACHO, pudor, Gloss. Lips.

SCALC, servus, unde *mariscalcus*, curator equorum, Gloss. Lips.

SCAMA, reverentia Gloss. Lips. *scham* Germ.

SCAMELU, scabellum, Ker. *schemel* Germ.
schamel, *voetschamel* Belg affinia.

SCAMI, verecundia, Ker. *schaemte* Belg.
scham German.

SCAMLIHHO, SCEMLIHHO, breviter.

SCAMMER, SCAMMOS, brevis, Keroni.

SCAPHO, ovile Gloss. Lipf.

SCARA, vet. Teuton. turba, *schare* hodie.

SCARS AHS, novacula Gloss. Lipf. à *scar*,
tundo, & *sabs*, *sachs* culter Frisiis adhuc iis,
 qui in Embdana regione utuntur vetusta sua
 lingua, derivata à veteri Saxonica. Est enim
 novacula tondens culter. *Scaersche* hodie Bel-
 gis novacula. A *sabs*, dicit Withikindus,
 Saxones esse dictos.

SCAUUUNKA, consideratio, Ker.

SCEDUON, obumbrare, Gloss. Lipsii,
schaduwēn hodie Belgis.

SCEFTI, SCEPFTI, sagittæ Gloss. Lipsii,
shaften, *schachten*, *schichten* hodie Belgis,
 idem.

SCEITHLO, SCETLO, vertex Gloss. Li-
 psii, *scheitel* German. *hoofschedel*, *hoofscheel*
 Belg. idem, à *scheide*, *schede*, sejungo, quia in
 vertice capilli sejunguntur aliquo modo.

SCEMMAN, breviare, imminuere Keron.
scemar Italidis idem.

SCEMMI, brevitās, Ker.

SCERIN, scurrilitas, *scurra*, Ker. *schurre*.
(*schurke*) quibusdam Saxonibus idem.

SCERU, SCERNI, subsannatio Gloss. Lips.
scerno Ital. pro eodem, reservatum à Gothis aut
Vandalis: *scorn* Britannis contumelia, irrisio.

SCHATAN, damnare Gloss. Lips. *schaden*,
German. & Belgis hodie est damno afficere.

SCHERCZER, veter. Teuton. *sciurus*, quod
cum eo luderetur, apud Lazium; *schertzen*
Alem. adhuc est ludere.

SCIERI, SCIERO, lucidum Gloss. Lips.

SCILPOR, armiger, Paulo Diacono, à *scil*,
scuto, & *por*, *börgero*. Hinc adhuc *sciltbor-*
tige mannen, scutigeri, id est, nobiles.

SCIMO, splendor; nos *schyn*, Gloss. Lips.

SCIORO, Otrfr. postea, posthac; Belgis
schier, *schier oft morgen*. (*schier* est mox, ci-
to.)

SCIUMO, cito, Gloss. Lips.

SCOLAN, SCULAN, debere, Ker. *schuld*
Germ. & Belgis hodie debitum, at verbum ob-
solevit. (*sollen* hodieque Germanis debere.)

SCOLO, Otrfrido videtur esse reus, *schuldig*
Alem. & Belg.

SCONO, Otrfridus usurpat adverbialiter pro
pulcre, egregie; *schoon* Belg. *schon* Alem.
pulcer, egregius.

SCOUAN, considerare Keron. *schauen*
Germ.

SCRAM,

SCRAM, scamnum Ker.

SCRIMBRE, protector, Gl. Lips. *schirmer*
Germanis, *beschermmer, beschermbeer* Belg.

SCUALA, schola Ker. *schole* Germ.

SCULDABEN, Rector provinciae, Paulo
Diacono.

SCULDAN, increpare Gloss. Lips. hodie
schelden, vel composite *beschulden*.

SCULDEIZO, usurpat Otfridus non semel
pro centurione; *schult, schultis*, (quæ voces
tamen eadem videntur) usurpant Alem. Bel-
gæque pro prætore.

SCULDI, noxa Ker. (debitum.)

SCULDO, Otfrido mereor; quasi Belg. di-
cas, *make bet my schuldich*. *Schuld* Teuto-
nibus debitum (*verschulden*, demereri, hod.)

SCULTYRA, humeri, Rab. Mauro, *schol-
deren, schouweren*, hodie.

SCURGO, avertō Gloss Lips.

SCURT, tonsura Ker. (*schären*, tondere.)

SCUTTAN, excutere Gloss Lips. *schudden*
Belgis & Sax. infer. concutere, *ausschütten*,
uyschudden excutere.

SEDALUM, sedilia, Ker. *setels* Belg.

SEHSIM, sex Ker.

SEHTIU, sextus, Ker.

SEIME, vet. Teut. favus, *seem* Belg. (Ger-
manis, *seim, honigseim*.)

SEKIL, vet. Teut. crumena, sacculus, quasi *sackel* Belg. *seckel* hodie Germ. idem.

SEKILARI, Otrfr. qui crumenam aut sacculum gestat: vocat sic Judam Iscarioth.

SELBSAUNA, arbitrium, Ker. (inquir.)

SELIDON, Otrfr. atrium, mansio, domus, *sael* Belgis atrium.

SELLAN, tradere, Ker. Hinc puto, remansit Britannis *sell* pro vendere; venditio quædam, traditio, forte & veteribus eo significato quoque usurpatum fuit.

SELPWILLIN, sponte, Ker.

SELTKALNAFFIU, rarus Ker. (inquir.)

SERAVEDA, cremium, Gloss. Lips. (Angl. *seare-wood*, lignum siccum, nam *for* est siccum.)

SERO, tribulatus Gloss. Lips. *seren*, *verse-ren* Germ. & Belg. dolore afficere, affligere. (*Sorry* Anglis. Convenit *Sorge* hoc cura.)

SETHELGANG, occasus, Gloss. Lips. à sedendo & abeundo. (*sich sezen* est confidere, ut in liquore turbido, quod in fundum cadit.)

SETII, satietas, Ker. affinia.

SEVE, mare Otrfrido, *see*, *zee*, Alem. & Belgis, *sea* Britan.

SHLEICHER, vet. Teut. vulpes apud Lazium, qui Swevis idem adhuc esse dicit, à clandestino incessu. (Factitia est nomenclatura, ut multa alia, quæ ex Lazio.)

SI, sit, Ker.

SIBBA, GESIBBA, vet. Teut. consanguineus, consanguinitas, *sibbe*, *sibschap*, Saxon. & Frisiis idem.

SIBUNFALTA, septenarius, Ker.

SIEN-OGUN, Gloss. Lips. *seba* Rab. Mauro, pupilla oculi.

SIGALE, SECALE, veter. Teut. frumenti genus, Gallis hodie *seigle*.

SIGIMARI, victor Gloss. Lips. quasi celebris ob victoriam. *Sigmarswurz* achimilla.

SIGU, Otrfr. victoria: *sieg* Alem. & Saxonibus hodie idem.

SIMBLUM, SIMBULUM, semper, Ker.

SIN, sibi, se, veter. Teutonibus Belg. hodie *bem*, *bim*, Angl. *ibm* Alem. Sed Dordraceni præcipui inter Belgas adhuc utuntur *sin* (vulgus pronunciat *sing*) pro *bem*.

SINALASÂT, legumina, Ker. (inquir.)

SIND, SINDE, SINTHE, Otrfr. modus, *des findes*, eo modo, ita, adeo: *deffins*; Sax. & Belgis quibusdam. Est etiam particula loci veter. Teuton. & iter, via Keroni; *des findes*, illac; *synes findes*, in loco suo. Unde Belgæ adhuc *allesins* ubique: (ita & sensus voce utuntur semilatinis, Galli en tous sens, in omnes partes, in omne latus.)

SINEMU, suo, Ker.

SINO, Willer. ecce; quasi *siene* Belg. diceretur, *siet* idem.

SITA, latus Rab. Mauro, *seite* Germ. *siede* hodie Belgis Britannisque, Hebræis $\aleph$ & cum affixis $\aleph$ latus.

SITHER, vet. Teut. exinde, *sint*, *seit*, Germ. (vel *seither*, item *sider*.) *sichtent*, *zedert* Belg. *sittben*, *sib* Britan. *sidor*. Otfrido.

SITO, SITU, Otfrido, *siede* Gloss. Lips. *sittiu*, Ker. consuetudo, mos; *sitte* Alem. *sede* Belg. non tam pro consuetudine hodie, quam pro moribus ethicis usurpatur. *Sedich*, bene moratus. (imo Germanis pro consuetudine, v. g. *ländlich*, *sittlich*.)

SIUCHI, ægritudo, Ker. *seuche* Germ. *siekte* Belg.

SIUCHO, æger, Ker. *sieck* Belgis, *sik* Brit.

SIWOLVATDUN, septuplum, Gloss. Lips. nisi legendum *siwowlaldun*, ei respondet Alem. *siebenfaltig*, *sevenvuldich* Belgicum.

SKIRMAN, defendere, Ker. hodie compositum *beschirmen*. *Schermen* Belgis hodie est digladiari; *escrimer* Gall. *scermare* Ital. retentum à Gothis; id autem est quoddam defendere. Unde idem Britann *fence*, voce defendo truncatâ. Hinc *schermutsen* Belg. *escarmoucher* Gall. *scarmuzar*, Ital. *skirmuch* Brit. velitari.

SLAFFII, desidia Ker. *slapheit* Belg. idem.

SLA-

SLAHON, occidere, percutere, Ker. *slay*
Britannis adhuc occidere quoque est.

SLAHTI, occisio Ker. *slachten* Belgis oc-
 cidere quoque est, sed non tam de hominibus
 proprie dicitur, quam de majoribus animalibus.
Manslaughter Britan. homicidium.

SLEHTIU, blandimenta, Ker. (*schlecht* est
 læve, æquabile, *schlichten*, lævigare.)

SLEHTO, leniter, Ker.

SMALIH, vilis Ker.

SMALIHHI, vilitas Ker.

SMECHAR, delicatum Ker. à *smechen* sape-
 re, *schmecken* Germ. *smacken* Belg.

SMEREN, adeps, Gloss. Lips. (hod. *smeer.*)

SMIZZAN, inficere, contagiare, Ker. *be-*
schmitzen Germ *smetten*, *smitten*, *besmitten*
 hodie Belgis.

SNIUMO, **SLIUMO**, velociter, confestim
 Gloss. Lips.

SNIUMOR, citius, Ker.

SO DEI, utique, Ker.

SO FILU SO, quantum, Keroni.

SO HUUAZ SO, quicquid, Ker.

SO HUUER SO, quisquis, Ker.

SOLARI, Otfrido atrium, aula, coenacu-
 lum. Hinc forte *solder* Germ. & Belg. tabu-
 latum, superior pars ædium, quod ibi commu-
 niter coenacula esse soleant, ut adhuc sunt in
 Germania.

SOLRE, folium, an solarium? Gloss. Lips.

SO MANKARE CITI, quanto tempore, Ker.

SONNALITU, Otr. videtur esse singularis, singulariter, quasi *sonnerlich*, *sonderlich*.

SORCHAFTER, suspectus, Ker.

SO SAMA, quasi, Ker.

SOSI, amen, Ker. sic hodie Galli, *ainsi soit il*.

SOSO, prout Ker. quomodo, sicut.

SOTHLIC, veter. Britanno - Sax. certe; *sotbly*, in *sotb* Britannis hodiernis adhuc idem.

SOWILIC, SOWELIX, quicumque Gloss. Lips. quasi *so welck*.

SPAHER, sapiens Ker.

SPAHII, sapientia Ker. (*spähen* est spiare, epier.)

SPANAN, svadere, suggerere, Ker.

SPATO, tardus, ferus, Ker. *spät* German. *spa* hodie Belgistero.

SPEL, fabulatio, *spelle*, parabola Gloss Lips. Anglis *Gospel*. (quasi *Gottes spel*, Evangelium, verbum Dei.)

SPENO, Otr. sollicito, instigo. Inde *spigno*, Ital. pro eodem, & *spinto*, instigatus.

SPENST, SPENSTI, GISPNONI, GISPENSTI, sollicitatio, instigatio, vet. Teuton. apud Otfridum.

SPENTA, Lazio teste, vet. Teut. convivium; forte à Latino dispendo, expendo; vel à *spenro* Teutonico. (*spender*, depenser, dispensare.)

SPEN-

SPENTAR, dispensator, Ker.

SPENTO, vet. Teut impendo, consumo;
spendo Italica, *spend* Britannica, *despend* compo-
site Gallis idem.

SPENTUNGU, dispensatio, Ker.

SPIET, hasta, Gloil. Lips. *spies* Germ. &
Belgis hodie, *speit*, Sax. inferior.

SPIHIRI, legebant *spichiri* vet. Teut. hor-
reum, granarium. Belgis & quibusdam Sax.
inferior. adhuc *spycker*.

SPILDAN, corrumpere, decoquere, Ker.
spillen hodie Belgis. (*ver/spilden* Germanis.)

SPILDANTER, prodigus, Ker.

SPRAHHI, loquela Ker.

SPREHHAN, loqui, Ker.

SPRENGAN, spargere, Ker. *sprengen* hodie
de sale, aqua, pulvere.

SPRINCO, locusta, Gloss. Lips. *sprinckbaen*
hodie Belgis.

SPUNHAFT, vet. Teut. copiosus, lacte ple-
nus.

SPUNNE, vet. Teut. lac. Idem adhuc Flan-
dris.

SPUNON, Otfredo videtur esse exponere.

STADE, Otfredo litus. (*Gestade* hodie.)

STADIGH, stabilis, Ker.

STADIGHI, stabilitas Ker.

STAL, vet. Teut. cathedra Episcopalis, apud
Lazium. In Belgico *driest al* pro sedili, quod
ha-

bet tres pedes. Apparet, olim *stal* Teuton. fuisse usurpatum pro sede, sedili. (*stelle* locus, *sedes*, ita *stallus* in choro & locus in capitulo.)

STANE, vet. Britanno-Saxonib. lapis, rupes; *stein* Alem. hodie, *stone* Britan. *steen* Belg.

STANNE, surgere, Ker. (hod. *aufstehen*.)

STANTAN, stabilire, Ker.

STEDINUSSE, stabilitas, Gloss. Lips. (*städniss*.)

STEIGA, vet. Teut. scala, gradus; *steigen* Saxon. adhuc scandere, latis passibus incedere: cui respondet vox Græca *σείχω* vado, incedo. Hinc Belgis adhuc *steiger* gradus ripæ, & *steigere*, ascendere.

STIAGIL, STIAGILSPROZZO, gradus Ker. quasi *stigel*, *stigelsport* hodie: *sport* Belgis gradus scalæ.

STILLI, SWIKELI, silentium Ker. *schweigen*, *stilschweigen*, filere.

STINCHE & STANCKE, veter. Teutonibus mediæ sunt voces, bene & male oleo, bonus & malus odor, *stinke*, Belgis & Britan. Alemannisque hodie non nisi pro foeteo, & *stanck* Belg. *gestanck* Germ. *stinke* Britan. pro foetore capitur.

STOWING, increpatio, Gloss. Lips.

STOZZONTO, trepide, Ker. (*stuzzen* est hodieque hærere, trepidare.)

STRANG, vet. Teut. fortis, *gestreng* hodie Ger-

German. & *streng* Sax. inf. & Belgis in usu pro
severo, duro, strenuo. Affine est *strong* Brit.
etiam hodie fortis.

STROS, stratus, Gloss. Lips.

STUBBE, vet. Teut. pulvis aromaticus, &
alius vilis; *Staub* Germ. *Stof* Sax. infer. &
Belg. *stufte* Brit. pulvis tantum vilis. Et *stüb-*
bet Saxonib. inferior. est pluviae minusculae de-
cidunt.

STUKAN, irritare, *stoken* hodie Belgis inci-
tare, & irritare affine.

STUNT, tempus, momentum, hora, Ker.
Idem adhuc Saxon. & Alem. inde *aventstont*,
morgenstont, *terstont*, Belg.

STUNT WIHILU, momento Ker.

SUACHIT, exegerit, Ker.

SUAHAN, discutere, Ker. quærere. (*suchen*
hod.)

SUANAN, judicare, Ker.

SUANAR, judex, Ker.

SUANI, judicium, Ker. (*söna*, *sunä*, *sünen*,
reconciliare, expiare.)

SUARBO, Otfr. abstergeo.

SUARISTUN, gravissima Ker.

SUARRO, gravia Ker.

SUAVO, SUABO, dormio, Gloss. Lips. *de*
ogen besweven my, Belg adhuc de dormituri-
tione.

SUDE, SUTEN, vet. Teut. stabulum porcorum, apud Haiminsfeldium.

SUEHUR, gener, Gloss. Gass. *suager* hodie Belgis, *schwäher* hodie German. est locer.

SUEIGA, armentum Gloss. Lips. (inquir.)

SUENOT, coagulatus Gloss. Lips. (inquir.)

SUERO, dolor Gloss. Lips. *sweer*, Belg. ulcus est; sed in compositione etiam dolor, *hoofstweer*, *bertsweer*, dolor capitis, cordis.

SUFTE, pestilentia, Gloss. Lips. *sucht* hodie Belgis quivis morbus. Sæpe f. veterum hodierni Belgæ mutant in h, ut ante dictum quoque fuit. Sic Hispani f. Latinorum in h mutant: *bijo* à filius, *baser* à facere.

SUHDIGO, morbidus, Ker. *suchtigh* Belg.

SUITHO, nimis Gloss. Lips. *swyt* Sax. & Frisiis idem, sed addunt *te*, *tis te swyt*, est nimium: *swydich* Hollandis, valde multus.

SULITO, falsugo Gloss. Lips. *sulte*, *silte*, *sulricheit* Belg. (*sulte* Saxon. inf.)

SUMELIHE, vet. Teut. *sume*, veter. Britanno-Saxonib. aliqui; Belg. hodie *som*, *sommege*, *som* & Britannis.

SUMESTUND, vet. Teut. aliquando; ac si hodie Belgice diceret *somstond*, aliquo tempore.

SUNNIS, impedimentum, apud Haiminsfeld. forte *sunnis* quasi *suimenisse* Belg. dicas, id est neglectum mandatum. (*seumniss* Germ.)

SUNNU,

SUNNU, sol, Ker. *sonn* hodie.

SUNNUNUABEND, Otrfr. profestum diei solis, dies sabbati, *sonabend* Germ. *sonavent* Saxonib. inferior.

SUNTAR, sine, & præcipue Otrfrido; *besonder* Belg. præcipue & seorsim.

SUNTRIELHHU, peculiaris, Ker. *sonderling* hod.

SUNTRIGO, privatus, seorsum, Ker.

SUOZI, Willer. suavitas, dulcedo, *süß* Alem. *soet* Belg. *sweet*, Brit. *sött* Sued. suavis, dulcis: *süßheit*, *süßigkeit* Alem. *soetheit* Belg. *sweetnes*, Brit. suavitas.

SUS, totaliter, Otrfrido, idem Belgis item *du*, *aldus*; *thus* Britan.

SUSLIH, SUSLIHERO, talis Otrfrido, item *fulib*, *solcher* hodie Germ. *fulck* Belgis.

SUARERA, gravi Ker.

SUELF, pedules, indumenta pedum. Ker. (a solea.)

SUEORRIU, gravis & *suuar*, Ker. *schwehr* hod.

SUUL, veter. Teut. columna, *seul* Alem. *suil* Sicamb.

SYNNA, veter. Britanno - Saxon. peccatum, *sünd* Alem. *sonde* Belg. *sin* Brit. hodie.

T.

TALE, veter. Teut. satisfactio, apud Lazium. Inde *taille* hodie Gallis haud

L

du-

dubie pro tributo, uti *gabelle* idem, a *gabe* donum. Talio, lex rependendi æquum, Latinis certe quoque ejusdem progeniei. *Zablen* hodie Alem. *betalen* Belgis. *Talen*, *zeb- len*, numerare, item narrare, (ut Gallis con- ter, utrumque significat, licet sit à computo, & numerationem proprie designet.) *Tale* lingua, *zoble* est pica, avis loquax; *tablen* Misnensi- bus confabulari, nugari, jaser.

TEFARAN, deficere, perire, Gloss. Lips. (quasi mergi profundo, nam *tieffe* est profun- dum; perimus, mergimur, *wir versin- ken*.)

TEHEIN, Otr. nullus; Gloss. Gassar. (dub.)

TELPEL, veter. Teut. nebulo, apud La- zium: hodie *tülpel*, *tölpel* Alemannis qui- busdam, & Saxonibus tam superioribus quam inferioribus potius stupidum significat.

TESEUON, dextram, Gloss. Lips. vid. *zi zeulva*. (videtur esse à latino. Add. *For- thera*.)

THACH, THO, vet. Teut. etsi; *though*, Britannis adhuc idem.

THAGE, Otrido est doceo. Inde haud dubie *teach* Britan. pro eodem.

THANAN, inde; Germ. *von dannen*, Belg. *von dane*; *thence* Britannis.

THANNE, Otr. tunc, & quum, & quando
pro-

promiscue. Sic *doen* Belg. pro quum præterito; *dan* proprie pro tunc futuro & non sat Belgice pro præterito, etsi Flandri confundant *doen* & *dan*.

THARASUN, Otfrido illuc; à *tbar* ibi, & *sun* particula, significante motum ad locum, *theter* Britan. idem.

THARBEN, Otfr. carere, Gloss. Gass. Germanis *darben*, Belg. *darven*, *derven*. Vide *Thurft*.

THEGAN, Otfr. probus, pius; quasi *degeling*, hodie *degelik* Belgis fere idem. (Olim etiam de forti, & heroë.)

THEGANE, famulus, Gloss. Gassar.

THEGANLIHHE, viriliter, Gloss. Lipsii, nos *degelik*, paulo alio sensu, probè.

THEICH, ut ego, *das ich*, Gloss. Gass.

THEMO, illi, Otfrido; *dem* Alem. *deoe* Belg. *them* Brit.

THENNO, Otfr. tendo, extendo, exsero; *τείνω* Græcis idem: affinia omnia.

THESA, hic, hæc, Otfrido; *dese* Belg. *diser* Alem. *this* Brit.

THIADEKUNNI, generationes, Gl. Lips.

THIARNA, vet. Teuton. puella. *dirn* Alem. *deerne* Saxonib. Clivensis, Westalis & quibusdam Belgis.

THIARNDUAM, veter. Teuton. virginitas: ac si illis diceretur *deerndom*, pro quo hodie Belg. *maechdom*.

THIAT, gens, natio; *thiede* gentes, Gloss. Lips.

THIMSTERNISSE, caligo, tenebrae, vet. Teut. *finsterniss* hodie Alem. *duisterniss* Belgis, aliqua mutatione. *Dimsterich* tamen, & *deemsterich* multis adhuc Belgis in usu pro obscuro, & opaco. *Dim* Britannis est caligare, *the eyes dimme*, oculi caligant.

THINAN, servire, Gloss. Lips. hodie *dienen* idem.

THINGO, Otfrido, oro, supplico. (*Dingen* hodie est licitari, cognato sensu.)

THINNUNGEN, tempora capitis, Gloss. Lips. *dünnien* Sax. inferior. vide *Thunwengin*.

THIO, femur; Glossar. Lips. *dijē* Belgis, *tbiegh* Britan.

THIOB, fur, Gloss. Gassar. *dieb* Alem. *dief* Belg. *theef* Britan. *tiuf* Sued.

THIOKO, Willer. saepe numero, *dik*, *dickwyls* Belgis, *spesse volte*, *spesso* Ital. ejusdem significationis, sed non ejusdem soni; *dick* enim Belg. *spesso* Ital. significat spissum, densum: *duck* Clivensibus.

THION, abundare, Gl. Lips. etiam ac crescere, bene se habere: quo sensu Saxon inferior. & Belgis hodie *dyen* capitur. Otfrido est *thiggon*.

THIONOST, Otfr. famulatus, Gloss. Gassar.

THIU,

THIU, vet Teut. respondet articulo Græco *ὁ*, *der* Germ. *de*, hodie proprie Belgis. Quo loco non possum, quin perstringam abusum hujus particulæ in Belgismo, in quo vulgo confunditur cum *die*, quod est pronomen demonstrativum *ipse, ille*: Alemanismus fert, ut *der* usurpetur promiscue pro articulo *ὁ*, & pariter pro pronomine *ipse*, sed non Belgismus. Sic Britanni distinguunt inter *the* articulum, & *that*, pronomen demonstrativum; sic Galli inter *le* & *cecy, cestuy* - *la*; sic Itali inter *il*, & *quello, questo*. Corrigatur igitur hic abusus, saltem à Doctis, qui vulgo committitur scribendo, loquendo, à doctis, indoctis: non usurpetur *die* loco *de*, nec *de* pro *die*. Proprietas linguarum est earum puritas & ornamentum, etiam in minimis particulis.

THIU FEL, veter. Teuton. diabolus; *teuffel*, Alem. *duvel* Belg. Saxon. *divel* Brit. *dieffvulen*, Suedis. Quæ omnia non tam à diabolo (imo haud dubie a diabolo) puto deduci, ut vulgo putatur, quam quod sint etymologiæ Teutonicæ, quasi *thiu usel* veter. Teut. *d' uvel* Belgis, id est *de euvele*, ac sic de reliquis, id est malus: omnibus enim illis *usel, ubel, ieffvul, euvel, evil*, est malus; ut & Hebræis *avel*: diabolus enim κατ' ἐξοχὴν dicitur malus, ut Deus bonus (*God*) in omnibus istis Teutonicis dialectis. *Diable* autem Gallicum, & *diabolo* Ita-

licum manifesto est à diabolo Græco. (Quid ni ergo & Germanicum literatim consonans?)

THIUHALT, Otfrido videtur esse, id quod Germanis *deshalben*, propterea.

THIUHERAN, Otfrido est haurire, educere, trahere. Saxonibus quibusdam hodie *tuben*, Germ. *ziehen*, *tirer* Gallis idem.

THIURZE, Willer. esse videtur impetus, violentia: hodie *gedruis* Belgis. (*Durstiglig* audacter, est adhuc in versione Lutheri alias obsoletum, ut alia. vid. Genes. XXXIV, 25.)

THOLAN, vet. Teut. ferre, & permittere; *dulden* hodie Belgis, *dulten* Alem.

THOROT, Otf. cænum, lutum, Gloss. Gall. *durt* Britannis adhuc idem.

THOROT, Otfrido illic, *dort* hodie Germ.

THRADO, Willer. cito; *dra* frequens Hollandis adhuc pro eodem. Aliquando tamen *thradon* significationem cito apud Willer. non admittit. Nam opponit blando, & in metro Latino ipse exponit per durum. Dixero igitur, significasse veteribus quiddam durum, terrificum & tremendum. Et forte hinc *dread* Britannicum pro timendo, tremendo, Belg. *gevreeft*; *dread lord*, tremendus Dominus, *gevreesde heer*, Britanni de Rege usurpant; quod Belgis est *geduchte heer*.

THRAXELE, Willer. tornus, quasi hodie Belg. dicas *draeifeler*. (Germ. hod. *drech-seler*.)

THROU

THROUWE, veter. Britanno-Sax. patior.

THROUWUNGE, vet. Britanno Sax. passio.

THUAGAN, Willeramo, lavare, abluere, *dwagen* Flandris abstergere, mundare: unde forte & *vagen* Belgicum, & *zwagen* German. pro eodem.

THUESBON, Otf. videtur esse interficere, tollere e medio, vexare, persequi, dolore afficere (inquir.)

THUNSI, extraxit Gloss. Lips.

THUNWENGIN, Rab. Mauro, & *thinnungen* Gloss. Lips. tempora capitis: inde *dunegen* hodie Clivensibus & Geldris.

THURFT, vet. Teut. necessarium, necesse est; Belgis *durft*. Quæ vox vulgo confunditur cum *derre*, id est audeo, & cum *derve*, id est careo. Namque usurpantur istæ tres voces ab omnibus fere promiscue sine ullo discrimine, alia pro alia; cum *dürven* proprie sit necesse esse, aut necesse habere, respondens huic veteri *thurft*, *derven* carere, *derren* audere: *noothdrufft* Belgis; quod necessarium est ad requisitam sufficientiam, & paulo supra egestatem: *dare* optime Britanni utuntur perpetuo pro audeo.

THURGDAN, Willer. perfectus, absolutus; *deurdaen*, *deurwrocht* non incommode hodie diceretur Belgice.

THURGH, veter. Teutonib. peculiare fuit

pro propter ; sic in nullo , quod sciam , Teutonismo hodie usurpatur. Vide *Durch*. Adhuc ante bina secula in Scripturis inveniebatur, *durch Gott*, propter Deum, ut par Dieu, per Dio.)

THUROFREMIG, perfectus , Gloss. Lips. à *durch,thur* per,& *frame* , facio.

THUROLITAN, pertransire Gloss. Lipsii. vide *Litan*.

THUR TIC, egenus, Gloss. Lips. forte *thurf-ric* , *dürfftig* hodie Germ.

THURUHNOOT, Otfrido videtur esse serio, sedulo, merito, quasi quod necesse sit.

THUWE, THUON, THUWON, ancilla.

TIAN, enutrire ; nos *tyën* , *optyen* Glossar. Lips. *uptheyn* Sax. infer. (Germ. *ziehen* , *erziehen* , educare.)

TILAN, exercere, Gloss. Lips. etiam colere, *telen* Belgis agrum colere. (*Tylunge* Anglo-Sax. antiq. questus, conatus, notante Somnero.)

TILAN, festinare, accelerare , Gloss. Lips. quasi *te ilan* ; *tel* Frisonibus hodie pro cito.

TILOGI, exercitatio, Gloss. Lips.

TIURIDI, gloria, Ker. forte à *tiuro* , pretiosus, carus, quod gloria pretiosa.

TIURO, carus, Ker. *theur* Germ. *dier* , *duir* Belg. *deare* Brit. ubique tam de amore, quam de mercibus.

TOBEUTER, vet. Teut. infans , apud Laz.

TOTITHI, apud Gloss. Lips.

TOUFER, veneficus, Gloss. Lips. *toverar*, *tovenar* hodie Belgis. (*zauberer* hodie Germanis est necromanta, incantator. An à *Thiufel*, diabolo?)

TRAGER, piger, tardus, Ker. *träge*, Germ. *trage*, *traeck* hodie Belgis.

TRAGO, tarde, fero, Ker.

TRAHAN, tractare, Ker.

TRANO, veter. Teuton. duco, traho, eveho. Hinc haud dubie Gallis adhuc suum *trainer*, eodem fere significatu.

TREGO, dolor, Gloss. Lips. (Anglo-Sax. antiquis *tregian* tribulare, consonant *dreuen* minari, *treiben* urgere.)

TREGHAFT, dolens, Gloss. Lips.

TRILO, fimbria, Gloss. Lips. (inquir.)

TRINCHAN, bibere, Ker. *drincken* hodie Belg. Alem. *drink* Britan.

TRISEUUR, thesaurus, Gloss. Lips. *thre-soor* hodie. *Threso*, Gloss. Gassar.

TRIUMBO, tuba, Gloss. Lips. *trompette* hodie Belgis, Britan. Gallis, *tromba* italica, *drommet* Alem. *trommeet* Saxonibus inferioribus.

TRIUNGELDA, vet. Teuton. multa, quares ablata ter restituebatur, apud Lazium; quasi *tri-geld*.

TROCHTIN, fides, veter. Teuton. apud Laz. *trou* Belg. *treu* Alem. *traught*, *trought* Britan.

TRUABELER, turbulentus, Keroni.

TRUBE, turbo, Gloss. Lips. *truabo*, Ker. *Inde troubler* Gall. *trubbel* Belg. *truble* Britan. Affinia omnia Latino.

TRUCCHENAN, Willer. ruminare. (inquir.)

TRUSTI, vet. Teut. solatium, & advocatus: *troost* hodie Germ. *troost* Belg. solatium. Et forte ideo advocatus solatium priscis dictus, quod litigantium solatium & opitulatio Advocatus sit.

TSAGLE, vet. Teut. (imo & superioribus hodiernis) cauda, apud Lazium. Non est dubium, quin hinc Britannis hodie adhuc sit suum *taile* pro cauda.

TUA, fac, *tota*, *teta* fecit, Ker.

TUAN, agere, Ker. *duan* hod. Fris. *doen* Belg. *thuen* Alem. *doo* Britan.

TUANTHO, faciens, factor, Ker. (*thwend.*)

TULELIHHIU, solemniter, Ker.

TULT, solennitas, Ker. (inquir.)

TUNICHU, Ker. *dunichun*, Otfr. tunica.

TUUALAN, morari, habitare, Keron. Vide *Duualan*.

TWIFOLDA, anceps, quasi *tweevuldich*, unde & Lat. dubito, quasi *duito*; & Græcis *δις αἰς* Gloss. Lips.

V.

VABIT, Otfrido est perficit, exsequitur, vel simile quid.

VAHS,

V A H S, F A H S, veter. Teuton. capillitium; *vacht* hodie Belgis vellus pilis aut lana plenum; affine. (*Faafen* lacinia vel potius villi aut ex textura resolutum)

V A R D I L G A N, delere Gloss. Lips. *vertilgen* hodie Germ.

V A R G E R, vet. Teut. apud Lazium, latro; forte quasi *Würger* à *würgen*, quod hodie est strangulare, fauces comprimere.

V A S S O, W A S S O, vet. Teuton. acutus; forte à *wasse* veteri, acuo; certe *weze*, hodie Alem. *wette* Sax. inferior. & Belgis est acuo; & *gewetzet*, *gewetter*, acutus: pro quo quidem usitatus est Alemannis *scharf*, Belgis *scharp*, *sharp* Britannis, sed per abusum veteris vocis Teuton. *scarpsf*, quod proprie est asperum, scabrum; quod & aliquatenus affine. Porro *vasso* vet. ut & *scharp* Belg. eis, & acutus Lat. non modo de acumine ferri, sed & ingenii visusque capitur. (Et forte hinc *wit*, ingenium, quasi acumen.)

U B A R A Z A L I I, crapula, Ker. (*uber-azen*, edendo excedere.)

U B A R F L E O Z A N T E R, superfluus, Ker. quasi *überfließend*.

U B A R F L U A T I D I, superfluitas, Ker.

U B A R M U A T A N, superbire Ker.

U B A R M U A T I, superbia Ker.

UBARMUATIUM, superbus, Ker quasi hodie dicas, & optime quidem, *übermüthig*.

UBARQHEMAN, supervenire, Ker.

UBARTRUNCHANII, ebrietas Ker. quasi *übertrunckenheit*. (bibendo excedere.)

UBIL, malus, Keron. *evill* & *ill* contracte Brit. *ubel* Alem. *ovel*, *euvel* Belg. & *evel* substantive malum. Vid. *Bal*, malus.

UBIRIH IOH, insuper, Ker.

VERIT, VERET, veter. Teuton. contingit, accidit, fit, sese habet. Inde Belgicum *varen* pro sese habere; *hoe vaert het?* ut te habes? ut vales? *comment va il?* Gall.

VERKUZE, vet. Teut. sperno; *verguse*, hodie quibusdam Belgis.

VERLOUWAN, veter. Teuton. veniam dare, concedere, permittere, *verloven*, *verlof geven*: *alowe* Britan. Hinc *leave* quoque Britannicum pro permitto, sino, & ipsa venia; *by your leave*, cum venia tua.

VERTH, iter, Gloss. Lips. *vaert* Belg. progressus.

VERWARTHE, VERWERTHE, Willer. corrumper; *verworde* Belgis nitidioribus adhuc, quasi *ververde* fio nihil, vel fio malus.

VEYCHENES, Willer. falsitas, hypocrisis. (an à fingendo?)

UFGHEMAN, oriri, Ker. *opcomen* Belg. *aufkommen*, hodie German.

UFSTIGAN, ascendere, Ker.

ULA, olla. Siburgi hodie *ulengasse*, platea figulorum Gloss. Lips. & ula, Frisiis adhuc olla quoddam genus.

UMBERAN, Otfrido, carere, non habere; *entbehren* hodie Germ. *ontberen* Clivensis & Belgis quibusdam idem.

UMBI, circa Ker. *umb* hodie Germ. *om* Belg.

UMBIKAN, circumire; Ker. *omgaen* Belg.

UMBWATHI, quare; quasi *om wat* Gl. Lips.

UNBIDERBER, inutilis, Ker.

UNBIWAMBER, immaculatus, Ker. (inquir.)

UNCHREFTIH, imbecillis, Ker. *unkräftig* hod.

UNCHREFTII, UNMACHI, imbecillitas, Ker.

UNCHUSCHIDA, sordes, Ker. *oncuiseit* Belg. sordities (*keusch* castus, purus, Judæi nostri cibum & potum, quem permissum nec aliquo prohibito infectum credunt, vocant *kanscher*. Consonat Hebræo *Caschar* rectum esse.)

UNDATO, Otfrido peccatum, malum factum; *unthat* & *missethat* Germ. *misdaet* Belg. hodie: forte ab *un*, *und*, quod veteribus fuerit malum, & a *duat* factum. Certe *ond* hodie Suedis adhuc est malum, quamquam & *un* particula est Teutonibus, quæ rem negat, aut significationis contrariæ voces facit.

UNDETHUDIG, subjectus, subditus, Gloss. Lips. quasi *onderdadich* hodie; at *onderdaen* Belgis subditus.

UN-

UNDON, Otrfr. undæ, Gloss. Gass.

UNDURUFTAAN, imperfectum, Ker. forte *undurubtaan* Belg quasi *ondeurdaen*. (inquir.)

UNEKIHAF, indisciplinatus, rudis, indoctus, Ker. (*eh* est jus, lex, disciplina.)

UNERA, reverentia, pudor, Gl. Lips. *unehr* & *oneer* Germanis & Belgis ignominia.

UNERLAUBANTLIH, illecebræ, Ker. (potius non permissum nec permittendum.)

UNERRAHOTLIH, inenarrabilis, quasi dicas *unerratbrich*.

UNFARDUUITI, Ker. indigeries.

UNFROMA, detrimentum, Ker. (*froma* est utilitas, *unfroma* ejus contrarium.)

UNFRUATER, stultus, Ker. *onvroete* hod. Belg.

UNGALIMPELIH, absurdum Ker. (*unglinpflich* hod.)

UNGEHIRMOLIK, incessabilis Ker.

UNGESCEID, vacue Gl. Lips. (supra *overan ungescoht*, supervacue. *Ungescor*, sine fructu, proventu, *scot schoss*, *was die sacht schiesset*, proventus.)

UNHORSAMII, inobedientia Ker. (*ungehorsam* hod.)

UNHORT, iners, Ker.

UNKEWARER, improbus, Ker. (*unke serpens* Germanis, sed solet accipi de serpente domestico.)

UNKUND, incertus, Ker. (*kunde* notitia.)

UNKUSTI, Otrfr. impudicitia, Gloss. Gass.

unkeuschheit German.

UN-

UNREDIHAFTILIHIN, irrationabilis, Ker.

UNSEMFTE, Willer. difficilis; *unsanfft*,
onsaft, *onsacht*, Germanis Belgisque proprie est
durum, quasi dicas immolle, sed in Teutonismo
hodie non capitur pro difficili; usurpatur tamen
ejus Synonymon *hart* pro eodem, ut & Britan.
hard: *hart om doen*, *te doen*, difficile factu. In
hac similitudine aliquid est dissimilitudinis.

UNS IH, nobis, noster, vet. Teut. *uns* hodie
Germ. *ons* Belg.

UNSLIT, sebum, Ker. (hodieque usitatum.)

UNSTILLIDI, dissensio, Ker. (inquietudo,
turba, nam *stille* est quies.)

UNSTILLIU, inquietus, Ker.

UNSUBRO, sordide, Ker. *unsauber* Germ.

UNSUOTI, molesti Gl. Lips. *onso* & Belg. in-
jucundus, morosus. (*unsoet*, *unssüß*, non dulcis.)

UNTAR, inter, Ker, *unter* Germ. *onder* Belg.

UNTARAMBAHTAN, subministrare, Ker.

UNTARFOLGAN, subsequi, Ker. optime
diceremus Belgicè *ondervolgen*.

UNTARLEKKAN, submittere, Ker. (*unter-
legen*.)

UNTARSHLIHAN, subripere, Ker.
(*schleichen* repere.)

UNTARSTUNTI, intervallum, Ker. intersti-
tium, quod Belgice commode posset dici *us-
schenstant*.

UNTARTUAN, UNTARKEBAN, subdere,
Germ. (hod. *unter-thun*, *unter-geben*.)

UN TAR W U R F A N I, subjectio, Ker. (*unterwerfung.*)

UN TAR Z E H A N, subtrahere Ker. (*ziehen* *hod. trahere.*)

UN TER D E O N O T O, subjectus, Ker. (*unterthan.*)

UN TERM A C H O N, subjungere, Ker.

UN TRA, mirabilia Ker. *wundern*, Alem. *wondren* Belg *ontre* Suedis. (omisso w. initio.)

UN TRI U U E R, suspiciosus.

UN TR U I D A, suspicio, Ker. (*mis-treu* & *nicht trauen*, suspicari.)

UN W I Z Z I D I U, ignorantia Ker. *unwissenheit.*

UN W U N N A, tristitia. Vide *wanne*. (quasi contrarium lætitiæ.)

UN Z, UN TZ, Otfr. eo usque, *unt* Belgis, quibusdam & *bent*; *ontil* Britannis.

VO H O N, Willer. vulpes, *fuchs* Alem. *vos* Sax. inf. & Belg. *fox* Britan.

V O N E D E R S A G O, vet. Teut. replicatio, refutatio, apud Lazium, à *vone* ab, & *sago*, dico, quasi abdictio.

V O R R E U W A N, compungi, poenitere, Gloss. Lips. quasi *berewen*.

V O R T H E R E N, vet. Teut. maiores, progenitores; quasi *vorigen*, *voordere* anteriores.

V O R T O N, timore Gl. Lips. forte *vorchton*; *forchtan* olim timere & hodie Saxonibus inferioribus: *furcht* Alem. *vrucht* Sax. inferior. timor, *godvruchtig* & Belgis *Deum* timens. *Gottesfurchtig*, Germ.

UPPIGI,

UPPIGI, otiositas Ker. (*uppig* hodie sumitur de luxurioso.)

UPPIGIU WORT, otiosa verba, Ker.

U P S L A G A N, differre Gloss. Lips.

UR, valde; Gloss. Lips. Notandum hic, quod particula ista respondeat in multis Belgicæ particulæ *oor*, in compositione nominum: *ur* adhuc pro eodem Alemannis remanet. Diximus, supra in voce *ortfrom*, *oor* Belgis aliquando in compositione nominum habere significationem incoativam, aut initii principiique, ut in *oorspronk*, *oorzene*, & aliquando aliam respondentem *ur*. Teut. vet. id est significationem intendendi. Consulens *Etymologicon Kiliiani* in voce *oor*, vidi, eum utramque significationem quoque particulæ istius observasse. Cumque differeremus aliquando de hac particula Celeberr. H. Grotius & ego, indicavi quidem tum, me observasse, particulam hanc in Belgismo habere hanc secundam ejus significandi proprietatem, quæ est de vocum significatione intendenda. Sed fateor, me postea primum ex consideratione vocis *ortfrom* animadvertisse illam priorem quoque participare de significationis incoativæ (ut sic loquar) proprietate. Manifestissime & certissime id mihi nunc confirmatur a Lipsii Gloss in voce hac *ur*, & *ur-kundiu*, *ursagen*. Voces, in quibus particula hæc intendendi officium obtinet, sunt hæc fere: *oor konden*, quasi valde significare, valde indi-

care, proprie testari ; *oorkondt* testimonium ; *oorloge*, quasi valde dissentire, ab *oor*, & *liege*, quod Belgis tam est differo, dissentio, quam mentior ; maxime enim dissensio in bello : *oorbaer*, utile, quasi valde augmentans, & accrescere faciens, id quod rei utilis est ; *baren* gignere, progenerare ; utilia autem quasi progenerativa sunt : *oorlof* venia, permissio, quasi valde permittens ; *loven*, *louwan* olim permittere fuit, uti vidimus in voce *verlouwan* : & forte *love* simplex fuit aliquando idem, quod jam composita *oorlove*, *verlove*, *oorlof*, *verlof*, uti Britannis ipsum simplex *leave* pro venia & permissione adhuc est in usu. Sic *oordeel* iudicium (de cuius etymologia quid meæ esset sententiæ, nominatim ex me quærebat Clariss. Grotius) uti tum, sic & nunc indubitanter asseruero, dici, quasi valde disjungens, separans, discernens ; *deelen* enim Teut. est dividere, separare, partiri, disjungere, discernere res a rebus ; quod quidem beneficere proprie est iudicii. (*ordeil* est quasi *haupt-deil*, *haupt-entscheidung*. ita & Germ. *scheiden*, separare, *theilen* dividere applicatur ad iudicium. Veteres *ortheil* vocabant *ordaliū*.) Hujus iudicandi quædam indoles est adhuc Brit. in simplice voce *deale*, cum dicunt : *i wel deale wi byow for this or that*, id est, ego huius vel illius rei causa iudicium quasi inibo tecum, ut, quod mereris, recipias. *Discretie* quoque Belg. & *discretion* Gallis est iudicandi quædam

dam humanitas. Itaq; non ab *oor*, aurem quoq; Belg. significante, & *deel*, ut ab aliquibus putari posset, est etymologia vera vocis *oordeel*. Porro exceptis illis compositis, quæ ab *oor*, aure, manifeste fiunt, reliqua omnia ab *oor* composita alterutram harum duarum significationem habere comperientur; & præsertim intensivam pleraq; omnia, quæ hic referimus, ab *ur* inchoata.

VRAY, vet. Teut. liber, liberarum; apud Laz. *vry* hodie Belgis idem; *frey* Alem. *free* Britan.

URE, veter. Britan. Sax. noster, Brit. hodiernis *our*; *use* Flandris quibusdam Zelandisque.

VREDE, dicit Lazius, veteres Teutones dixisse pacem; Alemanni hodie *friede*, *vrede* Belgæ hodierni; plane ut veteres. Sic multa sunt veterum, quibus propiora sunt Belgica, quam Alemanica. Unde colligere est, esse tam hodiernam Alemannicam mutatam à veteri Teutonico & Celtico, quam Belgicam; & velut Alemanica multa habet propius accessiva ad priscum sermonem, quam Belgica, sic vicissim hanc in multis esse propinquiorem vetustati, quam illam.

URELTI, grave senium; *ur* intendendi particula. Vide *llr.* (*uralt*, decrepitam habens ætatem, vel magnam antiquitatem.)

URFETHA, vet. Teut. (imo hodieque *urfe-de*) juramentum, quod dimissus ex carcere præstabat de non ulciscendo, apud Lazium; puto, à *fetha* inimicitia, & *ur* particula negante aut privante.

URHAP, vet. Teut. origo, apud Lazium, *ursprung* hodie: ab *ur* particula inchoativa, & conjicio, ab *heban*, *hepan*, id est incipere, uti & Belgis adhuc *opheffen den sang*, *inchoare cantum*, & *anbeffen* incipere: ei respondet *corbare* eodem significatu apud Sicambros & Sax. hodiernos. (Germanis hodie *urheber* autor.)

URHEIZ, Otfrido videtur esse fastus, superbia, infania, opprobrium, vel simile.

URKUNDI, testis; quasi valde sciens: *oorkonden*, testari Belgis, *oorkondt* testimonium. (Germanis *zu urkund* in testimonium vel probationem, formula recepta in fine actorum vel instrumentorum.)

URLAUBI, licentia, Ker. *urlaub* German.

URREHTI, iniquitas Gl. Lips. quasi *unrecht*.

URRIUTO, extirpator; Ker. puto ab *ur* valde, & *ruito*, evello. *Ilytroeder*, *uytroeider* Belgis. *Ruyen* dicitur de avibus, & lue Gallica laborantibus, ubi deplumes & depiles evadunt. (forte *llt-riuto*, *aus-reuter*. Apparet olim vocabula Germanica multa in vocales fuisse terminata; nunc cum Vocales abjiciantur vel consonantes eis subjiciantur, lingua facta est ea in re durior.)

URSAGEN, excusare, Gl. Lips. (*farsaggani* excusandos habuimus supra in Gloss. Lips.)

URSAGON, excusationes, Gloss. Lips.

URTEILDI, discretio, Ker. *Urtheil* hod.

UTFERDI, exitus, Gl. Lips. (*aus-fart*.)

UTRURSTI, præsumtio, permissio, Ker. (à veteribus *thurst*, *trust*, audacia, fiducia.)

UTWALLAN, scatere Gl. Lips. *quellen* hod. (*aus-quellen* ex fonte exire, *well* Angl. fons, puteus.)

VUPHELAN, Willer. elatæ germina: Notæ Willer. Merulanæ sic annotant. (dub.)

UUTSTANDILIH, desolatorius, Gl. Lips. (dub.)

UZKELIDAN, excedere, Ker.

UZLENTE, Otr. littus, vel id quod hodie Belgice dicitur *scorre*, quasi *ausland* s. *uytlandt*: est enim littus, terra extrema. (vox digna renovari, ut litus maris, *utland* a ripa distingvatur. Vox *ufer* utrique est communis.)

UZLITI, excessus, Ker. (*ausgelassen*, hodie, de eo, qui excedit, quasi per lasciviam.)

UZOROSTI, extremitas; Ker. (inquir.)

UZZAN, excepto, præter, nisi, extra, Ker. (quasi *ausgezogen*.)

UZZE, UZZANA, UZZAAN, foras, Ker.

W.

WABO, WAVO, Willer. favus mellis: Affinia.

WADE, vet. Teut. vestio; *gewade*, vestitus. Unde puto Britannic. *wascote*, quasi *wadesco* te, pro vestitu interiore. (hod. *wand*, *gewand*.)

WADIEN, VADIEN, vet. Teutonib. pignus, pignorare, fidejubere, fidejussio, voces forenses; quibus aliquid affine habet Latinum *vadimonium*, quod est fidejussio de comparendo ad

diem indictæ litis ; quo jure, primitivo , an derivativo, non facile dixero ; & fateor , hanc vocem esse inter eas, quæ me faciunt hujus philologæ hæreseos, quod potius putem , Latinos multa vocabula, quæ habent cum Teutonismo communia, habere à Celtis Teutonibusque , quam hos ab illis ; uti id dissero *Linguae meae Belgicae* cap. XXIV. A *wadger*, Britan. pignus, pro quo certatur de re aliqua.

WADON furæ, Rab. Maur. (*waden* hod. German.) *waje* Belg. flexura supra suram sub genu.

WAFAN, vet. Teut. apud Otr. vox usurpata in magnis angustiis , terroribus & periculis ; *Wafan, ruafun*, declarare angustias & metum, in quo constituti sumus : *wapy, wapy roepen*, Clivenfis & Geldris adhuc idem. Infra *wop*, fletus & *wopan*. V. Keroni *waft*.

WAHTONO vigiliæ, Ker. *waken* Belg. vigilare, *wachen* Germ. *wake* Brit. *wacht* vigilia, adhuc Alem. & Belgis.

WALDE, eremus , Ker. *wald* Alem. *wout* Belg. saltus, sylva, desertum. (*wold* Sax. inf.) Hinc *wilde, wouter*, homo sylvestris, rudis, ferus, incomitis moribus. Hinc nomen proprium *walter, Gualter* Alem. *wouter* Belg. *wolter* Clivenf., cui propriè respondet sylvestris. (*walter* forte commodius à *walto*, de quo supra.)

WALDLIHO, eremita Ker. (quasi in sylva seu eremo agens.)

WALLO, Otr. peregrinus : hæc vere illa vox est,

est, unde Galli sunt dicti, voce genuina corrupta à Latinis & Græcis, ex *wallens* peregrinatores; aut *guallens*, dum scilicet *gu* & *w* antiquitus promiscue solet usurpari. Namque dixere se ita Galli, aut ab aliis Celticæ linguæ populis ita dicti fuere, quia multum peregrinarentur, aut per varias mundi sedes peragrarent, aut priusquam certas sedes habitationis suæ invenissent, hinc se rursus per varias occasiones ad alios effunderent. Etymon meum, quod in mea *Lingua Belgica* de Gallis statuo, huic non absimile, dum eos quasi *ga-liens*, id est euntes populi, dico *wallones*, qui hodie sunt pars Galliae Belgicæ, maxime etymi proprium referunt; & Wallia, provincia Britanniae, ejusque *welsb*, *wellish*, quæ etiam progenies quædam haud dubie Gallorum sunt.

W A L M, fervor, Ker. *walmgat*, foramen camini, fornacis Belgis.

W A L T O, Otrfr. in potestate habere, posse, dominari, Germ. *walten*, *verwalten* administrare, *gewalt*, Belg. *gewelt* potentia, *gewaltig*, Belg. *geweldich* potens; *wealth* Brit. vis opum, divitiæ magnæ.

W A M B O N, vet. Teut. venter; *wamb* Scotis, *womb* Anglis idem. Inde *wambais*, *wambeis*, *wambæis*, thorax adhuc Belgis absque omni dubio: quod enim *bais*, veter. Celtis fuerit vestis quædam tegens pectus ventremque, apparet inde, quod hodierni Galli adhuc retineant ba-

yette pro veste illa interiore, proxime contingente ventrem, quam nos vocamus *hemtrock*. Vide *wambeis* in Etymolog. Kiliani.

WAN, spes, Gl. Lips. *wahn* proprie opinio, hodieque est autem spes, bona de re opinio. (v. *wanan*, mox.)

WANAHEILU, debilis, Ker. probissima vox, à *wan*, vacuus, & *heil* sanitas. Possemus hodie dicere per purum & elegantem Teutonismum *wanheilish*.

WANAN, sperare, Ker. *wanen* Belgis suspicari, quod & spei est. Est etiam *wanan* vet. Teut. putare, existimare. vid. *Wan* supra.

WANDA, WAND, vet. Teutnam; *want* Belg. *dann* Alem. (*wente*, Sax. inf. & in præsertim.)

WANDA, vestimentum, Gloss. Lips.

WANE, vet. Teut. unde. Inde adhuc Flandris *van wane*, pro eodem, & *whente* Brit.

WANH, Otrfr. videtur esse agnatus; cui simile & affine hodiernum *verwant*, *bloetver want*.

WANTA, Otrfr. inanis, vacuus. (*want* hodieque Anglis defectus, prodiit libellus, cui titulus *Englands-wants* de his, quæ Angliæ defunt.)

WANWESAN, deesse Ker.

WARAN, vet. Teut. animadvertere, *ware*, video, caveo, custodio. Hinc *warnehen*, animadvertere; *bewahren*, custodire. Hinc item Belgis *waren*, id est spectra sese ostendere, spectra se videnda præbere.

WARANIE, vet. Gallis Francisque equus
in.

integer, *varan*, *var*, hodie quibusdam Germ. *garagnon*, Hispanis, ut asserit Haiminsfeldius.

WARBA, vet. Teut. pro vice sumitur, *eina warba* una vice, *thiu warba* illa vice, Sax. & Friis *warf*, idem adhuc; unde & Belgis in auctionibus, *een werf*, *ander werf*.

WARBAN, reverti, Ker. (Hinc *wirbel* hodie verticillus. vid. infr. *Wurbo*.)

WARDAN, vet. Teut. idem quod *varan*, videre nempe & servare; *guardar* idem Ital. & Hispan. *garder* Gallis, in utroque significatu. Hinc & *Lord-ward* Brit. vir ille Princeps, qui sub tutela sua & custodia habet nobilem juventutem, ejusque bona, donec ad justam virorum ætatem pervenerint.

WARE, vet. Teut. duro; *were* Alem. & Sax. & Belgis hic, *t' kleet weret sick wel*, vestis bene durat.

WARENDO, WARENO, vet. Francis & Teut. promissio pro indemnitate, *garand* Gall hod. & *warand* Britan. pro eodem, haud dubie istinc, ut & *garander*, Gall. indemnitatem addicere, statuere: *warne*, Brit. idem fere.

WARNISSI, veritas, hodie *Warheit*.

WASHEMO, WASMO, fructus, Gloss. Lips. *gelwas* hodie idem. (*gewächs* Germanis à *wachsen*, crescere.)

WASSE, vet. Teut. servilis ministerialis, ut & *vasse*. Unde non dubie Gallis adhuc *vas-sal*, qui Domino suo est ministerialis, Domino

subditus. (uti *vasallus*, idem videtur esse, quod *gesell*, comes, affecla ; ita *wassius*, *wesin*, *guesin*, *gasindio*, domesticus, ministerialis.)

WASSIRA, acrior Ker.

WASSO, acer, acris, Ker.

WATHELIH, WETHELIH, Willer. grandis, magnus, maxime ; *weielik* adhuc hodie Clivenfibus, *weydlich*.

WATTEN, vestire, Ker.

WAZAR, aqua, Otf. hod. Alem. *Wasser*, *Water* Sax. inferior. & Belg. & Anglis, *watn* Suedis. Cum *water* ὕδωρ Græcum, & *udor* (f. *udus*.) Latinum multum affine habent, quasi *wder*, *wter*.

WAZKAN, lavare, Ker. hod. *waschen* Germ. & Belg. quod pessime ab aliquibus confunditur cum *wassen*, crescere, & pejus adhuc hoc pro illo, & illud pro hoc usurpatur ; *wasch* Britan. idem, *wasken* Saxonibus.

WEAMIHILI, quantitas, Ker. quasi dicas, quam magnitas, de *hoe-grootheit*, à *wea*. (hod. *wie*) *hoe*, & *micheel*, magnus *groot*.

WEDAN, induere, Gloss. Lips. vid. *Giweti*.

WEDESFAL, WEDESVAL, ut *misval*.

WEEUWEN, dolor infernalis, Otf. (*web*, *va*, *doloringens*.)

WEHARRIU, septimanarius, Ker. quasi Belg. *vvekerlik*. (*vveke*, hod. *vvoche*, septimana.)

WEHSAL, vices, Ker. (*vvechfel* hodie.)

WEHSALUM, vicissim, Ker. Inde *vvechfeln* Germ.

Germ. *vviffelen* Belg. cambire, permutare, in quibus vicissitudo quædam est.

WEIGAN, vexare Gloss. Lips. (Hinc *vvigand*, *vigand*, *fiand*, hodie *feind*, hostis.)

WEINIH, vet. Teut. paucus, & parvus: hod. *vvendig* solummodo, paucus.

WEISUNT, arteriæ Rab. Mauro. (inquir.)

WEITIGE, vet. Teut. superbus ap. Laz.; an forte hinc superest Belg. Hollandis præsertim *vvelts*, *vveyts*, qui in vestitu insolescit superbitque.

VVEK, VVEC, via, Ker.

VVELAGO, ô, heu; Ker. (dub.)

VVELFA, Otrfr. catulus. Videtur autem usurpata vox illa vet. Teut. pro omnium animalium pullis: *leeuvvelp*, pullus leonis, Belgis adhuc in usu. Hinc puto Belgicum *vvulpsch*, *vvelfsch*, id est petulans: quia nempe catuli petuli magis & insolentes, quam animalia anno-fiora.

VVELII, deliciæ. Ker.

VVEELDE, hodie prosperitas, rerum affluentia, luxus, *vveldrich*, mollis, deliciosus, petulans, gaudens, luxurians. (à *vvel* Belg. *vvohl* Germanis superioribus, id est bene, bonum. Consentiant volo, voluptas.)

VVELIMI, singuli, Gloss. Lips.

VVELLEMES, volumus, Ker.

VVENEKII, miseria, Ker, quasi *vveinigkeit*, *vveenickheit*, *vveickheit*, dolor.

VVERAH, opus, Ker. *Werk* Alem. & Belg. *vvork*. Brit.

WERE

VVERE, Willer. propugnaculum ; hodie *brustvvebre*, Belg. *borstvvere*, quasi defensio pectoris : *vveren* adhuc defendere Belg. *vvere* vet. Teut. quoque est præbeo, præsto. (hoc debet pronunciari *vväre*, hodie *gevvähren*, idem quod Gallis *garantir*.)

VVEREGELDO, multa pro educatione gladii, vet. Teut. apud Laz. *vveer*, *gevvehr*, Alem. Sax. & Belg. hodie adhuc usurpatur pro gladio. (*vveregilda* erat pecunia, quæ dabatur pro capite hominis occisi, *den man zu gevvaren*, quasi ad exhibendum hominem per vicarium aliquid seu per pretium.)

VVERGIN, Otrfr. alicubi (*orgens*, *urgent*, hod. Belg. (*irgent* Germ)

VVEROLT, seculum, mundus, Gloss. Lips. (*vverelt* in nostris cantionibus antiquioribus, unde factum contrahendo hodiernum *Welt*, mundus, orbis. Dubites, an à *vvären* durare, ut sit ævum, seculum, an à *vverren* vel *vvirren*, in gyrum agere, ut sit orbis nempe terrarum.)

VVERTISAL, Otrfr. miseria, adversitas, Gl. Gass.

VVETHER, nunquid, Gloss. Lips. hodie Britan. idem fere.

VVETHELH, VVATHELH, Willer. grandis, magnus ; maximè ; *vveielik* adhuc hodie Clivenfibus. (Germanis sup. hodie *vveidlich*.)

VVIALAN, Otrfrido prosperitate & voluptate frui. Vid. *Welii*.

VVIARI, vet. Teut. piscina ; *viver* Belg. forte hinc

hinc potius, quam à Latino *vivo*, ut aliqui autu-
mant. Affine est vivarium. Tanquam ad viva-
ria currunt. (Hodie *vveiber*, Germ. superiori-
bus piscina, credo a vivario. Et facile hic vo-
cem Germanicam a Latina ductam crediderim.)

VVIDAR, contra, Ker. *vvider*. Alem. *vvider*
Belg. usitatum in compositis *vvederbrenge*
reportare, *vvederstryt*, repugnantia, oppositio.

VVIDARMEZZAN', recompensare, quasi
vvidermessen. (*verboten*, remetiri.)

VVIDARMUATI, injuria, Ker.

VVIDARVVALA, adversa, Ker.

VVIDARVVARTIU, contraria, adversa, Ker.
vvidewertigkeit hodie.

VVIDARVVERTO GOTES, Otrfr. est dia-
bolus, quasi adversarius; a *vvider* contra, &
vvert factus. *Widarvvinnoide*m, (*vvidervver-*
tig hodieque Germanis de adverso usurpatur.)

VVIDARVVIGI, rebellio, Ker. a *vvidar*,
(contra) & *vvice* hostilitas.

VVIDORO, Otrfr. recuso, renuo, denego,
prohibeo; quasi nobis *vvedere*, cujus contra-
ctum *vveere*, nobis adhuc prohibeo, *vveigere*,
recuso, nego. (*vveigern* Germ. recusare.)

VVIEALIHHI, VVEALIHNIS, qualitas,
quasi *de vvelkheit*, *de vvelkenis* hodie diceres.

VVIELANGO, usque quo, Gloss Lips. *boe*
lang hod. Belg. *bouvv long*, Brit. *vvie lang*, Alem.

VVIGHUS, vet. Teut. castellum: *bus* domus,
vvice bellum; quod adhuc in usu quibusdam
Flandris-Wyghuis. Chron.

VVIHEM, VVIHEMU, Christus, id est sanctus, sacer ἐξάρχων.

VVIHI, Otfrido sanctitas, item gratia Spiritus S. *vvyen* Belgis & Sax. inferior. consecrare, *vveyben* superior Sax. *gevvyt*, sanctum, consecratum. (Hinc *vveih-nacht*, id est nox sacra, usurpatur de Natali Festo Domini.)

VVIHIDA, reliquiae sanctorum, Ker. (quasi res sanctae κατ' ἐξοχήν.)

VVIHIU, sanctus, sacer, Ker.

VVIHT, Otf. nihil omnino; *not a vvitb* Britan. pro eodem.

VVILK, vet. Teut. qui, quis, *vvelck* Germ. *vvelcke* Belg. *vubilke* & *vwbich* Britannis, *quilk* Scot. *builke* Suedis.

VVILIU, hora, Ker. *vvyl* Belgis, *vvbile* Britannis (*vveyle* Germ.) pars temporis.

VVINCHILSUL, vet. Teut. tigna lateralibus domus, apud Lazium, *vvinkel* non modo est taberna, uti jam Belgis fere duntaxat capitur, sed & angulus, unde adhuc proverbium Belg. *in hoecken en winckelen*, & *winckelbaek*, quadra, regula angularis: imo inde *vvinckel*, ut quidem puto, pro taberna quoque sumitur, quod plerumque tabernae in angulo domus constitutae sint. Germ. adhuc *vvinckel* proprie est angulus.

VVINDBRAUUA, supercilia, Rab. Mauro, *vvynbrauvven* hod. Belg. (*vvynbranen* Sax. inf.)

VVINE, VVENE, Willer. frequens pro proco, sponso, vel amasio. Divino, an non à

vve-

wene, wenne, id est assvesco, assuefacio; quod proci puellas assuefaciant sibi, & illis assuescant. (*wine*, venus, gratia.)

WINSTRAHAND, vet. Teut. manus sinistra: *Winstra sida*, latus dextrum, *winstra banda*, adhuc significatu eodem usurpant Suedi Daniq;

WINTI, venti, Ker. *wind* hodie & ventus: affine Latino.

WINZURNELE, Willer. custos, vel cultor vineæ. (hodie Germ. *winzer*.)

WIO, Otrfr. quomodo, *wie* Alem. *boe*, *woe* Belg. *how* Brit.

WIPPHE, Otrfr. videtur esse nictus sive ictus oculi, punctum temporis, vel simile quid. (Hodie *winck* Germanis. *wippen* nunc de alio motu usurpatur, quem jactationem diceret.)

WIRISTUM, deterrimum, pessimum, Ker. *worsist*, *worst* Britan. idem adhuc v. *wirstriu*, inf.

WIRSCAPAN, epulari, Gloss. Lips. quasi *weertschappen*, hospitio & convivio tractari, vel tractare: *Werschap* Saxon. quibusdam & Frisiis hodie convivium nuptiale.

WIRSITUN, dexteriores, Ker. Britan. *wors* idem adhuc.

WIRSTRIU, miserrima Ker. vid. *vviristum* sup.

WIRTE, olera, WURTI, herba; inde *Wirtespurgum*, Herbipolis, Gl. Lips. inf. *vvurte*.

VVISDUAM, sapientia, Otrfrido; *vvysdom* Belg. & Britannis.

VVISDUAN, Otrfr. docere, indicare, significare, quasi scientem, gnarum facere.

VVISIT, VVIRSIT, VVIRDIT, fuerit, Ker.

VVISSAN, convocare Ker. (dub.)

VVISUN, mos, consuetudo, Gl. Gassari, *vveise* Alem. *vvysse* Belgis idem.

VVISUN, Otrfrido videtur esse invisere, visitare, aut simile.

VVITHEM, VVIDEM, Willer. munus, quod sponsus dat sponsæ in die conjugii aut nuptiarum. Unde adhuc Britan. *vvedding* pro nuptiis: Belgisque affinia sunt *vvedden* pro stipendiis, & *vvedden*, præmio aliquo concertare.

VVITHERSACCO, adversarius, Gloss. Lips. (Germ. hodieque *vviderfacher*.)

VVITODLIK, vet. Brit. Sax. videtur esse intelligibiliter; *vvit* adhuc hodiernis Britannis intellectus *vvete* Belg. scio, intelligo.

VVITONODON, tribulaverunt, Gloss. Lips. *Witinunda*, tribulantes forte à *Wituan*.

VVITTI, prudentia, Gloss. Lips.

VVITTUT, lex, Gloss. Lips. *vvizzod* Otrfrido idem, quasi *vvysheit*, scitum, sapientia, ut bene notant notæ Merul. ad Glossar. Gassar.

VVITTUTDRAGERE, legislator, Gl. Lips.

VVITUAN, tribulare, quasi *vvee doen*, dolore afficere.

VVIZEINUNT, tribulant, Gl. Lips.

VVIZZAGO, propheta, Ker. (Germanis hodieque *vveissagen* est prophetari.) obsoleta

vox Belg. cum damno linguæ, Clivenſibus *vvis-ſegger* pro propheta, *vviſſeggen* pro futura prædicere, adhuc in uſu.

vvizzi, pœna Ker. dolor *vvizi* Otfr.

vvoecher, Willer. pro omni fœnore & fructu etiam arborum. Hodie fere ſumitur de fœnore nummario: dicitur tamen quoque *bet oncruit vvœkert ſeer, de duiven vvœckeren ſeer.* (*vvucher* hodie Germanis uſura.)

vvoliges, utinam, Gl. Lipſ. (dub.)

vvonaheiti conſuetudo, Ker. *gevvonheit* Germ. *gevvoon- te* Belg.

vvop, fletus, Gl. Lipſ. *vvafst*, Keroni, *vvopan*, flere.

vvopindi, lugens, Gl. Lipſ. *vveep*, Brit. lugeo, fleo. Hinc forte & *vvafan*, vide *vvafan*.

vvorahst, operatur, Otfr. *vvircket* Germ. *vvverckt* Belg. *vvorket* Brit.

vvrite, vet. Britanno-Sax. ſcribo, *vvrite Britan.* hodie idem.

vvrisit, gigas, Gloſſ. Lipſ. (hodie Germ *Riefe*, Anglis *riſen* eſt exurgere, exaltari.)

vvunilen, vet. Teut. canere, apud Lazio, forte à *vvunne*, lætitia.

vvunna, vet. Teut. gaudium, lætitia, *vvonne* hodie Alem. & Sax.

vvunnilust, voluptas, Ker.

vvurbo, Otfr. gyro, verto; inde *vvervel* Belg. verticulum, vertex, *vvervelen*, vertere, *vvervelvint*, turbo. (vid. ſup. *vvurban*.)

VVURTZE, vet. Teut. aromata, idem hodie Alem. & Saxonib. supr. *vvirte*.

Z.

ZAHARE, lacrumæ, Otfrido, cujus suboles *teares*, hodiernum Britannicum. (hodieque Germanis *zähren* sunt lacrymæ. Consentunt Latinum, Græcum, Germanicum.)

ZALEIBIN, residuus, Ker. (*geblieben*, hodie.)

ZALA, Otf. tristitia, animi dolor. Hinc Alem. pro eodem *trubsal*: *zaal*, *zal*, Ker.

ZARDICHA, vet. Teut. solutus, incinctus apud Lazium. (Lazii vocabulis non multum fido, *zart*, *zärtlich* hodie tener, delicatus.)

ZARSUACHANNE, scrutandi, Ker. quasi *erzoeken*.

ZE, ad, vet. Teut. *zu* hod. Alem. *toe* Belg. *to* Brit. (& Sax. inferior.)

ZEHANTIU, decimus, Ker.

ZEHENZOGH, Willer. centum, (quasi decies decem.) non viginti, ut Merulæ editio transfert: nam quod Willer. dicit Teutonice *zwe zehenzogh*, id in metro Latino ipse exponit: ducenti & textus Salomonis habet. Proba vox est, etsi nunc in omni Teutonismo (quod quidem ego scio) obsoleta, à *zeben* decem, ac si hodie dicas *zehenzich* vel *tientich* Belg. ut à *vier vierzig*, à *fünff fünfzig*, augens numerum per decem: Latine quasi deciginta, ut octoginta.

ZEHONINGO, decanus, Ker.

ZEINTA, signatum, Gloss. Gass. (*zeichent*.)

ZEL-

ZELLE, Otrfr. dico, numero; *telle, tell*, & Brit. utrumque: *vertelle* Belgis narro, narrando dico; *tala* Suedis & Danis dico: *tale*, lingua, idioma, hinc & Belgis remanet.

ZELTE, tentorium, Ker. vid. *Gizelte*.

ZELTSCARA, vet. Teut. exercitus; à *scara* turba, & *zelte*, tentorio, quasi turba tentoriorum. (*Scara* proprie turma, divisio: *zeliscara* dispositio tentoriorum, itaque castra potius, quam exercitus.)

ZENI, CENI, Rab. Maur. dentes, *zähne* hodie Alemann.

ZERENNEN, vet. Teut. apud Willer. ut & hodie Alem. discindere, lacerare; *rent*, Britan. idem Belgis vox obsoleta.

ZESEVVA, veter. Teut. dextra: vox peculiaris ejus ævi.

ZEVVUNSKI, adoptio, à *ze*, ad, & *vvunsko* opto: Affine Latino, quod ad componendi modum.

ZIERE, veter. Teuton. ornatus; hodie Germanis & Belgis *gezieret*: *zieren* iisdem ornare (*zier*, vel *zierde* hodie ornamentum.)

ZIFRUMA, in bonum; *ter vrome*, *t^ruvver vrome*, adhuc Belg. pro eodem: nam uti *deuchd* accipitur Belgis pro virtute, & utilitate, sic veter. *fruam* pro probitate & utilitate acceperunt.

ZIHO, vet. Teut. traho; *ziebe* hodie Alem. *tube*, *tiebe* Saxonib.

ZILAN, itudere, Ker. (inquir.)

ZILE,

ZILE, videtur apud Lazium veteribus significasse occasionem, tempus præteritum.

ZILEE, studeat, Ker.

ZITEILAN, dividere, Ker. (hod. *zertheilen*.)

Z' ORKOLAN, Otrifido videtur esse ægro-
tare, languere. (inquir.)

ZOUBER, vet. Teut. sacrilegium; apud La-
zium. (dub.) inde forte *zauberer*, *zauberey*,
Alem. *tovery* Belg. pro incantatione, vel vene-
ficio, quod sacrilegio scelus non minus. (Suspi-
cor *toveren*, *zaubereren*, oriri ex *toven*, *toben*, fu-
rere; ut sit furibundorum in morem agere,
quod faciebant incantatores, & nunc quoque
faciunt *Jonglatores* quos vocant in America
Septentrionali.)

ZUAAUCHIINAN, adjungere, Ker. (*zu-eig-
nen* hod.)

ZUAGHUEMAN, advenire Ker. (*zukommen*, hod.)

ZUAHANCKAN, assentiri, permittere, Ker.
hengen adhuc Belg. permittere. (hod. *verbengē*)

ZUAKEREIHHAN, attingere, Ker. (*zu-er-
reichen*, *erreichen*.)

ZUAKITAN, exhibita, Ker.

ZUALEITTAN, adducere, Ker. *zuleiten*
Germ. *toeleiden* hodie Belg.

ZUALUUSTRANTIU, attonitus, Ker. (*zu-
büstrend*, hod. Sax. *verbüstret*.)

ZUAMANAN, admonere, Ker. Affine Lati-
no. (hod. *vermahnen*.)

ZUAPAUCHAN, admittere, Ker. (inquir.)

ZUA-

ZUAPIFALDAN, applicare, Keron. affine Latino. (*zu bei-falden* applicare, nam *fald* est plica *faldistolium* sella plicatilis.

ZUAQHUEMAN, advenire, Rer. (*zukommen*. hod.)

ZUELIFIU, duodecim, Ker.

ZUEINZICOTIU, vigesimus, Ker.

ZUIFAL, dubium Ker. (hod. *z66eiffel*.)

ZUIFALTU, duplex, Ker. *z66iefaltig* Germ. *z66e6uldig*, *z66e6oudich* Belg.

ZUINELE, Willer. gemellus; *z66illing* Germ. *z66eeling* hodie Belg *tuin* Britan. (à *z66e*, duo, *bini*.)

ZUIRO, gyro, vibro, Gloss. Gassar. *z66iren*, idem fere Belgis.

ZUMFTI, conventus, Ker. si non sit *Kumfti* (hodie *zunft* Germanis, tribus vel societas artificum, des métiers.)

ZUNKALER, linguosus, Ker. quasi *tongelaer*, jam Belgis.

ZUO, duo, *zueio*, duorum, Ker (hodie *z66ey*, duo.)

ZURGIFT, deditio, Ker. (*ergeben* hod. dedere.)

ZURVVARIDA, scandala Ker. (inquir.)

ZUTHI, victus, Gloss. Gassar. à *ziho*, *zuho*, educo: inde *tuchtgoet*, *lyftucht*, Belgis: inde *zutelaers* in castris.

INDEX

Vocum plurimarum in variis linguis, quæ
originem suam habere ex Teutonismo
Glossario hoc probantur.

A.

A, artic. Brit. in *Eino*.

Aber, Alem. *aber* Saxon. in *A6or*.

After, Brit. in *After*.

Aguetter, Gall. in *Abto*.

Aig66e, Brit. in *Agan*.

Albergo, Ital. in *Heriberga*.

Allesins, Belg. in *Sinde*.
Allodial, Gall. in *Alloden*.
Anda, Sued. in *Ando*.
Anette, Gall. in *Aneta*.
Anken, Alem. in *Angana*.
Arne, Saxon. in *Ayrne*.
Arrant, Britan. in *Arunt*.
Artz, *artzen*, Sax. in *Artze*.
Aske, Britan. in *Eisko*.

B.

Baldadich }
Balda } Belg. in *Balo*.
Balhoorich }
Bardi, *bardocucullus* in *Bardo*.
Baren, Belg. in *Barthe*.
Barn, Brit. & Fris. in *Parn*.
Bauk, Suv. in *Bauga*.
Bayette, Gall. in *Wambon*.
Beare, Brit. } in *Bere*.
Beure, Belg. }
Beguer, *begué*, Gall. in *Bago*.
Beiren, Belg. in *Barthe*.
Belgen, Belg. in *Belgo*.
Berf, Clivens. in *Bitherre*.
Bersicheit, *Berfheit*, Clivens. in *Biterricheid*.
Besßeßen, Belg. in *Suaso*.
Bichte, Belg. in *Bigihite*.
Bize, Gall. in *Biza*.
Bizzen, Belg. in *Bizzo*.
Bladder, Sax. in *Blatra*.
Blesse, Britan. in *Bletso*.
Blosse, Brit. in *Bluo*.
Boo, *bood*, Dan. Sved. in *Bue*.
Boud, Belg. } in *Baldo*.
Boßeld, Brit. }
Bresse, Ital. in *Priaso*.
Bright, Brit. in *Brecht*.

Briller, Gall. in *Filoberth*.

Broos, Belg. in *Brothe*.

Bule, Belg. }
Byle, Brit. } in *Buhila*.

Burden, Belg. }

Burdon, Brit. } in *Burth*.

Burdo, Lat. }

Burger, }

Burghmeester, Belg. } in *Burgh*.

Burry, Brit. in *Burgisli*.

Byspel, Belg. in *Bispella*.

C.

Cargo, Hispan. in *Karge*.

Carico, Ital. in *Karge*.

Catibo, Ital. }
Catibich, Belg. } in *Chetif*.

Ceps, Gall. in *Kippo*.

Charge, Gall. Brit. in *Karge*.

Chetif, Gall. in *Chetif*.

Cippier, Belg. in *Kippo*.

Cocq, Gall. }

Cok, Brit. } in *Kocke*.

Cokkert, Belg. }

Colpo, Ital. }
Coulp, coup, Gall. } in *Kolp*.

Coupe, Gall. in *Quatte*.

Couffe, Belg. in *Caliziun*.

Cout, Belg. in *Quyt*.

Cutt, Brit. in *Quatte*.

D.

Demoedich, Belg. in *Diomuate*.

Despends, Gall. in *Spento*.

Dessius, Belg. in *Sinde*.

Dezil, Brit. }

Dieffulen, Sued. } in *Thiufel*.

Dieu, Gall. }

Dießß, Wallo-Brit. } in *Diet*.

- Dim*, Brit. } in *Thimsternis*.
Dimstich, Belg. }
Dis, Belg. } in *Disge*.
Disch, Alem. }
Doe, Brit. & Sued. in *Duont*.
Dom, Brit. } in *Ertumbo*.
Dumbe, Sued. }
Dom, Belg. in *Duomis*.
Donse, Belg. in *Afterthunfun*.
Dra, Belg. in *Thrado*.
Driestal, Belg. in *Stal*.
Druhtin, veter. Britann-Sax, in *Drohton*.
Drußsen, Saxon. in *Drußon*.
Dry, Brit. in *Drabta*.
Duagen, Fland. in *Thuagan*.
Duißel, Belg. in *Thiufel*.
Durt, Britan. in *Thorot*.
Dösal, Sued. } in *Dualan*.
Dösel, Brit. }

E.

- Eche*, Britan. } in *Egelich*.
Elck, Belg. }
Echten, Belg. in *Abto*.
Echter, Holl. in *Aghter*.
Eigen, Clivenf. in *Eigon*.
Eische, Clivenf. in *Gieisko*.
Ellenboge, Belg. in *Helina*.
Ellende, Belg. in *Elelendi*.
En, Sued. in *Eino*.
Engin, Gall. in *Engeno*.
Entamer, Gall. in *Bizamon*.
Esbahir, Gall. in *Abaho*.
Escrimer, Gall. in *Skirman*.
Eber, Brit. in *Eßso*.

F.

- Fedh*, Alem. in *Faida*.

Fel, Belg. }
Fello, Ital. } in *Fello*.
Fellon, Gall. }
Fellonis, Brit. }
Fess, Brit. in *Foiu*.
Fianco, Ital. }
Flancq, Gall. } in *Lanchon*.
Flankeringe, Belg. }
Flock, Brit. in *Corter*.
Frame, Brit.
Frist, Sicamb. & Sax. in *Frist*.
Fylt, Belg. in *Fillunga*.

G.

Gabelle, Gall. in *Gabele*.
Gachel, Clivens. & Sicamb. in *Aggagula*.
Gaer, Belg. in *Garo*.
Garagnon, Hispan. in *Waranie*.
Garand, } Gall. in *Warendo*.
Garander, }
Garder, Gall. } in *Wardan*.
Guardar, Ital. }
Garssen, Belg. in *Garessen*.
Gaste, Gall. } in *Quist*.
Guaſto, Ital. }
Gau, gay, Belg. } in *Gahun*.
Gay, Gall. }
Gemael, Alem. in *Gembale*.
Gerbee, Gall. in *Garſſe*.
Gesſinde, Sax. in *Gesuiundon*.
Goelik, Belg. in *Guallich*.
Goere, Sved. in *Gigeroda*.
Gonfanoliere, Ital. in *Gundfano*.
Goodman, Brit. in *Gomman*.
Gorrich, Clivens. in *Gorihlich*.
Goser, } Gall. in *Goshen*.
Gosier, }
Gospel, Brit. in *Bispilla*.

Guerra, Ital. }
Guerre, Gall. } in *Gibberre*.

H.

Haile, Brit. }
Heel, Sued. } in *Heile*.

Halte, Brit. Dan. Sued. in *Halze*.

Harke, Brit. in *Horeche*.

Harme, Brit. in *Harman*.

Heite, Fris. in *Heit*.

Hengen, Belg. in *Zuahankan*.

Herder, Belg. }
Hirt, Alem. }
Hiort, Sued. } in *Corter*.

Hoor, Sued. in *Huoro*.

Horda, Scytis in *Corter & Ordon*.

Hot, }
Hotto, } Belg. in *Hotte*.

Hotten, }
Houd, Belg. in *Hout*.

I.

Jardin, Gall. }
Jardino, Ital. } in *Carto*.

Jeman, Brit. in *Gomman*.

Indarno, Ital. in *Andran*.

Ingenieur, Belg. in *Ingeno*.

Four, Gall. }
Fourdhuy, Gall. }
Forno, Ital. } in *Fourdhay*.

K.

Kachel, Clivenf. in *Aggagula*.

Kalein, Græc. }
Kallen, Belg. } in *Kal*.

Karßbecamer, in *Karßbe*.

Kateilen, Belg. }
Kattel, Brit. } in *Katalle*.

Keare, Brit. in *Kernii*.

Keeskint, Alem. in *Keßetskint*.

Kempen, Belg. in *Kempfan*.

Kid, Brit. in *Kizze*.

Kind, Brit. in *Kunni*.

Kleane, Brit. }

Keinsen, Belg. } in *Kleino*.

Klensen, Belg. }

Knoßß, Brit. in *Knao*.

Kosen, Belg. in *Kosen*.

Koum, Sax. in *Kumo*.

L

Lad, Brit. in *Lite*.

Laey, Belg. in *Lauga*.

Lagen, Sued. } in *Eßßa*.

Laßß, Brit. }

Lamen, Belg. in *Lama*.

Leaße, Brit. in *Aleison* & *Gerlouan*.

Leeußßelp, Belg. in *Welfa*.

Life, Brit. in *Liße*, *Lib*.

Like, Brit. in *Liche*.

Locher, Alem in *Lukka*.

Locke, Brit. }

Louck, Saxon. } in *Anlucan*.

Luicke, Fland. }

Luick, Belg. }

Locken, Belg. & Sax. in *Lochis*.

Loenje, Belg. }

Loines, Brit. } in *Lanchon*.

Loings, Gall. }

Loof, Brit. } in *Leib*.

Libum, Lat. }

Loke, Brit. in *Luago*.

Lordßßard, Brit. in *Wardan*.

Loue, Gall. in *Liußßo*.

Loy, Gall. in *Eßßa*.

Luiden, Belg. in *Ludo*.

Lydt, Seland. in *Farlido*.

Lys, Belg. in *Lisno*.

Maat,

M.

- Maat*, Sued. } in *Muas*.
Meat, Brit. }
Macker, Belg. in *Kemahho*.
Male, Belg. in *Male*.
Manslaughter, Brit. in *Manslago*.
Mareschal, Gall. in *Scalc*.
Marr, Brit. in *Gimerre*.
Marry, Gall. in *Merron*.
Matche, Brit. in *Maare*.
Mayour, Brit. } in *Mayr*.
Mayre, Brit. }
Meet, Brit. in *Gimuati*.
Michelik, Belg. } in *Michil*.
Mikkil, Scot. }
Miede, Cliv. in *Mieto*.
Milta, Ital. in *Miltzi*.
Moete, Belg. in *Mute*.
Moffe, Belg. }
Moufle, Belg. } in *Moffela*.
Moufle, Gall. }
Morne, Brit. in *Morno*.

N.

- Nag*, Belg. & Brit. in *Nago*.
Neerflaghtigh, Belg. in *Daleflaghta*.
Nether, Brit. in *Neßether*.
Niedsam, Belg. in *Niede*.
Noman, Brit. in *Neoman*.

O.

- Od*, Brit. }
Olik, oylik, Belg. } in *Otmuat & Anolkin*.
Ootmoet, Belg. }
Osten, Brit. in *Ofto*.
Ontre, Sued. in *Untra*.
Ooft, Belg. in *Obez*.
Oordeel, }
Oorloghe, } Belg. in *Ur & Orloge*.
Oorsake, Belg. in *Ur & Ortfruame*.

Other,

Other, Brit. in *Odo*.
Oberleden, Belg. in *Farlido*.
Obertreffen, Belg. in *Draphen*.
Obbe, Brit. in *Eigon*.

P.

Pen, Gal. in *Foiu*.
Pimienta, Hisp. in *Pimenton*.
Pin, Brit. }
Pinnen, Clivens. } in *Pinnan*.
Prangen, Belg. in *Pranhæn*.
Preid, Brit. }
Proßed, Brit. } in *Preitii*.
Pruits, Belg. }
Proßande, Gall. & Belg. in *Pruanta*.

Q

Quad, Sued. }
Quetteren, Belg. } in *Qhuedo & Quyt*.
Quoth, Brit. }
Quam, cam, Belg. in *Quemo*.
Queen, Brit. }
Quene, Belg. } in *Quenum*.
Quinnam, Sued. }
Queken, Belg. }
Quik } Brit. } in *Quik*.
Quikly }
Quiksilver, Belg. }
Quiste, Belg. in *Quist*.

R.

Rade, Gall. in *Rades*.
Recober, Brit. }
Recoubrer, Gall. } in *Erkobern*.
Reed, Brit. in *Redin*.
Rent, Brit. in *Zerennen*.
Roeckeloos, Belg. in *Ruoohen*.
Runne, rin, Belg. in *Rinde*.
Ruses, Gall. in *Arusin*.

S.

Sags, Fris. in *Scarsahs*.

Sale,

- Sale*, Gall. in *Salu*.
Sayon, Hispan. in *Sajon*.
Scemar, Ital. in *Scemman*.
Scermar, Ital. in *Skirman*.
Scerno, Ital. }
Scorn, Brit. } in *Scerni*.
Schier, Belg. in *Scioro*.
Scrinke, Brit. in *Hinterscrenchi*.
Sedich, Belg. in *Sito*.
Seem, Brit. in *Samo*.
Seigle, Gall. in *Sigale*.
Sell, Brit. in *Sellan*.
Sibbe, }
Sibschap, } Saxon. in *Sibba*.
Smør, Sued. in *Koesmeer*.
Souffler, Gall. in *Fillunga*.
Soubaitte, Gall. in *Heitinga*.
Spellen, Belg. in *Bispilla*.
Spend, Brit. }
Spendo, Ital. } in *Spento*.
Spingo, }
Spinto, } Ital. in *Speno*.
Sport, Belg. in *Stiagil*.
Spunne, Fland. in *Spunne*.
Strong, Brit. in *Strang*.
Sure, }
Surely, } Brit. in *Sar*.
S66idich, Holl. }
S66yt, Saxon. } in *Suitho*.

T.

- Tagha*, Sued. }
Take, Brit. } in *Dago*.
Taile, Brit. in *Tfagle*.
Taille, Gall. in *Tale*.
Tale, Belg. in *Zelle*.
Teares, Brit. in *Zahare*.
Tele, Belg. in *Katiling*.

Tell,

Tell, Brit. in *Zelle*.

Though, Brit. in *Tach*.

Til, Saxon. }

Tille, Saxon. } in *Gezelt*.

Tilt, Brit. }

Timber, Brit. in *Kezim bri*.

Tirer, Gall. in *Tiuberan*.

Traught, } Brit. in *Trohtin*.

Trought, }

Treffen, Belg. in *Draphen*.

Traine, Gall. in *Trano*.

Tromba, Ital. } in *Triumbo*.

Trompette, Gall. }

Troubles, Gall. in *Trube*.

Tuchtgoet, Belg. in *Zuthi*.

V.

Vardige, Sax. } in *Fergo*.

Verdige, Belg. }

Vassal, Gall. in *Wasse*.

Veel, Belg. in *Fio*.

Veete, Belg. in *Faida*.

Velle, Belg. in *Fello*.

Velze, Sax. in *Felis*.

Verdoeme, Belg. in *Duomo*.

Verguse, Belg. in *Verkuzen*.

Verleden, Belg. in *Farlido*.

Verrekene, Belg. in *Racho*.

Viltz, Belg. in *Fillunga*.

Viser, Belg. in *Wiari*.

Vollost, Clivenf. in *Fullust*.

Vroet, Belg. in *Fruato*.

Vrome, Belg. in *Fruma*.

W.

Wadger, Brit. in *Wadien*.

Walen, Belg. in *Wallo*.

Wamb, Scot. }

Womb, Angl. } in *Wambon*.

Wambaeis, Belg. }

Wa-

- Wapy*, Clivenf. in *Wafan*.
Warand, Britan. in *Warendo*.
Waren, Belg. in *Waran*.
Warre, Brit. in *Gibberre*.
Wascote, Brit. in *Wade*.
Waste, Brit. in *Quist*.
Wealt, Brit. in *Waltho*.
Wedding, Brit. in *Withem*.
Weelde, } Belg. in *Welii*.
Weeldrich, }
Weep, Brit. in *Wopan*.
Weits, *Wenits*, Holl. in *Weitige*.
Welpsch, *Wulpsch*, Belg. in *Welfa*.
Werf, Belg. in *Warba*.
Werschap, Sax. in *Warscapan*.
Werbel, Belg. in *Wurbo*.
Wether, Brit. in *Wether*.
Whit, Brit. in *Whit*.
Wige, Fland. in *Wighnis*.
Winckel, Belg. in *Winkilful*.
Winstrahanda, Sued. & Dan. in *Winstrahand*.
Wit, Brit. in *Geßit*.
Wont, Brit. in *Kibbone*.
Worft, Brit. in *Wirfistum*.
Wouter, Belg. in *Walde*.
Write, Brit. in *Wrete*.

II.

EXCERPTA EX WIGULEI HUNDII GLOSSARIO MANUSCRIPTO.

A.

ADVOCATUS. Käyser Fridericus I. ließ die beschwehrung, so die Vögte den Kirchen thaten, verbiethen, bey verlust des Vogtey-rechtes; Kayserlicher brieff zu *Westesbruni* 1155. Inter testes *Gotfridus*, Comes de Rumesperch, ietzo *Rensperg*. Prohibuit etiam Papa Adrianus IV. suo decreto *Subadvocatos* in toto Regno Teutonico, secutus, ut ait, institutum Eugenii Papæ, ac leges Conradi & Friderici Impp.

ANNUS. Aventinus lib. 6. fol. 616. tradit, Papas ante Paschalem II. annos imperii Imperatorum, non suos designasse in diplomatis; sed ab illo suos. Aventinus lib. 4. Hist. Latin. p. 461. Carolum Crassum jussisse in Instrumentis numerari annos Christi ait. Doch sind andere exempel bey Carolo M. Ludovico Pio, ut ipse Aventinus fatetur ibid. fol. 355. davon alhier diplomata beym Stiff Passau in *meiner* Metropoli. [Hic locus, cum aliis similibus, indicat, Hundium Glossarii, unde hæc excerpta sunt, autorem esse.]

ARRHA, hafft-Geld.

B.

BALLMOND, falscher vormund.

BARBOLI, junguntur uncis ferreis.

BORNEN und rauben, id est, brennen und rauben.

BRÖDTLING, hausgesind, so an eines brodt.

BÜNDNISS: die Stände zu Bayern haben zu Zeiten bündnis mit bewilligung der Fürsten gemacht. Als aber *Caspar von Törring* samt andern mehr vom Adel unter Hertzog *Henrichen zu Landsbut* gefessen, sich mit Hertzog *Ludwig*, Grafen zu *Mortam*, wieder Hertzog *Henrich* verbunden, da hat es Kayser *Sigismund* erstlich abgeschaffet, das solches ohne Römischen Käyfers, oder eines Landes Fürsten Wissen nicht geschehen solle der *Aureæ Bullæ* zuwieder. Anno Regni Hungarici 30, Romani 10. Ex Registratura diplomatum, Frisingæ olim depositorum.

BURG-FRIED, wenn mehr gemeinschaft an einer Feste gehabt.

BURG-GRAFEN, in den Städten zu *An-
torff*, *Magdeburg*, *Neumagen*, *Nurnberg*, *Re-
genspurg*, *Würtzburg*; oder in den Schlössern *Podman*, *Duisburg*, *Friedberg*, *Gebichenstein*, *Landsperg*, *Rhinfelden*, *Zorbeck*.

C.

CAMISIA, chemise, chamis, hämmet, Goldast. Ein alt Teutsch Wort, *chamir*.

CANCELLARIUS. In dem alten Tradition-Buche zu Freisingen finde ich: Ernestus Cancellarius ad vicem Teotmaris Archiepiscopi scil. Ludovici Rom. Regis 906. *Canzler*, oberste Schreiber zu Zeiten Herzog Henrich des jüngern in Niederbeyern 1332. Marggraf Ludewig von Brandenburg, Ludovici IV. Imperatoris Sohn, nennet in einem Briefe 1355. seinen obersten Schreiber, im andern seinen Canzler 1356. Ich (D. Hund) finde zu Passau bey dem Stifft in einem Brief 1155. unter andern Gezeugen: Otto Archidiaconus & Cancellarius Patavinæ Ecclesiæ.

CAPELLANUS. Cappellani Amts wird bey Reginone Historico zu erst gedacht. Capella pro sacello. B. Rhenanus & Rationale Div. Off. lib. 2. c. 10. esse à cappa S. Martini, welche mit ins feld geführt und bewahret worden. [forte a Sacerdotali veste.]

CARAXARE, notare, stigmatizare. Legitur etiam apud Prudentium & Gregorium Turonensem. Anianus apud Paulum lib. 2. sent. tit. 31. Utrum cautiones ipsæ sine aliqua deletura sint; an fuerint caraxatura vel cancellatura? Adde in Testamento B. Remigii apud Brisson. 7. formul.

CONCORDATA. De concordatis & gravaminibus Æn. Sylv. Ep. 269. & in Germania ed. 1515.

CRUSINA gulis ornata, [*gula*, roth rauchwerck.] *Dietmarus Gezer*, Equestris ordinis vir, & Philippi Imp. Palatinus in quodam carmine:

Die die leut da *grussen* in der massen,
Als der uns Christ verricht, ihr hertz muäßen.
Krunuz nagen per carniculam abmordere.

CURTILE, vulgo ein Burgstall, curia hoff, manfus hube.

D.

DAZ vel *Dazen*, Zoll, *Dazio* Italis, à dando.

DÄGEN, id est, die von der Ritterschafft, von *dügen*. *Tagano* AEp. Magdeb. *Dagobertus*. *Dieth* war auch ein Ritterlicher nahme des Adels:

Damahls gar mancher stoltzer Dieth
Zu hoff dem König Engel rieth.
Prudhomme, fromm mann, gut mann.

DHEINE, DHEINERLEY WEISE, in alten Kauff-brieffen so viel als Keine, Keinerley Weise.

DORFF-GERICHT ist nicht so viel im lande von Beyern, als *Hoffmarck*, welches die Niedergerichtbarkeit begreiffet, laut der Beyerischen Landes erklährung; und ist allein um
über-

übermähen, übergewen, und dergleichen geringe fachen. Hat nicht höher als um 72. pf. zu straffen.

DRISTUND, ein alt Teutsch Wort, so viel als dreyfach.

DUPPEL oder DUPPEL WERTH: welche Güter in Städten und Flecken, die man auff Teutsch *Tappelwerth* nennet, liegen; sollen wieder abzulösen stehen, ein iegliches mit 15. *fl.* Anno 1259.

E.

EHEHAFFT-GERICHT, ist fast wie Dorff-Gericht; es werden aber den unterthanen die nöthigste Articul aus der Policey-Ordnung vorgelesen.

ERBLANDSTÄBELMEISTER. In Osterreich, Steyerm. Kerndten und Kreyen, werden die Erbtruchfessen Erblandstäbelmeister genannt.

EXFESTUCAMUS: Festucâ, arundine, calamo, cefcio solennis, vulgò, mit *mund und balm*.

F.

FEUDUM IN TERTIAM GENERATIONEM, auff 3. leib. Vid. Rosenthal. Feud. cap. 7. conclus. 23.

FILLEN, antiquum vocabulum. Freherus exponit pro cædere, flagellare. Hinc fillones fugitivi, id est, villani. [An felonia hinc? vi-

lainie. Der Filler, id est, der Abdecker; ut Schelm de cadavere, atque etiam de improbo, quale est convicium *du Aas*.]

FREDA, compositio Fisco debita, Capitul. Caroli M. *fretterey*, vexatio. [Ego malim Fredam esse à pace, scilicet redintegranda, ut *sona*, buße pro pœna.]

FREHNEN, antiquum verbum, significat arrestare. *Wenceslaus Bruck in Terminis Juristarum* hunc ponit versiculum:

Arrestar *frehnen*, dic in pœdare *beleben*.

FREYEN. Dreyerley *Freyen*: Semper-Freyen, wie Limpurg, Hewen, und etwan auch Rappoltstein, und *Reinstein* in Sachsen. Die andern waren Mittel-Freyen, so auch Dienstleute und edle Knechte. Die dritten die freyen Burger und freyen Landsassen, die nenneten sich die freyen Männer.

FRIDSCHATZ, wird um Schutz willen gereicht; wird nicht geschlagen auff liegend gut, sondern auff die nutzung, das gut liege im Frid-schaz oder nicht.

G.

GALGEN. Den Galgen oder das Hochgericht haben vor alters die Weber müssen lassen machen, und die leiter die Müller darzu und davon geführet. Dessen sind die Weber
in

in etlichen Gerichten durch die Landes-Fürsten erlassen.

GANERBEN, gemeine erben und Herren.

GENETHLIACUS. Pro libro Genethliaco bene habito iudicatum in causa Haller contra Brandenb. 1558. Gail. 2. obs. 149. n. 8. Add. Ruland. commissar. p. 2. lib. 5. c. 8. fol. 159.

GERMANICA LINGUA. Rudolfum Edicta Germanicè statui jussisse pro Latino in gratiam nobilium, notat Aventinus lib 7. fol. 708. Man findet doch etliche ältere Teutsche Briefe im Fürstlichen Brieff-Gewölbe und bey dem Adel, als Waldeck, Wald, und anderen. In dem ersten Theil der Bayerischen abgestorbenen Geschlechter.

GESTRENGE, olim dicti, nicht allein der Adel, sondern auch die, so Ammt und Hauptmannschafft, zumahl im Kriege, verwaltet.

GEWALTSAME, antiquum verbum pro eo, quod hodie Obrigkeit.

GOHGREFGERICHT fuit, wenn der Graff oder Landes-Herr selbst da. Gohgrefen etlicher Orten Erbrichter, Syndici villarum, Bauermeister, Voigte.

GRUND-RECHT. Wenn schaden dem Schiff auff einem Wasserstrom geschicht, ist alle Wahr, die auff dem Schiffe gewesen, dem Landes-Fürsten anheim gefallen. Dafür sind etliche Gewerb-Stücke befreyet worden auff

etliche Jahr und Wiederruff, wie *Hertzog Ludewig zu Landesbut*, der Stadt Nurnberg 1456. verwilliget: doch ist ihm gegen die Schiffer die Straffe vorbehalten. *Kayser Ludewig* hat die grundruer gar abgeschaffet, der Zeit noch Römischer König 316. dessen verglich sich auch *Hertzog Friderich von Oesterreich* mit *Hertzog Ernst* und *Hertzog Wilhelm* in *Beyern* 1425. laut der alten Registraturen.

GUGEL, Alemannis, cucullus, Kappe, (Italis capello) veteribus schlappen. [Kogel in Bibliis Lutheri. Ezechiel. XXIII. 15.]

GURTH, curtis, curia, hoff.

H.

HAFFT-GELD, Hafftpfennig, Arrha.

HALLENSES LIBRÆ, Pfund Heller. Est Svevica Hala.

HANDGEMÆHLE, id est, handschrift. An etlichen orten werden die gerichtstellen also genennet.

HERESCHILD, gradus dignitatum. Jure Saxonico 7. Heerschilde oder gradus. Land-Recht lib. 1. art. 30. Gloss. Ein Heerschild ist ein unterscheid der Ritterschafft. Jure Civili sunt 4. hic sunt 7.

HOFELEHN, als Marschalck, Truchsess, Schenck. Churfürstliche Amter sind Hofelehn. Es müssen *die von Massmünster* in vorstehender Vhede die schlüssel zu der Stadt
Eins-

Einsheimb, als zu der Cammer des Ertz-Hertzogthums Osterreich außershalb Landes auffbehalten, die pforten derselben auff- und zuschliessen. Vocatur & *Sess-lehn* auff einen gewissen dienst gewidmet.

HOFFMARCKT, alt Wort in Beyern vor etlichen hundert Jahren; begreiffet die Nieder-gerichte. Die Alten habens Capitis marchiam genennet, davon ein brieff von Henrico Sancto bey dem Bruschio in Centuria Monasteriorum Montis Monachorum; wiewohl der brieff nicht von Beyern redet. Im Lateinischen Gnaden-brieffe vom Keyser Ottone dem Ertz Stifft *Salzburg* über Grabenstädt und anders im Kiengew gegeben, geschicht auch meldung der Hoffmarck 958.

HOHE WENDEL. Vier hohe Wendel (crimina): 1. Nothnunfft (Nothzwang). 2. Dieb. 3. Brand. 4. Todtschlag, gehen auff den leib, Anno 1313. Drey hohe Wendel: Todtschlag, Diebstall und Nothzog 1509.

HOHEGRAFEN sind den Burggrafen unterworffen gewesen. Harnelmannus meinet, es seyn die Gografen; denn er findet in alten brieffen, daß den Gograffen alta jurisdictio gegeben. Hohegrafen bey beschliessung und oeffnung der häuser gegenwärtig. Ietziger Zeit führen diesen nahmen an etlichen orten die Brievv- und Bor meister.

HUBA, *hoba*, mensura agri. Sunt aliae serviles, aliae dominicales. Hinc hubestatt, hubezinfs. Hubarii hübener, hubeleute. Dimidii hubarii; halb-hübner.

HUEBERECHT. Wenn ein bauer von einem gute kommet, gevvöhnlich auff Invo-cavit, da nicht viel habern, gersten, stroh verhanden; so soll er hinter ihm verlassen zu *hubrecht*, vwie im Amt-oder Gült-buch verzeichnet. Dicitur & Weglofs. Der bauer oder seine erben müssen lieffern.

„ [HUNDIUS. Autor Glossarii MS. unde
 „ hęc excerpta desumta, saltem pro bona parte
 „ fuit Hundius. Nam in Voce *Cantzler* inve-
 „ nio: Ich (ubi alia manu ascriptum D.Hund)
 „ finde zu Passau in einem brieffe von 1155.
 „ unter andern gezeugen: *Otto* Archidiaco-
 „ nus & Cancellarius Pataviensis Ecclesiae. Et
 „ mox Voce *Comes* pag. sequenti: In dem La-
 „ teinischen fundations-brieffe Kayser Henrich
 „ des andern über das Closter *Kuepach* de an-
 „ no 1011. stehet: Quidam fidelium nostro-
 „ rum Comes officio, nomine *Adalbero*. Vide
 „ *Metropolin meam* (ubi ad marginem: D.
 „ Hundii) Salisburgensem in demselben Clo-
 „ ster. Citat suam Metropolin voce *Jahrzahl*.
 „ Voce *Zunfft* citatur metropolis Mogunti-
 „ nensis. Autor alicubi citat voce Registratur
 „ *sein Registratur-büchlein*. Et voce *Renovatur*
 citat

citatur seinen Renovatur - Tractat. Alicubi⁶⁶
citatur Freherus Voce *Fillen*. Citatur &⁶⁶
Wehnerus, & Spangenberg; & quædam ad.⁶⁶
dita, ut videtur, à Protestante in Franconia. ⁶⁶
Quædam ex manu Alexii Moroliti voce *lei-*⁶⁶
sten.] „

I.

INNIG, devotus, ein sonderlich titel der
Nonnen. Interfignia.

INVENTARIUM, theilungs - register,
auch genennet vworden *Fundbuch*.

IRSALE, donatio propter nuptias, quasi:
ihr soll solche gabe bleiben, und soll sie behal-
ten gegen das eingebrachte ehe-geld.

IRRWAGEN, erro, instabilis.

JUNGKHERR, söhne der Hertzogen;
hernach der Grafen und Freyherren. Anno
1330. wir Burgkhard, Grave zu Mansfeld, mit
vollwort unser Bett-Genossin (contoralis)
Frau *Oden*, und unser söhne, Jungkherr
Burgkhards, Jungkherr Otten, Jungkherr Si-
frids &c. Und 1511. vom Grafen zur Lippe
also geschrieben: Anno 1511. starb der Ed-
le, Wolgebohrne Jungkherr *Bernard*, Edler
Herr von der Lippe. *Reiner. Reineccius von An-*
kunfft des Adels: In der Schlacht mit den
Ditmarsen 1500. geblieben Junckher *Adolph*
und Junckherr *Otto*, Grafen zu Oldenburg.

JUNIORES, pro liberis.

JUPI.

JUPITER. Apud Herodotum Jupiter
Pappeus Scythis.

K.

KAMPFLICH GRÜSSEN, zu *Kampff*
ansprechen, ist anklagen. [wie krieg rech-
tens.]

KNABE, ein junger Edelmann ;

KNAPPE, famulus. Hodieque, das stehet
fein Knäbisch [Cnave Anglis] In Chronica
Misnica Georgii Fabricii M C C C L X X X I I .
obiit] strenuus famulus *Heinricus de Schlei-*
niz.

KREIDEN. Hoc vocabulum in Proemio
veteris ordinationis Rotwilensis Conradi Im-
peratoris, 1147. factæ, legitur ; pro Symbolo
ac tessera militari, Nostri Losung vocant :
Was ist die Kreiden? Was ist die losung?
[Est à grida, cris, feldgeschrey.]

KRUMSTAB, baculus camurus, incurvus,
camboca veteribus. *Maner*, *vetus Poëta* no-
bilis, in quodam carmine ait ad Episcopos &
Abbates : Euer Krummer stab der ist gewach-
sen zum langen Spehr.

L.

LACHUS, incisio arborum, signatura,
loch oder marck.

LAND-TAG, Zu Zeiten Hertzog Hen-
richs zu Bayern und Sachsen sind die placita
generalia oder land-tage gehalten worden zu
Pruck-

Pruckberg oder Pruckbach, schloß unterhalb Mosburg, zu Pfäternmarck an der Donau unterhalb Vohburg zu Mannesloh, das weiß ich nicht; zu Munstnæ, Munstermarckt an der Rott. *Otto*, Palatinus Rheni, Dux Bavarix, Anno 1241. hielt placitum zu Liegerdorff vielleicht Lierndorff, nicht fern vom Closter *Päring* Abenspurger gerichts; item zu Landshut, und zu Präutlach 1282. Aber die meisten und fürnehmsten placita sind gehalten worden zu *Regensburg*, als der alten Könige und Fürsten zu Beyern Haupt-Stadt; dahin die Bischöffe von Saltzburg, Freisingen, Regensburg, Passau, item Eistett und Augsburg beschrieben wurden, wie sie dann alda alle ihre sondere höffe und behausung hatten; sind aber hernach immediat worden. Vid. Aventin. in fine lib. 6. und bey den Grafen von Andech.

LEHNISCHE HAND. Der älteste, wenn er des Stammlehens administrator, trägt die Lehnische Hand.

LIMITANEI. Romanis Duces limitanei im Rieff, zu Maynz, Sondgau, Niederland. Hinc Marchiones.

LOBIUM, solarium, pergula, laube.

M.

MAGONELLA, machina bellica, quæ & petraria.

MAN-

MANNIRE, citare in jus.

MANSUS, fundus; *manentes*, qui ibi habitant.

MARRASSEN, est levibus de rebus altercari.

MAYDENHENGST, die leistung mit einem Knecht und einem medgen gestellt.

MEILWEGES 60 gewende, eine gewende 60. ruthen, eine ruthe achtehalbe ellen, und soll ein jedes radt in umgang haben eine ruthe.

MEZGER-POST, die geringe oder nebenpost; da gemeiniglich die Mezger oder Juden, wo die sind, pferde halten und verleyhen müssen.

MINITORES, fossiores, qui cuniculos agunt.

MINNE, IN DER MINNE, (güte) oder mit recht.

MORGENGAB, Beym Keyserlichen Hoffgericht zu *Rothweil* ist gebräuchlich, das die Frau, welche was verschaffen, vermachen, oder verzehren will, oder was sie thut, das ihre Morgengab berühret; thue *mit hand und mit mund, mit zopff und mit brust, und ihres Curatoris oder Vogts hand*, gegen dem sie das thuen will. Und wenn darauff der Hoffrichter den stab darbeutet, so soll er den der Frauen an der lincken brust vorn setzen, und soll die

die frau mit ihrer linckegen hand greiffen zu ihrem hahrlock oder zopff des haupts an der rechten seiten, und den zopff oder das hahr einwenig herfürziehen, und mit der rechten hand den stab und die lincke brust vorn begreiffen. In masculo dicebatur *mit Mund und Helm*.

MULIFE, id est, Maul-vieh, ist verlohren vieh, welches dem *fisco* heimfallet; an etlichen orten wird es von den Hoff-officianten ausgebeten.

MUNITÆT, separentur Graffschafft & Munität, id est Comitatus & terminus Coenobii.

MUTH, metzen, a Latino modius.

MUTHZEDDEL, ist ein indult, so dem lehnmann wird gegeben, wenn er ursachen anführet, warum er die lehn nicht muthen kan.

MUTSCHARUNG, oder MUTSCHIRUNG ist keine erb-brüderliche theilung, sondern ein interims-vergleich.

N.

NAGELFEST, Wand, Wiedt, und nagelvest, was gewiedtet. Die Thuringer sagen, was geweth oder geschmedt ist, id est, gewiedet oder geschmiedet: vorbehalt, gebräuchlich bey verkauff der häuser. Cedit ædibus alias, was erd-und nagelfest, was gemaurt und

und genagelt, was band und nagel hat. Noribergæ ajunt, was nagel und niedt begreiffet [niedt intelligibilius, quam vviedt] auch brunnketten, seil, aymmer, item, die lägen in dem Keller, sammt eingemauerten oder eingezimmerten behaltern, nisi aliter conventum. Vid. Reform. Norica part. 2. tit. 16. lege 6. f. 93. B.

NAHMENMAYER, administrator nomine societatis.

O.

OBLEY. In feudum concedi solet emolumentum, *obley* dictum, quod nobili pendunt rustici pro tauro, vulgo *Reit-ochsen*, item das ochsen-und eber-geld. In Gallia jus tauri bannarii est signum altæ jurisdictionis. Jure Canonico alias oblata, *obley*, dicuntur. Hinc *obleyer*, *obley-schreiber*.

OFFNUNG, OFFENHAUS, muß uns offenstehen; darff kein feind von uns darein genommen werden.

ORTKIND, id est, ungerathen Kind [an? wie ort-scheef]

ORDRECHT, das erb-bestand oder erb-recht [allodium]

P.

PALATINUS hatte auch die gulten oder gefälle des Kayfers einzunehmen. Plures olim Bavariæ Palatini fuerunt, als sub Henrico IV.

IV. *Cuno* Palatinus de Rod. & filius ejus *Cuno*. Post Wittelsbachium, qui Imp. Philippum occiderat, fuere Palatini Rapoto I. & Rapoto II. Ortembergii: Pfaltzgraff Johannes Mainard schrieb sich Pfaltzgraff zu Kärndten, Graff zu Gorz und Tirol 1403.

PANIS-BRIEFF, LAYENPFRÜNDE, das sind die vorschriſten um layenpfründe, und præſentation-ſchriſt eines Kayſers auff ein Gottes-hauſs, umb eine pfründe zu Kuchen und Keller, einem alten diener, vid. Wehner.

PARAFREDUS, a paraveredo. Hinc *pferd*.

PATRICII, Aus Geſchlechtern oder Patriciis groſſe Herren, als die *Fuggern*, Grafen und Herren zu Kirchberg und Weiſſenhorn; die Freyherren von *Paumgarten* zu Hohenschohngau; die Herren *Ilſung* von Trazburg, die Herren *Vebelin* von Ilerdiſſin, und andere.

PRÆSTARIA, lehn, a præſtando, leihen, preſter.

R.

RAITTUNG, id eſt Rechnung.

RASTA, miliare Germanicum. In libro Teutonico *Heldenbuch*: Wohl eine raſte breit. Thurocius in Chron. Ungariæ cap. II. *Tulna* civitas noſtro ævo Ducatui Auſtriæ ſubjecta eſt, & tres raſtas diſtat à Vienna. Hieron. in Joëlem: Una quæque gens certa via-

rum spatia suis appellat nominibus; nam & Latini mille passus vocant, & Galli *leucas*, Persæ *parasangas*, & *Rastas* universa Germania.

REGALIA, id est Imperii insignia, quæ describit Viterbiensis sceptrum, corona, &c.

REGISTRATUR, teste Budæo, à regeſtis: von deren Nutzen habe mit mehrern in meinem *Registratur-büchlein* gehandelt. Von registratura muſs man ſagen, was ſich die Hiſtorie fälfchlich zuſchreibet, ſo weit ſie auf der Registratur nicht gegründet, eſſe lucem veritatis, teſtem temporum, magiſtram vitæ.

RENOVATUR, wenn man die alte brieffliche Urkunden aufs neue beſchreibet, ſeine jura und regalien durchſehen und beſchreiben, und ins Archivum legen läſſet in perpetuam rei memoriam. Ich habe es Renovatur nennen wollen; ſoll auch im Hertzogthum Würtemberg ſo heißen. Hat jedes ſeine cautelas. Videatur mein *Renovatur-tractat*.

RITTER, deren ſind viererley: des heiligen Grabes, die *Würdigſten*. 2. S. Catharinæ Berg und finſternſterns, die *Theureſten*, 3. die auff der Tiber-brücken bey Krönung des Römischen Königes, die *Beſten*. 4. in ſturm und ſchlachten, die *Geftrengſten*. Die fünfften bey einer lehn oder Wahl eines Römischen Königes, die nennet man *Ritter ohne mühe*. In etlichen alten brieffen findet man *Halb-Rit-*

Ritter: sind die, so die Ritterschafft zu Jerusalem gehohlet, oder vom Römischen Kayser zu Rittern geschlagen. Aber die in Schlachten oder Sturm, oder auff der Tiber-brücken hat man für gantze Ritter gehalten. Die Halb-Ritter haben das feld allein auff der lincken seiten führen dürffen. Dis wissen ietzo wenig: Kompt von weyland *Marquard vom Siayn*, Thum-Probst zu Augsburg seel. her.

RUBERUM, incisio [im baum] signatura limitalis.

RÜGEN, pro denunciatione & pro multa; im lande zu Beyern *rügung*. Rüge-geschrey pertinet ad rationem ruralis marchiae, *feldmarck*. Rügung alle Jahr im Lande gehalten, auff die leute inquiret; daraus grofse feindschafft. Hertzog Albertus von Beyern hat es auffgehebt Anno 1365. laut des 11. Briefes der landes-freyheit.

RUTELLI, genus teli, rutabulum.

RUTSCHER-ZINS, pensiones promobiles, quarum ea lex, ut, si Emphyteuta certa die non solvat, duplicentur; & sic deinceps solvantur duplicatae vel triplicatae.

S.

SAALMAN, seyn vor 300. und mehr Jahren in Bayern gewesen vwie die Schirmer oder Vögte, advocati, defensores, conservatores. Es sind auch die Fürsten über der von A-

del sondere güter etvva Saalman gevvesen. Die tradition oder vvürckliche einantvvortung liegender güter, es sey durch Testament, Kauff oder ander titel, seyn gevvöhnlich durch eines dritten hand geschehen und angenommen vvorden. Den hat man Saalman oder delegatorem genennet. Also haben sonderlich die Geistlichen vor jahren ihre sonderliche eigene Saalman gehabt, als ihre Vögte, vwie man es ietzo nennet. [adde infra *Seelwärtel.*]

SACHSHEIM in Bavaria est Saxonicae gentis colonia, quæ illuc olim migravit, pomeriis suis circumscripta.

SAGMA VINI, Saum Wein. *Sumaria*, faumaria jumenta, clitellaria, faum-ross, faumier, in Lege Caroli Crassi, faumarius, benemeratus.

SARABATÆ, sibi viventes.

SATTELUNG, in Jure Bohemico ungebührlicher Wucher, Bohemis Satlany.

SCHAHRWERCK und andere gerechtigkeiten, so die Hertzoge von Bayern auff den gütern hatten, sind genennet vvorden *justitia operum*, quæ in urbibus Ducis fieri debeant; & cæteræ justitiæ, quæ de prædiis *Comitum* debentur Duci. Ad marginem scriptum: Hund. f. 47.

SCHAUREN, beschauren, schuren, id est, Schutz

Schutz und Schirm [Sic *Wagenschur*, id est, ein Ort, da der Wage im trockenen stehet.]

SCHILD, Anno 1350. ein geld oder münzt. Hinc forte scudi, Welsch, id est scu-
tati.

SCHILDSRAND, in der Grumberger Lands-ordnung bedeutet übermäßige Rechnung; quasi über schildsrand rechnen.

SCHLÆGE, clausuræ in confinibus ad præcludendas vias. Clausuras probare solent.

SCHREIBER, nechsten beym Könige, 2. Samuel. 8. & 20. 1. Chron. 19. Jerem. 36. Pro Porfenna occisus ejus scriba, pro Rege habitus. Ergo jam tum magna autoritas scribarum fuit.

SCHWAID, Closter- und freyhöffe in Franconia. Domini villarum & territoriorum aliquando curias habent dominicales vel prædia libera, vulgò Schvvaid, Closter- und freyhöffe, sub quibus alia prædia, curiam dominicalem respicientia.

SEEL-WÄRTEL. Hoc antiquum vocabulum pro Testamentariis & Testamenti executoribus invenitur. [Hinc explicationem capit vox *Salman* pro exsecutore testamenti, id est, Säleman, animæ curator, in primis obmissas & pias causas.]

SOLARIUM, föller.

SPEISER, id est, Küchenmeister. *Wolfhart Zeuger* war Keyser Ludvvigs Speiser, und hernach seines Sohnes Marggrafen Ludvvigs von Brandenburg Anno 1348.

SPENTE, eleemosyna. [vulgo *Spende*, ab expensa.]

STAMLEHN. Der älteste, vvenn er des Stammelehens administrator, trägt die lehnische hand.

STOLIUM, classis armata, Stolo, Ital.

STUPÆ, Stuben.

SUPANI, procures Bohemiae. Unde Panny horum.

T.

THURNIERBUCH. Vorrede des Thurnierbuchs aus *Æn. Sylvio*, oder seiner Episteln einer genommen.

TREUE HANDEN GÜTER, id est, deposita.

TRIFFT, die macht zu treiben, es habe sie einer jure dominii oder servitutis. Vid. *Modestin. Pistoris*.

TRUCA, cista, locus, truhe.

TRÜNNIG, ein flüchtiger, so in der Reformation des Westphälischen gerichtts ein *Stöckling*. Ist er aber (citandus) ein Stöckling, daß man seine Wohnung nicht vveiß, noch seine ein- und ausfarth, da soll man an 4. orten des landes, osten, süden, westen, norden,

den, an die scheid-vvege oder Wegescheide verkünden, und denn fürter thun, als sich gebühret. Reform. Anno 1339. in die Conuers. Pauli à Carolo IV. auffgerichtet. [Hinc forte Steckbriefe.]

TUNICÆ, Alemannis veteribus *tünch*, hodie *tuch*, sarge, charisay [Kersay Anglis] à serico, sarebay antiquis Alemannis, apud Goldast.

V.

VADIARE, sponcione certare, wetten. [etiam de pignore.]

VASALLUS. Es ist eine Abbreviatur vorhanden eines Lateinischen brieffes, dat. à *Ludovico Marchione Brandenburgensi*, Henrico Ricceno [lego, *Rutheno*] de Plavve, quod Dux eum recepit in suum *familiarem*, volens ipsum, sicut alios suos *familiares* pertractari; & etiam ipsum pro suo jure fovere pro necessitate sua, sicut alios suos servitores. Datum Monaci Anno 1354.

UBERGABE, geschehen auff öffentlicher Strassen, oder sonst an gevvisen öffentlichen orten. Vide *Verzicht*.

VERZICHT und UBERGABE DER WEIBER, indem sie in gegenvvart der Zeugen den handschuch, vvelcher ihnen nach gebrauch unser landes-arth (Riefs) dargeboten, mit ihren händen angerühret, auff freyer Kayserlicher

Landstrassen 1293. mit Worten und Wercken, und *gelehrten Worten* [*verbis solennibus seu formulis*] auff des Reichs Strasse, als eine Frau ihre heimsteuer, morgengabe, bevveifung, Wiederlegung, eigenschaft, gemacht, mit recht und nach des landes recht, so es allerbeste Krafft und macht hat und haben mag, verziehen solle 1265. Bissvveilen stehet, das solche *Verzicht* geschehe auff des Reichs Strasse und an der Stete, dar man sich solcher sachen billig vorziehen und auffgeben soll.

VICARIORUM OBSERVANZ: Liechtmess, Fastnacht-saamen, Walpurgis, Walpurger-Zins oder gülte, Johannis-abnutzung, der Wiesen-Zins, Ægidii Gromat-und Korn-gült, Michaëlis, Michels-gült und herbst-hüner; S. Galli, Haber-gült.

VINNA, everriculum in flumine positum piscibus capiendis.

VITZTHUMB, Latine Vicedomini. Diese vwaren bey den alten Fürsten, die man heute zutage Rentmeister nennet. In Ober-und Nieder Bayern nennet man die Rentmeisterischen Straff-händel annoch Vitzthumb-händel, Vitzthumbische verbrechen. Ietzo sind die Vitzdume bey den Fürstlichen Regimentern.

UNGEBODEN DING, curia con indicta.

URTHAT. Zu *urthat* und *seinem eignen*, nach seinem tod gestiftete, in diplom. 1409. Item zu *urthat* und ewigen Kauff geben. *Urbar* idem quod nutz, utilitas. *Urbarsleute* sind emphyteutæ, die man hübner, oder dingshoffleute nennet. *Urban*, so ungebauet liegt. *Urklage*, id est, unklage. *Urklage gemacht*, id est Klagloß gemacht. *Ursal* idem, quod ertattung. Saal- oder *urbarbücher*, id est, æstimii libri, censuales, lehnbücher.

USS-SCHNITTLING, Cæsar, ingentus, der aus Mutter-leibe geschnitten.

W.

WARANDIA, gevvehrschaft, 1299.

WEHRBURG, ist nach altem landesbrauch in Francken nichts anders, als jahr und tag.

WEICHBILD, idem quod fluer, Gemerck, Zwing oder bar.

WEISSETH, Weissung, sind die kleinen Zinse, als hünner, Wecke, Käse, eyer.

WIGANDEN. Diesen nahmen tapfferer und streitbarer helden findet man oft in Helden-büchern; auch alten liedern und Meister-gefangen: und kommt her von *Wig*, und *band*. Denn *Wick* ist ein sicherer ort, als ein hafen, schloß, asylum. Brunsvich, Dansvick. Also *Wigand* ein Hort. [Error, Wigand, fi-

gand ist feind, und auch ein Kriegsman. *Wig*
de Marte accipitur à veteribus, qui explicant,
quid sit Ludovicus, nempe præclarus Mars.]

Y.

YSARIÆ, yfferiæ, naves bellicæ.

Z.

ZENTGRAFEN sind heut zu tage gemei-
ne, auch vvolbauers-leute; vor Zeiten Wol
Edele Knechte. Haben nicht macht ein pein-
lich Gericht zu besitzen, noch einen leib-eignen
zu besprechen: denn solches für die hohe o-
brigkeit gehöhret. Leg. Francorum lib. 4. c. 79.

ZÜNFFTE und BRÜDERSCHAFFTEN
haben vor jahren bey den Städten allerley
Zvvietracht und auffruhr verursacht. De-
rohalben Bischoff Andreas zu Würtzburg die-
selbe gar abgethan, und damit die gemeine
gestillet um das jahr 1310. *Vide Metropolin*
Moguntinensem. Prohibentur novæ confrat-
ernitates; tolerantur veteres & approbatæ,
Concilio Provinciali Senonensi in Decretis
morum c. 30. ann. 1528. in tertia parte
Conciliorum.

III.

NOMINA FRISICA.

*Vid. Emm. L. 2. p. 33. ejusdemque schedi-
asma de nominibus familiarum nobilium,
operi historico præmissum.*

A Epko, Ailko, Abbo, Ado, Alco, Apco, A-
figo, Aggo, Allo, Aico, Auco, Acro, Am-
fo, Asco, Amco.

Bruno, Bebbio, Beno, Botto, Butto, Boyo,
Bolo, Buto, Bredo, Bosso, Bocco, Buco, Bento
Betto, Bouvvo.

Campo, Cammo.

Dodo, Douvo, Dido, Daco, Diurdeco, Do-
vvo, Douvvo, Diudo, Dodeco, Deuvo.

Enno, Eliko, Edo, Eggo, Eltco, Ebbo, Emo,
Elbo, Epo, Emco, Eno, Ebo, Euvo, Eco, Eizo,
Eileo, Eppo, Eddo, Evvo.

Foppo, Focco, Feddeko, Feyo, Falco, Fe-
jo, Feddo, Feico, Fruto, Friso.

Gasso, Gaico, Gerrico, Gatto, Gerco, Galo,
Gruno, Gailo, Geerco.

Hemco, Hepko, Hajo, Hiddo, Hummo,
Haro, Hevvo, Heddo, Huno, Hompo, Hicco,
Hugo, Harco, Habbo, Hiro, Hoyo, Heyo,
Hotto, Haico, Hemmo, Hommo, Hazo, Hepco,
Hetto, Homco, Hedo, Hillo, Hesso.

Imelo,

Imelo, Ilico, Juco, Jeltco, Janco, Juvo, Ino,
Jacbo, Jutho, Juvvo, Igo, Idfo, Izo, Ico, Jem-
mo, Jeppo.

Keno, Kempo.

Lubdo, Lutto, Ludeco, Leo.

Menno, Mento, Meyo, Mello, Meco, Man-
no.

Nomo, Nono.

Occo, Omko, Otto, Onneco, Onno, Om-
mo, Occalo, Ouvvo, Offo, Odo.

Popko, Poppo, Pibo.

Quino.

Renico, Remco, Retseco, Retto, Revvo,
Riko.

Sicco, Syo, Siveko, Sibbo, Scelto, Syzo, Sip-
po, Sifo, Sceltko, Saco, Sittico, Schotto,
Scullo.

Tako, Teto, Tido, Tanno, Tearcho, Tiac-
co, Tedo, Tammo, Tiebco, Thyo, Thezo,
Tiabco.

Udo, Upko, Ubbo, Uffo, Uco, Unico,
Vitho.

Wibo, Wilko, Wobbo, Wynko, Wineco,
Witio, Wyntio, Wopco, Waltzo, Weno,
Waltco, Wabbo, Willo.

NOMINA MULIERUM:

Adda, Almeda, Amka.

Bindelefa, Bavva.

Doda, Diudleta.

Elborga, Etta, Eſſa.

Frovva, Foſſa, Foelqua, Fya.

Gela.

Heba, Hilleda, Hyca, Hebrigis, Hima,
Hiſſa.

Jueſa.

Kemolda.

Occa.

Reinolda.

Theda, Tetta, Tiadera.

Ulsca.

Wiſca, Wopka.

IV.

EXCERPTA

EX ALIQUOT EPISTOLIS

CVM

V. CL. GERARDO MEJERO,
 NUPER APUD BREMENSES THEOLOGO,
 COMMUTATIS.

Mejerus 5. Febr. 1698. ad G. G. L.

NOlo dissimulare causam taciturnitatis fuisse novos quosdam impetus proficiendi in opere meo Etymologico. Dici enim nequit, quam mare ingredientium ritu, magis magisque dilatetur hic oceanus.

Rectefecisti, quod meas ad Amplissimum Ludolfi transmisisti Fructum Tuæ Benevolentiae, uti nosti, jam recepi. Vides enim eum promptum esse facilemque ad communicanda nonnulla ex scriniis suis. Quod dubitas, an non forte labor meus nimium arctos intra limites consistat, ut Thuringicorum vocabulorum minor mihi usus sit, respondeo, ita sub manibus crevisse opus meum, ut jam non Glossarium Lingvæ veteris Saxonicae, sed integrum Lexicon Etymologicum parare videar. Proderunt itaque singula, quæ ab amicis collecta & observata unquam sunt. Scripsi ad Amplissi-

plissimum Dominum *Eibenium* Cellas, qui & respondit, & operam suam obtulit. Nec minus favet studiis meis Amplissimus Dominus *Schraderus*, misso statutorum quorundam seculi XIII sine, exemplari ab *Ottone* Duce Cellensibus præscripto, quod cum glossa explicatoria remitto. Sequentur, (ita enim pollicetur vir Cl.) documenta alia. Ad Dominum Bartholomæum Meierum etiam scribo. Quæ Amplissimus Ludolfus in charam coniecit, ea indicant, non proletarium hisce studiis tempus olim impendisse. Plura detegent vocabula Thuringiaca transmittenda. Qua occasione dum Thuringorum mentio fit, miror Cl. *Winkelmannum* nostrum aliosque Viros Doctos se adeo lacerasse torfisseque etymo vocis *Diringer*, *Déringer*, & uti in Chron. vet. Saxonico semper exprimitur, *Dörringer*, planeque à nescio quibus Doriis ex Græcia originem petiisse. Sane etymologiæ analogia latet viros hosce. Resolvenda erat vox composita in sua principia, quæ sunt *durre*, *dorre*, siccus, siccior, & *ingen*, prata; & ex ipsa natura terræ primitus cultæ, Thuringiæ ratio denominationis patuisset. Sed hoc *ὡς ἐν παροιμίᾳ* [*Dubito.*]

Nihil in lingua nostra Sassonica temere, nihil confusaneè positum est, ut vere ex nostra lingua pateat, nihil confusionis ei ex Babele ad.

adhærere. Habet instar solidarum scientiarum aliarum principia sua prima, ex quibus, ordine methodoque γνησιως analytica, conclusiones, id est, denominationes rebus & earum intimis affectionibus conformiter deducit. Nihil hîc monstrosum, nihil vi contortum, qualia in Latinis, Græcis &c. occurrunt. [*Ego fateor multum rationis in Germanicis vocibus tralucere, sed perpetua rationalitas à nulla lingua à rudibus populis informata expectari debet.*]

Ultinam conspiciendi facultas daretur Erici, Germani Isenacensis, Ανδροπογλωττογονίαν. Errat autor, si ex solis vocalibus voces formatas dicit [*boc ille revera non dicit. Liber tunc nondum aderat.*] Revera in *t. k.* consonis, *l. m. n.* liquidis & *r.* sita est vocum plurimarum origination; addo *st* quod ita est, ut dicis. Licet Becaniset vel Rudbekiset, vel etiam Skrikium sequatur, debet nobis ostendere tamen auctor aliqua non contemnenda, tum alia etiam quædam, quæ cogitationibus non usitatis, nec formatis hætenus, occasionem suppeditant.

Quod si præterea Ericus ex Græcis fontibus aquas suas derivat, quam necesse est, ut laterem lavet. In eo plane a partibus sum, ut nosti, Cl Ludolfi, ut ne ex consobrinis matrumque filiarumque dependentias faciam. Nec vero

pu-

putem, dicendum esse, nostra ex fonte Scyto-Celtico emanare. Est enim ipsa hæc nostra lingua *Scyto-Celtica* (vel cum idem sint in fundamento hæ duæ dialecti) Unde recte Tacitus *indigetes* vocat populos *nostros*, ex oriente, communi gentium vagina, cum aliis Scyto-Celticis populis oriundos; nisi quod Islandi & Norwagi &c. in frigido septentrione subque torpido cœlo siti; ab invasionibus permixtionibusque cum aliis extraneis gentibus fuerint conservati, quæ permixtio in nostras hasce terras aliquid turbatum videtur invexisse; quod tamen tanti putandum non est, ut ideo imperfectionis arguatur lingua ipsa. Radices saltem in septentrionalibus à nobis perditæ, revindicari possunt. [*Si ponamus, habitatores Europæ ex Oriente venisse, & primas migrationes terra fuisse factas, credibile est primos Graciæ & Germaniæ habitatores ex Scythiæ venisse, & Gallos esse propaginem Germanorum. Quæ Germanis, Aremoricis & Latinis communia sunt Celtica voco, quæ etiam Græcis, vel etiam Sarmatis, interdum etiam Fennis & Turcis voco Scytho-Celtica.*]

Quæris, ubi Gisebertus mecum ἐμὸς ἄνθρωπος sit ratione Saxonum. Respondeo, in periculo statutorum pag. 12. ubi ita inquit, & recte: De Saxonum, vel Sachsonum, vel potius Sassonum & Satorum genuino populo vix dubi-

Q

to,

to, secundum dicta E. 38. 39. (vide & F. n. 41. 42.) nomen accepisse à verbo Teutonico *Satz*, unde *Landsatz*, *holtsatz*, *insatz*, *Wurdsatz*, quod intermedii Teutones *Sassen*, ut *Landsafs* &c. dicunt, antiquissimo Teutonum usu. Rectè doctèque: imò hæc mea de Saffonum seu Satorum gentis vocabuli originatione adeo fundata est sententia, ut, qui in contraria abeunt, prima inficientur principia Etymologica, inter quæ hoc est: Nempe, *vocis alicujus gentilis derivationem non ab extraneis* (quoniam hi semper voces peregrinas ad suam dialectum inclinant) *sed à populo ipso, qualis ab ipsomet vocitetur & exprimatur, esse petendam.* Sic dicimus *Safs*, *Satz*, *boldsassen*, *vvurdsassen*, (*wurdsati*, *wurssers*) *morsafs*, *morsatz*, uno ab urbe lapide. Cogita præterea, quid sit vocari *Ostsafs*, *Westafs* &c.

Gaudeo, quòd Domino *Sparwenfeldio* commendasti atque laudasti *Sikium* nostrum. Paratis Alcoranum, id est, versionem cum textu, & Commentariorum vastum corpus. Monui, Acoluthum existimare impossibile esse factu, ut pauxillo annorum tempore mysteria libri intelligantur. Sikius è contra existimat, non esse tantæ molis hoc conamen, putatque, se orbi Erudito facturum satis. Gaudeo, etiam *Acoluthum* vivere, & valere.

Nunc

Nunc pergo ad dissertationem Tuam Germanicam de lingua Germanica, [*adjicitur huic collectioni*] qua consultas inque media inquiris, quibus ritu aliarum gentium doctarum, etiam noster sermo patrius ad ἀκμὴν suam perveniat. Sane quicquid hîc instituis, quicquid in medium adfers, illud non ad proletarias pertinet causas. Quæ enim lingua elegans vastaque magis est, quam hæc nostra? Verum enim, quod Plinius de suis, idem nos de nostris meritò temporibus querimur; nempe, *aliarum rerum curiosos, negligentius proprias divitias habere.* Neque tamen despondendus est animus, sperandumque locum inventura apud Doctos luce exorta, quæ eleganter sane differis. Egregia sunt, quæ in vestibulo de lingua nostra affers, v. g. §. 5. quomodo voces non tantum idearum nostrarum, sed & rerum ipsarum sint imagines; quo videlicet respexerunt majores nostri. Sed Aborigenes, primique mortalium, dum in lingua nostra ad res ipsas abiverunt, & ab ipsis mutuati naturales sonos, quibus animalia v. g. vel homini, vel se ipsa inter, sua proposita adaperiunt, eosdemque retinuerunt; quod in vocibus animalium, avium, inanimatarum, imo rerum sono imitato, v. g. vento, tonitru, fulgure, *blits* &c. patet. Sane non occurrit alius sermo exterius, qui id in omnibus adeo accuratè, quemadmodum nostrum

idioma, observaverit. Loquutus sum eo fine cum piscatore quodam, viro non obtusi ingenii; & colloquendo in nomina piscium & etymologias nominum inquisivimus. Nec vero ullum occurrit nobis, quod non ex piscis hujus vel illius natura & adfectione erat depromptum. Nunc progrediar ad varias navium species; inde ad mechanicorum organa.

Pergis, & cum ratione argumentaris, facile Eruditis fore, cogitata sua artiumque & scientiarum terminos vernaculis vocibus exprimere. Quod enim opificibus, ratione artis terminorum, adeo feliciter successit, quid ni & Doctis; inprimis cum lingua nostra hoc habeat cum Græca commune, ut componere simplicia variis modis liceat, & in componendo omne, quod asperum est, lævigare.

Quam gaudeo, Te mihi *ὁμόψηφον* esse ratione vocabulorum in classes, conformiter rerum differentiis, distinguendorum. Sic enim licuit mihi causas vocum ostendere & principia; quæ omnia & singula ad classem aliquam pertinent, & reconditâ quadam sapientia vel à qualitate, vel à quantitate, situ, figura accersita sunt; quo & pertinet origo variorum nominum, eidem rei ob plures scilicet proprietates accidentiaque, impositorum.

Quæ adfers §. 14. de Fanaticis, vel Mysticæ, qualem vocant, Theologiæ Cultoribus, & vocibus qui-

quibusdam ab ipsis inventis, ea placent equidem; sed illud culpo, quod vice vocum, à Spiritu Sancto ipso in Codice sacro expressarum, & divina industria à *Luthero* in Germanicum conversarum, quas non oportebat reje-ctas, phrasas vocabulaque Mysticorum prævaluerint; & verò spirent aliquid significantque perfectius, quam quod in mortales nos cadat, cumque imperfectionibus componi nostris queat. Interim fateor, v. g. vocabulum *gelassenheit* elegans esse.

§. 15. Præcipuum linguæ defectum adducis ratione vocum, scilicet, quæ exprimant vitæ civilis instituta, animorumque *παθήματα*. Verum hoc est: sed aliter fieri non potuit, quia aurea fuerunt secula, quibus linguæ nostræ jacta sunt & composita fundamenta. Simplici in societate vivebant: paternæ erant præfecturæ. Nimrodi & Tyranni domitatoresque, incrementibus vitiis, primùm exorti sunt. Ut adeo necessum sit, præprimis, quoniam & nostri majores in simplicitate primæva moribusque castis vixerunt, mutata rerum facie, de accommodatis nominibus cogitare. Soleo ego mirari, quomodo in universa lingua nostra nullum existet reperiaturque vocabulum, quod in se & in sua natura vitium vel defectum aliquem moralem notet; quod ipsum argumento est, linguam nostram cum ipsis

primis mortalibus esse institutam, esseque vetustissimam dialectum, qua primi mortales sint loquuti.

§. 32. Egregio occurris consilio, qua ratione vocum omnium collectio universalis sit instituenda. Quo in consilio Tuo merito acquiesco; nisi quod hoc velim in partem venire, annon ex variis dialectis, v. g. *Hochdeutsch*, *Holländisch*, *Altsächsisch*, una sit praeligenda, secundum quam exprimatur vera vocis orthographia congruè pronuntiatio. Ita enim adverto, aliam præ alia dialectum Germanicam, matris sibi jus meritò tribuere. Neque enim lingua Germanica superior ad hoc adhiberi potest, utpote ex Saxonica nostra veteri progenita: cujus veritatis hoc argumentum est confirmatorium, quod radices vocum Germaniæ superioris ex lingua Saxonica peti debent, inque hac sola reperiuntur. Quo itidem fit, quod mirè hallucinentur, qui in ipsa dialecto superioris Germanicæ lingvæ quæritant radices: v. g. *porta* Germanis scribitur *ein thor*. Male! Scribendum erat & pronunciandum, quod nos facimus *eine dör*, à *dor*, [durch] per. [Sed d & th facile permutantur, nam & Græcis θύρα est thüre, janua, porta] Talia occurrunt passim: ita v. g. *Spat. Lex.* 681. rubrica *Bargegeld*, pretium pro bonis naufragorum, addit: melius diceretur

retur *borgegelt*, à *borgen*, conservare, custodire. Respondeo: hoc fit, quia *Spate* radicem vult ad dialectum suam referre, quæ exstat in nostro Saxonico. Nos enim dicimus *bargegelt*, nempe à *bargen* defendere, *verbar-gen* tueri. [*Res ad idem redit.*] Debebat ergo in lingua Saxonica veteri & hodierna inferiori, primum Lexicon seu Dictionarium universale scribi.

Vero consona sunt, quæ porro scribis, §. 43. debere videlicet Latinam linguam Germanicæ non parùm; idque clare patet ex mille vocabulis, quorum rationes nullas comminisci unquam poterit Latinus, quæ apud nos in aprico sunt. Quo fine velim ingrediatur Vir Doctus in Lexicon aliquod Latinum, v. g. Fabrico-Buchnerianum, & meditetur origines vocum juxta Alphabetum collocatarum; & mirâ jucunditate perfundetur, cum ex nostra lingua, (quanquam mira quadam confusione, ut erat plebs promiscua, quæ in Italia condidit populos & regna) voces videbit Latinas exortas. Verum enim res hæc à nemine penetrari potest, nisi qui juxta principia mea indagaverit: juxta quæ *abacus*, *amygdalum*, *adamas* &c. facile ad nostra vocabula reducuntur. [*Ego hic nonnihil hæreo.*]

§. 44. Pergis ad Græcos, & cum Doctis sentis, easdem esse Græcorum, quæ Latinorum

origines, nempe Danubianas. Unum addo, quod meditati occurrit, nempe non vocabula tantum ex nostra lingua esse petita, sed & eandem apud Græcos dialectorum varietatem, quæ apud nos esse, v. g. *au, o* &c. *a. e. ei* &c. Sed & ignorat Græcia origines suas: filia enim est Scytharum & majorum nostrorum. A nobis hæreditates, à nobis suppellectilia omnia peti debent.

Mirè porro placent, quæ sequuntur, §. 45. quòd etiam septentrionales & *die Nord- Teutschen* ad nos pertinere existimari debeant. Sane enim magis magisque ab eo à sententia, qua credidi, ex septentrione nos venisse in terras nostras. Aborigines enim sumus, (ita enim vox *Aborigines* capi debet, ut denotet populum, qui alii originem fecit, quod confirmat locus Plinii l. 42. quando Tyrios vocat aborigines Gadium, quia Tyrii ortum præbuere Gadibus: Gades enim condidere. Aborigines, id est, indigetes, sed certarum aliarum gentium parentes. Confirmor in hac mea opinione, quia nostri majores, & qui ex Romanis apud ipsos, ut Tacitus, Plinius &c. commorati sunt, nihil, quid trans Codanum sinum transque mare Germanicum, vel continentis vel insularum, vel marium, vel populorum esset, compertum habuerunt: quod fieri non potuisset, si ex septentrione emigrassemus; cum è contra

tra septentrio nostros Deos, nostra sacra, modos colendi, leges consuetudinarias, imo nostras, observet. [*Mibi Aborigines sunt, non qui originibus carent, sed quos aliunde venisse, nulla memoria est.*]

§. 48. Id dicis, quod ad veritates antiquitatum nostrarum pertinet; scilicet apud Germanos origines rerum Europæarum potissimarum esse quærendas, *bey uns ist der Ursprung und brunnquelle des Europäischen Wesens grossen theils zu suchen.* Ex nostris patet, quid sit *Marchio, Comes, Dux, Nobilis, Eques* &c.

Adducis præterea eadem & sequenti paragraphis, quàm investigationes vocabulorum multis iisque doctis contemplationibus ansam præbeant. Sane & hoc verum est. Ex quo enim tempore huic me studio, *Tuis persuasionibus potissimum*, addixi, dicere possum, nunquam me jucundius, (ut in talibus nempe) horas sæpe transegisse. Adeo voluptuosa est & deliciarum plena consideratio & investigatio intimior vocum. Quod vero exemplum à Te adductum attinet, nempe vocis *Weld, Werelt*, in eo veniam dabis, quod non adsentiar. Ingeniosa equidem sunt, quæ adducis. Sed quæ mea desuper sententia sit, audi paucis.

Soleo igitur in voce aliqua, cujus origo eruderanda est, consistere ita, ut primùm omnium

ex variis dialectis vocis pronunciationes five orthographiæ variæ, & deinde ex collatione verior pateſcat. Idem faciendum eſt cum voce *Weld*. Verum eſt, quod ais, majores noſtros ſcripſiſſe & pronunſiaſſe *Werelt*, ſed cum accentu ſupra primam ſyllabam acuto, ut ſit *Wärelde*, vel, uti ego ſcribo, *Wèrelt*. Sed & ſcripſerunt *Wèr-old*: ſcilicet ita exiſtat apud Otfridum *Worold*; & *Werold* eſt Belgis ſeculum, à *Weorulde* ſeculum ſcil. veteribus, mundi ſenectus. In Pontani Gloſſario habemus *Werolti* in ſecula. In Paraphraſi Bibliorum de æterno *Wèrend*, *Wèrnde*, ubi agit de poena Lucifero dicta:

Got ſi in die helle ſtis,
 Und ſeine volgere:
 In jener *Wèrnde* ſwère
 Iſt ingnade thewre
 In dem heiſſen hellen vewre.

Hoc opere peracto, ſequitur, ut quam maximè & commodiſſimè fieri poteſt, origo vocis accerſatur, non longè petita ea, ſed quam ipſa vocis ſcriptio & permutatio oſtendunt, exſerto velut digito. Reſolvo conſequenter hanc vocem *Wèr-old*, & eſt *Wèren* durare, & *old*, id eſt, diu durare. Hinc in Paraphraſi eleganter *Welt* dicitur in jener *Wèrend*, id eſt, in futuro mundo damnatorum æternùm duraturo.

Hæc

Hæc cum pateant, tum in aperta luce positam sententiam gentilium de mundo expriment. Sc. credebant, mundum ab antiquo, id est, æterno existere & durare, & duraturum in secula; unde *Werold seculum*, & nos dicimus, *so lange de Welt steht*, expressuri durationem longissimam.

Adducis consonam w, inque ea vim etymorum ponis, nempe notare posse motum aliquem & spirationem lenem. Respondeo: consona w propriè non pertinet ad essentiam vocum; hinc ab aliis populis omittitur, ab aliis præponitur; [*Etiam radicales literæ sepe ab iis omittuntur, qui eas commodè pronuntiare non possunt.*] Quando verò præfigitur, notat aliquam vehementiam, ut in *Wètern, Werold*; & in eò distinguitur à *Vau*, quod w notet, quid asperius. Huc pertinet *Wråke, Wrangen, wringen*. Item vox irati & actio ejus, pro *råke* vindicta, *reken, Wrake, Wreken*. [*Vehementia hic est ab adjecta litera canina.*] Patet idem in vocibus *Werre, gewerrel, gewél*, tumultus, *verwarren* turbare, *Warvelwind* ventus impetuosior. [*Hic litera w non vehementiam, indicat, sed flexum, involutionem, motum circularem.*]

Quæritur porro, an de rotundiori circumvolutione, mundo universo quicquam applicari

cari ; an mundus universus, quatenus compages est, & systema universitatis creatæ, id est, cœli & terræ, dici possit rotunde globi in modum circumgyrari, & an hoc veteribus creditum sit ? [*Welt, non solet nobis semper accipi de universo, sed sæpe de globo terrarum. Caterum fateor mihi sententiam Meierianam, Welt, Wereld, proprie esse seculum, & dici à durando, wören, non displicere.*] sed finiendum est, plura proximè. Te nunc rogo, ut scripturam æqui bonique consulas, nec fastidium in legendo prolixam epistolam tibi obrepere patiare.

Bremis die V. Febr.

A. clb Ibc XCVIII.

P. S.

Quæsitum est olim inter nos, quod genus armorum esset *glavie, glevie*. Invenio vocem extare in Belgico & Misnico, & est lancea, hasta, Gallis gladius ; a *glanz* splendor, *Gleave, glève*, & gladius idem sunt. Pertinent ad Hergewède in statutis Brunsvicensibus aliisque.

Ex responsione G. G. L.

Nescio, an satis tuta resolutio vocum gentis *Duringer* in *Dürn & ingen* prata ; cum Ing sæpe sit terminatio tantum ut in *Flä.*

Fläming, Bünting. Thuringi non semper in regione illa habitarunt, quam hodie Thuringiam appellamus. Mirum foret, si nihil esset in lingua nostra confusaneè positum. Scis, quæ sit vis in linguis usus plebeii. Ericus, dum nostra ex Græcis ducit, hætenus saltem prodest, ut consensum ostendat utriusque linguæ: nam utra altera prior, alia quæstio est. Cum de Scytho-Celticorum appellatione à me dissentire videaris, dicam, quis mihi hîc sensus. Ego sub Celtarum nomine comprehendo Germanos Gallosque veteres, atque adeo etiam, quod hodie est in Cambrica vel Aremorica. Quod ergo commune Germanico, Latino vel Cambrico, id Celticum mihi: Latino, inquam, quâ Græco differt. Nam Italiæ populi, qui non à Græcis vel aliis transmarinis, certè à Celtis venere. At Scythicum mihi potius, quod diffusum per septentriones, seu quod in pluribus septentrionalibus, aut quod simul in septentrionali lingua & Græca. Ut enim Latini à Celtis, ita Græci à vicinis Scythis. Quod si quid commune Germanis, Cambris, Sarmatis, Græcis; vel Germanis Latinis, Sarmatis, id mihi Scytho-Celticum. Idem, si pro Sarmatis nobis Estones, Finno-nes, Hungari, Turcæ consentiant.

Scandinaviæ Aborigines, puto fuisse Lappo-
finnones, à Germanis deinde, maritima occu-
pan-

pantibus, in loca remotiora pulsos. Nec dubito adeò, Scandinaviis, atque horum Colonis Islandis, quædam Fennò-Lapponica adhæsisse; neque illos adeò sinceros arbitror, quam sibi videntur. *Aborigines* voco, quos ultra nullum est indicium aliorum habitatorum, quasi origine carentes.

Probabilitate, Tua de Saxonibus, non carent; certi quid in tali quæstione vix habetur. Axioma tutum non est, originem appellationis cujusque gentis ab ipsa petendam. Imò sæpe ab aliis nomina Nationibus imponuntur. Scis, Ungaros sibi & Turcis esse *Magiars*, Tartaros & Sinenfes ea, quibus nobis noscuntur, nomina non agnoscere, præterea Saxones non tantum vicinis, Romanis, Gallis, Francis, Wallis, Hibernis, sed & sibi ipsis non Saffones, sed Saxones dicti sunt, superantque in Anglia Middel-Sex, Est-Sex vel Essex.

Dissertatiunculam meam extemporaneam *de linguae Germanicæ cura* gaudeo Tibi non displicere. Vellem aliquis, cui otium, hæc ampliaret illustraretve magis.

Quod de piscium Etymis, collatione cum piscatoribus habita, notasti, egregium erit; & velim deduci per exempla. Mechanicorum organis & laboribus egregia nomina imposuisse Germanos, ostendunt res metallicæ. Et in hoc genere, & in universum in his, quæ,
sensu-

sensibus subjiciuntur, regnant nostri. At in abstractis (qualia moralia & civilia) indigent adhuc culturâ & supplemento; in quo vellem nonnihil ab iis elaborari, ad quas ea res pertinet. Causa neglectus, quod, ex quo cultus genti accessit, civilia & abstracta serè tractavimus, tractamusque alienis linguis.

Malim sine discrimine Dialectorum corrigari Germanicas voces. Puto, quasdam origines ex superioribus Dialectis melius apparituras; ut ex Ulfilæ Ponto gothicis, Otfredi Francicis. De voce Werelt dispiciemus amplius: nam Werolt & Werelt forte sola Dialecto differunt, ut Anholt & Anhalt. Non ita amplector meam conjecturam, ut non putem, & tuam habere probabilitatem; &, si à durando descendit, & seculum potius significat, malim *Werend* & *Wereld* idem esse, omisso supervacuo illo *Old*.

Mihi videtur w minus asperum esse, quam V vel F. Et sanè cum pronuntiatur w, labia minus sibi appropinquant, adeoque minore vi exprimitur Spiritus. In *Wraeke* & similibus violentia ab addito est, ut in Werre, ab r scilicet, ut in Windt à *dt*. Alioqui winden, wenden, wehlen, wühlen (versare, movere.) wollen, weisen, weifs, wissen, wesen, waschen, wage, wegen, wimmeln, &c. nihil habent per se violenti, sed plurimum motus.

Meie-

Meierus Bremis 12. Octob. 1698.

Glossariorum Magdeburgo accipiendorum spes mihi facta est per Cognatum Dominum *Meierum* Pro-Cancellarium.

Subjungis, Dominum *Ericum*, cujus Anthropoglossogoniam videre desiderem, Tibi dixisse Venetiis, Saxoniae inferioris dialectum sibi videri antiquiorem Germanica superiore lingua. Dico, id in universum verum esse: conferenti patet. Scilicet nostra dialectus quam proximè accedit veris vocum radicibus, easque retinet passim; demonstraturque frustra eas quærentibus Saxonibus seu Germanis superioribus in suis Vocabulis, prout ea exprimunt; quod signum est deflexionis & corruptionis. Rectum vero antiquius est corrupto. Nec dubitare licet; cum Tacito indicante, & comprobante omni historia, navibus in littora Germaniæ appulerint (*) saltem post diluvium, terrarum nostrarum incolæ; quin Saxonum Frisonumque terræ prius & antiquius fuerint habitatæ mediterraneis: confessumque est, nostros Amisim & Albim mareque intra conclusos Sassones, in finitimas terras inmi-

(*) Imò potius dicendum antiquissimos incolas terra venisse, quia prius homines ambulare, quam navigare sciverunt. Et difficillimum est magnum hominum numerum navibus transferre]

immigrasse. Unum nunc exemplum cito vocis *Saxonum*: Saxen enim pronunciant Germani; nos vero non Saxen, sed *Sassen*, *Satz*, *sitten*, *besitters* regionis alicujus. Sed de eo latius agam mox edenda dissertatione prima de origine vocis Saxonum (erroneè) rectius *Sassen*, rectissime *Saten*. Sed & confirmat sententiam meam, quod omnium judiciis (***) Helvetica dialectus præ cæteris intermerata remansit, quæ nobiscum in multis ratione enunciationis convenit, ut *dín*, *mín*, *wív*, uxor &c. Sed & observandum est, quemadmodum & dialectum in aliis Saxonica, in aliis vero pronunciationem Germanis superioribus usitatam sequitur Codex argenteus: ita & olim & hodie easdem gentes, inter se promiscue habitantes, diversimodè enunciasse. Ita Saxonica nostra lingua dicimus *ók*, etiam; sed & vicini nostri dicunt *auk*. Ita nos dicimus *vlore* pagum ad Vesarim; sed Westfali & pagani *vlaute*, *dón* facere, *daun*. Unde pedetentim exsurrexit lingua superior Germanica, quæ plena est diphthongorum, *auch* etiam, *buk* venter, *bauch*; *dón*, *daún*, *tbún* &c.

Hevde, caput, esse ab elevando, patet inde, quia, si omnes, quæ centenæ sunt, denomina-

R

tio-

(**) Dubito: veteres Helvetii alia longe gens: hodierni ex Burgundionibus & Alamannis.

tiones compositionesque inde ortas, percur-
 ras, omnes illæ indicant, quid supremum supra
 alia elatum; unde & nobis & Anglo-Saxoni-
 cum *Heven* cœlum. Quo pertinent *over-
 hévd*, supremum omnium principium. *Hevd*
 an dem Waterstrom (agger eminens, quo flu-
 minum vis coërcetur) de hōvden, de hévden.
 artificialis portus ex aggestis molibus; *bevd-
 los bér*, exercitus capite destitutus seu rebellis.
 Statut. Fris. It. capo *di latte*, colostrum, flos
 lactis. Hévdman, Hevdling Frisonibus ve-
 teribus Dux belli, qui unus tantum erat, solus-
 que Hevdling vocabatur, teste Mullero MS.
 Fris. Indice. Esse vero duplicem τῷ (a) *Hévd*
 & *Kopp* radicem, ostendit etiam lingua Græ-
 ca. Ad Hévd pertinet τὸ ὑπάτων, ὑπέρ;
 ad Kopp, caput, κεφαλή, vox dicta à figura,
 se ovaliter efferente. Quod vocem adtinet
Hérde, notum est, esse gregem; hérder est cu-
 stos, sed non (b) *hirte*, sed Hirter. Ita An-
 glo-Saxonibus est *berden* pascere pecus; &
 qualis revera est, Belgis hérder, vervex sectarius,
 vir gregis, aliàs *bérmán*.

Nomen pertinet ad *bérd* focum, ὁμοκάπνυς,
 uti in Holsatia. V. App. Hartm. *de jure ag-
 gerum*, p. 9. Notat districtum in communi-
 tate viventium. Hinc phrasis vunv-hardslide.
 Hinc

(a) Res problematica.

(b) parum interest.

Hinc & *hérde* grex. Vel ergo *hérder* est pastor; vel subintelligenda est vox *béder*, *hérde-héder*.

Quod *éber* sit ab *én bér*, verres, multa confirmant exempla indubitata. *a lauda* vocab. Gallicum secundum Sveton. in Cæs. en *lu-de vogel*. *Ἀγῖς*, ene *geite*, (geiss) capra. Abacus, ene bank, (richtebank.) Acerbus, v. g. *cibus*, ene herbe spise. Apud Otfrid. *Arunte* nuncius, quasi *én-rennende*. *Ἀγαθός* bonus, ex privativo *α* & *γηθῶ*, Doricè *γαθῶ* gaudeo, consentientibus omnibus Græcis. Lingua Westgothica *aringo*, quod jejune Ferrarius deducit ab arena: est enim *en ring*. *Aborn* arbor, a cornua duritie, *én born*. *Ἀγῖα* rura, *ὄνομα* nomen, *ἀσῆρ* stern.

Pergis ad vocem *Sinke*, buccinam (male *Zinke*, non enim habemus *z*) putasque huc pertinere Gall. *sanglier* & Ital. *Cinghiale*, & existimas notare falcem vel curvedinem. Ingeniosa hæc sunt; sed malim pertinere ad vocem generalissimam, cujuslibet cantus indicatricem, *singen*, canere; habere vero *n* in medio liquidam, soni cujuslibet propriam. Sing enim peculiares sibi adtribuit liquidas, in primis *m* & *n*. Est inde & Latinis *concha*, Jun. ad Willeram. *Sink, concha*; à *κέγχη*, *concha-buccina*. Ergo radix pertinet ad sonum. Venio nunc ad voces, ab Amplissimo Ludolfi in medium positas. Feci examinandarum ini-

tium. Sed nimium temporis censura requireret, initium saltem feci; quod cum literis transmittito.

Probo Tuas additiones, & paucula ad sequentes noto. Ad *Anger* pratum. Rectè addis, quia & Sueci habent, non ideo sequi, nostrum esse ex Suecico. Omnis enim etymologia debet habere principium ex Philosophia & rationem fundatam. Male inde Junius & alii cum ipso, hanc v. g. vocem esse ex Græco, cum idem per idem probetur; penes nos est vocis *Anger* etymologia, aliàs *enger*, *Angerers*, *Angrivarii*, Taciti *Ingævones*. *Ing* enim est pratum; quo pertinent Taciti *Ingævones*. [*dubito.*] Idem est *enge*: prata enim sunt ad marium fluviorumque littora & ripas, & ibidem veluti in *angustum* (eadem est vox) coguntur. Sed & notandum est, *Ang*, *eng*, *ing*, per liquidam & sonum gratum, notare terras elegantiores & amœniores.

Quérn, *quernitze*, (c) quæ notat Amplissimus Ludolfi, nota sunt. Nomen est à comminente vi, qualis est molæ. Exstat in Sue dica & nostra lingua radix *verwèren*, comminere. Unde & *ekborn* nobis corruptè, meliùs Angl. Sax. *ac wera* sciurus, quia *verwèret* comminuit de *ekkern* glandes. [*Nolim nos nimis fugere latinas græcasque origines, cum sunt*

(c) *Querl*, *quern*, *wirren*, à motu.

sunt manifestæ. SCIURUS baud dubiè dictus, quia sibi cauda umbram facit. A SCIURIOLO, diminutivo, factum est Gallicum *ecurcil*, unde corruptum est nostrum *EICH-HORN*.]

Guerre. Non puto, indigere vocem elucidatione, est enim indicatrix naturalis bellorum progressus. Latrones erant, (quo pertinent *Risii* & *Rekkii*) qui invadebant cives; & vim vi, naturali jure, depellentes, qui se defendebant, de *sik Wèreden*. Notum præterea est, Latinis nostrum *w* vel in *gv*. vel *v*. converti.

Quelle, fons. Rectè omnia. Pertinet vox ad *wallen*, bullire. Sed litera *q* (ex literis enim prima etymologiæ principia sunt haurienda) vel potius *k* (non enim habemus *q*) dicit vim aliquam naturaliter insitam se fortiter movendi. Ita vivarium piscium dicunt Longobardi *qualam*. Unde rectè notas, huc pertinere *quek*, *quik*. Scilicet *k* in primis cum *r*. *Kreuz*, item cum *W*. multa cum oris vi enunciatur.

Arkebuse, non tam est ab *báke*, quam ab *arke*, *arcus*. Unde *Arkener*. Scil. uti Ferrarius rectè ex Polyd. Vergilio, successit in locum arcuum, der *bógen*. *Büsse* vero est nomen generalissimum, notans quodlibet vasculum, quamlibet pyxidem, quia formantur ex *busk-bómholt*. [Ital. *arco bugio*.]

Ad vocem Mareschalki egregiè observas, non tantùm notare *scale* servum, sed & quemlibet curatorem, administratorem, id est, ministrum principem. Varia exstant exempla: Godskalk, minister Dei. Suedis Adelskalkar Regis ministri. Notandum enim, solitos fuisse Reges vel Principes ministris suis bene de se meritis prædia concedere. Hoc notat vox *Adel, odal* possessio. Quo pertinet vox alodii. *Druthines Skalche*, Domini Apostoli Sued.

Invenio aliam adhuc inter meas chartam, in qua itidem de vocibus quibusdam agitur. Noto paucis, nullam esse vocem in Teutonico, quæ abusum vel vitium notet. Adeo signum est, in statu integritatis primævæ linguam nostram fuisse in usu. Ita *Bold* non notat audacem, audacia enim vitium est: sed notat generosum, vivacem, qui ex arena & promptè novit, quomodo consilium sit capiendum. Hinc *bolde*, citò. *Verbolgen minsch* est audax, qui & nimis & minus justè est temerarius. *Boldemans* Septentrionalibus cives & subditi, prompti ad auxilium. Talis fuit denominatio Balthorum familiæ. Ad Bold pertinet *pollentia*, pollens Latinorum; Leopoldus, promptus uti leo. Rectè ideo Amplissimus Ludolfi, male scribi per p. Sed tales errores in orthographia sunt infiniti.

Hèven cœlum, vox nobis, uti rectè observat Cl. Ludolfi & Anglo-Saxonibus usitatissima. Sed potissimum dicitur *bèven* cœlum metaphoricè non tam ob altitudinem, quam excellentiam. Hinc scil. *hæfur* est, excellens. *Mikil hæfur* magnificus. Addis, intelligi solum spectabile cœlum. Respondeo: aliud non noverant gentiles, quos apud vox hæc locum habebat. [Plebs nostra *beven* non nisi de spectabili cœlo accipit, Angli & de cœlo beatorum.]

Vox *ánden*, and, ond, male facere, malum, ex particula and, quæ idem est, quod *ἀντί*, oritur, contra, contrario. Videtur nobis hæc particula isthoc in sensu esse deperdita; verum exstat adhuc in lingua Run. and - sælis contra solem andspilli responsum, & nobis *anduvort*, responsio, *andlitt* facies. At vero ex contrario malum oritur.

Sequitur vox *reis*, furculus. Vides, ex hac voce rursus, quam Germanica superior lingua non noverit radices. *Rís* est vera pronuntiatio, unde *rísen*; & risen propriè *résen* gigantes, in magnam molem succrescentes homines. [Vocales variant, etiam Angli *Rise* pronuntiant, ut *Reise*.]

Nap, ait Ludolfus, est in Thuringia urceus rostratus. Rectè putas sæpe S. esse *μεγατερινόν*. Belgis est *nap holder* pocillator. Sed

addo, τὸ S. omnino ad essentiam vocis pertinere, maleque omitti *Snappen* refert rostratum, v. g. avis, motum ad quid arripiendum, quod idem & nos homines facimus. Quo pertinent *snappen*, *snibbe*, *sneppen*, & in Thuringia *Sneppkanne*.

Quæ ad vocem *schere* forfex, & *schèren* notas, egregia sunt; quo & pertinet *schèren* abradere. Notat sc. in genere vox *schèren* quamlibet motionem, atque à motione exortam separationem. Quo pertinet & vox *scurra*, *scurriliter* agere, *Wandscherer*.

Sed noto, hanc radicem pertinere ad sonum naturalem, qui editur, quando partes anni ab invicem vi separantur. Hinc pergo, non pertinere ad hanc radicem *en schur*, neque ad *securum*; (somniaut enim, qui voces nostras a Latino vel Græco derivant) sed ad lucem & tenebras, id est, sensum visus. Scripsi enim alias *a. e. i.* vocales, symbola esse lucis, & per metaphoram, ejus, quod gratum amœnumque est; *o* & *u* vero esse symbola tenebrarum. Ratio patet in naturali oris compositione, aliâ cum illæ, aliâ vero cum hæ pronunciantur vocales. A, e, i aperto, o & u concluso ore formantur. Ita in hac voce *skur* tectum, utrumque observo. *Skír* est quod *klár*, *skír* *Water*, *skúr*, obscurum Latinorum, à natura itidem & u. Hinc, quando aër ob exurgentem tempe-

sta-

statem collectasque immaniter nubes penitus obscuratur, dicimus: *dar kumt én digte skur.* SK. notat celerem & impetuosum delapsum.

Pergo ad vocem *Wied*, Svec. *Wedh*, lignum. Quo sine allegat Ampliff. Ludolfi *Erd*, *Wid*, *vid*. *Nagel-vest*, quo significantur res, quæ pro immobilibus habentur. Respondeo, proptiè non notare quodlibet lignum, sed proprie *Wid* (vimen idem cum nostra voce) salix, restis, funis, *Wéke*, *strikke*, darmit man binden un vlechten kan; Lingua Septentrionali *Widb* lignum, *Widakast* strues ligni. Sed NB in eadem lingua radix explicatur. *Widund* est inflexum, incurvatum. *Widiu* inflexa vincula ex vimine vel alia materia. [*Weit, Wid, sunt ampla, flexa, capacia.*] Et habemus nos inter species agrorum én *wid*, dar *widen* up *was-set*, dar man mit vlechtet. Radix est ab *am-plo*. Solent enim in amplum excrescere & dilatare se in infinitum saliceta. Hebræi habent nobiscum פתח aperuit, & Latini *Pateo*. *Rabani Glossar.* passim *uuito*. Jam dicam, unde inter immobilia censeantur, quæ viminibus sunt adnexa & alligata. Primis temporibus viscera terræ non scrutabantur mortales. Hinc nulla ferri notitia, nullus usus. Hinc ut nunc ferreis clavis, ita tunc figebatur, & fixum censebatur atque immobile, quod vimine erat adligatum. Funes restesque postmo-

dum temporis arte contortæ idem fuere, quod vimina, & ad eosdem usus fuere adhibitæ. Accessere clavi lignei, quibus notum est compaginari adhuc hodie rusticorum ædículas. Et quam omnia hæc vimine, vel fune, vel clavo ligneo potuerint peragi, patescit, si simplicitatem Architectonices majorum nostrorum consideramus. Non habebant eorum domus contignationes sibi impositas, & ab se invicem separatas, da waren keine boden inn. Sub tecto habitabant, sub tecto dormiebant. Scis, unde hoc probem? Respondeo, quia adhuc hodie in summa contignatione prope tectum posita trabs vocatur *de Hanebalke*, in quam evolabant galli cum gallinis adventante vespere. Ergo non fuit ulla interposita contignatio.

Sequitur vox *quer, quèrenmèle*, (observabis, ut hoc obiter addam, me duplici accentu notare τὸ e vocalem literam é & è; illud acutum notat, ut *mèle* mola, hoc obtusius, ut in *quèren*) Quid igitur sit *quér*, patet ex dialecto nostra, dat *dwér berdèr geit*. Idem est versus, transversus. Ita apud nos platea quædam dicitur de quèrnstrate de quér.dèr twe straten geit & duas alias plateas veluti dissecat. Radix allegata superius jam est, &, si ad prima Philosophiæ nostræ Etymologicæ principia lubet progredi, *qu.* pronunciatione quadam con-

contorti oris formatur, quemadmodum & *dw. dwars, verd wars*. Notamus vero ex antiquitatibus, & septentrionalibus & nostris, majorum nostrorum quemlibet domi suæ talem habuisse manualement molam.

Progredior nunc ad pronunciationem τ̃ C et K. & respondeo, primùm: (non novimus Sassones, nec habemus. Secundò, ex hoc C. & K. v. g. in voce Cæsar, patet, linguam nostram esse Latinæ matricem. (*)) *Kaiser* enim est vera & radici proxima vox, à *Kesen* eligere. Egregiè Lund. notis ad LL. Westrogoth. p. 130. Antiquam esse vocem Latinam, τὸν κυερ̃εντα significantem, Salmasius evincit in Plinianis exercitat. *Kesa* est eligere; unde *Kiäsa*ri, Cæsar, in confirmatione LL. Uplandicarum Regis *Birgeri*. Ad Deum hanc vocem applicarunt veteres Poëtæ *Her Rudolf vom Rotenburg* c. 1. §. 6. *Der Himmel Keiser*. [*Hæc minus rectè.*] Nos verò non habere literam C. patet ex enumeratione vocabulorum. Mollities fecit, ut Italis K. robustum & virile in C. effœminatum mutaretur. Quod quidem de majoribus nostris dicere non licet; exploratum tamen est, quod nos scribimus per C. & ch. id veteres per K. SK. item Sg. scri-

(*) Hæc nolim dici. Cæsar haud dubiè initio ad-
optatione in familiam Jul. Cæsaris, qui ipse
non utique ab eligendo.

scripsisse. Ita in *Hovleden* non *Burchart* sed *Burkard*, von Hohenfels. Ita *Skár*, non *schár*, turma. Unde Itali scribunt quidem *Scaramucciare*, levi prælio congredi; c. tamen revera est *K. Skaramucciare*. Pro *welcher* Speculum Saxon. habet *welker*.

Addit Ludolfus quædam de V. Latinorum, referente nostrum w. Et verissima hæc sunt: W. scil. & V eadem sunt litera. Diversitas inde est orta, quod alia gens aliâ asperius pronunciet. Inde Junius Alph. Goth. ad literam Q. respondet, ait Anglo Saxonibus vel *vau* duplici, vel exprimit etiam aliquando Græcorum *Ὠψιλόν*. Cæterum generaliter, quod Latini per v. scribunt, nos per w. efferimus, compressis veluti labiis, ut *vinum win, ventus, wind, vela, wellen*, velitari, walten, bullire & bulliendo præliari, waden vadare. Addis, non tantum wegen, *vrogen*, wage, sed & wallen, wellen, wenden, winden, à motu. Recte. Ratio vero est in litera V. quæ dicit motum à loco ad alium; quod pronuntiatio τὸ V. ostendit. Hinc *av, ab*, & tot centena vocabula, *avgán*. Illud observatum solum velim, nempe nos rectius per *av*, quam Latinos per b. scribere τὸ *ab*. Sed & rectius Latini per v. quam nos per w. ut *ventus, wind*.

Quod ad vocem *órt*, rectè CL. Ludolfi refert eò *ordnunge*. Rectè item, notare terminum,

num, addis: Ita Speculum Saffon. ört est rand, ort-ifern, an ener swert schéde. Sc. in collo- catione vel unius vel plurium, ubi quis ordina- tur, ut sit, (am ört und ende) ibi terminatur motus & sistitur.

Atque hæc sunt, quæ in Ampliss. Ludolfi Tuisque chartis, conjecta atque adnotata sunt; quæ ut æqui bonique consulatis, quæso. Id enim in hoc studio maximè actum oportet, ut ad certa principia, eaque prima & simplicissi- ma, omnia reducantur. Unde, si quâquam in lingua, certe in Saffonica vel Satonica no- stra (hæc enim ultima vera est & gentis nostræ & lingvæ pronuntiatio) Philosophia vera da- tur Grammatica.

De voce *Bèren-béder* (juxta nostram pro- nunciationem) fileo. Alias Berenhüter lin- gva Germanicâ superiori; & postea, quia hi omnes fere voces diphthongicè pronunciant, Bèrenheuter. Notissimum enim ex speculo Saffonico, Statutis Brem. Hamburgg. Brun- svicc. aliis, *Bèrn* esse *swin*, & quidem verres (vox est *verres* eadem cum *bèr*.) Latini b. cum v. commutarunt.

Placuit notatio Tua ingeniosa ad vocem *Hánreb*. Quæro, qua quæso dialecto *reb* vel *réde* est castratus? Habet enim *Spaten* in Lexico quidem suo Rêlassus, sed non in nota- tione castrati: Sed nec inelegans est ejus su-
spicio

spicio in *reiern* prurire, Venereum æstum pati, ut *hánrei* vel *banreier* sit tolerans subfessorum uxoris suæ. Nihil addo, nisi suffixum *rei* notare qualitatem alicujus rei vel personæ. Ita veteri lingua Anglica *Englecerie* dicitur vetus jus Anglicum juxta *Skinnerum*. Unde Galli etiam *cocu* vocant.

Biderman, est vox composita ex *bider* & *man*, & contracta: proprie enim, uti recte notas, est *biderveman* (ita scribitur apud Poëtas veteres Germanos) uti eleganter & vere explicas, vir probus. Radix est *darven*, *derven* non tam audere, audacem esse; ita enim jam ad abusus protracta erat vox; quam à virtute ipsa, id est, probitate, fortitudine, integritate. Hinc fortes viri sunt viri virtuosus, v. g. Suevis, es ist ein tapferer mann. Notare vero *Bidermann* virum probum, qui oppōnitur infami & scelerato, patet ex egregio loco in Landr. l. i. art. 98. Die sache bleibt burglich, und der beklagte bleibt *bider*, das ist, *baur und burger*, id est, in numero honestorum porro censeridebet. Post dicitur: wird unrugtig und *unbider*, das ist, bleibt weder baur noch burger, hoc est, fit infamis & habetur inhonestus.

Artz, medicus refert Ampl. Ludolfi ad artista. Dico vel sentio, antiquius longè esse vocabulum Germanicum barbaro Latino. Confero scriptiōnem & pronuniationem antiquam,

quam, quæ est in vet. Saxon. *Arst*. *Artse* etiam vetus Belgicum Kiliano mederi. *Arstedi* medicina, apud Otfrid. III. 14. 22. *Arzat* medicus apud Willeramum. *Arzat-Wurze* mandragora. Hæc omnia conveniunt cum *árt*, *árd*, *ár*, *erde* terra; & in genere terræ fructibus, qui ex ea proveniunt, in specie vero spicâ, aristâ. (Unde *jár* annus; *Aran*, *monat* veter. Theotiscis mensis Augustus.) Inde vox à naturali (uti omnia vocabula talia) ad animum translata, notat, *árd* indolem hominis, & fructus ex indole progerminantes. Item *ardig* frugifer, qui fructus fert ingenii, laboriosus; *unardig*, homo perversæ indolis, id est, sterilis, qui sine fructu est. Huc refero vocem antiquam Saxonice *Arst*; quia, uti notum est, veterum medicina domestica, quod & de Danis demonstravit *Bartholinus*, in adhibitione herbarum congrua consistebat. Idem est Latinis *Aromatarius*, qui herbis curat. Præfigitur *W*. & fit *wurts*; unde *Herbipolis*, *Wurtzburg*. Neque enim majores nostri ante resectas Indias, aromata alia noverrant, quam terrarum nostrarum indigetes fructus. [*Ego malim cum Ludolfo Arzt esse ab Artista.*]

Verdammen, *döma*, *dammen*, judicare. Ita est. Hæc enim cum τῶ damnare Latinorum idem sunt. Condemnare enim est in genere,
ju-

judicando partes obligare. Quo pertinent formulæ solennes Romanorum: *Heres meus damnas esto*. Pertinent huc infinita, quæ in antiquitatibus & nostris & Saxonice Frisicisque occurrunt. Ita in insula Bornholm *Landsdömere* sunt iudices insulæ. *Demsters*, teste *Skinnero*, iudices in Mannia insula. *Hesychio*, *δημιῶν*, ὁ τὸν δῆμον διοικῶν. Et certum est, vocem à potestate oriri vel jurisdictione qualibet, (unde & Domini vox Latinis) habereque conformitatem, seu esse eandem cum *damm* aggere, *temmen*, *tèmen* domare, coërcere, radicem. Hinc in Scandico apud Venelium *Kongdomur* est potestas Regia; & A. Saxonibus *dam* idem est, quod dome iudicium.

Ex literis G. G. L.

ROgo, ut silentium meum non quidem magnis, sed tamen multis distractionibus meis imputes. Nihil inde affectui decedit. Vota annua ex animo reddo, & in multos annos, omni ex parte felices.

Dn. *Erici* Glossogoniam nondum vidi, sed alia olim præludia, cum Venetiis mecum loqueretur.

Nescio, an suadere audeam, ut pro dissert. aliqua præliminari in specimen, aliquid eligas minus controversum, quam est Etymon Saxonum

xonum vel Saffonum. Etsi enim Tua sententia mihi valde plausibilis videatur, non ausim tamen contemnere alteram de brevi gladio. Sic & derivatio τῆ *haupt* ambigua, utrum à *heben*, an potius consentiant *caput* *haupt*, ut *cornu*, *horn*, *cervus* *hirsch*, *canis* *hund*, κόρη (puella) *hubr*. *Arquebuse*, an Italicorum arco bugio? *arcus* (id est, eminus feriens) seu *cavus*. Perplacet *Anger* ab Eng. *Quern*, *querl*, *Korn*, nisi à *granum*, *wirren*, *wellen*, omnia à *motu*. *Schubr*, *Scheure*, locus sejunctus à *schehren*, dividere, separare. Sed *Schur* pro pluvia subita Saxonibus inferioribus, puto magis à *Schier*, id est, *promptè*. Forte tamen ipsum *Schier* *promptè* à *Scher*; nam pura & minuta *promptè* transeunt moventurque. *Weit*, *wid*, *weide*, *vimen*, ut ampla & flexa sunt capacia. *Reh* vel *rede* castratus est nostris plebeiis; nec dubito id nosse & vestros equifones. Nempe distinguunt *Hengst*, *Reb*, *Stutte*. *Hertha* jam *Tacito Erde*, terra. Unde dubito, an *Herd* focus à grege, *Herde*, seu congregatione ad focum.

Dubito etiam, an non habeamus *Z*. vel *ts*. Iam apud Scriptores Carolinos est *witsan*. Tute citas *Arzat*. *Zinke*, ut *Zancke*, *cinghiale*, *Sanglier*, *Zacke*, *Sica*, *Sichel*, *Sachs* pro gladiolo, *secare*; probabilius puto, quam *zincke* à *singen*. Est enim *zincke* peculiare instru-

mentum musicæ, à figura dictum. K. generaliter curvedinem videtur signare, ut *Hake*, uncus. Nam ipso sono obstaculum denotat, ut hamis & uncis res sistuntur.

Quædam malim concedere nos ex Græco habere, cum notitia rerum, ut *Engel*. Verendum enim Tibi, ne talibus negatis excedere videare. Idem dixero de Cæsar, Kaifer.

Angrivarii forte Engerbauern, ut Amstivarii, Embsbauren, ad Amasum. End, And pro malo, *αντι*, ante, ahnden, ahnde thun; antlitz, andwort, &c. consentire & ipse putem. Nescio an *Ris* vestrum melius, quam *reis* superiorum; nam & Angli *risen* pronuntiant *Reisen*. Ne putas, *Arzt* pro medico videri antiquius barbaro Artista; sed suspicio est, id jam declinante Romanorum lingua fuisse receptum, ut multa, quæ postea barbari usurpavere *Hanebalcken* ingeniose notasti.

Metallariis nostris hodieque *Ortb* est terminus. *Vor dem Ortb arbeiten*, significat in loco, ubi cavitas in terræ viscera acta desinit. Hæc ad longam & doctam Epistolam Tuam dicere nunc vacavit.

Gerhard. Meierus ad G.G.L.

Pultas, vocem Saxonum esse controversam. Quod equidem nos, qui in *terra antiqua Sasso-*

Sassorum habitamus, id est, patria Saxonum, qualis *Wollero* aliisque Historicis vocatur, non ita judicamus. Saltem id principium est naturale equidem, ut non à peregrinis exoticisque, quorum proprium est ad suas Dialectos inflectere, immo detorquere adsumtas auditasque voces, eas mutuemur, sed à domesticis originariam & immutatam vocis alicujus pronunciationem. Quod si vero eam gentem, quæ Saxonum hodie dicitur, animis nostris sistamus, id apud omnes in confesso est, tripliciter eandem dictionem à variis, imo & ab eodem populo esse enunciatam: (1.) *Sate*, quod exstat in *Holtfatze*, *Hollfatia*, *Allfatia*, (2.) *Sassen*, *Alfatia*, *Allsat*, *Ellsaffers*, & nostrum *Sassen-Chronige*, *Sassending*, *Sassenhagen*. (3.) *Saxones*, quales posterioribus primùm ætatibus pronunciati sunt iidem *Sassones*; quod nemo mortalium negabit, cum *Satorum*, id est, *Marsatorum* quidem mentio fiat apud Tacitum aliosque, nulla vero *Saxonum*; qui tamen iidem cum *Satis*, *Setis* *Satonibus*q; sunt. Scilicet Monachatu prævalente, & in lingua quadam, nescio qua Latina, gloriam eruditionis suæ aucupante, id itidem continuatum est, quod alias antea obtinuerat, ut nostrum *S.* in *KS.* mutaretur, duriusque & virilius pronunciaretur more Romano, (v. g. *asse axis*, apud Baluzium *Notis ad Capitularia Friso*, ubi Latini

Codices habent *Frixon*, *busse* pyxis; *Brisce*, *Brixia*, *brassen* braxare, *busbóm* buxus, *Tafsanders*, qui juxta Becanum Taxandri. *Martianus* Capella regulam format, X quicquid C. vel S. firmarit, exhibilat. Quo fit, ut antiqui Saxones distinxerint suas sedes (unde *Saren*) in Angliam ingressi, in West-East-Süd-Nord-Saxens (ita enim scribit vulgus, cum X tamen nunquam habuerimus) à plaga, scilicet, quam infederunt. Sed cum hæc principii instar sint, non arbitror, de iis esse disputandum. Dolendum potius, alterum ex altero, qui mos nostrorum est, audacter sine aliqua ulteriori inquisitione descripsisse, & usum illum Monachorum à Doctis Viris, effati instar oracularis, adsumtum esse.

De capite *bévd* itidem non ambigo, quin sit ab *heven*. Radix enim nostra in aprico est. (NB. ipsa aspiratio H. attollit vocem in ore, & illud dilatat. Hinc *bóg* altus: uti *n* depri- mit, unde *nedder*, *neddrig*.) Sed unde est miseræ & Babelicæ Latinitatis, nullis principiis nixæ, caput? Sed & ipsum Græcum rem confirmat. Itali habent *Capolatte*, colostrum, caput quasi & flos lactis. Spec. Sass. quod populi, qui resistebant Nabuchodonoso, *sikk bebben bèvedet*, sese crexerunt. Adeo notat nobis in matrice nostra lingua, quicquid elatius est, & naturaliter & moraliter præ alio. Quo itidem
cum

cum centum aliis pertinet *Hèvdmann, bevduaa.*

Quod vocem attinet *Skur*, *Skire*, *kórn*, *skíre*. (ch enim non habemus, quia caremus τῷ c) horreum; pertinet ad *skiren*, antiquam vocem Saffonicam & nostrum, *skèren* (hinc de fracto & seperato: ett ifs geskøret) quod est, uti Junius vult, & cum eo alii, dividere, separare; quo reducenda est etiam pagorum in Anglia divisio, ab *Alfredo*, ut fertur, instituta in *Scheirs* sive Satrapias. In Anglo-Saxonico est *Scyran* partiri.

Sed & ab illa separatione reliquæ affectiones, nempe citum esse, citò venire, lucidum esse, latum esse (qualiter dicuntur piscatoribus nostris *Skír-lasgárn*, quod latius est, opponitur dem enngen *Lasgarn*) item, mundum apparere, facili operâ deducuntur &c. Per u. effertur *skur* (u enim vocalis nota est obscuri tecti, tenebrofi; unde apud veteres, v. g. Plautum *ululare* ad *u* refertur) quia tecta est, indeque obscurior domuncula. Pergo ad *queren*; & noto, omnia consonantia k. d. t. cum v. vi pronunciationis oralis notare, quod non rectum, non æquum, non planum, sed distortum, à recto abscedens, violentum, ut *qvernstrate*, *quernhameln*, *dwaddschen*, *Kérl*, *Kuannt*.

Subjungis, *Ré* esse tertium genus, equi nem.

pe castratum. Ita equisones nostros dividere equos in *binngsten*, *Ré*, *Stute*. Sed respondeo, per accidens capo, equus, canterius taliter vocatur. Nimirum vox pertinet ad aliquid, quod est velox & celer; unde & *Re*, *Rebukk*, capreolus nomen habet, *Rabò glis*. *Recho* capreolus (sine dubio *Rebo*) & pertinet (quia lineâ rectâ fugit & movetur, veluti brevissima) ad *Ré*. *Rédig*. *Reddig*. Vel (2.) quod à motu nimio lassum est & fatigatum, ut dicimus *das pferd ist ré geritten*, id est, à nimio præpete cursu lassum, *wann ein pferd also abgeritten ist, daß ihm die beine stumff und steiff geworden*. Unde videtur orta vox *Hanre*, *Hanrei*. Dicunt itidem Misnici *Hanreer*. *Lassi galli*, *Stump-gereden*.

Quod ad *Zinnke* adtinet, *Cinghiale*, ductum ab incurvo dente, quem aper habet; agnosco convenire cum *Sakhse*. Neque enim *Sakhse* est fuitque unquam genus armorum militarium, sed in semicirculi modum formata falx (nos dicimus *Sesse*) qua veluti cultro quodam incurvo demetuntur fruges. Neque enim credo, quemquam mortalium *Sakks* (unde Saxones dici somniant) ad arma unquam militaria retulisse. Molanus in Indice Sassonico habet *Sesel falx* in LL. Sal. *Saxandrus* vero & *Seisse* & *Saider*, quia cæsim. *Wendel. Gloss. ad LL. Sal. p. 187. Currus falcat* *us erat mit uppstände snidende seissen*.

Vid.

Vid. in Gloss. meo magno Anglo Sax. *Saex* culter. Lingua Scandica *agnfax* culter, quo piscatores escam hamo imponendam dividunt. Quod vero Græcam linguam adtinet, non vereor in eo posse nos Germanos errare, si pleraque, id est, maxumam vocabulorum Græcanicorum partem nobis, matri & fonti Græcanicæ linguæ, tribuamus, qua & mille aliquot annis antiquiores sumus. Et sane, si mare hoc vastum introgredi, libeat, constabit, nihil esse magis lacerum deperditumque: adeo suis excidit illa lingua penitus radicibus, quoniam nostræ, id est, originariæ suæ linguæ oblivionem penitus cepit. Sed & maneamus in voce *Angelus*. Quid habet, quæso, Græculus, quo vocabulum hoc sibi, ut *αἰνῆον* tribuat? Sed in nostra lingua est radix *Enngen*, quæ ad non abusivos sensus, (quò & tyranni vox pertinet teste Æmilio Probo) sed ad primigenium est reducenda. *Enngen* est aliquem restringere, id est, imperando & jubendo intra terminos certos aliquem redigere; quod olim fiebat moderata voce & veluti rogando, post vero *angariando*, quæ in Scripturis vox Persica allegatur, ut notet coactivam vim aliqua tenus cum equis proficiscendi. Nota vero est in multis conformitas Persicæ cum nostra. Cum ergo *Enngen* in se sit obligare aliquem ad quid peragendum, ex se inde oritur *Engel*, nuncius,

Angelus; à qua etiam restrictione Angli *Engelerss*, veluti coërciti intra restrictiores fines dicuntur. Gloss. A. S. *Angel, bamus. Angelcyn*, Anglorum gens.

Dubitas, an *ris* gigas sit à nostro *risen*, & an nostrum *Ris* melius sit, quam *Reiß* superiorum Germanorum. Quæro Te, cur dubites? Nonne & vos ipsi gigantes vocatis *Risen*; & quod Scandis est *Rekinn*, nobis est *Risin*, terræ filia, mulier statura gigantea. Numquid habetis, *Risenhavvt, Risenbar*? Quod vero Angli habent *Reiser*, facile explicatu est. Eadem enim provincia, idem fere pagus, & absque & cum diphthongo, voces itidem apud nos eadem exprimit. Si in suburbicaria nostra egredimur, confestim per diphthongum pronunciari reperiemus a. e. i. o. u. *Vlote, vlaute; bi, bei. min, mein. &c.* Sed & Alamannos veteres per i. expressisse, patet ex antiquo carmine *Herr Henrich von Vellâig. §. 8.*

Swër *mir* schade an miner Vrauen,

Dem wunnſche ich deſs Riſes,

Darann *di diebe* nement ir ennde.

Et Scandi habent *Risar* gigantes. *ört* non metallariis vestris tantum, sed & nobis in re etiam agraria & alias, notat limitem; unde *örtstein* est *ekkſtén, örtmál*, lapides angulares, in principio & fine limitum statuti.

Binas Dissertatiunculas, alteram de *Arrve-*
xen,

xen, ad Dominum Procancellarium Halberstad. alteram de voce *Matt*, *Madd*, proxime per amicum mittam.

De Tomo Scriptorum Germanicorum egregiè mereberis. Quod mihi non licet, id divina favente gratia per juvenum aliquod par eruditorum molior. Nempe Corpus aliquod LL. antiquarum veteris Saxonum populi, quo pertinent multæ numero statutaræ leges Brunsvicensium, Frisonum (Codicem habeo antiquissimum membranaceum) Hadeloensium, Hamburgensium, Bremensium, Osterstedingiorum, Cellensium, Stadenium. Huic velim Corpori talia servari. Mira sane prodibunt, quæ ad Antiquitates nostras pertinent. Sed vereor, ne mihi, quod Crasso in Parthos pergenti admodum jam seni ab hortulano oggeretur, quod hora diei duodecima in Persas iret, objici queat. Quicquid sit, sufficit aliis ostendisse, quid factum oporteat illustrandis rebus nostris, quidve faciendum superfit. Addis, Te submissurum ex Bibliotheca Paulina Lipsiensi meis usibus quædam. Ita facies optimè. Meminit mei eodem fine Auctor der Monatl. Unterredung. mensis Nov. A. 1698. p. 938. Vide, ut nanciscar talia, primo die remittentur, idque Lipsiam, si ita vis, per mercatores nostros.

Unum nunc addo, idque non absque dolore

quodam, non tam ob materiam ipsam, quàm ob Germanorum nostrorum, *κακοζηλίαν* Expiscatus nimirum sum per Amplissimum Procancellarium Halberstadiensem, Magdeburgi in Bibliotheca Capituli reperiri codices hosce, quorum catalogus transmissus est, nempe sunt

1. Isidori Hispalensis Synonyma sive Soliloquia MS. cum annexis, & inter alia Vocabularius Latino-Germanicus MS.

2. Vocabularius Latino-Germanicus 1414. MS. Versio vocum Latinarum facta est in idiomate Sax. infer.

3. Alius Vocabularius Latino-Germanicus MS.

4. Lucianus, id est, Glossarium, difficilium dictorum obscuritates producens. A. 1412.

5. Diverſa Vocabularia Theologica A. 1449. Auctore Antonio Hasen.

Difficile dictu est, quot literis ultro citroque Domini Procancellarii & Domini Abbatis *Wolffhardi* res eo tandem perducta sit, ut indicis copia fieret. Sed dum communicationem operimur, ecce Tibi decretum Summi Capituli: Domino Abbati Bergensi *Wolffhardo* communicari posse, sed ea lege, ne extra urbem Codices emittantur. Velut si hic de Cereris mysteriis, vel sacris Cæsarum Pontificumque ageretur. Rescripsi ad Dominum Pro-

Procancellarium, ut ex singulis Codicibus vel unam paginam, à Domino Abbate descriptam, transmittat, ut in quo censu sint, experiar. Quod si quædam momenti alicuius continetur, si Tibi alia via non suppetit, vel Domino Procancellario, mediatoria opera Amplissimi Domini Syndici *Mastricht* utar, ut per Illustrum *Fuchsum* Berolino accipiam. Interim talia, crede mihi, non me leviter afficiunt: faciunt enim ad essentiam operis mei.

G. G. L. *ad MEIERUM,*
d. 10. Maji 1699.

Quid sit *Ordnung der Kilfer marck*, quam olim tibi a me missam ais, & nunc iterum desideras, non memini. Mitto vero aliud, quod tibi non ingratum puto. Liber est Germanicus MStus in membrana, non sanè recens, quem mihi transmisit amicus. Laudes sunt Beatæ Mariæ virginis, carmine scriptæ. Vel vox *Drechtin* (quod alias druthin) pro Domino, quæ paginâ ultimâ occurrit, *dat helf hir unsir drechtin*, de antiquitate testatur [*Eum librum nunc accepit Cl. Eccardus*] Multum fateor esse probabilitatis in tua Saxonum vel Saxonum Etymologia. Agnosco hodie inferioris Saxoniae dialecto, SS. sæpe usurpâri, ubi ab aliis X. Unum maximè obstat, quod
aliter

aliter Beda & alii veteres ex ipsa gente Saxonum. Pro genere armorum usurpatum, dubitare non debes, ob testimonium vetus de Anglo-Saxonibus; qui in Episcopum quendam insurgentes, inter se dicebant: nemet jue saxen. Sumite sicas vestras. Verissimum est, literam h significare naturaliter elevationem, quæ ipsi pronuntiationi ineſt; & valde probabile est, *bocb* heben, heaven, hevet, haupt, caput, hinc fluxisse. quin & Hebræis 𐤁𐤏𐤁 gaha, altum esse 𐤁𐤏𐤁 Habar, siderum observator. 𐤁𐤏𐤁 Harmonis, Græcis ὄρος, Russis gora. Sed tamen vicissim & K. naturali quodam valore ex pronuntiatione ducto, ut (ni fallor) itidem scripsi, significat obstaculum, adhæſionem, quæ in efferendo apparent; ut in uncus Haken, Zacken, ζάγκλη Zinke, Sica, Sichel, camp Καμπτω flecto, cyclos, scapha, scyphus, curvus, Krum, gyrus, querquern, querl, cubitus ἄγκων, (unde urbs Ancona) angulus, eng, Angli; arcus, arctus, κοῖλος, cælare, celare, occultus, κρύπτω; קפ caph, curvaturæ קפפ caphaph, curvare, cavus, cappa, capere, capulus, caput, kopf, haupt, κεφαλή, cophinus, cofre, cupa. Etiam κακός malum, nempe curvum, oppositum recto τρία κάππα κάκισα. Hæc comparare non injucundum, & velut venari occultantem se veritatem; sed certi aliquid eligere, difficile.

Optima sunt, quæ habes de *shire* divisione. Interim nobis etiam *schur*, *schover*, *schier*, subitum, quod de pluvia transitoria; & febrili friguscule solemus usurpare. An autem id, quod subitum significat, ejusdem originis sit cum eo, quod divisionem notat, amplius deliberandum. Sanè subdivisa atque adeò tenuia sunt etiam mobilia.

Angelum ex nostro petere non ausim, sed malim contra. Idque veritati consentaneum puto; & verenda præterea hominum judicia arbitror. Per se satis iniqui sunt hujusmodi laboribus; quid futurum putas, si nos ipsi speciosos ipsis prætextus carpendi nostra præbeamus. Ego mirifice faveo Græca ex Scythico vel Celto-Scythico fonte petentibus; sed tamen est modus in rebus. Non negem *ἄγγελον* esse à radice, quæ apud nos supersit. Interea *Engel* nobis non puto usurpatum nisi Græcorum aut Latinorum imitatione. Dubitare me, an *Ris*, *Reisen*, *Reis*, (furculus) *Riese* Gigas, ab eodem, non memini. *Reisen* & *Risen* non distinguo, nisi dialectis. Tuo *ortstein* pro lapide angulari, addo *ort und ende*. Sic *ort* idem, quod *Kante*, *Canton* in Helvetia & Svevia. Præclarus labor suscipietur in legibus antiquis Germanorum vel mediis illustrandis; sed cum non omnia per te possis ob rerum copiam, id rectè devolves in amicos.

Capitulum cathedrale Magdeburgicum in communicandis MSCtis difficile esse non miror. Ita mos est ab antiquo, præsertim, apud non examinantes.

Mitto dissertatiunculam *Ottonis Sperlingii*, viri docti *de crepidis veterum* ab auctore acceptam: Ridebis curiositatem: Risit & Dux *Rudolphus Augustus*, cui per me destinarat. Disquirat inter alia de origine Pantouflorum. Budæus dixit παντοφῆλλας, quasi totos ex subere, secutus *Janum Lascarium*. Schilterus antiquis *ban* esse pedem, *tofel* tabulam. An ex eo potius, quod *staufen* & *stifel* est capacitas, cui manum vel pedem inferimus. Unde erit *Wandstaufel*, calciamentum domesticum, ut foccus ex *Wand*, id est, panno laneo vel alio molli. Scis, *stoffel* & *toffel* æquipollere, ut in *Christophoro*. *Stieffel* ex eodem fonte. Generaliter *Stauße* de re capaci, cui quid inferas; ideo *stauße* etiam scyphum significat superioribus Germanis, unde *Stübi-chen*. Saxones inferiores dicunt *ein Stoop*. Hæc animi gratia & per lusum. Serio enim nimis talia tractari nolim.

Elegantissima sunt quæ differis de voce *mat*. Solent sæpe permutari potentia, scientia & voluntas. *Mat* nobis est debilis seu potentia destitutus; sed *matto* Italis destitutus cognitione & iudicio. Sic *arg* olim homo inutilis,
Lon-

Longobardis, (apud Paulum Diaconum) ut & Græcis; hodie sumitur pro malo. Itaque olim pro eo, cujus imperfectio consistit in ipsius potentia & intellectu; hodie pro eo, cujus vitium est in voluntate; sic *tögen*, *degen* (id est Held) olim de viribus & robore, prorsus, ut latinum virtus. Sed hodie tugend (ut & virtus) magis de rectæ voluntatis habitu. Probus homo, preud-homme, nunc de viro forti, nunc de viro bono, quemadmodum viri strenui & nobiles olim *gute Mannen*, boni homines dicebantur, quæ expressio hodie in contemptum abiit. An *mat* pro socio, & *mad*, vel *matt*, pro debili, stulto, ab eodem? hæreo. Sane mit, μετὰ, metten, muthen (occurrere) meeting, mate (unde matelot) conveniunt; quemadmodum ab altera parte modde, mudde, (pro limo) maza, (pro cibo) massa, mad pro molli, debili, matte (polster). Sed a mazzare, mattar, puto esse à mazza massa, massiie, Streitkolben; cui nomen a crassitie vel massa sua in extremo. Nempe ut bovem, ita & damnatum, ictu massæ; id est, clave occidebant. Et tale quid Italis hodieque in usu est. Forte transitus factus à mit vel medio ad massam, quales medullæ. Non ausim tamen quicquam affirmare. In vocibus aliquot hujusmodi specimina dari inquisitionis (Claubergii exemplo) non inutile putem.

Legens, quæ habes de Erf-æxen, jam recorder, quid sit ordnung der Kilder marck, quam iterum petis; nempe, quod tibi miseram ex communicatione hæredum Domini *de Voss*, Camerae nostræ Directoris. Nescio, quo nunc loco jaceat. Sed ubi ubi sit, latere non potest; repertum certo mittam.

Excerptum ex Meieri Epistola, de voce ERB-EXEN.

Nunc accedo ad Tuos *Arrv-exen*, de quibus quemadmodum Eruditæ Tuæ cogitationes ad primas cultæ Germaniæ, sed adhuc sylvis obsitæ, origines procedunt; ita ego subsisto in iis, quæ ad Caroli M. tempora, eaque præcedentem ætatem (quam voco Germaniam jam nunc habitatam, & hospitam factam; qualis fuit temporibus Taciti) pertinent, quo spectat erudratio der Arrv-exen, quid illi sint fuerintve, quidve per illas in vetustissimis documentis intelligatur. Atque ut videas, quemadmodum in cæteris præcedam partibus, utque ad prima voces reducam principia; ita & idem in verbo hoc arrv-exen demonstratum dabo.

(1.) Itaque constat, vocem esse compositam ex arve & exe. (2) Quid hodie notet prior vox, nempe arrve, notum est. Sed progredior ad vetustissimos majores nostros. Iis arven
[Er-

[Erbe,] derivabatur à veteri *arrve*, sagittas & quælibet arma denotante vocabulo. Hæc enim arma venatori hominum bestiarumque populo sola erat hæreditas. (V. Loccenii Antiqq. Sueo - Goth. l. i. c. 2.) erantque adeo *arrven* indigenæ gentis, cives, inhabitatores prædiorum à parentibus infessorum, & morte eorum acceptorum. Tales vocabantur aliàs ab *ode* proprietate, *odalls* proprietarii terræ (uti hodieque in lingua Scandica) nobis vocantur *Edellüde*, qui in suo nativo sensu nihil ante tempora Karoli M. aliud quid erant, quàm proprietarii terræ, vel provinciæ inhabitatores, atque ideò præcipui & summi; ex quibus proinde Comites, Duces, Gravii, id est, iudices eligebantur. Quod idem hodieque ex antiqua gente Frisica ejusque institutis patet. In ea enim, cum coëmpta qualibet proprietate fundi, coëmitur quasi & transfertur in possessorem seu emtorem jus quodlibet Provinciæ; fitque talis ex ordinibus unus; item nobilis (ex terræ illius ratione) & quorumlibet honorum capax.

Exe vero quid sit, rectè enotasti. Sed & ex hisce jam positis ex se sequitur elucescitque, quid sint *arrv-exen*, nempe proprietarii in terra aliqua, *gau* vel *marcke*, qui rei proprietariæ possessionem habent, & certum jus vel certa jura *mit der exen, de se gearvet hebben* à majoribus suis,

suis, in sylvis quid peragendi. Qualia verò sint ea jura, illud ex antiquitatibus Germaniæ voci huic est adaptandum.

Didici verò ego ex MStis, quæ multo numero sunt ab amicis communicata, inprimis ex manuscripto quodam, cujus titulus ordnung der Killfer marck, locoque nunc principii pono (id enim ex se patet) in terris Westfalicis trans Vesarim continentem versus, à Karolingis divisas esse terras vel terrarum portiones in marke; cujus divisionis vestigia luculentissima extant in Episcopatu Osnabrugensi, terrisque finitimis. [*Divisiones illæ videntur Carolo M. priores*] In qualibet verò Marca antiquiora & eminentiora prædia habebant jura der arrv-exen, suntque peculiariora jura prædiis certis competentia & dignitates adhærentes fundis certis, adeo, ut cum prædiis venditis transferantur in emtorem. Ita in der Killfermark sin drey erb-exen. (1) possessor prædii Altenbokel. (2) possessor domus Wackhorst. (3) possessor domus Killver. In der mark Dissen Episcopatus Osnabrugensis nobiles sunt arrv-exen, habentque Præsidem Majorem videlicet des Håvesto Dissen, qui est der arrv-exen arrv-richter, (uti patet ex diplomate concessio huic villæ, cujus ectypon penes me est.)

Ut porrò pateant jura der arrv-exen, ea taliter describuntur: non habent tales ullam in
mar-

marcam suam jurisdictionem, sed his gaudent privilegiis. (1) Sie mögen so viel vieh in die marcke treiben, als sie des Winters über aufsfuttern können (2) zu ihrer nothdurfft (hinc verò primario denominantur,) ein stücke-zimmer-holtz ohnangeweiſet hauen, ſed tamen nicht überſchreiten; quia ein ieder marck muß verſchonet bleiben von ſchädlicher verwüſtung. Itain marca Diſſen hat ein Edelmann macht 12 bäume zu hauen, ſi ſcilicet prædium eſt *eine volle wehre*. (3) Sind die arvexen ſchuldig für der marck gerechtigkeit und Aufnahme zu ſprechen (ſcilicet ſunt adſeſſores in judicio foreſtali, im holtzgericht.) (4) Es lieget den arvexen ob, für ihre eigenbehörige leute zu ſprechen, oder dieſelbe zu vertreten, da einer oder ander an deren Gerechtigkeit geſchmählet würde. (5) Nemo alius in marca absque conſenſu & præſcitu der Arvexen poterat ligna cædere. Ita concedebantur monaſteriis jura cædendorum lignorum congruis temporibus; ſed ad talia conſenſus neceſſarius erat der arvexen (Vid. Chron. Montis Sere- ni p. 38.) Unum addo; ſi ex inſtitutis diverſarum gentium, iisdem vel ſimilibus (inprimis in rebus arbitrariis) conſuſio fit, ejusdem eſſe originis gentes, patet ex hoc etiam capite, Scandinavios Saſſonesque noſtros eandem eſſe gentem (abſtracturus, an hi ab illis, an verò il-

li ab his sint oriundi.) Habent enim & Gothi *arv-exen* in districtibus, qui ipsis vocantur *Boll-axe* (à *Boll*, prædio) Definiuntur tales *Exen* secures majores, prædiis adhærentes, & jus concedentes ferendi securim, id est, *oxabyrd*, cædendi in sylvis vel sylvam. V. Locc. I. Sueo-Goth. p. 117.

Quæ de voce *Rode* observas, ea itidem cum antiquitatibus nostris Etymologicis in omnibus conveniunt. Habent nobiscum communem vocem Sorabi, quibus similiter *Rodaja* & *Rodajen* est ex sylva novale facio. Vid. Frenzel. Orig. Sorabb. p. 733. sed & huc refero terminationes urbium seu arcium Russicarum *Ivannogorod*, *Novogorod Veliki*, *Novogorodum magnum*; quanquam ad garde etiam referri possit; Latine enim exprimitur *Neogardia*. Huc itidem refero nomen cœnobiolorum *Wallsrode* vel *Walprode*, *Gerenrode*. &c.

Excerptum ex Epistola Meieri de voce *MAD*, ejusque cognatis, in specimen Etymologicum.

Nunc progredior ad ea, quæ vi regulæ Etymologicæ, omnes ejusdem expressionis voces ad eandem esse originem transferendas, & ex unis radicibus petendas, in appendicem literarum

rarum tuarum conjeceras; in quo uti convenio, quodque principium semper urfi, ita illud suppono, potuisse fieri, ut solis literis non præterea sensu, voces quædam conveniant, sensuque maneant differentissimæ. Ita quod nobis *batt, bater, béter* melior, est Persis *batar* pejor, sed & (II.) possunt voces convenire literis, sed sensus gignere diversos, quorum in certo tertio convenientia non appareat. Adduco vocem *mark*, & ejus varios totoque cœlo distantes significatus. In quibusdam enim conveniunt, verbi gratia quatenus *marck* signum, notam, forum, vexillum bellicum, Mercurium, limites, fines, monetam *marcksilver*, regionem in finibus sitam, jurisdictionem territorialem, *Landwere*, significat. At pergo, quomodo ad fines referemus *mark* medulla, *mergel*, Latinis *Marga*, *Margen*, vel *morgenlandes*; quo sensu notat juxta *Plin. l. 17. c. 7.* medium & intimum rei, & id, quod est quasi nucleus; & Gallis hodie *marc* sunt fæces vini, quæ post unam alteramque torturam remanent acina; id est quasi medulla, medium & nucleus in acinis, unde & medulla Latinis, quasi medium. Addo *mark* equus, orsus, ors, *ros* im *Heldenbuch*. Possem proferre centum alia, ut *runa, equus castratus* & *Runer*, *Allruner*, sapiens *mysta*; *rinde* crusta, & *rind* pecus; *bund*, fœdus, & *bunt* versicolor.

Sed (III.) ne quidem hinc infero, quin convenire queant in certo tertio, tertiumque illud à sagaciori indagatore reperiri queat. Ast hoc (IV) sequitur, seu contingere potest, ut multæ habeant voces eandem pronuntiationem, quæ tamen in duas classes dividi, atque ad duas radices diversas referri debeant, vel etiam ad plures. Ita pergo ad considerationem & elucidationem vocis propositæ *Matt, Mat.* Ita scribis, nempe per (t) ubi noto, scribendum esse vocem hanc per (d.) Sic scribunt Islandi, sic itidem Dani *madd*. Idem postulat etiam declinatio hujus vocis, & quæ alia epenthesis, *madd*, fessus mede, item *mad* cibus *medder*, *midder made* vermis, *mad* mensura (quam nos à Germanis superioribus adsumpsimus τὸ Τ. quod in multis vocibus obtinuit.) Scribimus enim *model*, mensura, regula; item *mad*, intestina, *dat midde*, *dat in der midde is*, Latinis itidem medium. (II) Noto, celeberrimum *Morbosum* non satisfacere mihi, quod quatuor tantum acceptiones vocis *mad, madd* adduxerit. Vult enim ille notare, (1) cibum (2) mede, fessum, lassum, (3) socium & collegam, (4) mensuram. Putat itaque, hæc quatuor significationes ad unam eandemque radicem referri posse. Respondeo itaque juxta Philosophicæ meæ Grammaticæ regulas, antequam vox radicalis, id est, quæ sit principium

reli-

reliquarum derivatarum, firmiter constituantur, omnes & singulas sub capite hoc collocandas esse, non aliquas tantum; quod alias insufficiens esset partium enumeratio. Compositum enim aliquod ratione omnium suarum partium tale dicitur, neque fontem aliquem sufficienter describimus, nisi omnes ex eo manantes venas, fluviolos, flumina enumeremus. (III.) Hoc posito, progredior, & demonstro, vocem *mad* in innumeras se diffundere voces & varios occurrentes sensus. Incipio à vocali a. Certum enim nobis esse debet, vocalium omnium permutationem in singulis dictionibus occurrere posse, id est, τ& a. e. i. o. u. Incipio igitur à vocali A. Occurrit ibi (1) *mad*, *mat*, *cibus*, NB. non quilibet sed mollior. Inde Islandi e. g. *met*, *matte*, *lambo* *efcas* (sc. molles) *madfak* *pera*, *mate* Isl. *cibus*, *efca* E. à molli. (2) *madd* *fessus* *mollis* *mèr* *wek*. (3) *madd*, *matt*, *socius*, unde nomen habent Selandi, *Mattiaci* dicti, teste Lemnio, à sociali concordia, dictique non tam à Belgico, quàm antiquo Gothico; pertinetque vox ad *mitt*, *midd*, *cum*, Græcis μετὰ, Gallis *matelot*. Isl. *mate*, *amicus*. (4) *Made* *vermis*, unde *madur* *homo*, septentrionalibus. Sc. hic septentrionalium mos est, ut comparatione cum verbis, mortalitatis mollitieque suæ memoriam secum renovarent. Ita similiter *se puke*

vermi comparabant, Worm. Lingu. *Run.* 103, Ergo à mollitie. (5) *made coenum*, lutum, à mollitie, *made kiste sterquilinum*, *madensak*, corpus hominis, *vermium habitaculum*, *Madkomönat Norvagus & Islandis* credo esse *Aprillem* vel *Majum*, quo vermes copiosè nascuntur. V. *Loccen. Antiq.* 2. (6) *modern*, contrectando se inquinare, habent Germani superiores; quasi dicas, mollia contrectando se maculare. (7) *Matratse*, matte, pulster, culcitra, decke vom Stroh oder rohr, quibus incubabant servi, itidem à mollitie. *Terræ enim seu humi interponebatur*, ut eo mollius cubarent. *Matte storea.* (8) *Matera*, genus armorum *Cæsar. comment.* l. 1. p. 3. 6. (9.) *mat*, delirus, insanus, *mats* videtur pertinere ad mollem, effœminatum, fractum hominem. Tales enim habebantur majoribus nostris *non viri, μάταιοι*. (10) *Mater* genus animalium. *Maderfell* à mollitie. (11) *Mater* germanicum antiquum, ex quo Latinum *materia*, notat præcisè materiam mollem, id est, *pus*, faniem. (12) *Mats*, Germanicè homo ventricosus, der immer frist und trincket, id est, homo mollis. (13) *matsen*, *maddfken*, amazzare, *Italis mättfen*, & vi perumpere dura, adeoque frangendo mollire. (14) *matte*, pratum (mollia prata) *Frisii habent made, meai* & *Dey mat*, id est, diurnum foeniseæ pensum: Vides hinc esse *meyen*, metere. (15) *Mat-*

te, intestina, matia Latinis, quæ sordes emittunt. Nostrum inde est *meddwurst* à molli. (16) *matrasse* pertinet ad matratse, & est *matrasse* propriè lectus laneus vel tomentitius. It. *materazzo*, culcitra, tomentum. Ovid. Fast. VI.

- - In plauistro scorpea matta fuit.

(17) *Mate*, mensura, pertinet ad middel, medium II. Mutato A. in vocalem E. fiunt (18) *Meddeke*, vermis (à molli) lumbricus, tinea terrestris. Et nos Bremis het is *en meddeke van't leggt*, per metaphoram dünne leggt, als ein worm. *mek* mollis, *miúke* Isl. mite, vermiculus in caseo. (19) *Mede*, *megan*, hoc pertinet ad midd, middel, medium, velut in medio ire. (20) *mede* [Germ. sup. müde] fessus, lassus, malè Junius à *μóθος* ærumnabilis, labor, bellum, pugna; est à molli lass. Island. mod, anhelus, lassus. (21) *mer*, marcidus, mollis, modern, vermodern. (22) *meten*, bemeten pertinet ad *midd*, cum, & *matt*, socius; scribendum vero esse originarie, per (d) patet ex nostro imperfecto præterito *Ikk bemodde em*; quò pertinet *mod* conventus. Inde ipse conventus locus *wikmodia*, vicus, in quo conventus ordinum à majoribus nostris habebatur, cum suo districtu; Island. *med*, *médr*, una. (23) *meden* conducere, [superioribus Germanis *Mietben*] quo pertinet *medgen*, *magd* ancilla, *med merces*, (24) *meten*, metiri, mensurare, Island. propriè æstimare. Inde & Isl.

mèt Num. plurali *Lancis æquilibrium*, à modo, ait Resenius. Isl. *miclo* locum signo. (25) *mèten* debere, pertinet ad *mate*, mensura. Ad illud enim tenemur, & in tantum tenemur, quantum valet potestatis nostræ & obligationis mensura. (26) *mettse*, meretrix, à *matten*, ex bast confectis, id est, lectis ex storea, meretricum & fervorum cubitoriis. V. Cluv. Ant. Germ. L. I. cap. 16. (27) *mettser* cœmentarius, faber murarius, qui emollit rumpendo lapides, (28) *mét* (Kil) Sax. Sic pupa, suilla, carnes porcini delicatesiores. (29) *metsker*, lanio, volunt referre aliqui ad Arabicum maza segregavit, sed prior est radix *mate*, *mete* Angl. Saxon. Hinc & *Messe* Anglis ferculum. [Hoc potius à mittendo] unde *Matarii* dicti Romanis, qui intestina, quæ sordes emittebant, manibus tractabant. (30) *mest* [Germanis Superioribus *Messer*] culter. Scilicet sibilus infertus tantum est, nec pertinet ad essentiam vocis, quod probo: Quia olim scribebatur sine S. Ita in statutis Brunsvicens. *mettzet*, *metzete*; & veteres Celtæ habuerunt *matar* & *metar*; item Scandinaviis est *maitar* concidere, secare; item Lingva Slavonica *metezom* cedere, abscindere, dicitur. Igitur *mest*, culter, quia est organon *matarii*, Isl. *meitell*, cuneolus, quo ferrea secantur, *meitla*, ferrum, ferro scindo. III. Pergo ad permutationem *a*.
vel

vel *e.* cum *i* & invenimus. (31) mensura *mate.* Norma enim & regula est æstimandi (uti eleganter exprimitur Isl.) & per consequens metiendi. Consistit in medio, id est, proportionem vel Arithmetica vel Geometrica, *midds middelst.* Interim Island. *Medan* à *méd-an* medio tempore. (32) Ad hoc *midd* pertinent infinita, quæ nunc non attingo. IV. Succedat permutatio $\tau\tilde{g}$ a. e. i. cum vocali o. Ubi notamus, duo esse genera vocalium; primum genus est $\tau\tilde{g}$ a. e. i. una veluti vocalis. Neque enim specie differunt, sed omnes tres sunt symbolum lucis in ratione ad visum, cuius objectum sunt lucida & tenebrosa, alba & nigra; alterum genus est o. & u. symbolum tenebrosi, nigri, turbidi, velut ad obscurum declinantis. (33) *mòd*, concursus, obviatio, conventus; quo rursus refero *witkmodia* nolkmod. *Bergmote* Jure Anglicano conventus seu curia, ad quam rerum metallicarum cognitio spectat. Isl. *mot*, conventus, synodus. *mòd*, *gemot*, animus, quasi gemod, gemed, uti & pronunciamus, quasi concursus sedesque unita adfectuum. Dicimus, *mi is nigg lachens to mode.* Inde porro à concursu omnium adfectuum notat vividam vim animi, viris propriam, apud Herrn von der Vogelweide, modwille. Sed & alio sensu est à molli: Hinc Belgis *moedigh* *gemoedigh*, est lenis, lentus; & Angli de corio,

rio, meke-ledder, dat ghemoedigh ist, quod facile sequitur, id est, facile alteri obvium est, molle ad parendum. Isl. *mode*, animus irâ affectus; *mödge*, iratus (NB. Ita videmus, *mod* & *gemod* convenire cum *mad* molli & cibo (34) *model* typus, forma, imago ex gypso seu argilla, ad cuius formam statuarius plastes vel lapidem cædit aut æs fundit [*consentit Latinum modulus.*] Pertinere ad *mate*, patet ex Isl. ubi *medal* est medium, mediocre; *Medal mate* vir mediocris staturæ seu mediocris vir. (35) *moder*, mater; *moder*, equa, matrix propriè; uti Italis *madre*, uterus Isl. *sammæde* uterinus. Sed & nos dicimus cum Islandis *moders*, matrix. Ergo mater ab utero, in quo convenientia feminis & eorum, quæ ad partum gerendum & perficiendum pertinent. Ergo à méten obviare. (36) ita *moder*, fæx in aceto conveniens ad conservandum; *miodur* Isl. vinum recens, acetum. (37) *modern*, *vermodern* idem est quod *verméren*, zu mör oder mürbe werden, molliendo putrescere; Huc & pertinet mors quasi de *vermodernde* Krafft, vis emolliens, & emolliendo perdens. *Mòt* est Isl. nex, mors. (38) Misnica lingua, *motte* tineæ; Islandi habent *madkar* vermis; habent itidem *motb.* V. Denique venio ad permutationem τ & α. e. i. in u. ultimam vocalem, & occurrit (39) *mudde*. Itali habent *mota*,
lu-

lutum, aqua stagnans. Est idem, quod in a vocali *mad* mollis; sed mutatur in (u) vocalem, denotantem obscurum, turbatum, turbidum. Notat enim aquam immotam, indeque turbidam, fœculentam. In historia Angliæ est fossatum, quo castrum aut aliud propugnaculum cingitur. (Scil. talis aqua non movetur, nec motu limpida remanet.) Nos dicimus *mudde*, *dreck*, *muddig*, *dreckicht*, *mudder*, *modder fæx*, *crassamen* sed tamen molle. Isl. habent *móda*, obscuramen, fuligo. E. à molli, sed tenebricoso, lurido, (40) *mut*, modius, pertinet ad *mate* mensura, *midde*, medium (41) *muttse* meretrix levissima, sive mol-liter, id est, leviter obvians ad concubitum. (42) *muttse* pileus latus, profundus, atque in scapulas usque demissus, Scandin. *mitur*, mitra. It. *Almutia*. Denominatio est à molli; est enim Italica Epornis pellibus suffulta. E. mollis. Hinc & majoribus nostris *muttse* est *pilswerde* der prester, in latinitate Barbara *Almucia* V. Ottii Franco - Gallia h. l. E. à molli. (43) *muttsen* ornare, mundare, Germanis veteribus, comere. Scil. ornatus maximus veterum in tali amiculo consistebat. Huc pertinet Isl. *muta*, munus, donarium, E. a molli [*muten*, apud Brunsvic. est linteo madefacto faciem infantum purgare; forte convenit cum voce mundandi.] (44) *Muttsen*, mutilare, pertinet ad

ad mattsen, mattsken scindere, dura rumpere, quod est mollire. Hinc Merula refert ad *mætſen* abscindere, amputare [hoch auffnutzen, est, exaggerando male interpretari] (45) *mutte*, tinca, (Molanus in indice) propriè est vermis atrior E. à molli (46) *mütte* Sau, sus Tiris. Leg. de mutte mit den worpen, à mudder, in quo se volutat. E. à molli (47) *Mutſedel* in feudalibus, est petitio renovationis feudi, seu occurſus Domino feudi factus, quo renovatio petitur (per accidens autem Dominus feudi impeditur, ne actu investiat.) Dat ergo mutſedel. Pertinet ad *mod*, *moden*, *anmoden*, occurrendo ſc. petere [imo Muth-zedel est ſchedula petitionis, des an-muthens] (48) *Mutskerrn* conventio, ſocietas quædam inter Illuſtres familias, à *mod*, *meten*, obviare, [*mutſchiren* est permutare.] Hæ igitur voces quomodo eadem ratione, ſolis vocalibus permutatis, adſinitatem habeant & ſimilitudinem materialeſ patet. Omittimus alias multas, quæ huc referri poſſent. Verùm enim non hic terminus eſt finisque, ſed progrediendum eſt (I.) ad præfixa, quæ compositas efficiunt dictiones v. gr. *amm*, *an*, *all*, *avv*, *Be*, *Bi*, *dan*, *end*, *er*, *ge*, *ber*, *in*, *ma*, *to*, *van*, *ver*, *verr*, ut *anmoden*, *anmaten*; & exorientur centenarii compositarum dictionum ex *mod*, *madd* mollis. (II.) Ad ſuffixa, qualia ſunt *Bar*, *berr*, *Brehd*,

Brebd, Bod, de, dei, dom, dun, Ei, Ell, Enn, Er, gern, gar, garrd, havvt, beit, jagg, inn, jung, Ik, kind, ligg, lin, ling. (III.) Ad liquidas & literas (s) & (v) in medium vocis intrusas. Scil. inferitur liquida L. & habentus *mollid* [*malz*] hordeum madefactum & madefaciendo mollitum.

Hinc Belgis *moldern* est mollire. Inferitur R. quæ notat molle asperatum, & fit ex *mod, modern* (quod naturali modo emolliendo, & per emollitionem se separando destruitur.) Inserto R. violenta destructio, *mord, morden, latro, mordrôdus* Leges Ripuar. Inferitur porro s. & fit *mest* culter, item *mist*, fimus, stercus, liquidum, molle. (IV.) Ad literam (s.) sibilum notantem, & aliquid molle simul indicantem. Huc pertinet in aliis multis *smeden*, cædere, sicut faber ferrarius, qui cædendo emollit ferrum. Nos habemus inde *smidig, smedig*, mollis. Interponitur (l) & oritur *smelten*, liquefacere. Itali habent *smoltire* cibum coquere: nos *smeltig*, liquidus, *schmiedig*, mollis. Willeramus: *Schmetelichen*, blandimentis mollitus. *Schmeide, geschmeide*, cimelia, *schmieren, ungere*, & ungendo *smudden*, inquinare. *Smuddereg, Smuddevarken*. Britt. *Smeth, Smuth, macula. Smutfig*, sordidus. *Smitten*, besmitten, alterius famam convitiando velut sordidam reddere, nigrare. Hinc
Si-

Sicambris smutzen est convitiari &c. (V.) denique succedunt permutationes consonantium, adfinitate sibi quadam junctarum. Tales sunt & facile permutantur (1) t. p. v. w. secundo k. g. q. s. gs. gk. x. cs. h. (3) d. t. sv. v. gr. t. *mat*, in g. & est *maggd*, *macht*, *potentia*, *mensura*, quæ alicui competit. Hinc Isl. e. g. *me mätte*, ad *mega* possum, *mætte*, potentia. *Magd*, ancilla, propriè & in originario sensu; qui apud Isl. extat, à *megd* puella seu virguncula valde tenera; inde &, teste Resenio, animal quodvis parvum & tenerum. Unde *madar*, est vermis mas, *megda*, vermis foemina. *D.* vel *t.* in *s. modern*, *vermodern*, mollire & molliendo corrumpere; ubi Misnienfes habent *s. mus*; *musen* Isl. notatque semimansa, masti-
culata. Sed & nos habemus *mus*, *gemus*, genus mollium eduliorum. Islandi interferunt (r) & est *murst*, mordeo, quæ sunt synonyma, & mordere Latinorum. Affine est *mord violenta nex*; item *mussig*, otiosus, mollis. Sed & d. in v. in hac voce *mud*, *muddig*, mutatur. (V enim ex naturali labiorum motu notat aversionem, fugam.) Hinc ex *mudde* fit *muuvv*, cœnum sordens, à quo nos avertimus. Defessus sum scribendo; mille enim alia addi possent. An mereatur talis deducta vox per omnes classes in principia sua, ut dissertatione quadam, sed comtiori, & per linguas non septen-

ptentrionis tantum , sed & orientis demonstrata , in publicum prodire , tuum erit arbitrari. Tria noto : (1) patere ex his , quam paucae sint in lingua nostra radices ; (2) quam recondita sub vocibus nostris lateat philosophia. (3) Quam non sapiat confusionem Babelis Lingua nostra. Hoc Colophonis denique loco sit, nondum satisfactum esse integræ evolutioni vocis *mad*. Superfunt enim simpliciora adhuc principia , ad quæ hæc ipsa vox , quia composita est ex tribus literis *m. a. d.* est reducenda, quod alias fiet. Tu æqui bonique interpreta-beris has meas diffusiores scripturas. Volui enim tecum communicare exemplum aliquod linguæ nostræ, & in ea Philosophiæ Grammaticæ.

Ex G. G. L. Epistola ad LUDOLFUM
28. Decemb. 1697.

VOcabulis, ubi k mutatum in h, fortasse addi posset *κόρη* puella, *huhr*, *garce*. Nam & *garce* olim puella, quod indicat *garcon*. Talia scilicet olim non mala, ut *bube*.

Nuper venit mihi in mentem *bübsch* vel *hubisch*, ut in antiquis chartis scriptum vidi, nihil aliud esse quam *höfisch*, ut hodie *böflich* aulicum, atque adeo elegans, urbanum; uti *cortese* apud Italos civilis, humanus. Nempe *huba*,
ll ba,

ba, *hoba*, *hof*, curia, curtis, aula, vocabula sunt idem significantia. Scis, *hof*, curtem, cour, curiam, non tantum sumi pro aula palatina, sed & pro *manso* rustico vel casa cum agri adjecti modo; itaque *buse landes* est, quantum agri homini rustico pro familia alenda convenit. Ex quo intelligitur, *bube* vel *buse* idem esse quod *hof*.

Balth vel *Bold* vox etiam apud Gothos in usu fuit, & teste Jornande, Balthorum familia post Amalorum dignitate proxima erat.

Heaven, ut Anglis, ita etiam Brunsvicensibus coelum est, sed spectabile tantum. Neque enim hanc vocem usurpant, de coelo beatorum, ut hodie faciunt Angli. Etiam Finnonibus & aliis cognatum quiddam *Taiwan* in usu est.

Ond vel *andt* pro malo & incommodo etiam Germani retinuimus non tantum Sveci. Nam dicimus, es thut mir andt, id est, es thut mir wehe; etsi hodie non nisi de incommoditate insolita usurpetur, & *abnden* etiam sit ut insolitum ad animum revocare.

Suspicer *damnare*, domare, dominari, domus, *δαμάω*, damm (qui domat coercetque) ab uno esse fonte.

Rite etiam Anglis est surgere, ut septentrionalibus.

Quæri potest, nos in *Snabel*, *Snepse* addiderimus S, an Sveci sustulerint in *nabbe* rostrum.

Ne-

Neque enim statim antiquius est, quod illi habent. Habemus & *snappen*, *snuppen*, *snüffelen*, *snauze*; quod facit, ut suspicer etiam *nasum* ad eandem originem referri; quo admissio facilius credam, S. nostrum esse *προσθετικόν*.

Sbere antiquis Saxonibus dividere; hodie *shire* Anglis comitatus seu terrarum divisiones. Nobis hodie *schabr*, dispertiti viri, dispertiti ordines. Fortasse & hinc *scheuren*, in quibus res clausæ & ab aliis separatæ asservantur. Saxonibus inferioribus *schubr*, locus tectus, injuriis non obnoxius; hinc *ins schubr bringen*. Inde enim fortasse vocem præstat, quam à *seculo* ducere. Apud Suecos *scheren* sunt rupes marinæ, in quibus angusti divisique aditus fiunt. Assonat & *secare*, *securis*, *sachs culter*, *weth*, *wied*. Respondet etiam Anglico *wood*, quod est lignum.

Quern etiam Saxonibus inferioribus est mola. Urbs Hamela dicitur & *Quern-Hamelen*, & in ejus nummis est rota molaris. Hinc derivò & *quert* instrumentum, quo liquores agitantur, quasi parvâ mola.

Fateor Latinos *c* pronuntiasse ut *K*; mirum interim Germanos, cum dicunt *Kaiser* pro *Cæsare*, melius retinuisse antiquam pronuntiationem quam Itali ipsi, qui *cesare* pronuntiant quasi *tsbesare*.

Non tantum *wegen*, *wogen*, *wage*, sed &
ll 2
wallen,

wallen, wellen, wenden, winden &c. à motu.

Ort antiquis Germanis, & hodieque metallariis terminus. Vor dem ort, id est, ubi terminus putei aut cuniculi. Hinc *erörtern*, *orthundende*. Interim non negabo, ordinem esse ab eodem fonte, & ὁρθὸς quoque fortasse.

Putabam ego *welt*, quod est ab antiquo *We-relt*, originem habere ab eadem radice cum *werren*, *wire* (Angl) *wirren*, *gyrus*, *wirbel*, *vertere*, &c. Atque adeo *werelt* esse idem, quod Latinis *orbis*, *gyrus*; & ab antiquis, Germanicè rem antea Germanis forte non nominatam dicere volentibus, ex Latino fuisse expressam, ut sæpe alias. At Dn. Meierus mallet esse à *wer-old* seculum, seu quod diu durat, quia *wer-old* scribat *Otfridus*. Iudicio rem Tuo permitto. W. generaliter aëris motus, *bisbiglio*. Hinc *Ardelionem* nostri exprimunt, ore edentes talem sonum. Talis & motus in orbem. Si r. accedat, violentia major exprimitur, ut in *wire*, *gyrus*.

*Ex Epistola GERHARDI MEIERI
ad LUDOLPHUM 9. Febr. 1698.*

TRes videntur Aborigines nostri literas tantum habuisse, b, d, k, vocalesque a & u. *Berenkeuter* vox injuriosa apud Germanos,
vix

vix à pelle urfi, duci poterit, ut hodie explicari solet; quasi significaret hominem desidiosum, pelli ursinae indormientem. Urfi pauci semper in Germania. Incumbabant textis vimineis. Inde proverbium hodieque: *He is komen van der Matten upt Stro.* Urfi, Bären. Bèr autem nobis Saxonibus est porcus mas, verres Latinis; & Ber, varken, porcus non castratus in statutis Bremensibus & Hamburgensibus antiquissimis; consonat èver, & aper. Hodieque bérenheder nostra Dialecto idem, quod *Swindriver*, vox odiosissima. X

Ex literis G. G. L. AD LUDOLPHUM.

Conjectura Dn. Meieri de Berenhuder magis probabilis; sed tamen nec vulgaris sententia contemnenda.

Equidem arbitror & ego, literarum in vocibus vim quandam naturalem apud homines, impetu quodam nomina magis quam consilio dantes, sæpe valuisse. Sed non ausim sperare, posse nos ad hos fontes pertingere hodie post tot commutationes perturbationesque accidentarias; etsi Germanica præ aliis ostendere aliquid naturæ consentaneum videatur. Sic in l. motus aliquis lenis; in r violentus; in sp. penetratio, ut spiz, spada, spindel, spalten, spleissen. *Claubergius* libellum dicitur edisse,

disse, ubi de Etymologia linguæ nostræ philosophatur, quem nondum vidi. Poterat aliquid præstare. [is libellus postea ad manus meas venit. *Dn. D. Westhofius*, Archiater aliquando Electoralis & Medicus apud Hammeneses in Westphalia celebris, multa elegantia & jucunda nobis narrabat de Linguæ Germanicæ consensu cum natura rerum, quæ legi mererentur. Ipsos etiam Scripturæ Sacræ sensus ex Germanicâ versione illustrabat ingeniosè; putabatque divina quadam providentia factum, ut pene non minus in illa quam lingua originali, mystici sensûs lateret, etiam ubi à fontibus recessisse nonnihil videretur.]

G. G. L. ad JOBUM LUDOLFUM.
12. Decembr. 1698.

GAudeo, Historiam Tuam tam belle procedere, ac Te à medio Seculi non longe abesse. Autorum, qui perrecturo prodesse possint, vix quisquam esse potest momenti majoris, qui Tibi minus notus sit quam mihi. Nec putabam, circa annum trigesimum octavum aut quadragesimum magis quam antea, deficere scriptores: Quin potius rebus paulatim ad pacem vergentibus, quæ in Westphalia postea fuit conclusa, Historici ea, quæ præcessere, attingere solent; quod præter alios etiam Aizemam facere nosti.

Dum

Dum passim deliberatur de Republica, nos quoque de gravissimis argumentis tractamus, unde scilicet dicti *Bernhuter* & *Hahnreb*; magna utique diffusionem sua nomina, & cura nostra digna. Etymologica res conjecturis, non demonstrationibus agitur; & credo, veras interdum esse origines, quæ minimè sunt verisimiles: casus enim in linguarum mutationibus magis quam consilium dominatur. Itaque vix unquam probabis derivationem verissimam, si ad vivum reseces; ut Raméi olim omnia examinabant ad tres leges *κατὰ πάντα, καὶ' αὐτὸ, & καθόλου πρῶτον*. Etsi *Ber, eber, verres*, Anglis *bor*, Belgis *beer*, quibusdam Saxonibus *borg-schvvein*, propriè esset masculus; an non porrigeretur facile ad totum genus, velut *hirsch*, & *aper*, & *verken*, porcellus, & ipse porcus? Etiam *ors* olim de mare tantum equo, ut notavi in antiquis statutis urbis Brunsvicensis; uti *hirsch* propriè mas. *Hirs* autem, vel *hart*, & *hors*, sola differunt dialecto; & hodie tamen *hors* Anglis equus quilibet. Deinde etsi nulli verrium greges, an ideò minus facilis denominatio à potiore? Certe cum nuper Viro docto & judicio prædito Meierianam derivationem narraffem, valde plausibilem judicabat, nec objectionibus moveri se dicebat. *Suindryver* (id est *Suin birte*) porcorum custodem, injuriosam esse appellationem, ipse notavi.

tavi. Unum superesset ad plenam demonstrationem, ut ostenderetur, *Bernbüter* reapse usurpatum pro custode porcorum. Sed hoc ostenso, non jam amplius opinio, sed res; non fides, sed scientia haberetur.

Nunc venio ad etymon *Hahnreatus*, id est, ut Gallicè balbutiam, *Cocuatus*; quo ego scilicet invento gloriator, ut Archimedes sphaerae & cylindri comparatione; valdeque indignor, eam mihi eripi Tuo illo dissensu. Si dixisses: *non liquet*; valde me turbasses: quid nunc futurum putas, ubi dixisti: *non placet*? nigrumque sententiae meae theta praefixisti, pro qua ego tanquam pro aris & focis depugnare constitui. In notationibus vocum cavendum mones meritò, *ne ex similitudine literarum, vel denominatione alicujus rei sola, sine affinitate aliquorum nominum, verborum vel phrasium, applicatio ad alia compositione incongrua fiat.* Id putabam, me pulchre cavisse; neque enim hic similitudo literarum, sed binæ integræ voces; neque incongruitas in compositione; neque quærenda affinitas, ubi res ipsa est. Nempe *bahn-ree* est capo; quia *hahn* est gallus, & *ree* (runa Islandis) castratus. Prius patet; posterius probo, ex usu vulgi etiam in his terris, ubi *ree* cantherius. Sed Tu velles *ree* generaliter sumi pro castrato quovis. Id vero iniquum est postulatum; quid usitatus quam

quam synecdoche ex permutatione generis & speciei? Nonne recordaris, quid Italis *il castrato*? nempe illis eo nomine κατ' ἐξοχήν venit aries exsectus. Eodem modo *ree* vocabulum commune castrati olim, (originem verisimiliter habens ab impotentia) in equis remansit, & si recte conjeci, etiam in gallis. Nec necesse est, quia *hahn-ree* caponem dixere veteres, aut ea vox ad nos, licet alio sensu, pervenit, dixisse eos etiam *boks-ree* aut *ochsen-ree* vel potius *bullen-ree*; aut si dixere, non necesse est vocem superesse. Variat lingua in compositione. Dicimus, *Messer-Schmid*, non vero *Schvverdt Schmid*, sed *Schvverdfeger*, licet aptum parum. Ita *Buch-Führer*, indignatibus licet bibliopolis, passim usurpatur pro *Buch-bändler*. Ita dicimus *Hirsch-bock*, *Reh-bock*; sed *Ochsen-bock* dicit, quod sciam, nemo.

Non ergo omnis, quæ fieri potuit combinatio aut ἐννομήσις, debuit facta esse. At, inquis, si *Ree* significat equum castratum, recte ad gallum non quadrat. Pari jure diceres; Si *bock* significat caprini generis marem, certe ad cervum non quadrat. At pergis: Docendum erat, *Ree* castrationem denotare, & adjectivum esse, vel originem suam à verbo quodam trahere. Sed si cantherium notat, utique castrationem indicat. Adjectivum aut verbale cur

esse necesse sit, non video, non magis quam *bock*. Sed quid si sit ordinariè verbale vel adjectivum, nobis licet ignorantibus? quid si modo adjectivum, modo substantivum, ut sæpè fit? Dixi jam, plebeja dialecto *ree* esse *stumpf*, *matt*, impotens; *ree reiten* de equo labore equitandi exhausto; ita vides, etiamnum esse adjectivum. Tandem, inquis, cur potius *Hahn-ree*, quam *Bock-ree* vel *Ochsen-ree* dicatur is, quem Hahnreatui obnoxium dicimus. Sed facilis responsio est, galli gallinacei majus nomen, majorem in hoc genere gloriam esse. Et cur nobis *capaunen* seu capones, antiquis Galli, (quales matris Deum) dicuntur omnes homines castrati, potius quam verveces? Agnosceis gallinacei generis prærogativam. Eandem hoc loco valuisse puta. Jamque opus exegi, & præclarum illud inventum meum atque immortalitate haud dubiè dignum vindicavi: nec dubito gallos meos opponere non tantum tuis Israelitarum locustis in deserto, sed etiam Bocharti hippopotamis & crocodilis in Nilo, ipsique elephanto Tenzeliano.

Nunc dicerem:

Sicelides Musæ; paulo majora canamus;

Non omnes gallive juvant, sapidæve locustæ:

Nisi meritò mecum agnosceres, frustra de
Re-

Republica differi. Addo: de Ecclesia forte adhuc magis frustra. Unum tantum notabo, non videri mihi ab uno Pontifice Romano omnia pendere, sed opus esse, maximos orbis Christiani Principes accedere ad Ecclesiæ curam. Nam dogma est inter Pontificios ipsos, Papam ab aliis posse judicari, si sese hæreseos crimine obstringat: tunc enim omnes ejus prærogativæ concidunt. Scis Innocentium XI. pene hæreseos à Gallis fuisse postulatum; & nescio, an Tibi miserim aliquando Epigramma à me olim scriptum, occasione Gallici poematis:

Quando Lavardini Gallus Tibi Petre cane-
bat,

Wilhelmo tacite dum prece Roma favet;
Tal' a cristata quidam de gente rogavit

A superis, zelo vota facitque novo:

Papa ô catholicus fias, Hugonota Jacobe,
Ut maneat patriæ gloria paxque meæ.

Dn. Meierus *Zinken*, instrumentum Musicum currum, derivat à *Singen*; canere; ego malim *Zinken*, *Zanken*, *Zacken*, esse curvas res & uncinatas, uti Græcum *ζάγκλη* falx; quin ipsum Italicum *Cinghiale*, unde Gallicum *Sanglier*, aper, (quia hujus dens figurâ est eine Zincke) ab uno esse fonte. Judicium quæso Tuum interpone, utrum probabilius putes.

FRAGMENTUM
BREVIARII RERUM
FISCALIIUM CAROLI M.

EX CODICE MS. VETUSTISSIMO
HELMSTADIENSI.

INvenimus, in insula, quæ *Staphinsere* nuncupatur, Ecclesiam in honore S. Michaelis constructam, in qua reperimus altare, auro argentoque paratum I. Capsas reliquiarum deauratas & cum gemmis vitreis & crySTALLINIS ornatas V. Cuprinam per loca deauratam I. Crucem reliquiarum parvulam cum clave, laminis argenteis deauratam I. Aliam vero crucem parvam reliquiarum, auro vitroque fabricatam I. Aliam vero crucem majorem, auro argentoq; paratam cum gemmis vitreis I. Pendet super idem altare corona argentea per loca deaurata I, pensans libras II, & in medio illius pendet crux parva cuprina deaurata I. & pomum crySTALLINUM I; & in eadem corona per girum pendent ordines margaritarum diversis coloribus XXXV. Est ibi de argento munidato solid. III. Habentur ibi inaures aurei III, pensantes denarios XVII. Sunt ibi calices argentei II, quorum unus, de foris sculptus & deauratus, pensat pariter cum patena sua solid.

lid. XV. Offertorium argenteum I. pensans solid. VI. *Bustam* (a) cum cuperculo argenteam ad thymiama portandum I, pensantem solid. VI. Aliam bustam argenteam, pensantem solid. V.

Invenimus ibi turibulum argenteum per loca deauratum I. pensans sol. XXX. Aliud etiam turibulum cuprinum antiquum I. Ampullam cuprinam I. Aliam ampullam stagneam I. Urceum cum aqua manile cuprinum I. Ollam vitream magnam I. Ampullas vitreas parvulas cum balsamo II. Pendentes super eandem ecclesiam signa bona II, habentes in funibus circulos cuprinos deauratos II. Invenimus ibi planetas castaneas II, de lana factam & tinctam I, Dalmaticam I, lineam I, Albas VII. Amictus III. *Fanones* lineos serico paratos ad offerendum ad altare XIII. pallia ad altaria induenda VIII. Pallia de lana facta & tincta ad altare induendum II. Pallia linea tincta II. Linteamina serico parata ad altaria vestienda XX. Manicas sericeas auro & margaritis paratas III, & alias sericeas III. Corporales III. Orarii II. Plumacium seu *Coln-duni* (*). *De libris.* Liber eptaticum (**)
Moyfi, & liber Josuæ, & liber judicum & Ruth,

(a) à Germanis *Büchse*, id est pyxis, in qua thymiama thuribulo injicienda ferebantur.

(*) *Dunen* Germanis sunt plumæ illæ subtiliores, quæ compressæ se elevant, unde nomen.

(**) Corruptum ex Pentateucho,

Ruth, & libri Regum III. & libri paralipomenon II. in uno volumine: liber psalmorum David, & liber parabolæ Salomonis, & liber Ecclesiastes, & liber canticum canticorum, & liber sapientiæ, & liber Jesu filii Sirach, & liber Job, & liber Tobit, & liber Judith, & liber Esther, & libri duo Machabæorum in uno volumine: Libri XII. prophetarum, & libri Hædræ duo in uno volumine: Liber actuum Apostolorum, & liber Epistolarum Pauli, & libri VII. Epistolarum Canonicarum, & liber Apocalypsis, in uno volumine. Liber Lectionarius, tabulas laminis cuprinis deauratis habens paratas I. Liber Omeliarum diversorum auctorum I. Liber B. Gregorii quadraginta Omeliarum I. Libri Sacramentorum III. Libri lectionarii II. Liber Canonum excerptus I. Liber, expositio Psalmorum sine auctore I. Liber quatuor Evangeliorum vetustus I. Libri antifonarii II. Liber Commentarii Hieronymi in Mathæum I. Liber Regulæ S. Benedicti I. Est ibi de *nitro* (*) duæ *tinæ* plenæ. de plumbo tabulæ III. & una massa, & calami CLXX. Faldonem (**) ad sedendum.

ITEM

(*) Dignum inquiri, an hic intelligatur *nitrum* veterum, an hodiernum planè diversum, quod dicitur salpetræ, sed cujus tunc usum credo Europæi ignorabant. Orientales adhibebant ad ignem Græcum.

(**) Faldistolium (unde fauteil) *fald-stul*, sellam plicatilem.

ITEM UNDE SUPRA.

Invenimus in eodem loco curtem & casam indominicatam, cum cæteris ædificiis ad præfatam Ecclesiam respicientem. Pertinent ad eandem curtem de terra arabili jurnales DCCXL; de pratis, unde colligi possunt de fœno Carrades DCX. De annona nihil reperimus, excepto quod dedimus provendarunt carrad. XXX. qui sunt provendati usque ad missam S. Johannis, & sunt LXXII. De (*) *Brace* modii XII. Caballum domitum I. boves XXVI. vaccas XX. Taurum I. animalia minora LXI. vitulos V. vervices LXXXVII. Agnellos XIII. hircos XVII. Capreas LVIII. hædiculos XII. porcos XL. porcellos L. Auecos (a) LXIII. pullos L. vasa apium XVII. De lardo baccones (b) XX. pariter cum minutiis. Unctos XXVII. Verrem occisum & suspensum I. formaticos (c) XL. De melle siclus dimidius: de butiro sicli II. De sale modii V. De sapone sicli III. Culcitra cum plumariis V. Caldaria aerea III: ferrea vero VI. (d) Gramacula V. lumi-

(*) *Brace*, grani species, [potius præparatio] ex quo cerevisia conficitur. Du Cange. *Malz.* infra: conficit *bracem*.

(a) aucas, anseres, occa, oye.

(b) bacco (à backen) quod Anglis bacon, hodie Germanis Schincke, Gallis Tambon.

(c) fromage, caseos. Infra *formatæ*.

(d) vid. infra, *gramalium*.

minare ferreum I. *tinas* (e) ferro ligatas XVII. falces X. falciculas XVII. dolaturas VII. secures VII. coria hircina X. pelles veruecinas XXVI. fagenam ad piscandum I. Est ibi (f) genicium in quo sunt foeminae XXIII. in quo reperimus sarciles V. cum fasciolis III. & camifiles V. Est ibi molina I. reddit annis singulis modios XII. Respiciunt ad eandem curtem mansi ingenuiles vestiti XXIII. Ex his sunt VI. quorum reddit unusquisque annis singulis, de annona modios XIII. Frischinguas (g) III. de lino ad *pisam seigam* I. pullos II. ova X. de semente lini sextarium I. de lenticulis sextarium I. Operatur annis singulis hebdomades V. arat jurnales III. secat de foeno in prato dominico carradas I. & introducit. Scaram (h) facit. Caeterorum vero sunt VI. quorum unusquisque arat annis singulis jurnales II. seminat & introducit: secat in prato dominico carradas III. & illas introducit: operatur hebdomadas II. dant (i) inter duos in hoste bovem; id est, quando in hostem

(e) Tyna vas grande ligneum, tam lavationibus quam condendis vinis paratum. Du Cange. Germanis *Tonne*.

(f) gynæcéum.

(g) frisching, porcellus.

(h) id est cum aliis se conjungit.

(i) duo convenientes inter se dant unum bovem, quando ad exercitum abeunt; alias quilibet eorum equitat, quo jubetur.

hostem non pergunt, equitat, quocunque illi præcipitur. Et sunt mansi III. quorum arat unusquisque annis singulis jurnales VIII. seminat & introducit; secat in prato dominico carradas III. & illud introducit. Operatur in anno hebdomadas VI. *scaram facit* ad vinum ducendum, fimat de terra dominica jurnalem I. de ligno donat carradas X. Et est unus (k) manus, qui arat annis singulis jurnales VIII. seminat & introducit; secat de fœno in prato dominico carradas III. & illas introducit, *scaram facit*; parafredum donat, operatur in anno septimanas V. Serviles vero mansi vestiti XVIII, quorum reddit unusquisque annis singulis friskingam I. pullos V. ova X. nutrit porcellos dominicos III. Arat dimidiam araturam: operatur in ebdomada III. dies, *scaram facit*, parafredum donat. Uxor vero illius facit camisilem I. & *sarcilem* I. Conficit bracem & coquit panem. Restant enim *de ipso episcopatu* curtes VII. de quibus hic (l) breviatum non est; sed in summa totum continetur. Habet quippe summa AUGUSTENSIS EPISCOPATUS mansos ingenuiles vestitos mille VI. (m) absos XXXV. Serviles vero vestitos CCCCXXI. Absos XLV. Inter ingenuiles

X au-

(k) *ein mann*, vir certus.

(l) v. rbriefet, beschrieben: Descriptum.

(m) Aplus incultus ager, qui vulgo in Chartis opponitur vestito, id est, culto.

autem & serviles vestitos mille CCCCXXVII.
Abfos LXXX. EXPLICIT.

DE ILLIS CLERICIS ET LAICIS,
QUI ILLORUM PROPRIETATES DO-
NAVERUNT AD MONASTERIUM, QUOD
VOCATUR WITUNBURG, ET E CON-
TRA RECEPERUNT AD USUM
FRUCTUARIUM.

Hartwic presbyter tradidit ad ipsum mo-
nasterium supradictum in PAGO UUOR-
MACINSE medietatem de illa ecclesia, quæ
est constructa in villa *Hessibheim*, & cum casa do-
minicata mansos vestitos serviles III. & de vi-
neis (n) picturas V : & e contra recepit illam
ecclesiam in villa *Ilkenstein*, & cum casa do-
minicata mansos vestitos serviles VI. de vineis
picturas V. de prata ad carradas XX ; in ea ve-
ro ratione, ut id ipsum, quod tradidit, diebus vi-
tæ suæ habeat in precarium. *Motuuinus* &
uxor ejus similiter tradiderunt ad ipsum mo-
nasterium in villa *Hessibaim* in ipso pago cum
casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de
vineis picturas V. de prata ad carradas XII ; &
e contra receperunt in ipsa villa cum casa do-
minicata mansos vestitos serviles VI. de vineis
picturas VII. de prata ad carradas XV.

Unrob habet in ipso pago similiter in preca-
rium

(n) Pictura modus agri vel vineæ. Du Cange.

rium in villa illa mansum vestitum I. serviles
abfos II. de vinea pictura I, de prata ad carra-
das XX. diebus vitæ suæ.

Birnibo presbyter tradidit ad ipsum mona-
sterium in ipso pago in villa FRANCONA-
DAL ecclesiam I. & cum casa dominicata
mansos vestitos serviles VII. de vineis picturas
III. de prata ad carradas XX; & è contra rece-
pit in ipso pago in villa *Marisga* mansos ser-
viles abfos III. de vineis picturam I. de prata ad
carradas XX. Similiter tradidit *Gomoldus*
ad ipsum monasterium in ipso pago in villa
nuncupata *Uuifa* cum casa dominicata man-
sos serviles vestitos V. de vineis picturas III. de
prata ad carradas XX; & è contra recepit in
ipsa villa cum casa dominicata mansos vesti-
tos serviles IIII. de vineis picturas II. *Graol-*
fus clericus tradidit ad ipsum monasterium
in ipso pago, in villa illa cum casa dominicata
mansos vestitos serviles V. de vineis picturas
quinque; & sic cetera breviare debes.

DE BENEFICIARIIS, QUI DE EO-
DEM MONASTERIO BENEFICIUM
HABERE VIDENTUR.

Habet *Hunbertus* in beneficium in pago
Wormacinsæ, in villa nuncupata *Uuanesheim*
cum casa dominicata mansos vestitos serviles
VI, Ingenuiles vestitos II. abfos IIII. de prata
X 2 ad

ad carradas XX. de vineis picturas VI. & sil-
 vam communem; & in ipsa villa habet *Fri-*
duricus beneficium. *Baldrih* habet benefi-
 cium in ipso pago in villa nuncupata illa, cum
 casa dominicata mansos vestitos serviles V. ab-
 sos IIII. de prata ad carradas XXX. de vineis
 picturas V. molinum I. & silvam communem.
 Habet *Gerbertus* in ipso pago in villa illa bene-
 ficium cum casa dominicata mansos serviles ab-
 sos; de vineis picturas V. *Meginbartus* ha-
 bet in beneficium in ipso pago in villa *Alusen-*
za cum casa dominicata mansos vestitos servi-
 les II. absos III. de prata ad carradas XV. de
 vineis picturam I. molinum I. & silvam com-
 munem. Habet *Herigis* in ipso pago in bene-
 ficium in villa illa mansos vestitos serviles IIII.
 absos I. de vineis picturas II. *Uualtberi* ha-
 bet in beneficium in ipso pago in villa illa cum
 casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de
 vineis picturas VI. de prata ad carradas VI; &
 inter *Lorenzen* villare & *Hepfanheim* & *Uui-*
nolfesheim mansos vestitos serviles II. absos II.
 Et habet ipse *Uualtheri* in pago *Spirinse* in vil-
 la *Tatastat* ecclesiam I. cum casa dominicata
 mansos vestitos ingenuiles III. serviles vestitos
 X. absos I. de vineis picturas V. de prata ad
 carradas XX; & sic cætera de talibus rebus
 breviare debes.

ITEM

ITEM AD BREVIANDUM DE PECULIIS E MINISTERIO ILL. MAIORIS VEL CETERORUM.

Invenimus in Asnapio *fisco dominico* salam regalem ex lapide factam optimè: Cameras III, solariis totam casam circumdatam, cum (o) pisilibus XI. Infra cellarium I. porticus II. Alias casas infra curtem ex ligno factas XVII, cum totidem cameris & ceteris appendiciis bene compositis; stabulum I. coquinam I. pistrium I. Spicaria II. Scuras III. (oo) Curtem (p) tunimo strenuè munitam cum porta lapidea, & desuper solarium ad dispensandum. Curticulam similiter tunimo interclusam ordinabiliter dispositam, diversique generis plantatam arboribus. Vestimenta: lectum parandum I. drappos ad discum I. parandum; Toaclum (q) I. Utenilia, concas æreas II. poculares II. Calderos (r) æreos II. ferreum I. sartaginem I.

X 3

gra-

(o) *Pisalis* triclinium Monasticum, in quod Monachi calefaciendi causa simul secedebant &c. Du Cange, voce *Gyneceum*. Infra etiam occurrit Pisile cum camera. eine Stube.

(oo) *Seuræ* sunt horrea, scheuren.

(p) aliis tunino. ein *tun*, Zaun, sepes.

(q) mappula, mantile, manutergium à *t66agen*. quod est fricando purificare, detergere. hodie Germanis *t66äle*. *hand-quäle*.

(r) supra Caldarium.

gramalium (s) I. Andedam I. farum (t) I. secures II. dolatoriam I. terebros II. asciam I. scalprium I. Runcinam I. planam I. falces II. falciculas II. palas ferro paratas II. Utensilia lignea ad ministrandum sufficientia. *De (tt) conlaboratu*: spelta vetus de anno præterito. corbes XC. quæ possunt fieri (t 3.) de farina pensas CCCCL. Ordeum modios C. Præfenti anno fuerunt speltæ corbes CX. seminum ex ipsis corbes LX; reliqua reperimus. Frumenti modios C. seminum LX, Reliq. rep. Siliginis modios XCVIII. seminum totidem; Ordei modios mille; DCCC. seminum, reliqui repositi. Avenæ modios CCCCXXX. Fabæ modium I. pisorum modios XII. de mol. V. mod. CCXL. reliq. rep. de camb. III. præbendarum mod. DCL. ad minorem mensuram. De pont. II. [De] Sale mod. LX. & sol. II. De ortis III. sol. XI. Mel mod. III. de censu, Butyrum mod. I. Lardum de præterito anno, baccones X, novos baccones CC. cum minutia (t 4.)

(s) infra Cramalium. *Cramaculi* videntur esse cremasteres focarii, Cramaillieres. *Andede* andenæ, landiers. Andena instrumentum ferreum foci, sive, Ferrum, quo appodiantur ligna in foco, ut melius luceant & melius comburantur,

(t) vide infra.

(tt) fructus ex labore collectus.

(t. 3.) infra: quæ possunt fieri farina; item, unde possunt fieri farina.

(14.) & unctis. Formaticos de anno præsentipensas XLIII. De peculio jumenta majora capita LI. de anno tertio V. de præterito VII. de præfenti VII. Poledros (u) bimos X. annotinos VIII. emissarios III. boves XVI. Asinos II. vaccas cum vitulis L. Juvenços XX. vitulos annotinos XXXVIII. Tauros III. porcos majores CCLX. porcellos C. verres V. vervices cum agnis CL, agnos annotinos CC, Arietes CXX. capras cum hoedis XXX, hoedos annotinos XXX, hircos III. Aucas XXX. pullos LXXX. pavones XXII.

DE EO, QUO SUPRA.

Item de mansionibus, quæ ad supra scriptum mansum aspiciunt. In *Grisione* villa invenimus mansioniles dominicatas, ubi habet scuras III, & curtem sepe circumdatam. Habet ibi hortum I. cum arboribus; aucas X, anantes VIII. pullos XXX. Catas & curtem sepe munitam. In alia villa reperimus mansioniles dominicatas, & infra scuras III. vineam arripenn. (v) I. hortum cum arboribus I. aucas XV. Pullos XX. In villa illa mansioniles dominicatas. Habet scuras II. Spicarium I. hortum I. curtem sepe munitam.

X 4

ITEM

(t 4) *Minutia* videtur significare incisum, tomaculum, ad farcimina.

(u) pullos equinos. Infra peledros.

(6) Arispennis, *arpent*.

ITEM UNDE SUPRA.

Mensuram modiorum & sestartiorum ita invenimus, sicut & in palatio. Ministeriales non invenimus aurifices, neque argentarios, ferrarios, neque ad venandum, neque in reliquis obsequiis. *De herbis hortulanis* quas reperimus, id est, liliū, costum, mentam, petresilum, Rutam, apium, Libesticum, salviam, satureiam, favinam, porrum. Allia (# 2.) tanazitam, mentastrum, Coliandrum, scalonias, cepas, caules, Rauacaules, vittonicam. *De arboribus*: pirarios, pomarios, Mispilarios, persicarios, avelanarios, nucarios, morarios, Cotonarios. Reperimus in illo fisco dominico domum regalem exterius ex lapide, & interius ex ligno bene constructam. Cameras II. solaria II. Alias casas infra curtem ex ligno factas VIII. Piscile cum camera I. ordinabiliter constructum. Stabulum I. Coquina & pistrinum in unum tenentur. Spicaria quinque, Granecas III. Curtem tunimo circumdatam de superque spinis munitam, cum porta lignea. Habet de super solarium; Curticulam similiter tunimo interclusam. Pomerium contiguum, diversi generis arboribus nemorosum; infra vivarium cum piscibus I. hortum bene compositum I. vestimenta ad lectum parandum I. Drappos ad di-

(# 2.) Infra: Tanezatum, Mentastrum.

discum parandum I. (x) Toaclam I. Utensilia,
 concas æreas II. pocularem I. (y) baccinum I.
 Caldaria ærea II. ferreum I. sartaginem I. Cra-
 malium I. andedam I. farum (z) I. securem I.
 dolaturam I. terebros II. scalprum I. asciam I.
 Runcinam (aa) I. planam I. falces II. falcicu-
 las III. fossoria II. palas ferro paratas II. Utensilia
 lignea sufficienter. De *conlaboratu*: Spelta
 vetus de anno præterito Corbes LXXX. quæ
 possunt fieri farina pensas CCCC. de anno præ-
 senti spelta corb. XC. quæ possunt fieri pensas
 CCCCL. De Ordeo novello ad servitium
 modii DCC. ad sementem modii DC. Lardum
 vetus de anno præterito baccones LXXX; no-
 vo de nutrimine baccones C. cum minutia &
 unctis. De censu baccones CL. cum *minutia*
 & unctis: sunt simul baccones CCCXXX.
 formatas pensas XXIII.

DE PECULIO. Jumenta majora, capita
 LXXVIII. pultrellas (bb) trimas XXIII. bimas
 X 5 XII.

(x) supra erat *toaclum*.

(y) *Bacchinus* sumitur de urceo ex ære. *Bac-*
chinon de patera lignea, *Bacinus* de pelvi, po-
 lubro, malluvio. *Baccinum* quasi vacinum
 seu vasculum. Du Cange. Est à Germ. *be-*
cken, quod est pelvis.

(z) supra *farum* scriptum erat manu antiqua *lut-*
ta.

(aa) supra *runcinam* glossator scripserat *noil*.

(bb) forte, junge mütter Pferde, Stuten, infra pu-
 trellas.

XII. annotinas XIII. peledros bimos VI, annotinos XII. Emissarios vel burdones III. boves XX. asinos II. vaccas cum vitulis XXX. tauros III. Alia animalia X. porcos maiores CL. minores C. Verveces cum agnis LXXX. agnos anniculos LVIII. Multones (cc) LXXXII. Capras cum hœdis XV. Anniculos VI. hircos VI. vasa apium L. aucas XL. Anantes VI. pullos C. pavones VIII.

INVENIMUS in illo fisco dominico casam regalem cum cameris II. totidemque caminatis, cellarium I. porticus II. Curticulam interclusam, cum tunimo strenuè munitam; infra cameras II. cum totidem pisilibus. Mansiones foeminarum III. Capellam ex lapide bene constructam. Alias intra curtem casas ligneas II. Spicaria III. horrea II. stabulum I. coquinam I. pistrinum I. Curtem sepe munitam cum portis ligneis II. & desuper solaria. Lectum paratum I. drappos ad discum parandum I. Toaclam I. *Utensilia*: concas æreas II. poculares II. Caldaria ærea II. ferreum I. patellam I. securem I. dolaturam I. terebrum I. scalprum I. planam I. utensilia lignea ad ministrandum sufficienter. *Conlaboratu*: spelta vetus de anno præterito corbes XX. quæ possunt fieri farina pensas C. præsentī anno fuerunt de spelta Corbes XX. seminavit ex ipsis corbes X. reliqua

(cc) moutons.

liqua reperimus. Sigil. (*dd*) modii CLX; seminavit C, reliqua repperimus. Ordeo, mod. CCCCL. seminavit CCC. reliqua repperimus. Avena, modios CC. seminavit totidem. Lardum vetus de præterito anno baccones LX. Novello de nutrimine baccones L. cum *minutia* & unctis. De censu baccones XV. cum minutia & unctis sunt simul baccones CXXV.

DE PECULIO. Jumenta majora, capita XLIII. putrellas trimas X. bimas XII. anniculos XV. poledros bimos VII. emissarios vel burdones II. boves XXIII. vaccas cum vitulis VI. Alia animalia V. porcos majores XC. minores LXX. verveces cum agnis CL. anniculos CC. multones VIII. Capras cum hoedis XX. anniculos XVI. hircos V. aucas X.

Repperimus in illo fisco dominico, domum regalem ex ligno ordinabiliter constructam, Cameram I. Cellarium I. stabulum I. mansiones III. Spicaria II. Coquinam I. Pistrinum I. Scuras III. curtem cum tunimo circumdatam & desuper sepe munitam. Hortum diversi generis insertum arboribus, portas ligneas II. vivaria cum piscibus III. *Utensilia*, Concas æreas II. poculares æreos II. Cramalium I. Andedam I. patellam I. securem I. dolaturam I. terebrum I. scalprum I. palam ferro paratam, utensilia lignea sufficienter. *Vestimenta*, lectum

(*dd*) forte: *siliginis*.

ctum paratum I. culcitram I. plumacium I. linteos II. mantile I. mappam I. Toaclam I.

De conlaboratu. Spelta vetus de anno præterito corbes XX, unde possunt fieri farina pensas C. præsentī anno fuerunt spelta corbes XXX. seminavit corbem unum; reliquum repperimus. Lardum vetus de præterito anno, baccones CC. Novello de nutrimine baccones I. cum minutia & unctis. De censu baccones LXXX. cum minutia & unctis.

DE PECULIO. Jumenta majora capita tantum; putrellas trimas tantum; bimas X. Anniculos XI. peledros de tertio anno tantum; bimos X. anniculos V. emissarios II. Boves tantum, vaccas cum vitulis tantum, juvencos VIII. vitulos anniculos III. taurum I. Porcos majores CL. minores C. Verbices cum agnis CL. Agnos anniculos CC. multones C. capras cum hœdis XXX. anniculos XC. hircos X. aucas XX. anantes III.

Invenimus in *Treola* fisco dominico in casam dominicam ex lapide optimè factam, Cameras II. cum totidem caminatis. Porticum I. Cellarium I. torcularium I. mansiones virorum ex ligno factas III. Solarium cum pisili I.

Alia tecta ex maceria III. Spicarium I. scurras II. cortem muro circumdatam cum porta ex lapide facta. Vestimenta, culcitam I. plumarium I. Lectarium I. Linteum I. coopertorium

rium I. bancalem (*ff*) *utenfilia*. ferreolum I. patellam plumbeam I. De vineis dominicis, vino mod. DCCXXX. de censu mod. D. Cannabis libras II.

DE HERBIS HORTULANIS. id est, costum, mentam, livesticum, apium, betas, lilium, abrotanum, tanezatum, salviam, fatu-
reiam, neptam, favinam, sclarejam, folsequia, mentastrum, vittonicam, acrimonia, malvas, mismalvas (*gg*) caulas, cèrfolium, coriandrum, porrum, cepas, scalonios, brittolos, alia.

DE ARBORIBUS. Pirarios diversi generis, pomarios diversi generis, mispilarios, perficarios, nucarios, prunarios, avellanarios, morarios, cotonarios, cerisarios.

HÆC EST SUMMA DE SUPRA DICTIS VILLIS.

Sunt in summa : Spelta vetus de præterito anno corbes *twit*. unde possunt fieri de farina pensæ *twit*. Frumentum vetus, & sic de cæteris præteritis & præsentibus lrl. numerabis.

INCIPIT CAPITULARE DE VILLIS ET CURTIS IMPERATORIS.

I. Cap. Volumus, &c. [uti a Conringio editum

(*ee*) subsellii stragulum banckphül.

(*gg*) id est, *altea*, quod dicitur *ibischa*, apponit glossator vetus in margine. Galli hodie dicunt mauve, guimauve.

tum est cum Epistolis Leonis III. Papæ. In ultimo tamen Capitulo, quod numero LXX est, post verba: *Spirauca, dulcia* in MSto insuper sequitur:]

Spirauca, dulcia, acriores, omnia servatoria & subito commessura, primitiva, peraricus servatoria, trium & quartum genus, dulciores & cocciore & ferotina.

EXPLICIT CAPITULUM DOMINICUM.

[Eâdem pene manu his subscriptum est:]

Hamedii, id sunt conjuratores, quos nos *geidon* dicimus.

Mecani, id sunt propinqui.

Solfaticum, id est, abjectitium. *Solfativit*, id est, abjectivit.

Leudus ejus jacet finitus, id est, ueregilus.

Concapulavit, id est, concidit.

Forbeo; liuorasset, id est, vulnerasset.

VI.

DE

LINGUA WINIDORUM
LUNEBURGENSIIUM,

EX EPISTOLA

GEORG. FRIDER. MITHOFII,

data Luchovia d. 17. Maji. 1691.

AUff die erste Frage : *ob sich in biesiger*
gegend woll urnæ sepulcrales finden, ha-
be antworten sollen, daß dergleichen
nicht wenig, sonderlich in der gegend zwi-
schen hier [*Lüchau*] und Bergen, Dannenberg,
Hitzacker, und zwar nach dem also genandten
Drahrehn werts, anzutreffen seyn. Und da-
mit ad secundam quæstionem: ob sie *in der*
ebene oder in hügelu gefunden werden, berich-
tet werde, so seyn dieselbe meistens in den
heydigten örtern, nicht weit von den wegen,
eben nicht auff den bergen, sondern in kleinen,
und theils dem augenschein nach gemachten
hügeln befindlich. Und auff die dritte Frage:
Wie dieselbe beschaffen, zu antworten, folgen-
der massen eingerichtet, daß mitten in solchen
kleinen hügelu, etliche vvenig spatzen tieff, ein
grosser runder topff, vvorin etvva ein guter ei-
mer

mer vvaßers gegossen vverden kan, eingegraben, vvelcher rund herum und hart bey dem topffe, mit feld-steinen gleich als eine mauer vervvahret und umfasset, und oben mit einem etvvas breiten feld-steinen bedeckt, und alles mit sande zugescharret und überschüttet; nahe aber dabey, und etvva ein schritt oder 2. 3. davon, seyn rund herum gar grosse feld-steinen, gleich als zur zierde gesetzt, vvelche mit den spitzigen enden empor stehen. In dergleichen töpfen befinden sich *einige stücklein von verbrandten knochen, erde und sand, welche mit asche vermischet*: Wie nicht allein die einvwohner des dorffes *Jeezell*, als sie von einem kleinen sand hügel die grossen steine zu untermauerung ihrer häuser vor etlichen jahren vveggenommen, solches alles also befunden; sondern es hat auch vor gar vvenig jahren der Ambts-Vervvalter zu Bergen, als er etliche grosse steine von dergleichen hügel anfahren lassen, und die leute einen solchen topff gefunden, aber aus unachtsamkeit zerbrochen, die scherben vom topffe, samt etlichen verbrandten knochen, dem allhiesigen Herrn Probst und mir vorgezeigt, vvelche auch der Herr *Probst* zu sich genommen; dahero um so viel vveniger hieran zu zweiffeln ist. Was nun die vierdte Frage betrifft: *Was vor antiquitäten in hiesiger gegend seyn?* so befindet

det man davon allhier nichts sonderliches ; es möchte dann dieses etvva können beygebracht vverden , vvas von dem *Dannenbergischen thurm*, und darinn befindlichen also genandten *Königs-locke* gesaget vviird: das nemlich der vormahlige König in Dennemarck *Waldemarus II.* nachdem derselbe von seinen feinden , *Graffen Henrico und Gunzelino von Schwerin*, vvelche hiesiger endes hoff gehalten, im lager vor *Bornhövede*, bey nächtlicher Weile überfallen , gefänglich angenommen und fortgeschleppt , dasselbe 2. gantzer jahre bevohnen ; und vvofern er dieser unangenehmen herberge entschlagen seyn vvollen, sich mit etlichen tausend marck silber lösen müssen. Sonsten befinden sich auch annoch in etlichen dörffern die hohen *Creutz-bäume*, wiewol die *Cronen-bäume* meines Wissens nicht mehr vorhanden ; Welche vor alters von den *Wenden* mit gevvisen solennen ceremonien gehauen, angeschleppt und auffgerichtet ; auch an sonderlichen hierzu benandten *Festen* mit Kräntzen seyn beehret, vvobey vveydlich gesoffen vvorden. Weiter nun auff die fünffte Frage zu kommen, vvas nemlich für *singularitäten in rebus naturalibus* zu finden , so vveiß vor meine Wenigkeit nicht mehr zu berichten, das bemerckens vverth sey, als das bey dem dorffe *Langenderff* im Ambte

Dannenberg, ohnweit der Elbe, ein berg sey, vvorinn vor diesem viel *allaun* gegraben, auch ohn zweiffel dessen noch vvol ietzo darinn verhanden sey; und v wird dieser berg daher *der Allaun-berg* genandt. So ist auch zum andern *ein brunn* bey dem dorffe *Grossen Heide*, eine gute meile von Dannenberg in der Lucia, vvelcher viel *saltz-adern* hat. Daher die daselbstigen leute sich dessen vvol bedienen, und bey abkochung frischen fleisches, fische, und anderer frischen speisen, keines saltzes bedürffen. Es hat auch einsmahls der Herr Rath und oberhauptmann aus curiosität eine menge solches Wassers kochen lassen, und eine ziemliche schachtel vol saltz, so recht gut befunden, daraus bekommen. Wobey denn drittens nicht zu vergessen die also genandte *schöne Eiche* in den plancken hiesiges Ambts, vvelche, vwie denen, so sie gesehen, bekandt, so gerade und gleich, als eine tanne immer aufwachsen kan, in die höhe steigt, und über 50. ja vvol 60. schuch hoch ist, ehe die äste, deren fünffe, sich eräugen, vvelche oben eine rechte rundung machen; so mit grosser lust angesehen, und von männiglich verwundert v wird. Hierauff die sechste Frage zu beantworten, so hat man meines Willens *keine bücher in der Wendischen sprache*, auch sonst *keine alte schriftliche nachrichtungen*; vwie denn

vwie denn diese Sprache numehro sehr abzunehmen beginnet. Dahero auch, vwie fleißig mich gleich bemühet, vor erst niemand antreffen können, vvelcher auff die siebende Frage, vwie nemmlich ihr *Vater unser* laute, zu dienen, und das Vater unser in der Wendischen Sprache auszusprechen gevvußt. Endlich aber hat es einer eingegeben, und lautet, vwie folget:

Noos Wader rada töjis wattuern (a) ni bisien.

Pater noster qui es in coelis

Sioncta (b) mowardoot tüi

Sanctificetur nomen tuum,

Seimang tüi (c) Rieck cumma.

Adveniat Regnum tuum,

Tua (d) willia mossa schiniot wan nibisjeu

(e) eack wissei soquoi (f) noosime.

Fiat voluntas tua sicut in coelo, ita & in terra

Noossi daglitia (g) Sjeibe (h) dünam (i)
daans

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

lln (k) Wittodüman noosse (l) Greichie
coock moy witto düjeme noos süme
Greibynarim.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Ni (m) farforünas wa versöikung

Et ne nos inducas in tentationem.

Erlöſüнас (n) wittigge goidac. Hamen.
Sed libera nos a malo. Amen.

- (a) *Nebeſi*, cœlum, Bohemis, Croatis, Serviis. *Neb-
bia*, nebula, *νεφέλη*, nubes.
- (b) *Wardas*, nomen, Lithuanis; *Waariz* Li-
vonis.
- (c) *Rieck & cumma*, ſunt Germanica, nec ea in a-
liis Slavonicis invenio. Nec video, quid ſit
ſeimang.
- (d) *Dein wille müſſe geſchehen*.
- (e) *Cack*, ſicut, ut Croatis *jako*, Servis & Dalma-
tis *Kako*, Bohemis *yakona*, Polonis *Tako*, Luſa-
tis *Takhak*.
- (f) *Noſſime* noſtris terra. Croatis, Carnis, Dal-
matis, Servis *Nafemli*, Bohemis *Nazemi*, Lu-
ſatis *Nafemu*, Polonis *Nazemii*, Lithuanis *and-
ziames*, Livonis *Summes*, Ruſſis *Nazemlee*.
- (g) *Sjeibe*, panis, noſtris. Speiſe. Bohemis *cbleb*,
Luſatis *Klib*, Ruſſis *Ghleb*.
- (h) *Dü nam*, da nobis. *Dai nam* Croatis & Servis,
Bohemis, Polonis, Luſatis.
- (i) *Daans*, hodie, des tages. Croatis & Servis
danas, Bohemis *dnes*, Ruſſis *dnes*.
- (k) *Wittoduman*, dimitte, abthun, in nulla Sla-
vonicarum. *Wit* à *Weit*.
- (l) *Greiche*, debitum, fehl. In Livonica eſt
Grake, in Wallachica *greſalolle*, in Biſcaina
Corrac. Et reperio *grech* vel *grich* Slavonibus
eſſe peccatum.
- (m) Hoc purè Germanicum eſt, nec tale quic-
quam video in reliquis Slavonicis.
- (n) *Wittige*, ab, longè, à Germanico *Weit*.

Sonſten habe andere gebeter vernommen,
 vvelche

welche vor alters von den Wenden gebraucht, als:

Büfaz tade tojis Wattuje emmerize Wittö-
dume doch tamüje Greichie wa Bühe jeomang.
Auff Teutsch.

Gott, du bist im himmel, vergieb mir doch
meine sünde in Gottes nahmen.

Ein ander Gebet.

Plotüs Wafang drenü Wottong rösgung
suitsj Wargnüme Büsje nosüje prowa tfilesoi
coquile Wargne Büfaz copcung caroi aipoistas
toqüile Moroika slase apoistas, Tiiröoleis.

Teutsch.

Pilatus nahm eine dornen-ruthe, schlug
Gott den Herren auff seine backen. Wie-
viel tropffen blut Gott dem Herren von seinen
backen fließen, so viel thränen Mariæ aus ihren
augen rinnen. Kyrieleis.

Aliud.

Daans ian Moroin daanaaz Waddaan noos
Jesús porüdeine töhr daan dump jalajec trite
daan afftörial comine Wacle simia tu Wissi
noos Jesus afftörial tooktung Krie vva ganzen
Weltie afftörial. Tjirioleis.

Teutsch.

Heute ist Marien tag, da unser Herr Jesus
gebohren; am andern tage ist er getauffet;
den dritten tag hat er alles abgesteuret, steine,
vvaser und erde, das alles unser Jesus hat abge-

steuret. So soll er den Krieg absteuren von der gantzen Welt. Kyrieleis.

Aliud.

Maroia güdi vvackaarst tferk Weitse sat taraine suetskome soikas Büsie nem salojick nit jidde noocht, seidec lümang tfoorne dreine techung Büsie vvir diattai tu my Büfaz nibas vvaine vvissang lidang prilidiot por noosse grees neitje.

Teutsch.

Maria gieng um die Kirche mit drey leuchtern, suchte Gott, konte ihn nicht finden. Die Juden brachen Dornen-streuche, vvoltten Gott damit streichen, deren mein Gott nicht vverth vvar. Alle das leyden hat er gelitten für uns arme sündler.

Die achte Frage betreffend: *worinn nemlich die Wenden, wenn sie Teutsch sprechen, von unserer pronounciation abgehen*, so ist bey ihnen gebräuchlich, das bey allen Worten, vvvelche cum aspiratione sonst ausgesprochen vverden, sie den h zurücke lassen; und hergegen, da keine aspiration, sie allemahl den h. davor setzen: e. g. pro aller augen, sagen sie: *haller haugen*: pro Herre, *Ehre*, Amtman *hamman*, &c. Item, vvvelche Worte sonst mit dem w gesprochen vverden, dieselbe sprechen sie mit dem f; und hergegen gebrauchen sie den w vor dem f. e. g. pro Wiese, sagen

gen sie: *fiske*, pro *Vogel*, *Wogell*, pro *finck*, *Winck*, pro *Vader*, *Wader* &c. Ingleichen gebrauchen sie selten die Worte ein, der, die, das: als vvenn man saget: ich gehe auff den boden, so sagen sie: *Gab sick hup böhne*; pro in der Kirche, sagen sie: *bin karcke* &c. Und vvenn sie zu Zeiten den articulum etvvas zu demonstrieren gebrauchen, sagen sie gemeiniglich vor der, das, & vice versa: als pro das huhn, *de aun*; pro die arbeit, *dat harbeit* &c. Item vvelche Worte in der terminatione mit *che* oder *chen* pflegen geredet zu vverden, reden sie *ke* oder *ken*: als e. g. ein bischen, sagen sie: *ein bitzken*. Sonsten sprechen sie andere Wort sehr corrupt: als pro *mutter* sagen sie *mutterfche*. Item gleich vwie sie sagen pro *Herr*, *Ebre*, so nennen sie die Frau *Ebrske*, und sagen nicht Frau. Wenn man auch bey die rechte alte abgelebte Wenden kömt, pflegen selbige vvol ihr vieh zu nennen *ibr*, und hergegen dutzen sie einen menschen, vvenn er gleich vornehmer vwie sie. Wie ich den selbst einsmahls gehöhret, das eine alte Frau zu ihrem hunde, vvelcher auff dem stuele lag, sagte: Bias (hund) staht hup; und hergegen sagte sie zu einer vornehmen Frauen: *Ebrske*, *gab sitte*. Wie sie im übrigen in der pronuncirung sich bezeigen, kan aus folgenden alten

gebeten, vvelche nach ihrer ausrede nieder geschrieben, ersehen vverden:

Ein Gebet.

Ehr Gott, treuer Gott, lese Ehr, Immelske Wader, Werlehn huns dienen Illigen Jeest, Christlick tho lesen, hun salick tho stervven. Giff huns tho häten. Wan fin hun vvan brode. Hähten dat his dien lief, drincken das his dien bloth, hamen.

Eine Beichte.

Tain Gebode Gades hick effte Gott mines Ehren voll bekohmen. Hick effte Gott nich gelevvet hun nich gefruchtet: dat his my grundt hun vvann arte leedt. Hick kill doch gerne behtere. Ho Ehre, dat Gades Worth hick vill lehren, hun mie trösten, dat de leve Ehre mag mine sunne vergeven.

Ein Passions-Gefang.

Walske Jöden, vat söcke gi ier: Vie soiken Gott den Ehren Jesum Christ. Vie villen Gott den Ehren hup krütze schlahn. De krütze vass ooch, hun vass so breet. Ehr Jesus sprack: mie dörstet sehr. De Jöden bringen vasske drunck, de drunck vass hiedel gallian. Hun nah dem Jöden drunck mie dörstet mich; mie dörstet nah mines Waders riek.

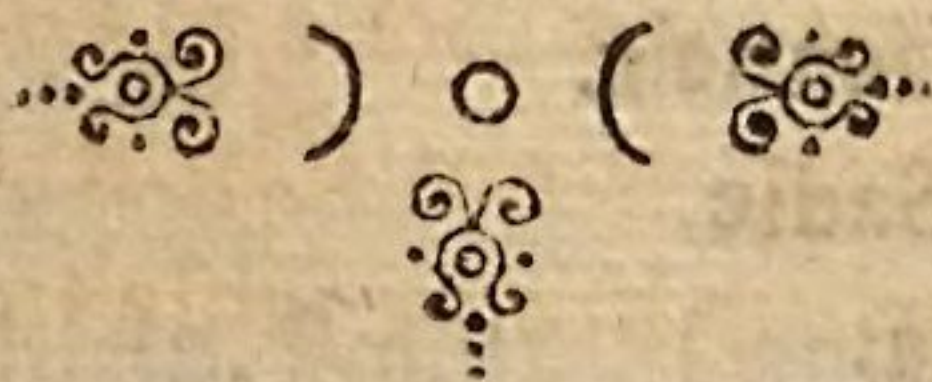
Aliud.

Maria nahm höre boek hup äne, voll höhr Söhne nahsoiken, darmödde höhr biddelman.

Bid-

Biddelman hick lete die fatt vvrage. Effstu
 nich mien Söhne seen? Ho Maria, hick effe
 sehn. Ju Söhne ging tho garde, Maria ging
 tho garde. Staistu doch Jesus halleine ier?
 Ho Maria, bin hick hallaine? Dohr stohn tvvey
 vvalfske Judas, breken vvann daren krantz
 haff; de krantz schlahn hup mien öefde. Huh-
 ter mien öefde bloth huht spranck; de bloth
 spranck tho heerden. Wann de bloth vert
 gode vvaite; wann waite Illige Sacrament, da
 herfreuet sick halle Christenait.

Auff die neundte und letzte Frage vvird be-
 richtet, das ein Teutscher auff Wendisch
Sjostje heisse; als vvenn ich spreche: Das ist
 ein Teutscher: *Wan jang Siofstie*; oder, er ist
 ein Teutscher: *Tung jang Sjostie*.

Designatio vocabulorum aliquot, Winidis Luneburgensibus usurpatorum.

A.

A Sche, pipeël, pipona
Aufschürtzel, Wisdrisal.
Apfel, Jaâpke.

B.

Bier, poÿwi. gebt mir einen Krug bier, Tjem
Crois poÿwi.
Brodt, Theibe.
Butter, Mooskum.
Bohne, Bube.
Balge, uberack.
Birn, Greiswa.
Bette, Kubier.
Baak-Käule, Kienneiz.
Brautigamb, Sadie.
Braut, Neênka.

D.

Dieb, Diîf.
Dorf, Wessi.
Dannenberg, Woikam. [est locus primarius
Districtus, olim sedes Comitum.]
Dreck, Tjuna.

E.

E.

Ey, Joji.
 Endte, Pogla.
 Eichbaum, Dump.
 Erbse, Karg.
 Eule, Teélka.
 Echse, Tsytyer.

F.

Färcken, porssang.
 Fleisch, Mangsi.
 Füllen, Sribang.
 Frau, Schena.
 Fenster, Wackenow.
 Flachs, Laang.
 Fuchs, Leiffseitz.

G.

Gehe hin, Hoiden.
 Grütze, Tjösör.
 Gans, gums.
 Gänse Küchlein, Poilum. [anserum pulli.]
 Gärsten, Jazmin.
 Garte, Pradiin.
 Guthen Tag, Dubere Dän.
 Gib mir das morgenbrodt, keim pribeél.
 Gros Maul, Wilka Woista.

H.

Haar, Flasser.

Huth,

Huth, Klubik.

Hure, oröng.

Über-Hemdt, Runkol.

Unter Hemdt, Kôrtal.

Harcke, Groblum.

Hundt, Pias.

Huhn, Slepeiz [Gallina.]

Hahn, Slepaz [Gallus.]

Himte, Schubelei [modii dimidium.]

Haber, Wubbyes.

Heu, Tjanü.

Haus, Wisa.

Hinterste podex, peisda. S. V. Leck mir im H.

leise peisda Wappius

Hase, Sojanx.

Hoff, Geim.

Holtz, Drafa.

Handt, Ronka.

Handschuch, Ronkaweiz.

Hering, Slide.

I.

Junge, Clawer.

Ich wil dier was &c. sant nozarath.

K.

Kopf, Gawung.

Krähe, Wornang, Rofnang.

Krin-

Kringell, Kranyl.
 Knecht, Kneêcht.
 Krueg, Crois.
 Katze, Chyto.
 Kalb, Tilang.
 Käse, Wris.
 Küglein, Tjoram.
 Kessel, Kutlik.
 Kruke, Croisko.
 Koh, Kaalje.
 Kerl, Tjaâl.
 Klein Kind, Déta.
 Kindertuch, Scheipa.
 Komm her, poût zimher.

L.

Löffel, Lasseitz.
 Lein, Semnii.
 Lacken, Plagtweitz.
 Lüchow, Loichowiz, [est nomen loci.]
 Luneburg, Glein. NB.
 Leinwand, Plaâtna.
 Licht, Schwerza.

M.

Milch, Mlaka.
 Mütze, Broitka.
 Magd, Defong.

Wa-

Wacker Mädgen, Dufera Defka.

Mehl, Mooke.

Morgenbrodt, Pribeel.

Mund, Woista.

Mist-gabel, Weidlum.

N.

Nase, Nös.

Nacht, naux, nox,

O.

Ofen, Komnei. [Caminus.]

Ohr, Woischi.

Ochs, Vallò. [bulle.]

P.

Pastor, Püp. [papa, pope.]

Pferd, Tjun.

Pastörsche, Pupeneitz. [Conjux Pastoris]

R.

Rock, Zeickna.

Rübe, repa.

Regen, Dafde.

Racken, Raâsch.

S.

Schnee, Schneck.

Schaff,

Schaff, Wyzja.

Schlitten, Sonang.

Schwein, Schvveinang.

Sperling, Pessineitz [passer]

Spinradt, Saccodel.

Schüssel, Plattireich. [plat]

Scheffel, Kuriz.

Stuel, Stril.

Stroh, Schlamma.

Spinnerin, Prodka.

Sack, Meêseist.

Stube Dvvarneiz. [Dörnizen, Dörnffe, ali-
cubi]

Storch, Buûtjen.

Schue, Serize.

Seiffel, Koôssa.

T.

Thür, Divar.

Tag, Daang.

Tisch, Deiske.

Teller, Taleêr, inde Tallör.

Tantz, Ploôssat.

er tanzet, vvan ploôssat.

V.

Vesperbrod, Pritzierk.

Vogel, Pattinatz.

W.

Wasser, Wade.

Weisbrod, Wuûmska.

Wagen, Tjöli.

Wolle, Wauno.

Wolff, Wauck.

Wiese, Blaân.

Z.

Zaun, Tána, Wattein.

Zaun König, Strefic.

Comparatio Dialectorum Slavonicarum, missa ab Ill. Viro Dno. de Sparwenfeld.

Slavonica vetus & Illyrica, filia moderna non propriis, sed Lat. literis.

Psal. 50.

POmilui miæ Bosche po welitsei milosti Twojei.

I po mnošchestwu schedrot twoÿch, ot-tschisti bes - zaconie moye.

Psal. 50.

POmillui mene Bosche po welicomu milloferdiju twomu.

I po mnošchtwu pomillovania twoÿch, smærsi nieprawnoſt moyu.

Nai-

Naipatsche Omyi
mia ot bez-zaconija
moyego, i ot griecha
moiego otschisti mia.

Iaco bes-zaconie
moye az znaju, i
griech moi, predomnoyh cest vyinu.

Tiebje iedinomu
sogrieschich, i luca-
woje picdtoboju sot-
worich. Iaco da o-
prawdischisja w' slo-
vesech twoich, i po-
biedischi wnegda su-
diti ti.

Se bo w' bessaco-
nyh zatschat iesm, i
wogriesech rodi mia
mati moja.

Sebo istinnu vos-
liubil iesi beswiestna-
ja, i tainaja premu-
drosti twojaja jawil
mi iesi &c. &c.

Vecchma operi me-
ne ad neprawnosti
moyæ, y od gricha
moga otschisti mene.

Yere neprawnost
moju ya poznam, y
grich moy suprotiva
menni yestwazda.

Tebi sam samomu
sagryschio, i slo sam
utschinio prid tobom.
da se osfitlasch u be-
siddenyich twoih,
i pridobudesch, ka-
da budesch su-
dyen.

Ev vosam bo w' ne-
prawnostih zatschet, i
w' grisch zatschelaye
mene mati moyà.

Yere Ettosi istinu
obglubio, nesnanna, i
skrowita mudrosti
tvoja otschittovaosi
menni. &c. &c.

Slavonica Craino - Ca- Boëmica fi-
vetus. rintica filia. lia.

Luce 21. Evang. Luce
Cap. 21. v. 25.

I Budut **S**E bodo **A** Budaú
fnamenia **S** tschiudrsà **A** znamený
w' solntsje, i godila na son- na sluncy, ana
lunie i swies- ci, inu na luni, miesitfi, ana
dach, i na inu na fves- hwesdach, a-
semli Tu- dach, inu na na zemi bude
ga iaficom semli bo liu- daw naroduw
ot netschajania dem britku pro bauri
schuma mors- predtem schu- zwuku Mors-
cogo, i wos- meniem tiga kefo a wlno-
musch- tsche- Morja inu va- bitij. Taksche
nia. isdicha- luvi: inu ludie schnaúti bu-
juschtschim, bodo na schi- dau Lidem
tschelowie- votu sahnili od strachem, pro
com ot stra- stracha, inu ocekawaný
cha, i tscha- zhacajnja teh tech wecý kte-
jania gra- retschy, catere res prydaw
dusch- tschich imajo priti na weschke-
na wfelenuju. tsches vuff vo- ren swet
Silibo nebes- lèn svejt: Sakai nebo mozi
nia podwig- tudi nebeske nebeske hý
nutfiæ: i tog- motschi se bo- bati se bu-
da usrat fina dogibale: inu daú: a teh-
tschelo-

Polonica filia.

Rusfica vulgaris.

TOdic bendon
znaki na Slont-
fu, y na siontsu, y
ghwizdach, a na sche-
mi úcisnienie naro-
dow, gdi nie stanic
rady, agdi saschumi
morze y wali. Tak
isch sie ludzie z'du-
schewilenknon przed
strachem y otscheka-
waniem nesch-
tschesia przychod-
son tsego na okrag
schiemie abo wiem-
moti niebieskie
chwiats sie bendon: a
tedits vyfia sy na
tschlowietsego
przychodzontsego w'
obloko s'motson y
chwalon wielkon.
To gdy sien Dziats
potschnie poglonday
tsisch, a podnostsie

IBudut snaki
wo solntse, i wo
mesetse i wo
swiesdach, i na sem-
lie Tugo, (tiesno) po-
ganom ot cot tscha-
jania, schuma-
morskogo i wosmu-
schenia Kogda tsche-
loviaki budut isdi-
chati ot stracha
i doschidania tiech
weschtschei, koto-
rie budut bywati
wosem suiete.
Po tomu schto sili
nebesnie budut
dwignutsia, i sogda
budut widiti sina
tschelowietschascaslo
buduschtschago
(chodasch-tschago)
na oblaki, so mno-
goiu silojú i Slavojú.
a Kogda cia potschi-

tschelowitz- tedai bodo ony dazt uzrij sy-
 scheska gra- vidili synu ti- na tsloweka
 dusch - ticha ga tschelovie- an ide w'ob-
 na oblat*siech* ca pridcotschi- lace S'motfi
 S'siloju i slavo- ga *v' oblakib welicaw* a
 ju mnogoju, *S'welico* obla- S'w elebno-
 Hat schina- stiu, mus'we- stij welikaw.
 juscht schim litschaftwom. Akdyz ty wet-
 sim bywati Kadar sepak le. si potschnaw
 vosclonitese i tu bo satsche- se dyti, poh-
 wos dwigni- lu, goditi, taku ledsez a posd-
 te glawi wa- gledaite, inu wihnetez hla-
 scha sanè pri- vsdignite gori wawaschich,
 blischaetsæ is- wasche glave, neb se pribli-
 bawlenie wa- sakai wasche schúje wy
 sche. i retsché *odreschitvú* se *kaupenij* wa-
 im pritschú preblischuje. sche. I po-
 &c. &c. inu on ie nim wedclým *po-*
 prawil Eno *dobenstwij.*
 prigliho : &c. &c. &c.
 &c.

glowi wasche, ischtsi
jusch prziblischa od-
kupienie wasche. y
powiedzial im fesch
to podobienstwo. &c.
&c.

naiutsiaë bywati gla-
dite i wos dwignite
ghlawie waschi, po
tomutschto budot
blisco is cupca wa-
scha, i skasal im po-
dobie. &c.

De cætero nulla
lingua minorem pa-
titur in suis Dialectis
differentiam, quam
hæc: omnes enim
parum à matre abe-
unt. Secus à Latina
omnes ejus filiaë.
&c.

Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα
ὠφέλιμος.

Slavon.

Blagho tschestie na vse
Poliesno.

Bohem.

Poboschnost ke wschem
hody.

Polon.

Boschnosts ku wschem
Potschitetschna.

Russ:

Strach Boschÿ ko wsiem
wesch-tschan godnÿ
(polesnÿ, potschitesnÿ)

Qui callet linguam antiquam Slavonicam, qualis adhuc in libris Ecclesiasticis apud Russos in usu, & in Ecclesiis legitur & cantatur: omnes filias dialectosque sine molestia intelligit; & si quæ hic cernitur differentia, ea provenit ex variis textibus, unde versæ sunt hæ dialecti.

Difficultas autem maxima irrepsit circa lecturam, postquam modernæ dialecti, abjecta antiqua scripturâ Cyrilli & Methodii, coepere literis uti Latinis in Illyrico unito Ecclesiæ Romanæ, & Germanicis in Bohemia & Polonia.

Qui

Qui autem antiquam callent lectionem, pronunciationem & literas, contemnunt illorum scribendi modum & consonantium multiplicationem, loco notæ simplicium antiquæ, neque talis potest errare circa pronunciationem: quanquam adhuc pejus scripserint Poloni, Bohemi, Craini &c. & ex infinitis quasi dialectis, ad veram redire matrem facile poterit linguæ antiquæ studiosus.

Ex. gr.

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt:

Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Bohemus sic reddit scriptura sua.

Gestli Duchem Buh gest, gakz namto pismo
prinassi:

Maſtedi wzdychy prawaw geho ctiti a
chwaliti mýsli.

Quæ rectius secundum Ortographiam, lectionem & pronunciationem possit sic scribere curiosus lector.

Jestli duchem Buogh iest, iakosche nam to
pismo prinaschi:

Maesch tedy wosduchy prawau ieghò tschtiti,
a chwaliti mysli.

Et sic quidem non erit rusticus in toto Regno Moskovitico, Slaveno-Russico, qui hæc non intelligat, quanquam Bohemicum nulum unquam verbum audierit; & sic de cæteris.

Si vero redigenda fuerint hæc præcedentia verba ad strictam linguam vulgarem Russicam, sic lege:

Jestli Duchom Bogh iest, iacosche nam to
pismo prinesiot,

I maesch toghdà Bosduchom (al. Duschoju
tschistoju, vel pravoju) prawom jeghò
tschitati, vel tschititi, i chwaliti mýslati.
vel adhuc simpliciùs, uti Rustici.

Bade Bogh duch iost, kak nam pismo
prinesiot :

Promýschlag togda duscheiu tschistýu, iego
potschitati i chwaliti.

In scripturis autem & sublimibus scientiis non sufficit communis lingua Russica, nec se bene exprimere valet: siquidem in ea obsoleta facta sunt optima & sublimia verba & vocabula propter ignorantiam. Ideo recurrendum est ad purum etymon Slavonicum.

Tredecim filiarum cum matre Slavonica instituit comparisonem pag. 275. *Job. Weichart Valvasor in der Ehre des Hertzogthums Crain* lib. 5. parte 2. ubi quasi nullam invenies differentiam, nisi in scriptura eaque depravata: quæ antiqua Slavonica suis literis emendaret absque ulla difficultate. Adeas, si vis, librum.

VII.

E X C E P T A

EX LITERIS ILLUSTRIS VIRI

NICOLAI WITSENII

CONSULIS AMSTELODAMENSIS,

AD G. G. L.

Datis 16. Octobr. 1697.

Comme je vois, que vous desirez d'avoir le *Pater noster* en des Langues de Pais éloignez, je prens la liberté de vous envoyer un Ecrit en Langue *Hottentote* avec le *Credo* & *Decem Præcepta*, de même que le *Pater Noster* en Langue *Mogale*, le quel j'ay tiré avec beaucoup de peine d'un Mogal Esclave, qui est avec l'Ambassade de Moscovie. S'il y a d'autres Nations Etrangères parmi eux, je tâcheray d'apprendre aussi leur *Pater Noster*. La Langue *Ulsbecke* est la même avec le *Persan*. Celle de *Kalmukke* & *Mogale* est presque la même Langue. Quoi-que l'on ne trouve point de *Samojedes* parmi cette Ambassade, je tâcheray de faire venir d'Archangel leur *Pater Noster* en leur propre langue, & j'espère de vous l'envoyer dans trois ou quatre mois.

d. 4. Decemb. 1697.

Ayant reçu l'honneur de vôtre Lettre, je

Z 5

n'ay

n'ay pas voulu manquer à dresser le *Pater Noster* en Langue Mogale, avec une interpretation interlineaire, que vous trouverez ci-joint. La stupidité de ce Mœgal, qui est ici, est si grande, qu'on ne peut pres, que tirer de sa bouche aucune connoissance, ni de sa Patrie, ni de Mœurs du Pais. Ils vivent sous des Tentes à la façon des anciens Nomades, changeant de place aussi tôt que les herbes & le pâturage sont consumez. La Religion est Payenne: ils adorent des Images de bois.

Je tacheray de m'informer, si j'en puis avoir l'occasion, sur les langues Scitique des Pais les plus éloignez vers l'Orient, & je ne manqueray pas de vous faire part de ce que j'apprendray sur cette Matiere.

Ex literis G. G. L. d. 5. April. 1698.

J'attendois la reponse du R. P. *Bouvet* Jesuite parti maintenant de la Rochelle pour retourner à la Chine; à fin qu'en vous remerciant d'un essai de la langue des Mœgales je pusse vous mander quelque chose en même temps de la langue des Tartares, Maistres de la Chine, pour juger, si elle convient avec la Mœgale. Mais par tout ce que j'apprends de ce Pere, il semble qu'elle en est fort differente. Ainsi je ne dois point tarder d'avantage de vous faire mestreshumbles remercimens de la peine, que

VOUS

vous avés mise de faire parler presque des muets, en obligeant un Moëgalle à vous dire ce qu'il falloit pour fabriquer son pater. Ce même Pere remarque pourtant deux mots Turcs qu'il trouve aussi dans la Langue des Tartares Chinois, scavoir : *Eltschin* Ambassadeur, & *Arsalan* un Lion ; de forte qu'il y a apparence, que ceux qui seroient plus versés dans ces langues Scythiques, trouveroient dans le fonds des convenances, qui ne paroissent pas au dehors, & qui pourroient faire mieux juger de la cognation de ces peuples. Cependant je vous supplie toujours, de vous souvenir, & faire souvenir vos amis Moscovites ou autres, de faire des recherches pour avoir des essais des langues Scythiques, des naturels Samojedes, Siberiens, Baskirs, Kalmucs, Tingoesiens, & autres, qui sont sous la domination des Moscovites, ou confinent avec eux.

Ex literis Witsenianis ad G. G. L.

22. Maji 1698.

Je n'ay pas manqué de m'informer touchant la difference, qu'il y a entre la Langue Moëgale & celle des Tartares Maîtres de la Chine. On m'a dit, que ces deux Langues sont différentes à peu près comme l'Allemand l'est du Flamand, & qu'il en est de même des
Kal-

Kalmucs & Mœgales. On ajoute que leur langue tire beaucoup de mots de l'Arabe.

Je n'ay pas encore reçu les *Pater* en Langue Scythique, Samojede, Baskire &c. Mais un de mes Amis à *Mosco* m'a promis de les envoyer aussi tôt, qu'il les aura reçûs, ce que j'espere qu'il fera bien tôt.

Les dernieres lettres, que j'ay reçûes de *Mosco*, me disent, qu'on a déjà envoyé de *Tóbal* en Siberie un Prêtre Grec à *Pekin*, où il est arrivé; & avec la permission de l'Empereur de la Chine, il a fait bâtir un Temple Moscovite ou Grec, ayant même déjà baptisé selon la coutume de leur Eglise vint Chinois. On me mande dans la même lettre, que si on avoit des personnes Ecclesiastiques capables d'instruire les Tartares, qui demeurent entre la grande muraille de la Chine & la Siberie, on en attireroit bien tôt un grand nombre à la Religion Chrétienne. Sa Majesté Zarienne est fort zelée pour la Religion, bien instruite des Articles de la Foy & versée dans la lecture de l'Ecriture Sainte, dont Elle a un ample connoissance. J'ay eu l'honneur de lui parler sur ce sujet. Je prie Dieu, qu'il fasse servir ce grand Empereur d'un glorieux Instrument, pour étendre les progrès de la lumiere de l'Evangile, & qu'il suscite par tout des personnes aussi zelées que vous l'estes.

d. 5. Jun. 1698.

Depuis ma derniere lettre, j'ay reçu les deux *Oraisons* Dominicales ci-jointes; L'une etant des Peuples de *Vogelits*, placé en son lieu dans ma Carte de Tartarie; L'autre est du Peuple de *Permia*, Province de Moscovie vers le Nord, d'où l'on veut que les Hongares soient sortis, dont neanmoins je doute beaucoup. Il est vrai pourtant, que ces gens n'ont pas reçu le Baptême depuis fort long-tems; & présentement ils parlent une langue tout à fait différente de leurs Voisins. Nous aurons en son tems les autres *Oraisons* Dominicales, & j'espère que ce fera bien tôt.

On continuë de m' écrire, que le Christianisme s'avance à *Pekin*, tant par les soins des Romanistes, que par ceux des Prêtres Grecs, envoyez de Tobal. Je connois celui, qui a la Direction à Mosco de ces Missions, qui m' assure, qu' on commence à prendre beaucoup de peine pour la propagation de la foy de ce côté là.

d. 21. Jul. 1698.

Ayant reçu ces jours-ci l' *Oraison* Dominicale en Langue Samojede, je vous l'envoie ci-joint. Ces gens sont encore tous Payens, & on ne trouve point de Chrétiens parmi eux, de sorte qu'il a falu tirer de leur bouche cette translation.

d. 9.

d. 9. April. 1699.

Je n'ay pas une exacte connoissance du tems, auquel la Caravane de l'Hiver passé partit de Pekin; mais je sçay, qu'elle n'a pas été si long-tems en chemin qu'autre fois, parce qu'au lieu de Chameaux on se sert depuis peu de Chariots tirez par des Chevaux. On a aussi nettoié & accommodé les chemins & routes entre les frontieres Chinoises & la Siberie, de sorte qu'à présent on reçoit en quatre mois à *Mosco* des lettres de *Netfinskoï*, au lieu qu'autre fois il falloit plus de huit ou dix mois.

Il est vrai que quelques Tartares Occidentaux sous le commandement d'un Prince *Calmak* ont battu le Prince *Moegal Arfiaroi-sainchan*, qui est le même qu'*Elouth*, ce nom étant, à ce que je croy, le nom propre d'un grand Chef de bande errante de Tartares. Celui-ci fut obligé de se retirer sous la grande muraille; quelques uns disent, qu'il est mort, d'autres qu'il s'est retiré à *Borantola*, sous la protection de leur grand Pape, lequel ils s'imaginent être immortel. Le Prince *Calmak* qui l'a défait, est appelé *Boesfoecktichan*, lequel fut ensuite chassé par son cousin *Arepta Chan*. Ainsi ces Tartares sont entr'eux en continuelle guerre & émotion; sans quoi ils seroient capables d'inonder une grande partie du Monde.

Les

Les Abyssins haïssent beaucoup les Peres *Jesuites*, & je ne croy pas qu'ils aient dessein d'y aller; mais il est vrai, que l'Evêque d'Ancyre, qui est passé par ces Pais pour aller en Perse par la Moscovie, a commission d'aller en qualité d'Ambassadeur du Pape en Abyssine, ainsi qu'il me, l'a dit lui même, sans vouloir me donner des lumieres assez claires de la route & des lieux de son voyage. Cependant nôtre compagnie a expédié de *Batavia* deux personnes avec leur train, en qualité d'Envoyez ou d'Agens de la Religion Evangelique, pour ce même Pais des Abissins, les quels y doivent estre à présent, en cas que l'acces ou passage libre leur ait été permis; dont j'espere de recevoir des nouvelles par nos vaisseaux, qui viendront cet Esté.

Mes amis de *Mosco* m'écrivent d'avoir reçu quelques autres Oraisons Dominicales, mais qu'à cause des troubles passez & de plusieurs autres affaires, ils n'avoient pas en du tems pour les faire copier. J'espere néanmoins que je les recevray bien tôt pour vous en faire part.

d. 5. Jul. 1699.

Suivant ma promesse, je vous envoie trois nouvelles Oraisons Dominicales, que j'ay reçues; dont l'une est en langue *Ceremisse*, & les deux autres en langue *Samojede*, toutes deux différentes de celle, que je vous ay ci-devant envoyée,

voïée, & aussi différentes entr'elles, parce que *le pais des Samojedes est fort étendu*, & que les Nations, qu'il renferme dans le voisinage de la mer, ont un different langage: & vous verrez dans ma Carte, en quel endroit sont situez les pais de ces deux Nations, dont le titre est au haut des Oraisons Dominicales.

A l'occasion, Monsieur, de ce que vous dites d'une certaine coûtume Moscovite, qui sent un peu la Scytique, je ne peux me dispenser de vous dire, que je me souviens d'avoir esté en un certain lieu, qui n'est pas loin de la Ville de *Novogorod* en Moscovie; ou je rencontray une Montagne appelée *Chotobgora*, c'est à dire *Montagne des Esclaves*, & au pied de cette montagne une petite riviere, appelée *Cholobreca*, ou *Riviere des Esclaves*. Et lors que je m'informay de la raison & origine de ce Nom, les gens du pais me racontèrent qu'autre fois les hommes de ce lieu étoient sortis pour aller faire la guerre en des Pais fort éloignez, & qu'après une longue absence, les femmes aiant contracté amitié avec les Esclaves ou Valets de leurs maris, tâchèrent de s'opposer à l'entrée dans le pais de ceux-ci, lors qu'ils retournèrent; mais que les maris avoient batu & chassé ces valets sans se servir d'autres armes que de leurs fouëts. En un mot, ils me contèrent toute l'Histoire qu'on trouve dans Justin,

tou-

touchant les Esclaves Scytes, qui disputèrent l'entrée du pais à leurs maitres. Ce pendant il faut savoir; Monsieur, que ces gens là n'entendent ni Grec ni Latin, n'ayant aucune connoissance des Histoires du vieux tems: d'ou je conclus que ce Pais autour de Novogrod a esté une partie de l'ancienne Scitie, comme vous le remarquez.

VIII.

ORATIO DOMINICA,
ET ALIA,
LINGVIS ALIQVOT BARBARIS
NOVE EXPRESSA.

Het Vader onse in de Czeremise Taal.

O Nse Vader, die daar zyt in de heme-
Memnan uziu ilimaret kiusiuluste,
len, uwe name werde geheyliget, uwe coning-
tinin liumet volgufestes, Tinin vundu-
ryke kome, uwe wille geschiede, soo als in-
schu Tooles, Tinin jerck ilies, kusu i
de Hemelen alsoo op der aarden, ons
kusiuluste i ijulniu, memnon
dagelyx broot geeft ons beden, ende ver-
kedzen kinde puske malana ikelfet, i ko-

A a

geeft

*gceft ons onse ſchulden als wy ver-
de malana memnon ſuiluk kuſe me kon-
geven onse ſchuldenaren, en verlyt ons
dena malano Tuiruliſtic zÿ i Tzurty. me-
niet in verſoekinge maar verloſt ons
mnon i langoske i utura memnan
vanden boofen.
i jalaz.*

Het Vader onse in de Turucſanſe Samo-
jeden Spraak en Tafſe Samoleden
taal.

Onse Vader die daar zyt inde Hee-
Turucs. Modi jescje Teio naſco na
Tafſe. Mi jefeme neiteio nuontone

melen, uwe naeme werde gebeyli-
Turucs. are todi nilo Torcke cfuzui-
Tafſe. Tonon nilo Tontokui kuſui-

get, uwe Koningryke koo-
Turucs. ro Todi naſiario Toretu-
Tafſe. ri Tonon. nuontomeiro Tondo tui-

me. uwe wille geſchiede
Turucs. ſu. Todi agnaaro toretuſu
Tafſe. fantu. Tonon nianzepſialo Tuifano

foo als inde Heemel als op der aer-

Turucs. Tone na csonaar i jacsona

Tafse. Tondone nuontonu, mamorutonu

den, ons dagelike broot geeft

Turucs. modi Puirefiudara kirva Toratsui

Tafse. mi niliufiame kirvu Tozu

ons beede, ende vergeeft ons

Turucs. mena Erecsone j kai nena

Tafse. nanc jele kucje nane

onse schulden, als wy

Turucs. noina oteine Toneimodinana

Tafse. mogorene oteine Tondone oniede

vergeeven onse schuldenaren

Turucs. kalodie neine oteoponede

Tafse. kuvojefantome naine otaoponteinia-

en verlyt ons niet in ver-

Turucs. iro firene Ta ora

Tafse. nan. letancto men koli ta-

soekinge, maar verlost ons van den

Turucs. basjedo i role firene kodago

Tafse. konto si lupto men Muczy

boosen want uwe is het

Turucs. choro Tone Todi Tonea nac-

Tafse. logoto Tondo Tonon noncinu nu

ryke ende kragt ende

Turucs. fiaro i nichoro j fu

Tafse. ontomouro ni chomeon ni

beerlykheid en inde Ewigheid
 Turucs. voeraaro i reine
 Tafse. Timeon ni lecneeno

Amen.

Turucs. Boderä.
 Tafse. buldadu.

Het Gebet des Heeren in de Samo- jeetse Taal.

*Onse Vader die daer syt in den Hee-
 Mani Nifal Hujen Tämuwä Numilem-
 mel, gebeiligt worde vwe Naeme,
 barti Tosu Tadisse pider nim
 u rycke Toekome, u wille geschiede
 pider parovadie Tosu pider gior
 gelyck in den Heemel also op der aerden,
 amga de numilembart Tarem jae
 ons daegelyx Broot geeft ons heden, en ver-
 man jettena man Tuda ali o-
 geeft ons onse schulden als wy verge-
 na mani jsai Tai manö wangun-
 ven onse schuldenaren, en leit ons niet in
 dar mani mi manuö ja merun Hanna sa
 verfoekingē, maer verlost ons van den qua-
 neninde baka ja ptan mani sua-
 den,*

*den , want u is dat rycke de
dera Tekindapt fchin pider Parowadea
cracht en de Heerlykheit van ewigheit
ni hooka wadado il iwan*

Amen.

Tofu.

Het onse Vader in Moegaels.

*Onse Vader die daer syt in den He-
Atstoe itsichcha ale Tende baitfie Tin
mel, geheiligt werde ue Naem, u konink-
gri gerete Neretsine fine Thoe-
ryk Toekome, u wil geschide in den Hemel
roe Tussim bolcho forechfinei Tin gri
als op Aerde, ons dagelyx broot geeft
ga der Dere, Talcha Mandatse o
ons Heden, vergeeft ons onse Schulden gelyk
daat ze, Negolimane ka gatso jase
wy vergeven onse Schuldenaren, Leit ons
vida salotse goebe manei-vrituchi bietege
niet in verfoeking, maer verlost ons van den
galga mandoe. Sietkiri Ta-
bosen. Want u ist Ryk de kragt de Heer-
foel Mocho oecho delegi Toeriet-
lykheit in ewigheit Amen.
fini koetste koefan krik Mangolim.*

Het Vader ons uyt
Moscovifch of Sla-
vonfch vertaalt

lyt aldus.

Vader

onfer

die fyt

in de Hemelen . . .

geheylicht fy . . .

de naame

van u

toekoome

't koninkryke . . .

van u

gefchiede

uwe wille

gelyk in Hemel . .

foo op aarden . . .

't broot

onfer

dagelyks

geeft

ons

heden

en vergeeft

ons

de Schulden

onfer

Het felve in de
Toengoensche
Spraake.

Amninnoen

moengi

avagoe

negdaoegidadoe

garisjegan

gerbifch

fingi

jemesjegal

ogdidgoe

Singi

osjegan

fiittu fingi

on negdadoe

do endradoe

hiltere

moengi

inegdoe

boekal

moendoe

tikin

akakal

moendoe

ogbi

moengi

gelyk

gelyk wy	on boe
vergeven	amnenkitebef
de Schuldenaren .	kotathjaldoe
onfer	moendoeck
en geleyde niet . .	aminkalivra
ons	moena
in verfockinge . . .	Jeregdoevi
maar verlost	a Jukal
ons	moena
van den quaden	malgadoeck
want	on
uwe is't koninkry-	Singi bisin ogdid-
ke	goe
en de macht	mandi
en de Heerlykheyd	baschin
in eeuwicheyt . . .	Jereger
amen.	tesje.

Het *Onse Vader* in Hottentots.

Onse Vader, die in de Hemelen zyt, (a)

Cita bô, t? homme ingá t'siha,

(a) gelukkig zij. juxta Hottent.

gebeyligt werde uw naam, uw (b) Koning-

t? sa di kamink ouna, hem kou-

(b) heerschappye. Hottent.

ryke kome, uw wil geschiede op der

queent see, dani hinqa t'sa inhee K? chou

aarde, als in den hemel, geeft ons
ki, quiquo t? homm' ingá, maa cita
beden ons dagelyks broot, vergeeft ons
heci cita kóua séqua bree, k? hom cita,
onse Schulden gelyk wy vergeven onse
cita hiahinghee quiquo cita k? hom, cita
Schuldenaren, leyd ons niet in quaa be-
dóua kôuna, tire cita k? chöá t? au-
koringe, maar verlost ons van den (c) bo-
thummá — k' hamta cita hi aquei hee k? dou
 (c) van dem quaden Man, Duyvel
sen, want uwe is dat Koningryk, en de
auna, --- t? aats kouqueetla, hique t? aats
kragt, en de heerlykbeyt in der eeuwighbeyt.
diaha, hique occisa ha, nauwi,

Staat te letten, dat de Hottentots voor² t
 vvoord heylig, gelukkig (quasi beatum) ge-
 bruyken, en voor' Koningryke, 't geen by haar
 onbekend is, heerschappye, en verders soda-
 nig als by ieder vvoord, by hen niet gebruy-
 kelyk, geannoteert staat. D' accenten zyn
 mede, so nae als't mogelyk is, nae den uyt-
 spraak gereguleert; en staat daar in aante-
 merken, dat soo dikvvils de letteren k? en T?
 als hier gemerckt staan, geschreven en depro-
 nuncieert moeten vvorden; men alvoren in't
 spree-

spreeken self, met de tong soetelyk tegens 't verhemelt van den mond moet klappen, in vœgen die als dan van't volgende vvoord affsongerlyk en met een halven galm, als blyvende meest in dat klappen op de tong hangen, maar moeten voortgebragt vverden. Ook zyn de vvoorden Maar en Want by haar in geen gebruyk, en sulx onbekend.

Decem Præcepta in lingua Hottentotica :

Ik ben de Heere uwe God, die (d) uw wyt
Tiri Kóuqueere t'sa Thoró, tiri - - -
 (d) ik heb uw

Egyptenland wyt den diensthuysse wyt ge-
- - - - ha k? ootqui ha hanna, quassi
leyd hebbe.
a ha chabóna.

Dat eerste gebod, Kába miáha.

Gy en sult geen andere Goden voor myn
K'chara hingha t? hona Thoró tiri ma
aangesicht hebben.
ymi.

Dat tweede gebod, t? amma miáha.

Gy en sult uw geen gesneden beeld,
t? aats k? ouy hia hing tite k? ey k? ey,

Aa S

nog

*nog eenige gelykenis maken, van't geene
hique aa hachou k? oïchou hanna, quassi há*

*dat boven in den Hemel is, nog van't
chou T' homminga há hique aa*

*geene, dat ender op der aarde is, nogte van't
k? chou ki á, hique aa ha-*

*geene in de wateren onder d' aarde is, gy
chou T? amminga k? chou n' aa há, ha-*

*en sult uw voor die niet buygen, nog
qui ná t? haban kouÿ, ha-*

*baar dienen, want ik ben de
queena cince naban quoïto tiri kouquére*

*Heere uwe God, den yverig God, die de
t? sa Thoró, son sa Thoró k? ham*

*misdaet der Vaderen besoeke aan de Kin-
t? hou hin thon sequeena hantit'sa hinha Thi-*

*deren aan het derde en vierde lid der gee-
ane houna hique haka k? ami' quee-*

*ner die my haten, en doe Barmhertigheyt aan
na te hanni tiri hy a k? in k? ey gissi*

*duysenden, die my lief hebben, en myne
gissi queena tire anna k? ouna, hique ti mi*

geboden onderhouden.

hiahá quinna.

'T der-

'T derde gebod. houna miaha.

Gy en sult den name des Heeren
 K? chom a t' si chouteê k? ouna Kouquee
uwes Gods niet ydelyk gebruyken, want de
 t? sa Thoró t' a hiri mat' sa ha tâats
Heere sal niet onschuldig houden, die synen
 k? ou quinque hachou tite t'aats k? chom
naam ydelyk gebruykt.
 konna ahi ri mat' faha.

Dat vierde gebod, háka miáha.

Gedenkt des Sabbath dags, dat gy die bey-
 K' auqua hin k' inquee
liget. Sies dagen sult gy arbeyden, en al
 naniquaqua cincin hique
uw werk doen, maar de sevende dag is
 kou a sa cincin honko sequa k?
de Sabbath des Heeren uwes Gods, dan en
 au qua t? sa kouquee t' sa Thoró, cin-
sult gy geen werk doen nochte uwe sone,
 cin a choute - - - hique tite t? f ato
nogh uw dogter, nogh uwen dienst knegt
 hique tite t? sak? os, hique tite t' sa chouque
nog uw dienst maegt, nog uw vee, nog
 hique tite t' sa kobos, hique tite t? sa k? gougou-
 uw

uw vreemdeling die in uwe poorten is.
 qua t? sa oussa queêna t? sa aïnganani
 want in ses dagen heeft de Heere den Hemel
 quaqua quee hi ahi kouqueê t' homme
 en d' aarde gemaakt, de zee, en alles wat
 hique k? chou houri, hique
 daar in is, ende by rustede den sevenden dag,
 houri na hachouqua aqua di konko ha kas-
 darum segende de Heere den Sabbatdag,
 sin dit ci hahin hia ha kamm k? eyn qua-
 en beyligde denselven.
 turi hique hia ha hin'hee.

Dat vyffde gebod, Koró miáha.

Eert uwen Vader, ende uwe Moeder,
 Abá i bō, hique i fee,
 op dat gy lang leeft in den Lande, dat uw
 kasso kasso k? oin i kchou, ma Tho-
 de Heere uwe God geeft.
 ró kouque mare ha chouy.

Dat sesde gebod, Nani miáha.

Gy en sult niet dood slaan.
 Hachou k? ham maân k? oi.

Dat

Dat zevende gebod, honko miáha.

Gy en sult niet egt braken.

K? chai k? ee t? hon a chointe.

Dat achtste gebod, k? heísee miáha.

Gy en sult niet steelen.

K? aan k? ouy.

Dat negende gebod, guissi miáha.

Gy en sult geen valsche getuygenis spré-

t? hou a go minqua me ankouy - -

ken tegens uwen naesten.

t? hounáquee dampfena que heê.

Dat tiende gebod, gissi miáha.

Gy en sult niet begeeren uwer naa-

t' hounaque k? omme hanna k?

sten huys, nog syn Wyf, nog synen
ouy thounáque quies, haque

dienstknegt, nog syn dienstmaagt, nog sy-
chouquee haque kobos, haque

nen os, nog synen Esel, of iets dat uwer
g'hoó, haque hacqua haque chou

naesten is.

ha.

Nota.

Nota. Hacqua beduyd een tam paard by de Hottentots onbekend, en'twoord d'au betekend een wilden Esel of paard in een en deselve naam; zynde een raft bewys, dat sy voor d'Europeanen geen paarden gezien hebben.

Symbolum Apostolicum in Lingua
Hottentotica.

Ik gelove in God den Vader, den Al-
Tiri k? hem k? ia Thoró Bō , k? dya,
magtigen (d) Schepper des hemels en der
qui y há hinqa t? homme hique
(d) die gemaakt heeft.

aarde. Ende in Jesum Christum, synen een
k? chou, hique - - - há que ou-
gebooren Sone, onsen Heere, die ontfangen
na ha toito, cita kóuquee, há chouningá
is van den (e) Heyligen Geest, geboren
touy, a sakamins k? omma oa, ha thouna
(e) den gelukkige adem of windeke.

wyt de maget Maria, die (f) geleden heeft
a sa os - - - t? hon t? sa thon
(f) peyne gehad

onder Pontius Pilatus, is (g) gekruyst,
- - - hiba ehomina malsi-
(g) an den hohen paal vast gemaakt.

ge-

gestorven, ende begraven, neder gedaald ter
ha, k? ôo, hique k? hâa,

bellen, ten derden dage wederom (h) opge-
houa sequa t? haba

(h) levendig worden.

staan van den doden, opgevaren ten hemel,
k? oi, t? ha t? homminga bamma,

sittende ter rechten hand Gods des
heque k? amköá a mangnöá thoró hantit?sa,

Allmagtigen Vaders, van waar hy komen
k? dya sa bō, háy ha haquee hahân,

sal, om (i) te oordelen de Levendige en de
k? chom k? oí sa queena, hique

(i) om te spreken met

Dode. Ik gelove in den Heyligen
k? oô saqueena. tiri k? hem k? ia kamins k? om-

Geest, ik gelove een beylige (k)
ma öá, tiri k? hem k? ia kamins

(k) die vor ieder openstaat.

algemeene Cristelyke Kerke, gemeinschap
k? oua a sa k? ta - - - k? au, qui á quee ka-

der heyligen, vergevinge der Sonden, oopstan-
mins k? ouna, k? ami marrêe, oossa

dinge des Vleesch, ende een eeuwig Leven.
que k? oô qua bamma, hique káſſo káſſo k? öin.

Nota,

Nota, dat de woorden by de Hottentots onbekend, door de geannoteerte woorden, na haare klaarste beduyding, den regten fin en ware significatie aller naast komende, uyt gedrukt, en ook somtyds per periphrasin te kennen gegeven moeten werden gelyk hier boven aangewesen is.

Verders fiet d'annotatien wegens d' accenten en pronuntiatio op't Onse Vader.

IX.

SIGNA SECUNDUM ORDINEM CISTERCIENSEM, PER QUÆ UNUSQUISQUE MONACHUS VALET SIGNARE ALII SINE LOQUELA.

A.

1. Abbas, index & medius in fronte positi.
2. Accipere, apertam manum claudere.
3. Album, tangere maxillam indice, & medio nasum.
4. Amicus, index & medius positi ad nasum lateris dextri.
5. Annus, index ascendens per brachium usque ad scapulam.
6. Aqua, digitos junctos elevare.

7. Aries

7. Aries, index curvatus super aurem ut cornu.
8. Asinus, pollex tangens buccam digitis incurvatis & motis.
9. Audire, index tangens aurem, & tunc ejectus.
10. Avis, pollex tangens buccam digitis elevatis & motis.

B.

11. Balneare, concavitas manus tergens pectus.
12. Bibere, index transversaliter junctus mento.
13. Bonum, pollex & medius moti ante mentum.
14. Butyrum, index & medius tergens manus interius.

C.

15. Calvus, manum circum sublevare.
16. Canis, index percutiens aurem.
17. Cantor, manum movere ante os, pollice elevato.
18. Cantare, manum movere.
19. Credere, index faciens circulum ante pectus.
20. Cæcus, index curvus quasi eradicans oculum.
21. Cascus, concavitates manuum concutere.
22. Candela, sufflare per indicem erectum.
23. Cerevisia, manum movere ante os, & sufflare in eam.

24. Cella, facere quasi tignum cum digitis manuum, indice & medio motis simul ante faciem.
25. Cellarius, quasi claudere cum manu.
26. Certum facere, quasi C. cum indice in sinistra manu.
27. Clericus, index circuiens aurem.
28. Cingulus, ambabus manibus quasi se cingere velle.
29. Communicare, indicibus & pollicibus circulus factus, & cruce addita.
30. Conversus, manu includere barbam.
31. Coquina, facere quasi tignum cum digitis manuum, & sufflare per indicem erectum.
32. (a) Crucibulus, index curvatus.
33. Custos, quasi pulsans erigere pollicem.
34. Capitulum, concutere digitos ab extra ad conclave.

D.

35. Dare, manum clausam aperire.
36. Dies, indice & pollice circulus ante oculum.
37. Dividere, manus scindens aliam à summo deorsum.
38. Diabolus, omnes ungues digitorum positi super mentum.

39.

(a) Lucerna, ad quam vigilamus. Croissol, lumière de nuit. Vulgo *ein Crüsel*.

39. Dolor, digitis conjunctis percutere pectus.
40. Domus, facere quasi tignum cum digitis manuum.

41. Dulce, index fricans infimum labium.

E.

42. Ecclesia, facere quasi tignum cum digitis manuum, cruce addita.

43. Ebrius, cum indice quasi perforare frontem.

44. Epistola, crux facta in pectore.

45. Evangelium, crux facta in fronte cum pollice.

46. Episcopus, græcum β. factum ante pectus.

47. Equus, indice & medio cirrum tenens.

48. Equitare, cirrum sæpe sursum movere.

49. Excitare, ante pectus manu tenere vestes, has movendo.

F.

50. Fatuus, index descendens per nasum.

51. Facere, manus clausa emittens indicem.

52. Factum, est digitos divisos elevare, & parum movere.

53. Foemina, index transversaliter motus in fronte.

54. Flere, index fricans inferiora oculi.

55. Frater, index junctus indici.

56. Frumentum, pugnus confricatus pugno.

G.

57. Gaudium, manus extensa, faciens circumlum ante pectus.

58. Granarium, pugnus confricatus pugno, & facere quasi tignum cum digitis manuum.

H.

59. Hircus, digiti pendentes de mento quasi barba.

60. Hospes, manu faciendo obliquum tractum ante pectus.

I.

61. Jam, index punctatim motus deorsum.

62. Infirmus, manus tangens cor.

63. Infirmitorium, facere quasi tignum cum digitis manuum, cor manu tangendo.

64. Ignis, sufflare per indicem erectum.

65. Inimicus, index & medius in sinistra parte nasi positi.

66. Ira, cum omnibus digitis quasi extrahere cor.

67. Ire, index & medius deorsum moti contrariè.

68. Injungere, cum pollice facta crux super oculum.

L.

69. Lac, pollex & index mulgentes articulum.

70. Legere, index trahens lineam ante pectus transversaliter.

71. Liber, manus extensa mota specialiter.

72. Longum, pollex exterius ascendens per ventrem.

73. Loqui, indice & medio positis erectis ante os.

74. Luscus, index infimum cooperculum oculi deorsum ducens.

M.

75. Magister, index & medius includens nasum.

76. Macer, pollice & indice tenere ambas genas.

77. Mater, pollex junctus pollici, indice transversaliter moto in fronte.

78. Medicina, medius fricans indicem exterius ejusdem manus.

79. Medicus, idem cum signo Magistri.

80. Molle, index punctatim tangens buccam.

81. Mors, index transversaliter cingens guttur.

N.

82. Nequam, index nasum transversaliter transiens.

83. Nigrum, index & medius tangens ægilopes.

84. Nobile, pollicem ponere sub mento.

85. Novitius, index & medius moti simul ante faciem.

86. Non audere, indicem ponere in os.

87. Nunc, index punctatim motus deorsum.

88. Numerare, quasi numerare summitates digitorum.

89. Nux, dentibus mordens indicem exterius.

O.

90. Odorari, pollex & index trahentes nares, & inspirare.

91. Omne vas, pollex incurvatus intra manum.

92. Oleum, index & medius tergens manus exterius.

93. Olus, index tergens latus alterius indicis.

94. Ordo, summitates digitorum tergentes ordinatim pollicem interius.

95. Ovum, index fricans latus alterius indicis.

P.

96. Papa, manus pyramidaliter in fronte elevata.

97. Parcus, cum indice quasi perforare nasum.

98. Panis, indicibus & pollicibus circulus factus.

100. Parum, erectio articuli.

101. Pater, pollex junctus pollici.

102. Præpositus, index in fronte positus.

103. Pinguis, index & pollex trahentes buccam.

104. Pirum, digiti conjuncti infra pendentes.

105. Piscis, manus extensa & digitis motis ut caudà piscis.

106. Piscari, manus extensas concutere.

107. Pistrinum, facere quasi tignum cum digitis

gitis manuum, & circulo facto indicibus
& pollicibus.

- 108. Pomum, pollex inclusus digitis.
- 109. Portare, manus posita super scapulam.
- 110. Porta, manus erecta, curvans digitos, de-
inde motos à se.
- 111. Portarius, signum Magistri & portæ.
- 112. Prior, priorissa, pollex tentus sub indice,
& tunc erectus.
- 113. Puer, articulum ponere in os.

R.

- 114. Radere, index transiens barbam.
- 115. Rex, omnes digiti super frontem positi.
- 116. Refectorium, signum commestionis &
domus.
- 117. Refectorarius, signum panis & Magistri.
- 118. Regula, summitates digitorum tergentes
ordinatim pollicem interiùs, & manu
extensa specialiter.
- 119. Ridere, indice & medio includere os.
- 120. Rufus, index faciens circulum in bucca.
- 121. Rusticus, cum omnibus digitis terge
buccam sursum.

S.

- 122. Satis, erectio pollicis.
- 123. Sanguis, pollex & index trahentes nares.
- 124. Sal, digiti pressi contra pollicem, & tunc
sparsi.
- 125. Sanctum, crux facta tribus digitis.

126. Servus, unguis indicis & medii tergentes buccam.

127. Servare, index tergens pectus.

128. Sermo, pollex faciens crucem ante os.

129. Signare, una manus circumiens aliam.

130. Soror, index junctus indici, & index transversaliter motus in fronte.

131. Succentor, manum movere ante os, pollice elevato cum articulo.

132. Sudor, manu tergere frontem.

133. Stabulum, signum domus & equi &c.

T.

134. Tacere, indice obstruere os.

135. Tondere, cum digitis quasi cirrum præscindere.

136. Thuribulum, pollex & index trahentes nares, & manum ad modum piri infra pendentem movendo. &c.

V.

137. Videre, index positus super oculum, & tunc ejectus.

138. Virgo, index dividens cirrum.

139. Vinum, index curvatus positus super nasum.

140. Virtus, indice inclinato super pollicem ante os.

141. Vitrum, curvare digitos in ordine ante faciem. &c.

Nos ergo Fratres, qui præclarissimo Cisterciensi

cienſi ordini titulo profeſſionis aſtricti ſumus, ſtudeamus non ſolum majora, ſed etiam minora ejus inſtituta omni ſollicitudine ſervare, ne forte (quod abſit) fervor ordinis intepeſcat & pereat noſtris temporibus, & nos, ſi tanti ſacri-legii rei coram juſto indice fuerimus inventi, diſtrictâ ejus ſententia tollamur cum impiis, ne videamus gloriam Dei. Scias certiffime, quia, quantò quis in hoc mundo deſpectior, ſilentii, quietis & humilitatis appetens fuerit, tantò in futurum apud Deum glorioſior apparebit, &c.

Hierauffolgen die Zeichen zu Teutſch, die alhie im Cloſter Lockum ſeynd vormahls im gebrauchte gewefen, und noch bey meiner zeit, als ich noch *novitius* vvahr, als im Jahre 1577. und 1578. bey ſeel. Herrn Johann Heimans zeiten des Abts: aber, ſo bald der ſtarb, iſts im abgang gekommen.

1. Wihſe mit dem indice up dat Oge, und Verheſe ihne mit dem Geſichte, ſo tekenſtu *Chriſtum* an.
2. Sette ſieff finger up den Kop, betekend einen *Könink*.
3. Schleiſtu mit dem indice up den Kop, bedüdet *hardbeit*.

4. Legge den indicem up den orth des Vorhövedes, dat bedüdet einen *Præpositum*.
5. Höldestu dasülvest 2 finger, dat is ein *Abt*.
6. Lesttu se averst langes herdaal glieden de dünnungen, bedüdet einen *Cappellan*.
7. Schleistu van der dünnungen mit der flacken hand, dat bedüdet *Oldt*.
8. Sette den dumen an de dünnungen, und röge de hand, betecket einen *Esell*.
9. Hölstu da de flacke hand, betekend *schlafen*.
10. Wihse mit dem indice up dat Oge, bedüdet *sehen*.
11. Wiese up dat ohr, bedüdet *hören*.
12. Makestu dann [daen, daselbst] einen Krink, dat bedüdet einen *Mönik*, *Pape* und *Schöler*.
13. Gript he dat Ohr van achter tho, dat is ein *Schap*.
14. Man schleit he uth thorügge, dat is ein *hund*.
15. Schleit de index up de Wangen, dat bedüdet *Kranckheit*. vid. num. 109.
16. Maket he dann einen Krink, dat bedüdet [forte einen *Medicum*: sed vide num. 84.]
17. Strickstu aver de Wangen, dat is *Wyht*.
18. Tastestu mit 5 fingern aver de Ogen vor dath antschlath, bedüdet einen *Magister*.

19. Legstu de Hände tho hope und dheist se up und tho, dat bedüdet eine *taffel*. vid. num. 127.
20. Schere mit dem indice up der Kenebacken, dat is *Scheren*.
21. Legge den indicem vorn up de Nesen, und schuffehne up dat hoved, bedüdet eine *Jungfrauen*.
22. Hölstu ehne dar stille, dat is ein *Hoff*.
23. Thustu den indicem dar twers voraver her, dat is ein *Wyff*.
24. Hölstu den top mit den indice und duhmen, betekend ein *Perd*.
25. Schleistu mit der Fust vor den Kop, dat bedüdet ein *Schwyn*.
26. Dheistu beyde ogen tho mit 2 fingeren, dat betekend *blind*.
27. Make einen Krink von den Duhmen und indice, und hold vor dat oge, dat bedüdet den *dag*.
28. Thustu den Krink ein wenig daraff, dat is ein *fenster*.
29. Kehrestu den flacken hand jegen dat oge, dat is *düster*.
30. Legestu aver de finger twers vor de ogen, dat is *Schande*.
31. Sperrestu den indicem und duhmen entwvey, und schleist vor den ogen dahl, dat is *gudt*.

32. Drückeſtu mit denſülven zvey an de Wangen, dat is *faſten*.
33. Thuſtu de hand vor dem anſchlahe [antea Antſchlahe, Antlitz, Angeſicht] dat du darin puſteſt, dat bedüdt *gut Bier*.
34. Seſtu den lütken finger up de ſpiſſen der Neſen, dat betekend einen *Dohren*.
35. Iſid averſt de index, ſo bedüdet id einen *Wyſen Mann*.
36. Schleit he vor der Neſen hen, dat is ein *Schalck*.
37. Legſtu ihne darup gekrümmet, dat is *Wyn*.
38. Boret he an der Sieden der Neſen, dat is ein *Herink*.
39. Klawet de eine index den andern, bedüden *Eyer*.
40. Setteſtu den duhmen unter den kynn, das is *boverdich*.
41. Legſtu 2 Finger an de rechten halve der Neſen, dat is Frünth.
42. Wo aber ander linckern, bedudet fynd.
43. Bögeſtu ſe aver de halve mit dem indice und duhmen, dat is *ſtarck* vid. 108.
44. Begripſtu ſe mit dem indice und Middelſten finger, dat betekend einen *Meiſter*.
45. Strepelſtu ſe mit dem indice von boven daal, dat is *dohrheit*.
46. Setteſtu den duhmen an de Sieden der Neſen und röreſt de hand, beteken *brand*.

47. Maket de Duhme ein Krütz vor den Mund,
bedüet einen *Prediger*.
48. Hölstu den indicem vor den Mund, und
pustest darup, dat is *Füer*.
49. Schleistu den indicem up den verschloten
mund, dat is *schwiegen*.
50. Klawest u de neddersten Lippen offte Kyn,
dat bedüet *Sötbe*.
51. Holstu den indicem twischen de thene, dat
is *fruchten*.
52. Klemmestu ehne twischen de thene ge-
krümmet, dat bedüet *Nötbe* [nuces]
53. Settestu den Lüttiken finger up de Lippen,
bedüet *ein kind*.
54. Settestu 2 finger up de Lippen, dat bedü-
et *Spreken*.
55. Rörestu de mit 3 fingern, dat bedüet
Eten.
56. Rörestu de hand geböget jegen dem Mun-
de, bedüet einen *Cantorem*.
57. Bickestu mit dem Indice up dem Kynne,
dat ist *Regen* [add. num. 99.]
58. Thustu den duhmen und indicem aver
beyde kynnebacken, dat is *mager*.
59. Gripet 5. finger an den Kyn, betekend den
Düvel.
60. Lestuse gliden, dat is ein *Sasse*.
61. Legstu den krummen indicem up den
kyn, dat is *drinken*.

62. Thustu den Indicem aver de Stroten, dat is *dodr.*
63. Klowet he under dem kinne, dat is *bytter.*
64. Schuffstu dat höved up mit 2 Sperden fingern, bedüid *bengen.*
65. Settestu se sülvest an den hals, dat ist *stehlen.*
66. Krazestu mit 2 fingern up der Schulderen, bedüidet *quat* eder *törnich.*
67. Schleistu mit der flacken hand up, dat is *arbeyden.*
68. Rörestu se vor der brust, betekend *gerne.*
69. Legstu den upgerichteten dumen [an dat] Caputium, dat is *Lehnen.*
70. Maket de Index einen Krinck vor de borst, bedüidet *dencken.*
71. Thustu ihme so sülvest gekrümmet, dat is *block.*
72. Thustu de vordern hand von der Schulderen na der huffe, dat is ein *Gast.*
73. Thustu mit der hand von beyden Schulderen na dem Muhl, dat is ein *Bischof.*
74. Makestu ein Krütze tho, bedüidet den *Pabst.*
75. Steckestu de vordern hand unter den Lochtern arm, dat is *bewahren.*
76. Thustu se dar hastigen uth, betekend einen *Ridder.*
77. Drückestu de hand an de brust, dat is *Krank.*

78. Rörestu se und daraff getagen, dat is *gesund*.
79. Streckestu mit der flacken hand upwerts up de Brust, dat is *Lank*.
80. Bögestu beyde hände an de syden barmliken, dat is *arm*.
81. Klemme den Duhmen an de Fusth, dat is ein *Appel*.
82. Sprengestu ehme uth dem Indice, dat is ein *Prior*.
83. Hölstu den Lütken finger upwarth, dat is en *Supprior*.
84. Hölstu den duhmen und Lütken finger up, betekent einen *Medicum*.
85. Thustu umme den rechteren duhmen, betekent ein *Kelner*.
86. Börestu mith ihme den lüttiken finger, dat is ein *inder Kelner*.
87. Bögestu dat averled des duhmen up und dahl, dat is ein *Kröpel*.
88. Hölstu den indicem recht dahl, und rörest ene recht umme dat is ein *Schau*.
[calceus]
89. Bögestu ehne umme de fust, dat is ein *Frosch*.
90. Sprengestu 2 der vordersten finger mit dem duhmen, dat is *Soltb*.
91. Hengestu se dahl und rörest se, betekend *Gaben*.

92. Hölstu se vor di, und bögest se thosamen
als eine Schere, dat is ein *Schnider offie*
Schere.
93. Röhrestu den Indicem up den Duhmen,
bedudet *Post*.
94. Richtestu 3 finger uprecht, dat betekend
einen *Becker*.
95. Hölstu se aver dahl, dat is eine *Grape*.
96. Bögestu se vorn thohope, dat is ein *Leppel*.
97. Rörestu 5 finger vor di, dat is en *theken*.
98. Hölstu alle 5 up nahe thosamen, dat is
Water.
99. Holstu se dahl, dat bedüdet *Regen*.
100. Krümmestu se, so sülvest, dat is *fresen*.
101. Wendestu se umme tho di so sülvest, dat
is ein *Bok*.
102. De flacke hand van di geholden, umme-
getogen, dat is *Verlöff* eder *Obrloff*.
103. Also sülvest dahl geholden, das is *beyden*.
104. Schleistu de Fust upwart mit den upge-
richteten duhmen dat is *Lühen* [leuten,
campana signum dare]
105. Legstu den Duhmen up de fust, Kereft se
hier und dar, dat is *Schluten*.
106. Deistu de hand up und tho, betekend
nehmen.
107. Deistu se half up, und schuffst se wedder
tho di und van di, dat is eine *Porthe*.
108. Klemmestu den einen dumen in den an-
dern, bedüdet *Stark*.

109. Klemmet de duhme den lüttiken finger,
dat is *krank*.
110. Make mit dem duhmen ein Krutze up
dat ander, dat is ein *Prophet*.
111. Schleit de dume und de Index up den
andern duhmen, dat is ein *Nagel*.
112. Stöten sick de indices thosammen, dat is
ein *Vaden* oder *Garn*.
113. Thustu den einen finger umme den an-
dern, dat is ein *Rehme*. (ein Rahm)
114. Klemmestu den einen indicem in den
andern, dat is *karg*.
115. Hölstu se even thosamen, dat betekent *like*.
116. Schleit de eine index vor dem andern dahl,
dat betekent *verlobren* eder *thobreken*.
117. Wendestu den einen indicem um den
andern, bedüdet *brader*.
118. Scharvestu den einen Indicem aver den
andern van dÿ, dat is *kohl*.
119. Sündern tho dÿ, betekent *kruth*.
120. Thustu den luchtern indicem aver den
vorderen an dat geled, dat is eine *stunde*.
121. Thustu den Indicem beth an den Ellen-
bogen, bedüdet ein *fahr*.
122. Legstu de upgerichteten hand up den
arm, dat is *holt*.
123. Vögestu in beÿde hände de finger tho ho-
pe und stößt se thosamen, dat is *dicke*.
124. Mengestu de finger beÿder hände tho-
sammende, bedüdet *dünne* oder *schmall*.

125. Sperestu beyde hände thohope dackes
wýfe, dat is ein *Hues*.
126. Druckestu se so sulvest tohope, und hölst
se up, dat is *beelden*.
127. Sündern hölstu se so dahl, dat is eine *taffelen*.
128. Legstu 2 finger up de fuhst, dat betekent
schweren.
129. Thustu 2. finger aver dat blatt der hand,
dat is *botter*.
130. Gripstu an dat fleisch der hand, bedüdet
fleisch.
131. Schuffitu den dumen midden in der hand
aver den Indicem, dat is *geldt*.
132. Drückeestu de hande dwers tohsamen, be-
düdet *kese*.
133. Schleistu mit der Vorwenden [umgewand-
ten] hand in de andern, dat is *Capittel*.
134. Stricckstu entlank buthen aver de hand
mit den fingern, dat is *waschen*.
135. Darfúlvest getreken mit der flacken hand,
dat is *schlickt*.
136. Thue de Vörderen umme de lüchteren,
dat is *kornen* [koren, korn, frumentum]
137. Thustu de einen ringswise um de ande-
ren, dat is eine *Wage*.
138. Strik mit der flacken hand aver de Fuhst
tho dywärts, dat is *Wulle* offte *Sadt*.
139. Thue de scharpen halfe durch de lenge
der hand, dat is *balff*.

140. Strickstu so fülvest endwer dorch de hand, dat betekend ein *Mest*. [culter]
 141. Röre defuest also du lüddest, dat is ein *köster*.
 142. Klowet de Index dat överste gled des dummen, dat sint *Bobnen*.
 143. Klawet he ehne neden an dem geledde, dat sindt *Muschaten* ofte *Engfer*.
 144. Schuffstu dat vödderste led des dumen aver dat överste led des indicis, dat sint *Erwitten*. [Erbsen, pisa]
 145. Schleistu de eine fust up de andern, bedüdet *ßfern*.

Et sic est finis, sit laus & gloria Trinis !

ABCDario, que conprende el arte de ensennarse ablar pro la mano, reducido a mucha brevedad para que con facilidad se pueda tener en la memoria.

Sacado del arte de ensennar ablar a los mudos, que es de donde tubo su origen.

- A. significa todo el punno cerrado.
 B. abierta la mano y los dedos juntos.
 C. encogidos todos los dedos en forma de arco sin cerrarlos.
 D. dando una castannetada como para bailar.

- E. abierta la mano, y encogidos los dos dedos que estan junto al pulgar.
- F. poniendo el dedo pulgar sobre el Index, que es el pequenno.
- G. poniendo el dedo pulgar sobre el mas largo.
- H. poniendo el d. pulgar sobre el quarto dedo.
- I. la hijota levantar al dedo Index, que es el pequenno.
- L. levantar el dedo mayor.
- M. poner los 3 dedos a icabaxo.
- N. poner en la misma forma los dos dedos.
- O. juntar el dedo pulgar con el index.
- P. juntar en redondo el pulgar con el mayor.
- Q. juntar en redondo el pulgar con los dos de en medio.
- R. poner la punta del dedo largo en la palma.
- S. juntando el pulgar a la primer cojuntura del dedo Index.
- T. poniendo el dedo pulgar en medio del quarto dedo.
- V. levantar los dos dedos en alto abierto.
- X. ferrar los 3 dedos sobre el pulgar.
- Y. açer con la mano la Y como quien la escribe.
- Z. açer la con el dedillo Index como quien la escribe.
- N. açerla como esta dicho y con toda la mano una sacudida.
- LL. levantar dos vezes el dedo largo, que es & del coraçon.

F I N I S.

LEX

L E X

L U D O V I C I

E T

L O T H A R I I A U G G.

Quæ extat lib. 4. Capitular. cap. 19. cum
antiqua versione Germanica ex MS.

Cathedralis Trevirensis.

That ein jouuelibc man frier geuualt have,
De homine libero, ut potestatem habeat,
so vuar sose er vuilit, sachun sinu cegevene.
ubique voluerit, res suas dare.

Soverse sachun sinu thurube salichedi selu
Siquis res suas pro salute animæ
sineru, atbe ce anderrn craftlicheru stat,
suæ vel ad aliquem venerabilem locum,
atbe gelegenemo siemo, athe se vuemo an-
vel propinquo suo, vel cuilibet al-
dremo versellan vuilit; inde cethemo cide
teri tradere voluerit; & eo tempore
inneneuendiun tberu selueru grasceff
 intra ipsum comitatum
vuisit, in tberu sachun thie gesat sint;
fuerit, in quo res illæ positæ sunt;
vuizzeta thia sala cegedune geulize.
legitimam traditionem facere studeat.
Cc 3 That

That (a) *avo* *ihemo* *selvemo* *cide*, *that*
Quod si eodem tempore, quo
 (a) *abo.*

er *tbui* *sellan* *vuilit*, *uzzeneuendiun* *the-*
illas tradere vult, extra eun-

ru *grasceffi* *vuissit*, *that* *ist* *atbe* *in*
dem comitatum fuerit, id five in

here, *atbe* *in* *palice*, *atbe* *in* *andern*
exercitu, five in Palacio, five in alio

sumuuelickeru *stedi*; *samantneme* *bimo* *atbe*
 quolibet loco; adhibeat sibi vel

vane *sinen* *gelandun*, *atbe* *vane* *andern*,
 de suis pagensibus, vel de aliis,

thie *theru* *selvem* *vuizzidi* (b) *leuen*, *theru*
 qui eadem lege vivunt, qua
 (b) *levent*

er *selvo* *leuitt*, *urcundum* *retliche*; *Auur*
 ipse vivit, testes idoneos; Vel

auor *thie* *bauan* *nin* *mach*, *tbane* *vane*
 si illos habere non potuerit, tunc de

andern, *so* *vueliche* *tbar* *bezzera* *vindan*
 aliis, quales ibi meliores inveniri

mugen *puertban*. *Inde* *vora* *bin* *sachunu*
 possunt. Et coram eis rerum

fineru *salunga* *gedue*, *inde* *burigun* *the-*
suarum traditionem faciat, & fidejussores.

ru geuueri geue; himo, ther thia sala
vestituræ donet; ei, qui illam traditio-

infabit, geuueri gedue. Inde ather thi
nem accipit, vestituram faciat. Et postquam hæc

sala so getan buirthit, geaneruun (c) inselues
traditio ita facta fuerit, hæres illius

(c) Thesselues

neieina bonathen foragequetanen sachun mugi
nullam de prædictis rebus valeat

geduan iruangida. Thara Siri inde selbo thu-
facere repetitionem. Insuper & ipse per

ruch sich burigun gedue theruselseru geuueri,
se fidejussionem faciat ejusdem vestitu-

nio themo geaneruen thegein srsach belue
ræ, ne hæredi illa occasio remaneat

thia sala (d) cebekerine; sunder mera not (e)
hanc traditionem immutandi; sed potius neces-

(d) Cebeuuan-delene. (e) anaualle.

analige thia thuruch cegefremine. Inde,
fitas incumbat illam perficiendi. Et

auo nochthane sachun sinu bit geaneruun sinen
si nondum res suas cum cohæredibus suis

gesunduruth (f) nehauoda, (g) nesi himo that
diuisas habeat, non ei hoc

(f) nehaboda. (g) neo.

ceungen bor (h) samithu; sunder geaneruo siner,
fit impedimento; sed cohæres ejus,

(h) Samidu, seumnifs.

abo er gerno neuuilit, athe thuruchthen grauun
si sponte noluerit, aut per Comitem

athe thuruch bodun sinin bethungen buerthe, that
aut per Missum ejus distringatur, ut

408 SIGNA VICE SERMONIS.

thia sundrunga bit (i) *themo due, ce themo ther*
 divisionem cum illo faciat, ad quem de-
 (i) himo.

geendido (k) *eruetha fina suolda* (l) *sollocaman.*
 functus hæreditatem suam voluit pervenire.
 (k) eruida. (l) Volo quoman.

Inde auo sumeuuelicheru samonungun thia sellan
 Et si cuilibet ecclesiæ eam tradere
bat, ganeruo siner then (m) *suizzut bit theru*
 rogavit, cohæres ejus eam legem cum illa
 (m) ruizcut.

Kirichun (n) *bona themo boragesprochenemo erue*
 ecclesia de prædicta here-
 (n) Vane.

haus, that bit andremo geanerven sinemo
 ditate habeat, quam cum alio cohærede suo

haben solda. Inde thaz behaldan suerthe umbe
 habere debeat. Et hoc observetur erga

then vader, inde then sun, inde then neuun, un-
 patrem, & filium, & nepotem, us-

ce cen jarun suizzethallikhen: (o) *atber thiu sel-*
 que ad annos legitimos: postea ipse
 (o) achter, achter.

*ue sachun ce theru * muzzungu theru selbern*
 res ad immunitatem ipsius
 * f. nuzzunge, utilitatem.

Samanungun (p) *ergeben.*
 ecclesiæ redeant.
 (p) Vuitirigeven.

X.

REGISTRUM ANTIQVVM
BONORVM ECCLESIAE
PRUMIENSIS

cum explicatione rerum & verborum, Autore
Cæsario Heisterbacensi.

*Epistola Cæsarii Heisterbacensis, Exabbatis
Prumiensis, ad Fridericum Abbatem
Prumiensem.*

Domino Venerabili & in Christo Reveren-
dissimo F. [Friderico] Dei provisione
Abbati Prumiensis Monasterii fr. Le (*). Cæ-
sarius quondam ejusdem quamvis indignus
dictus Abbas, nunc autem apud vallem S. Pe-
tri humilis Monachus [in Heisterbach] Ord.
Cisterc. in administratione temporali prome-
reri: *Euge Serve bone*, Paternitati Vestrae
significo, quod, sicut meae parvitati injungere
dignabamini, librum antiquum jura & redditus
vestri monasterii continentem, pro posse &
nosse, in nullo à veritate exorbitans, transcri-
psi, & pro meo (***) mandato ingenioli, mi-

Cc 5 nus

(*) An aliud præter Cæsarii nomen habuit, vel-
uti Lebuini, aut simile? an se Levitam ap-
pellavit?

(**) f. modulo.

nus (*) recta vocabula, quæ in eo reperi, ut communi magis paterent intellectui, in usitatiorum quasi glossando Latinitatem transfundi: mirabili tamen & quodam inaudito, quo idem conscriptus est, Grammaticæ stylo, *ob antiquitatis reverentiam* permanente illæso. Veruntamen villarum vocabula, quæ ex longævitate quasi barbara videbantur, nominibus, quæ eis modernitas indidit, commutavi; ipsam (**) mei laboris arbitratus mercedem, qui est veritas in promisso & vita in præmio. Sane, ne ex incertitudine temporis, quo idem liber scriptus & denuo à me rescriptus est, aliquod ejus auctoritati præjudicium generetur: noverint cuncti, ipsum *apud vallem S. Petri* à me ejusdem Incarnationis MCCXXII. anno conscriptum. Caritas vestra in Domino valeat, & ita prævaleat, ut una cum grege, vestræ vigilantie commisso, post transitum præsentis calamitatis locemini in pascuis æternæ virididatis. Quod ipse vobis &c.

1. De Rumershem.
2. de Wettelendorph.
3. de Herlensdorph.
4. de Gudensdorph.
5. de Didensdorph.

6. de

(*) f. nota.

(**) f. Ipsum (Dominum)

6. de Walmersheim.
7. de Tadenburne.
8. de Sarensdorph.
9. de Pirensburne.
10. de Ettelendorph.
11. de Badenheim.
12. de Werfcleyte.
13. de Sefferne.
14. de With.
15. de Helmbuhg.
16. de alio With.
17. de tertio With.
18. de Hovestede.
19. de Wleysheim.
20. de Nantenheim.
21. de Baldenshart & Denesbure.
22. Item de With.
23. de Merren & Trimparden.
24. de Merinche.
25. de Sueyge.
26. de Uurne.
27. de Salmene.
28. de Cluttche [Cluterche] & Tritteheim.
29. de alio Trittenheim.
30. de Glane, Glene.
31. de Odenbach.
32. de Wimesheim.
33. de Remethe.

34. de

34. de Lullingen.
35. de Rivat.
36. de Montim.
37. de Muenru.
38. de Bovelicourt.
39. de Wans & Holonzi.
40. de Wihe in Episcopatu Metensi.
41. de Fagit.
42. de Puzol.
43. de Auvans.
44. de Vilantia.
45. de Montini
46. de Malbuntreyt.
47. de Tevenihe.
48. de Bastenachge.
49. de Wardane.
50. de Longomuler.
51. de Noville.
52. de Bure.
53. de Wanpahe.
54. de Hunlar.
55. de Yvernesheim.
56. de Umgarden.
57. de Ekmeskeit.
58. de Notinc.
59. de Honespolt.
60. de Effelesbure. [Effelesburc.]
61. de Buzzenswelt.
62. de Keslighe.

63. de

63. de Linde.
 64. de Cruceberg.
 65. de Wizfelle.
 66. de Arnvilre.
 67. de Elsaſſe.
 68. de Munichufen.
 69. de Mekenheim.
 70. de Retersdorph.
 71. de Bahcheim.
- juxta Budensberg.
72. de Unckele.
 73. de Villippe.
 74. de Einelo.
 75. de Vogelberg.
 76. de Bachenheim Colonienſ.
 77. de Juſtene.
 78. de Grumersdorph.
 79. de Bale.
 80. de Betbure.
 81. de Hertene.
 82. de Bundene.
 83. de Reinbutre.
 84. de Linneche.
 85. de Langenacker.
 86. de Juggende.
 87. de Ludesheim.
 88. de Kerpenne.
 89. de Witesheim.
 90. de Encener.

91. de

91. de Sconovise.
92. de Maleberhe.
93. de Rondeme.
94. de Rore.
95. de Iuterche.
96. de Bulgensheim.
97. de Rembach.
98. de Dusburhc.
99. de Arneheim.
100. de Aldenselen.
101. de Tremele.
102. de Wamele.
103. de Testrebant.
104. de Vuorst.
105. de Gembrigke.
106. de Backele.
107. de Nasteden.
108. de Swalbahc.
109. de Nefene.
110. de Wlatke.
111. de Venestre.
112. de Noegen.
113. de Dinheim.
114. de Necttoye.
115. de Gencheim.
116. de Wilre.
117. de Alvesheim.
118. de Ockenheim.
119. de Binge.

GLOSSÆ CÆSARII.

§. 1. Notandum est, quod in libro isto sæ-
pissimè mentio fit de quatuor generibus
mansorum, id est, de mansis *servilibus*,
de mansis *ledilibus*, de mansis *inge-
nualibus*, de mansis *absis*. *Mansi servi-*
les sunt, qui continuo tenentur nobis servire:
id est, omni hebdomadâ per totum annum
tribus diebus. Præterea faciunt alia jura
multa, sicut expressum est in libro.

§. 2. *Mansi lediles* sunt, qui nobis multa
jura solvunt, sed tamen ita continuè non ser-
viunt, sicut mansi serviles.

§. 3. *Mansi ingenuales* sunt, qui jacent in
Ardenna, id est *Osdine*: * in qua terra jacet
Alve & Hunlar & Vilantia. Quilibet isto-
rum mansorum habet CLX. jurnales terræ,
quos appellamus vulgariter *Köninkges-
huive*.

§. 4. *Mansi absi* sunt, qui non habent cul-
tores, sed dominus eos habet in sua potestate,
qui vulgariter appellantur *Wroinde*. (**) Præ-
terea etiam invenitur in libro de Mansis *indo-
minicatis*, qui sunt agri curiæ, quos vulgariter
appellamus *Selgunt*, sive *Atten*, vel *Cunden*.

§. 5.

(*) f. *Osdinc*.

(**) Forte quod Germanis pfründe, à præben-
da; quæ fortasse in manso abso ab Ecclesia
domina constituebatur. Add. c. 4. & post
c. 25. tit. qualis præbenda not. marginal.

§. 5. *Dauretwe* (*) sunt cortices, qui ex-
coriantur de arboribus, quas vulgariter appel-
lamus *Lovete*; & de corticibus istis dabit man-
sus quinque fasciculos: quilibet fasciculus ha-
bebit quindecim cortices laudabiles. De his
fasciculis procurabitur lumen in domo domi-
nica, quam appellamus communiter *Wron-
hoff*. (**). Præterea, quando mansionarii tri-
turant segetem dominicam in Decembri,
quia tunc temporis dies breves sunt, inde et-
iam eis providebitur lumen.

§. 6. Quilibet mansus tenetur Prumiam
adducere (***) *glauem*, id est, lignarium, sive
acervum lignorum: qui acervus habebit XII.
pedes in longitudine, & VII. in latitudine;
& pro lignario isto adducet quilibet mansus
carradas XII. quæ lingua vulgariter appel-
lan-

(*) infra Durascuras appellat in Rumersheim,
sed melius Duratwas in Walmersheim.

(**) Hinc patet, *Frohn* propriè significare Domi-
num, rem dominicam; hinc *Frohn-Dienste* ser-
vitia, quæ Domino præstantur, *Frohn-bothen*,
Fröhnen. Hinc *Frohnleichnams-tag*, ad verbum,
Dominici corporis dies seu festum. Errant-
que adeò, qui putant, *Frohn* propriè signifi-
care Sanctum.

(***) id est, quod Germani vocant *claster*, item
lachter: & sic nobis hodieque appellatur
mensura lignorum. Add. alio sensu *glases*,
id est, clayes cap. 105. & seqq. forte dicendum
potius *glasas*, ut c. 118.

lantur *Runifeges-Holz*, sive *Wideglage*. Hæc ligna recipiet Camerarius conventûs, & de illis procurabit ignem copiosum Fratribus in calefactorio per totam hyemem a festo Omnium Sanctorum usque Pascha; & ignis ille matutinis incipientibus accendetur, & durabit usque ad completorium.

§. 7. In qualibet curia potest D. Abbas Cambam suam, sicut & molendinum habere. *Cambam* vulgariter appellamus *Bachus* & *Brubus*. (*) In illa *Camba* tenentur homines ibidem manentes panem fermentatum coquere & cervisiam braxare. Præterea si Dominus Abbas illuc est venturus, &, si *mansionariis* (**) à *Majore*, id est, *villico* sive à nuntio Abbatis præcipitur, tenentur frumentum de curia dominica ad molendinum deducere & molere, & ad Cambam dominicam reportare, & panem facere, & coquere: opera dominica unde acceptura est panem & cervisiam. Illum panem & cervisiam ipsa familia in suo ordine tenetur coquere & braxare. Ipsa enim *camba* ecclesiæ reddet non minima emolumenta, sicut faciunt etiam & molendina.

D d

§. 8.

(*) *Backhaus*, domus ubi panis coquitur; *Brauhaus*, domus ubi cerevisia paratur seu braxatur.

(**) *Mansionarii* sunt subditi Abbatis, & ut puto, servi vel liti; & infra (proxima abhinc nota **) opponuntur *Scarariis*, hominibus ingenuis seu militaribus.

§. 8. *Guaetas facere*, (*) & postquam segetes repositæ fuerint in horreum dominicum, tenentur mansionarii, sicut antiquus liber narrat, illas triturare. Medio autem tempore, antequam fuerit triturata, tenetur familia in suo ordine eam *custodire*, & de nocte custodes, ne comburantur à malis hominibus, deputare: & si de negligentia eorum neglecta fuerit, tenentur eam Ecclesiæ restituere. Præterea si Dominus Abbas advenerit, & ita eis præceptum fuerit, tenentur vigilias circa ipsum & suos, ne aliquid sinistri eveniat, propter timores nocturnos observare.

§. 9. Quælibet curia tenetur solvere ** *hostilicium* Domino Abbati. *Hostilicium* vulgariter appellatur *Natselde*. Dominus Abbas quando vult visitare curias suæ Ecclesiæ, tenentur ei præfatæ curiæ currus ad ferenda necessaria de curia ad curiam procurare: vel fortè, sicut mos erat antiquitus, quando jura ista statuta fuerunt, & domini volebant procedere per

(*) *Wache*, Germanis vigiliæ, custodiæ; *Wächter* vigiles.

(**) Quod olim præstabatur pro vectura in *hostem*, id est, in exercitum. Quid *Natselde*, aliis divinandum relinquo. Eadem deinde vectura etiam ad alios usus à Domino exigebatur, præsertim cum rarius in exercitum vehendus esset. Add. de *Natselde* c. 25. & c. 77.

per terras suas, jungi fecerunt currus suos, & sedebant in iis, vel familia eorum. Boves, qui ad hostilicium dantur in curiis mactari debent & comedi. Sed si Dominus Abbas exegerit redemptionem, solvet quilibet mansus denarios quinque. Triginta enim mansus de Rumersheim solvent, sicut dictum est, quatuor boves: & ita septem mansi & dimidius solvunt unum bovem; & si dabunt redemptionem, solvent *denarios triginta septem & obulum*: unde in diebus illis, quando hec instituta fuerunt, poterat emi bos sive vitulus fortis saginatus, ad comedendum optimus satis.

Huc usque Cæsarius Heisterbacensis, Ex-abbas Prumiensis. Sequitur textus veteris MS. cum Glossa Cæsarii.

I. Rumersheim.

Sunt in *Rumersheim* mansa integra servilia triginta tria, *indominicata* mansa septem. Widradus habet mansum integrum. Solvit in censu pro *suali*, (idem est, quod porcus: & dicitur *sualis* à *sue*,) porcum valentem denariis viginti. De *lino* libram unam, pullos tres, ova XVIII. Unoquoque anno ducit de vino in mense Majo carram dimidiam, & in Octobri dimidiam; ducit de fimo suo carras quinque *Durascuras* (*) V. ligna, glavem(**)

D d 2

unam

(*) *Dauret66e* in glossa supra.

(**) *Glavem* etiam paulo ante explicuimus.

unam in latitudine pedes sex, in longitudine pedes XII. ad carradas XII. Panem & cervisiam facit, ducit ad Monasterium *axiles*, & facit unusquisque in silva ad porcos ebdomadam unam secundum ordinem suum. Juge-ra tria facit; per totum annum unaquaque hebdomada dies tres. Adducit de *Hunlar* ad monasterium de annona modios quinque: *Wactas* facit, quando XV. noctes facit, & fœnum colligit, & *curvadas* (*) facit. Sciendum est, quod omnes homines, villas & terminos nostros inhabitantes, tenentur nobis *curvadas* facere; non solum mansionarii verum & *scararii*, id est, *Ministeriales*, (**) & *Haistaldi*, (***) id est, qui non tenent a curia hæ-

(*) *Courbée*, Gallis quod Germanis, *dienste*, *frohn-dienste*.

(**) *Scararii*, id est, qui postea dicti militares. Ex his *ministeriales* (add. c. 3.) tunc ab Abbate vel alio Domino feudi in *scaram* seu exercitum mittebantur.

(***) *Haistaldi*, qui Germanis *haushälter*, *haus-gesessene*, *eingesessene*, incolæ, qui hæreditatem suam non a curia, id est in beneficium vel feudum, sed in allodium habebant; ingenui interim homines, *freie bauern*; neque, ut Ducangius putat, *glebæ ascripti*, quod ille ipse, quem allegat, locus Bertinianorum annalium docet A. D. 869, ubi custodiendo castello ad Cistas destinantur, quod *glebæ ascriptis*, ab armorum usu tunc exclusis, non conveniebat. Add. ad c. 25. §. I.

hæreditatem; quia communionem habent in pascuis & aquis nostris. *Curvadas* facere est, ita nobis sicut sibi ipsis arare, quas *curvadas* vulgariter appellant *Ackerplughe*. Qui enim non habent animalia, sive animal ad hoc utile, veniet, quando ei præcipitur à nostro ministro cum suo *fossorio*, & cooperabitur aliis hominibus hoc, quod ei injunctum fuerit. Panem, & cervisiam, & carnem eis dant opportuno tempore, alio nihil. Claudin circuitu messem perticas sex; in Broil tres; unam aream in horto dominico munit. Fœmina sua debet suere femoralia. In *hostilicium* carrum unum & boves quatuor, à medio Majo usque ad medium Augusti. Reinbaldus habet de terra jurnales tres, & curtilem unam. Unde debet exire unaquaque hebdomada dies duos, & * ad XV. noctes ebdomada una; & pullum unum. Fœminæ *præbendariarum* unaquaque ebdomada dies duos; Unum cum pane, & alium sine pane. Sin autem, dimidiam libram lini & dimidium *camfilem*. (*) Nantherus habet curtilem & pratum. Fœmina de Ecclesia habet curtilem unum, & solvit denarios quatuor.

D d 3

Se-

(*) add. gloss. seq. Cæsarii, §. 4.

Sequitur Glossa Cæsarii, ubi explicat ex dicto
textu aliqua.

§. *Francigena* (*) enim fuit, qui scripsit librum antiquum, & multa barbara nomina in eo posuit secundum Gallicum, quæ propter antiquam dignitatem etiam in hoc libro descripsimus, nec ea mutanda judicavimus.

§. 2. *Axiles*. (**). Quilibet mansus tenetur *L. axiles* vel *C. scindalas* ad tecta Ecclesiæ restauranda annuatim persolvere. *Axiles* vulgariter appellamus *Essellinge*, & *scindalas* *scundelen*. Quoniam *mansionarii* debent jugera Dominica arare, seminare, colligere & in horreum deducere suo tempore, & sepem facere, & triturare; fere
omni-

(*) Ut jam alibi notavi, Germani & Belgæ posteriorum temporum, id est, post Carolingos, Gallos, quos hodie appellamus *Franksen*, non tam Francos appellabant, (tales enim se quoque censebant) sed *Francigenas*, id est, posteros Francorum, id cum creberimum sit, miror, à Ducangio non annotatum.

(**) *Axiles*, Gallis *Ais*, asserculi, ab asseribus, *ascelle*, nempe scandulis (*schindelen*) paulo firmiores. Hinc 50. *axiles* 100. scandulis opponuntur.

omnibus patet, & ideò ea quæ sciri possunt, vel sciuntur, scribere omisimus.

§. 3. *Claudit in circuitu messem perticas sex.* Sex perticas claudere circa messem, & tres circa *broil*, est, quemlibet mansum IX. virgas, id est, novem mensuras circa *Abtas* (*) nostras ac prata sepem facere. Quælibet mensura de IX. supradictis habet XV pedes in longitudine.

§. 4. *Suere femoralia.* Regula indulget Monachis in via directis uti femoralibus: & ideò constitutum est ab antiquo, sicut narrat liber vetus, quod mansi nostri tenentur annuatim camfiles facere. *Camfil* (**) enim est lineus pannus de puro lino compositus, habens in longitudine octo ulnas, & in latitudine duas; quæ femoralia tenentur fœminæ hominum nostrorum suere; & Camerario conventûs ita confuta, villici sive ministri de officio suo debent præsentare: quæ Cameraarius regulariter & secundum præceptum Abbatis sui debet distribuere & conservare.

§. 5. Et in Rumersheim mansus XXX solvunt suaes XXX. aut uncias totidem.

D d 4

De

(*) quid *Abte*, vel *Achtæ*?

(**) hinc hodie *Camisola* dici videtur.

De lino libras XXX, pullos XC, ova DXL, Angarias XXX; de fimo carradas CL. Durascuuas similiter CL, Lignarias XXX, Axilles MD, scindalas tria millia, Jugera XC. Ducit de *Humlar* modios siliginis CL. In hostilitium dant boves quatuor & currum unum.

II. De *Wetelendorpht*.

MSctus. In *Wetelendorpht* sunt mansa servilia quinque & dimidium, quæ similiter serviunt sicut in *Rumersheim*. *Franco* tenet mansum dimidium in ipsa villa, qui similiter debet fervire. Nepos *Hericonis* majoris tenet *jornales*. *Herico* major tenet mansa servilia duo; & *Guntherus* similiter duo *servilia*, qui etiam similiter fervire debuissent, sicut superiores, & modo *scaram* faciunt. * *Ello* habet mansum unum, qui similiter *scaram* facit, sicut cæteri *scararii*. Sunt ibi *farinarii* (**) tres. Unus *molendinus* tenet de terra *jornalis* pro sua vestimenta. Qui dimidia mansa tenent, tres dies faciunt, sicut illi qui integra tenent.

III. De

(*) ita videmus rursus *Scararios* seu militares fervientibus opponi.

(**) id est molitores.

III. *De Herlendorpht.*

Sunt in Herlendorpht mansa servilia duo, quæ similiter servire debent sicut de Rumersheim. Sunt ibi de terra jornales in dominicato, quam tenet *Routhardus*, & eam Hosbertus habuit, quæ non est de ejus beneficio; & de prato ad carr. & curtilem unum.

De feudis Ministerialium. Stephanus tenet mansa servilia sex & dimidium: quæ similiter, ut superiores, censum & servitium solve-
re debent. Sunt ibi *Scararii* duo, qui similiter serviunt, nisi quod suales, nec pullos, nec ova solvunt; lignarium non faciunt, nec wactas, neque dies; panem & cervisiam non faciunt. De prato *Merbach* ducit de foeno carras quinque, ibique secant una die, altera die colligunt. Mulieres eorum femoralia debent suere.

Cæsarius ad Wetelendorph hæc
notat:

Wetelendorph cum suis appendiciis ab antiquis Ecclesiæ fundatoribus *domo* hospitali est assignata, ut pauperes Christi consolentur ac refocillentur in ea; quæ domus custodienda committi debet tali seni, cujus con-

scientiam possideat timor & amor Dei. In præfata etenim domo hospitali assiduò commorabuntur XII *pauperes*, fratres & *præbendarii* nostri, qui de redditibus sibi assignatis omnibus diebus vitæ suæ sustentabuntur inibi. Præfati enim pauperes continuè permanebunt in obsequio Ecclesiæ: campanas debent pulsare, claustrum quolibet sabbato scopare, & ad omnia, ubi necesse fuerit, nobis & ecclesiæ obsequium præstare. Si enim aliquis fratrum nostrorum infirmatur, eum debent observare, & in omnibus suis necessitatibus, quantum in ipsis est, subvenire; & si moritur, funus debent lavare, & usque post sepulturam eum non debent derelinquere. De prædicta enim curia sæpe dicti pauperes cottidianum habebunt panem siligineum, &, quod convenit tempori, aliquod pulmentum. Quando etiam Conventus induitur cappis in præcipuis solemnitatibus, tunc panis albus & vinum, & aliquid de carne præfatis XII. dabitur pauperibus. Similiter & vestimentum dabitur eis de *sarcilibus*. *Sarcil* enim est pannus grossus, XII. ulnas habens in longitudine, & duas in latitudine: quem pannum persolvere debent curiæ nostræ, quæ ab antiquo ad hoc sunt determinatæ. Præterea de redditibus residuis, qui satis competenter pingues sunt, ejusdem curiæ de-

debet *monachus hospitalarius* procurare diligenter, quod supervenientes & peregrini caritatem & humanitatem in eadem domo semper debeant reperire. Et, si contigerit, eos infirmari, debet eis custodia à sæpe nominatis XII. pauperibus exhiberi: & si moriuntur, apud *S. Benedictum* ab eisdem sepelientur. Hospitalarius etiam, quæ ad tales exequias sunt necessaria, procurare debet cum summa diligentia, quod semper ea habeat parata. Et quid plura? debet cogitare Abbas hoc, quod dicit Apostolus Paulus: *Charitas fraternitatis maneat in vobis; & Hospitalitatem nolite oblivisci: per hanc enim placuerunt quidam Deo, Angelis receptis.* Hinc namque scriptum est: *Beatius est dare, quam accipere.* Nam & ipse Dominus dicturus est in iudicio: *Hospes eram, & recepistis me; infirmus & in carcere, & visitastis me.* Et, quod uni ex minimis meis fecistis; mihi fecistis. *Venite benedicti Patris mei &c.* Præbendæ enim supra nominatæ XII. pauperum, sanis corpore vel divitibus non debent conferri, qui habent, unde possint sustentari, vel qui cottidiano labore necessaria sibi possunt conquerere; sed dabuntur ægrotis, cæcis, surdis & debilibus, sicut constitutum est à Sanctis Patribus; Qui autem aliter præsumserit

age.

agere, sciat, se Dominum graviter offendere.

IV. De Gundensdorpht.

In Gundensdorpht tenet *Odacrus* mansa tria, quæ similiter servire debuissent, sicut superiores. *Meinzo* tenet medietatem beneficii Radulfi: alia medietas *Abfa* (*lluroinde*) est, quæ similiter, ut superius omnia, servire debent. Vidua Radulfi tenet jugera. Vinum vendunt & salem secundum ordinem suum. Est ibi molendinum unum in *Minisa*, alia in *Prumia*.

V. De Didendorpht.

Sunt in Didendorpht mansa servilia quinque, quæ similiter servire debuissent, ut superiores; & modo *Scaram* faciunt.

§. 1. *Cæsarius*: *Scararios* modo Ministeriales appellamus.

§. 2. *Scaram* facere est, D. Abbati, quando ipse jusserit, servire; & nuncium ejus seu literas ad locum sibi determinatum deferre.

VI. De Walmersheim.

Sunt in Walmersheim mansa fervilia duodecim. Ex his habet Caduinus I. solvit sualem unum, valentem unciam unam; de lino libram unam, si ex fisco nata est; sin autem, camfilem faciat. Facit jugera tria, corvadas sex, glavem unum. Ad monasterium ducit de spelta modios XVI. Angariam integram. Claudit perticas IV. *Duratunas* V. In hostilitio boves duos, secundum ordinem suum. Unaquaque hebdomada * *Anciles* C. Est ibi camba una; solvit de annona modios; si boves non dat, denarios V. solvit. Duas XV. noctes. In unaquaque hebdomada dies tres. Ducit *Anciles* C. Est ibi camba una, solvit de annona modios, panem & cervisiam, & wactas facit. Ad foenum, ad messem, mancipia duo. *De feodis Ministerialibus.* Sunt ibi *Scararii* XV. Ex his habet Raginullus mansum unum. Ducit de vino in Angariam carradam unam. De lino dat libram unam; facit XV. noctes. Ducit axiles centum; de foeno carradas decem & secat. Ducit ad Monasterium de annona modios XV, facit carradas tres; jugera tria ad foenum, mancipia duo; dies duos in ebdomada

(*) an *axiles*? vid. cap. I. add. c. 7.

mada. In adventu Regis *friskingam* unam; & de farina modium unum. Rotaudus tenet mansum unum in *Walmersheim* fervilem, & unum in *Budensheim*; qui similiter debuisset pleniter fervire, sicut *Tedvinus*. *Ingilboldus* habet dimidium, qui modo Scaram facit; *Tancratus* similiter, *Gislardus* similiter. *Ginnardus* habet mansum & dimidium servilia. Omnes enim de *Rumersheim* & *Wettelendorp* & *Herlendorp* & *Walmersheim* & *Sarensdorp* & *Caldenburnen* & *Lizendorp* & *Olmuzze* & *Ormunte* & *Alve* & *Merbach* fœnum secant, colligunt & ducunt; excepto de *Scarensdorp* & *Lizerdorff* secant & colligunt, sed non ducunt. Vinum & sal, si eis præcipitur, omnes vendunt. Duos boves & dimidium debet in hostilitio.

Sciendum est, quod quicumque Comes *Placitum* tenet cum hominibus Ecclesiæ ac istius viciniae; quicquid ibi vadimoniorum sive satisfactionum constituitur, D. Abbas partem dimidiam, Comes habet alteram. Quod si ibi sententia terminari non poterit, & in curiam nostram *Rumersheim* translata fuerit; duæ partes satisfactionum erunt Domini Abbatis; tertiam vero more solito Comes habebit.

§. I. Antiquitus tanta copia vini ac salis proveniebat Ecclesiæ de curtibus nostris, quod oportebat quasi de necessitate superflua vendare; & hoc est, quod dicit authenticum vetus: *Vinum & sal vendunt*. Sic etiam observatur adhuc hodiè, quod homines nostri in curiis nostris vinum nostrum, si volumus, cum banno debeant vendere.

VII. De Caldenburne.

Sunt in Caldenburne mansa servilia XV. Ex his habet *Elemboldus & Eliseus* unum. Solvit sualem unum; pullos quatuor, ova 24. Facit dies tres in unaquaque ebdomada, duas XV. noctes, jugera duo, angera integrum. Ducit *axiles* centum; ducit de *Cuckkeme* de siclo * modios quinque; ducit etiam de *Calburne* de annona modios decem, Daurastuvas quatuor. Cerevisiam facit, panem & Wachtas. In horto facit agrum integrum. Est ibi scararius unus *Redofus*, qui tenet mansum unum & dimidium, quem comparavimus à Rambaldo; solvit de lino libram unam, angariam integram, carradas tres, jugera duo, duas XV. noctes. Ducit *axiles* C. Est ibi ad
Ma-

(*) *de Seigle*, ut Galli vocant, id est, fecali.

Malenburne molendinum unum; est ibi camba una, quæ solvit modios C. & sal vendunt & cætera.

CÆSARII NOTÆ.

§. 1. Item notandum est, quod in curiis nostris, ex hac parte *Kilæ* constitutis, etiam ubi decimæ sunt feodatæ, ministri nostri, id est, *Bomeſt & Budel*, decimas de feodis, quæ attinent isti officiis, sibi retinebunt; & quibus decimæ sunt infeodatæ, ab iis decimas exigere non debent, nec attentabunt.

VIII. De Sarensdorpt.

Sunt in Sarensdorpt mansa servilia XI. & dimidium. Est ibi mansum indominicatum unum. *Munifridus* habet mansum unum; Solvit sualem valentem solidos duos, de lino libram unam; Angariam integram, pullos 5, ova 20. In alio anno porcum unum valentem denarios quatuor pro ligna, quæ appellantur *Wideglage*. Ducit de annona modios quinque; de Spelta modios decem: de curte dominica ducit ad Monasterium de annona modios quinque; mundat in horto agrum unum & plantat; facit carvadas tres; unoquoque anno camfilem & sarcilem dimidiam.

Fa-

Facit XV. noctes, claudit perticas tres, panem & cervisiam & Wactas facit, Daurastuvas quinque. In adventu Regis pullum unum, ova quinque. Ad monasterium ducit axiles centum, ad fœnum vel in messem mancipia duo, in ebdomada unaquaque dies tres, jugera tria: in hostilicio boves duos & carrum dimidium. Ex his mansis sunt sex, & sunt quinque, quæ non solvunt sualem nec porcum. In alio anno aliud servitium faciunt, sicut superiores. Sunt ibi scararii septem. Willefridus habet mansum unum scararium; facit jugera duo, angarium i. de lino libram I, XV. noctes; ducit axiles centum, in alio anno ducit scindalas 50. Ducit de annona ad Monasterium modios XV. facit unaquaque *die* (forte ebdomada) ad annonam colligendam diem unum. Ducit de fœno carradas decem, & secari facit corvadas duas, perticas quatuor. In adventu Regis friskingam unam, & de farina modium unum. Est ibi molendinum i. vinum & sal vendunt. *Tedricus* habet mansum servilem, qui modo scaram facit. Erkengerus duos & dimidium, Luidolfus duos, Rodulfus dimidium, Welolfus unum, Geroldus dimidium. Hugibaldus nihil facit, qui scaram facere debuisset, sicut Willifridus. Similiter Agilfridus & Erkengerus; nec non & Ludolfus duos boves debent, & carrum in hostilicio.

IX. De Birensbure.

Sunt in Birensbure mansa V. facit unusquisque jugera duo, dies tres. Facit XV. noctes; ducit axiles L. pullos 3. ova XV. carvadas 3. paginas duas, dauraftuvas V.

NOTA: Hæredes Dominorum Heinrici & Wilhelmi tenent apud *Burensbure* & *Mortenbach* linum, quod nobis ibi solvunt homines nostri.

X. De Ettelendorpht.

Sunt in *Ettelendorpht* Ecclesiæ duæ, unde debent parari caballi duo: Una Ecclesiæ sita est juxta *Malbergb*, in monte, qui appellatur *Kileburhc*, & est bona matrix Ecclesia. Alia sita est in villa, quæ appellatur *Willesacger*. Sunt ibi mansa quinque & dimidium. Ex his habet *Reingerus* unum: solvit faculas L. scindalas, carradam unam; pullos quatuor, ova XX. Inter quinque bovem hostilicium unum; in alio anno porcellum unum, valentem denarios quatuor. In angaria ducit de vino carradam unam; & pro lignario carradam dimidiam; ducit de spelta ad monasterium modios XV. Idem sepem facit, claudit *glaves* III. de lino dat libram unam, corvadas 2. & tertiam ad fimum; jugera 3. Ducit ad Monasterium axiles G. In ebdomada operatur, quicquid præcipitur ei: facit in silvam ebdomadam I. ad porcos secundum ordinem suum.

suum. De glandibus modios V. Panem, & cervisiam, & wactas faciunt. In adventu Regis pullum I, ova V. Illæ sceminae, quæ camsoles faciunt, colligunt linum, & trahunt de aqua, & parant. Ad foenum & messem operarios duos, ad vindemiam I. *Custuriam* (*) faciunt ad cameram, porros plantant; Para-fredum dant. Est ibi molendinum unum. Vinum & sal vendunt; secundum ordinem suum moros colligunt. Ad *Merrebbe* in *Venna* (**) & mansuarii & Haistaldi operantur. Rabertus habet ad Munzevelt mansa VI, quæ similiter serviunt, & solvunt, sicut in Ettelendorpht.

Cæsarius.

§. 1. Videtur nobis, quod *Comes Viennæ* (***) jus Patronatus illius Ecclesiæ teneat in feodo, quæ Ecclesia sita est in monte juxta *Malbergh*, qui appellatur *Kilburgh*.

§. 2. *Faculae*. Faculae sunt ligna arida, quæ vulgariter appellantur *Aspen*.

§. 3. Sciendum est, quod quicumque de Ministerialibus infeodatis Ecclesiæ uxorem alienam duxerit, & de ea filios genuerit; quod Dominus Abbas de jure non teneatur illis feodum patris conferre. Quicumque enim mini-

E e 2

steria-

(*) *coûture*, est actus nendi.

(**) *Venne* sunt loca palustria, pascuis apta.

(***) Hodie Comes de *Vianen*.

sterialis hoc præsumserit facere, sciat, se erga Ecclesiam non fideliter agere; & D. Abbas, si voluerit, super hoc cum poterit convenire, & pro tali delicto graviter punire. Sed si hoc procuratum fuerit, quod Dominus tam uxoris quàm filiorum eos liberè dederit Ecclesiæ; D. Abbas cum eis piè & misericorditer dispensare poterit. Præterea sciendum est, si aliquis Ministerialis Ecclesiæ obierit, & non filium, sed filiam de familia Ecclesiæ superstitem reliquerit; quod D. Abbas de bona & pia consuetudine potest eam de feodo patris sui infeodare; & in omnibus propter Deum cum ea misericorditer (*) debet agere, atque ei communiter subvenire.

§. 4. Cautus esse debet, quicumque placitum tenet in curiis cum Scabinis & familia, ne statim eis hoc, quod in libro isto invenitur, proponatur: sed diligenter quærantur ab iis jura Ecclesiæ; quia nihil ex omni parte beatum. Aliqua forte neglecta sunt scripta in libro hoc: sicut in *Birensbure* nulla fit mentio de *angariis* & *tunnis*; & tamen ipsi utrumque operantur.

§. 5. Quærantur ab eis jura Ecclesiæ diligenter, & super hoc audiantur: & si tacent de aliquibus, quæ expressa sunt in libro isto, hoc eis

(*) hoc est, quod vulgo dicunt: *Krumstab schliesst die töchter nicht aus.*

eis prudenter proponatur; & ita magis sibi timebunt. Nihil enim in ipso textu scribere volumus, nisi quod in veteri libro scriptum legimus. Idcirco de angariis & tunnis mentionem in textu non facimus. Præterea nulla mentio fit in textu de curte Dominica, nec de Salica terra, neque de prato, vel de molendino; & ita, ut dictum est supra, ista semper prudenter sunt attendenda.

§. 6. Quando D. Abbas pro necessitate Ecclesiæ accedit ad curiam D. Regis sive Imperatoris, vel si cum eo vadit Romam, vel in Lombardiam; vel si oportuerit eum de necessitate contra malefactores Ecclesiæ se defendere, tenentur ei ad hoc semper tres mansi equum unum accommodare, vel sicut possunt, eum debent redimere: qui equus vulgariter appellatur (*) *Herpert*. Et cum Dom. Abbas reversus fuerit in pace, debet eum Dominis suis restituere. Mansionarii etiam, si volunt, possunt mancipium cum equo destinare, qui eundem habeat procurare. Prædicti enim equi adhuc quolibet anno in suo ordine solvuntur *Viteke*, & pro quolibet equo dantur duo *solidi Colonienses*.

XI. De Badenheim.

Sunt in Badenheim mansa V. & dimidium, quæ similiter serviunt, sicut superiores; exce-

Ee 3

pto,

(*) *Heer-pferd*, equus ad exercitum.

pto, quod sualem solvunt, valentem duos solidos. Similiter facit ille mansus, qui est in *Gangeindorphy*, omne servitium, sicut superiores.

XII. De Ilversleite.

Sunt in *Ilversleite* mansa octo, quæ similiter serviunt & solvunt, sicut illa in *Badenheim*. Est ibi terra indominicata, jugera 100, prata ad carradas XXX. silva ad porcos faginandos ducentos.

XIII. De Sefferne.

Sunt in *Sefferne* mansus sex & dimidium, qui omne servitium faciunt, sicut illi de *Badenheim*. Est ibi molendinum unum. *Regimburtus* habet in *Badenheim* mansa 4. & dimidium, quæ similiter serviunt, sicut superiores.

§. 1. *Cæsarius* Curia de *Sefferne* & *Birensbure* & *Morlebake* & *Niederprume* quolibet anno ad opus Ecclesiæ tenentur novas tunicas facere.

XIV. De Wihe, juxta Sefferne.

Sunt in *Wihe* mansa tria, quæ omne servitium similiter faciunt.

§. 1. *Cæsarius* : Sciendum est, quod *Abbas* quolibet anno, si vult, ad ædificationem Ecclesiæ calcis furnum potest facere : & ad hoc omnes curiæ circa *Kilu* tenentur eum juvare. Curia enim de *Denesbure* & *Hermansbanide*
addu-

adducent palos, id est, quod vulgariter dictum *Steboben*, & perticas *gerten* ad tunicam furni sepiendam. Omnes aliæ curiæ de *Oslibc* adducent truncos laudabiles & magnos. Quilibet mansus adducet 4. truncos, quorum quilibet habebit pedes in longitudine, & duos & dimidium in grossitudine & in latitudine. Curia autem aliæ, scilicet *Rumersheim*, *Sarensdorpt* & *Walmersheim*, adducent lapides calcis, quilibet mansus carratas XVI. Scire debetis, idcirco barbara nomina seu vocabula quandoque nos posuisse in glossis, ut facilius possint intelligi, cum in textu reperiantur ipsius libri.

XV. De Hellenbubc.

Est in *Hellenbubc* mansus unus, quem tenet Erkenbertus, qui ante servile servitium faciebat, & modo scaram facit. In adventu Regis friskingam unam; & de farina modium unum. Similiter omnes presbyteri & scararii facient.

§. I. Cæsarius: Notandum est, quod liber præsens non solum in loco isto, sed & in aliis sæpius locis dicat de scarariis sive ministerialibus, nec non & ecclesiarum nostrarum pastoribus; qui magnam libertatem habere se dicunt, & satis parvum servitium de suis feodis se debere recognoscunt. Et sciendum est, quod D. Abbas omnia solus non prævalet fa-

cere; idcirco omnes illi, qui sacramento præstito ei sunt obligati, in omnibus necessitatibus suæ Ecclesiæ fideliter ei debent assistere. Pro dolor ! propter peccata populorum res versa est in contrarium.

XVI. De alio *Wibc*.

Sunt etiam mansa XIV. quæ *Madaluvinus* dedit, quæ omne servitium faciunt; excepto sualem non solvunt, nec bovem hostilitium, nec faculas, nec scindlaas, nec porcum in altero anno: sed dat pullos 4. ova 12. De spelta modios VIII. & ducit ad monasterium axiles 50. & inter III. ducunt ad monasterium de vino carradam.

XVII. De tertio *Wibc*.

Sunt in alio *Wibc* III. Mansa, quæ similiter solvunt, sicuti ista 14. quæ *Madaluvinus* dedit.

XVIII. De *Hovesteden*.

Est mansus in *Hovesteden*, qui omnia serviet, sicut *Ettelendorph*

XIX. De *Ullesheim*.

Est mansus in *Ullesheim*, qui angariam non facit, nec scindulas, nec axiles; nec speltam ducit ad monasterium: dat pullos 2, ova 10, de lino libram unam. Dies facit & duas XV. noctes, (*) sicut alii, jugera 2, corvadas 2.

§. I.

(*) Quod Gallis sunt quindecim noctes, id Germanis quatuordecim dies.

§. I. Cæs. Hæ villæ omnes sibi sunt contigua & satis vicinae.

XX. De Nantenheim.

Est mansus unus in *Nantenheim* vel *Nanzenheim*, qui solvit, sicut in *Ettelendorph*; excepto porcum non dat in alio anno, nec bovem hostilicium, nec angariam, nec scindalas, nec axiles, nec speltas. Solvit pullos 3, ova 20, facit jugera 1, corvadas 3, mancipium dat sicut alii; XV. noctes, & dies suos facit.

XXI. De Baldensbart & Denesbure.

In *Baldensbart* & *Denesbure* sunt mansus 5. Dies 3. unaquæque ebdomadas per totum annum & noctes XV. Una ebdomadas unam in Februar. aliam in Majo, jugerum 1. Linum dant illæ feminæ, quæ debitrices sunt; aliæ camfiles faciunt.

XXII. Item de Wihc juxta Malberhc.

Sunt in *Wihc* scararii duo. Unus dat porcum in altero anno, altero non facit, id est, *Odacar*. Unus est in beneficio; facit unusquisque jugera duo, Angarias 2. XV. noctes. Glavem I. ducit ad fœnum, ad messem, vel ad vindemiam, Mancipia duo. Est etiam *Denesbure* molendinum unum.

§. Cæsarius. Dominus de *Brandenberch* tenet à nobis partem in *Gingendorff*, & partem in *Wummichen*, & partem in *Igelscheit*; & ex

istis sunt multi infeodati ab eo, de quibus ipse debet infeodari ab Ecclesia.

*XXIII. De Merxz, aliàs de Merem,
& Trimparden.*

Sunt in Merxz in ipso Ministerio mansa Ledilia XLIV. & ibi terra indominicata ad seminandum unoquoque anno modios DCC; modios parvos, non forenses majores. Ex his supra dictis mansis habet *Occharius* unum. Solvit sualem valentem denarios XXIV. pullos IV, ova XX, scindalas C. De vino ducit carradam I. & dimidiam pro lignis, Faculas L. Ducit ad *Monasterium* de spelta modios XV. facit duas XV. noctes. Ad fœnum & ad annonam purgandam, & ad colligendam vindemiam cottidiè operarium sive nuntium, mancipium I. (NB. Cæsarius notat: quas modo appellamus vulgariter *Meiswerch*, *Spurkelwerhc*) In horto plantat agrum I. Inter V. mansos in hostilicio bovem I. & si bovem non dant, unusquisque dat denarios quatuor. Parafredum dat; facit jugera tria, corvadas tres; Uno die ducit fimum in agro, facit clausuram in agro, perticas XII. facit in curte perticas duas; de lignis ducit carradam unam, si Dominus Abbas advenerit. Ducit ad *Monasterium* axiles C. in alio anno dat porcum valentem denarios IV. de lino libram unam. Culturam faciunt ad cameram. Hæ feminæ, quæ

quæ linum solvunt, panem & cervisiam & wa-
ctas faciunt. In silva ad porcos ebdomada I.
unusquisque secundum ordinem suum mo-
ras colligunt. Sunt ibi molendina duo, (u-
num in fluvio *Nimiza* in villa, quæ vocatur
Verestorpb.) unum in *Kila*, alterum in *Ni-
miza*. Ad *Merreche* in Venna & *Mansurii*
& *Haistaldi* operantur. Ratbertus tenet ex
his mansis VII. Hildradus ad *Edensheim* mansa
VIII. Sunt ad *Palcenne* mansa tria, & dimi-
dium. Franco habet mansa duo & dimidi-
um. Ad *Stedeheim* sunt mansa octo. Sunt
ibi scararii quatuor, qui tenent ex his mansis
dictis VII, qui omnes servitium faciunt sicut
superiores: excepto suales & pullos & ova
non solvunt. Wactas, panem & cervisiam
non faciunt, sed scaram pleniter faciunt.

XXIV. Summa de *Merxz*.

Sunt in *Merxz* mansa VII. in Stalle I. in
Bidebubr I. in *Efzicha* III, in *Palcene* tria &
dimidium. In *Stedesheim* VI. In *Berzelin-
gen* I. & dimidium, in *Dalheim* 3. in *Trimpar-
den* mansus X. in *Dalem* I. in *Edensheim* VIII.
qui similiter serviunt, ut superiores, sicut di-
ctum est supra.

§. I. Cæsarius. Nobilis vir de *Malberhc*,
qui etiam appellatur Dominus de *Valken-
berch*, tenet ab Ecclesia bonam decimam de
Alve. Dominus de *Sconeberhc* tenet ipsum

castrum de Ecclesia. Præterea tenet curiam castro satis vicinam, quæ *Ambelsceyt* vocatur. A primis Ecclesiæ nostræ fundatoribus, id est, *Pippino & Karolo Magno* ejus filio, possessiones nostræ Ecclesiæ ac bona ab omnibus potestatibus secularibus sunt exempta: quæ potestates vulgariter appellantur *Pelline, Grafcaf, Wiltban, Cupelle, Nacselide, Geritte*. (*) Ita namque sicut ipsi allodia sua liberè possederunt, ita Ecclesiæ nostræ ea per secula possidenda tradiderunt, & hoc suis privilegiis, sicut patet, confirmaverunt, & omnibus suis successoribus, ut nos in tali libertate conservarent, per eadem privilegia demandaverunt. Super hoc vero plurimorum Imperatorum ac Regum confirmationes habemus, & Deo propitio tali libertate nos & homines nostri per tempora futura gaudebimus. Credo, quod Dominus Comes Viennæ *Edensheim, & Palcene, & Stedelbeym* teneat in feudo: cito quis poterit investigare.

§. 2. Cæs. Ex illa parte *Bideburhc* est sylva satis bona & magna, quæ *Bidart* vocatur, & pertinet ad curiam nostram de *Merxz*, quæ non

(*) Videntur hîc per potestates intelligi onera vel jura. *Grafcaf* erit jus Comitum; *Wiltban* jus foresti. An *Geritte* ad Geradam pertineat, inquirendum. In Cæsarii glossa ad præfationem, §. 9. Hostilitium dicitur appellari *Nacselide*. De *Pelline* non habeo, quod dicam.

non modicum reddit annum commodum. Omnes homines de *Bideburhc* quasi vivunt de ea, & multum inde serviunt; & si benè ad Ecclesiæ utilitatem custoditur, ista sylva ferè utilis esse potest nobis, sicut tota curia.

XXV. De Huttingen & de Merrengbe.

In *Huttingen* est mansus I. solvit ut cæteri. Sunt in *Merrengbe* mansi duo & dimidium, ubi resident homines LIII. qui servitium faciunt, absque *Hadaboldo* & Benzone, qui habent curtiles duos, & faciunt (*) picturas duas (modo appellamus *piçteren*) & trialas tres. Est ibi (**) *broil*, ubi possunt colligi de fœno carradæ XX. Sunt ibi picturæ LVIII. Plantati dominicati VIII. & petioles, (***) quas Adelbertus dedit. Ex supradictis mansis habet *Eurihc* mansum unum integrum, & picturam unam. Solvit tonnam unam. (Cæsar. *Tunne*, de quibus hic mentio fit, non puto esse tunnas, per quas deducitur vinum: quædam autem vasa magis ad vindemiam valdè necessaria, quæ appellantur *Buden*) (****) *Gardos* tres: Da-

(*) laborant in certa vineæ mensurâ. add. part. 2. pag. 322. Et mox, tit. de beneficiis.

(**) *Brolium* locus depressus, humidus, pascuus; Germanis olim *brül*. Hîc aliquoties.

(***) *Petiole* sunt parva petia, petites pieces, particulæ. adde mox tit. de beneficiis.

(****) Hodie *Bütten*.

Daraftuuas (*) (*Lovete*) quinque : faculas (*aspen*) XII. pullos tres, ova XX. De vino modios (*emer*) quinque, (quinque emer seu modii faciunt *omam*) scindalas C. palos C. perticas (virgas) CC. (*geren* seu **Kembeln**, quibus (**) *venna* paratur, vel etiam fortes sepes) In adventu Regis pullum unum, ova V. Angaria una inter quatuor. Faciunt panem & cervisiam & wactas : in ebdomada dies tres omni tempore cum bove, vel manu, & dabitur eis panis. Faciunt carradas tres cum aratro, qui boves habent ; qui non habet, trahit perticas, aut fodit in campo. *Hastaldi* similiter. Ad vineas ligandas centenam I, ad fodiendum alteram ; (centena communitas ; communiter autem operabantur) ad colligendam tertiam cum carro similiter suo : ad messem colligendam quartam. Colligit glandes ad modios V. navigium facit. Facit pagines (***) septem, in venna I. in curtem IV. in vinea duo. Uxor illius solvit de vino modios X.

§. I.

(*) Cortices, vid. sup. ad præf. §. 5. an à *Lobete*, factum *Lobe* ; unde coriarii, (qui corticibus utuntur) nobis hodie *Lohgerber*.

(**) Venna nuper erat locus humidus ; hîc est textile aliquid, adhibitum credo ad piscandum corbis genus. add. mox § 2. add. ad c. 33.

(***) *pagines*, id est, terræ mensuras ; *facit*, id est, parat.

§. 1. Cæsar. *Hastaldi* vocantur manentes in villa, non tamen habentes hæreditatem de curia, nisi areas tantum, & communionem in aquis & pascuis.

§. 2. Cæsarius. In *Merreche* aliàs *Mer-ringhe* etiam non sunt multi serviles mansi, vel terra, quæ arari possit. Sunt autem ibi *Pictiren* 58. qui mansi appellantur ibidem, sed non sunt veraciter mansi; *feoda* enim sunt, quæ aliis in locis appellantur vulgò *Leyn*: quæ videlicet *Leyn* habent singulas areas. Arcam appellamus *Hovestat*, & terras aliquas arabiles, & fortè aliqua prata: & tamen habent vineas in bona quantitate, quas tenent homines ibidem manentes &c. De vineis in *Merreghe* duas in feodo tenet D. Lambertus *Burgravius de Novo castro*; & Comes *Viennæ* tenet etiam ibi montem unum, ibi sunt bonæ vineæ. Item *Canonici S. Mariæ* etiam tenent ibi vineas, & alii multi Ecclesiæ ministeriales. In *Merri-che* nullus potest piscari cum *Venna* vel rete, vel piscatione, quæ *Boyl* appellatur.

§. 3. Cæsar. *Tunnæ* vulgò *Buden*, vasa ad vindemiam apta. De feodis nostris, quæ habemus in *Arwilre*, solvuntur etiam *tunnæ*, pro quibus solvit quodlibet feodum annuatim in vindemia 8. denarios Colonienfes, qui denarii vocantur *Vas-penninge*.

§. 4.

§. 4. Cæsar. *Gardi* sunt instrumenta torcularis, quæ appellantur *pullen* & *dile*.

Moras, (*) *brabiren* homines nostri tenentur colligere ad faciendum *moratum*, propter solennitates, & infirmos fratres, & magnos hospites. Præterea sciendum est, quod curia de *Alve* annuatim solvere debet quatuor sextarios mellis; similiter curia de *Sefferne*, & curia de *Morlebach* duas. Similiter curia de *Selribc* & *Olmeze*. Illud mel solvitur de inventionibus apum in silvis Ecclesiæ, & de *melle* isto conficitur *claretum*, similiter propter solennitates & infirmos fratres. *Piper* autem, quod ad tale condimentum est necessarium, solvunt curiæ nostræ de *Niderlant*, quod suo in loco narrabimus. Species autem procurabit Cellerarius Fratrum &c. *Moras* colligit quartalem i. Sinapum (**) *staupum* i, de porro poritto mundat in orto agrum i, de porro majore agrum i. & dimidium. Linum debet colligere & componere, verveces lavare & tondere: in prato, & in messe, & in vindemia, & vir & uxor cottidie operari cum carro suo; Guntherus & uxor ejus similiter; Abilon & ejus uxor similiter; &c. & alii XXVI. viri cum

(*) lege *brambeeren*, prope accedunt ad vera mora.

(**) *Stauf*, *stoop*, *stüb*, *stübgen*, est mensura liquidi.

cum suis uxoribus similiter. Alii 29. solvunt, sicut alii, minus modiis duobus, & *canaveras* non habent.

§. I. Cæsarius: Quid sit *Canavera*, ignoramus.

Sunt in monte Mansi 3. solvit unusquisque pullos duos, ova decem. Hadelbaldus habet in monte mansum unum & Benzo unum. Sunt ibi *Haistaldi* septem. *Matrini*, (*) quod in silva ad XV. noctes faciunt. Centum pailos ducunt, qui boves habent & qui non habent. Dabitur eis panis integer. Femina cavelli solvit pullos 5, ova 25, & omnes feminæ ex progenie ejus.

Cæsar. §. I. *Haistaldi* vocantur manentes in villa, non tamen habentes hereditatem decuriæ, nisi areas tantum & communionem in aquis & pascuis. *Materiamen* sunt ligna, quæ nos vulgariter appellamus *cimber*. (**) Quando enim necesse habemus vel torcularia, vel domos, vel alia ædificia de novo facere, homines ad hoc determinati quindecim noctes ibi debent operari.

Ff

De

(*) leg. materiam vel materiamen, ut mox.

(**) ligna parata ad ædificia, tigna, *Zimmer* appellamus. Hinc *Zimmern*, fabricare, & faber lignarius *Zimmerman*.

De Beneficiis.

De Ecclesia Rumersheim sunt vineæ duæ, id est, *pictura* I. De Ecclesia in ipso *Meregbe* sunt mansi tres. Unum tenet Willibertus, qui solvit pullos tres, ova XX; Luvetellus & Fulkerus tenent duos: solvit unusquisque pullos duos, ova X, facit dies tres. Sunt ibi vineæ, *picturæ* tres & dimidia, & petiolus. Hubertus presbyter habet curtilem I, & vineas ad modios XV. Maginfridus presbyter *picturam* unam, Rutgerus *picturam* unam, Adelræmus ad carradam unam, Franco ad carradam dimidiam, Rekerus ad modios X, Vulfroh ad carradam I, Rotbardus *picturam* I, Humfridus ad carradas duas & triles 3, Ekileo & Etfri-
 dus *picturas* duas. Ad *Loyffe* & ad *Merrighe* *petiol.* I. Ello vineam I, Nitcherus *picturam* dimid. desertain, Egil *picturam* dimid. & ad *Loyffe* mansum I, & *picturam* I, & Ricuvinus mansus 3. & *picturas* 3. & curtilem. Geroldus ad Longim *picturas* 3, ad Ecclesiam de Budenesheim *petiol.* I. ad situlas XII. Walerus *picturam* I.
 §. II. Cæsarius. *Loyffe* jacet juxta Merriche. Dominus *de Hayes* tenet ab Ecclesia apud *Mer-
 reche* ultra Musellam bonam decimam. Sciendum vero est, quod Salica terra nostra apud Marreche ultra Mosellam liberè nostra est: & Dominus *de Hayes* vel aliquis suorum deci-
 marm

nam ibi requirere non attentabit, utrum nos eam ipsi colamus, vel eam hominibus colendam tradamus.

Qualis præbenda detur illis?

In angaria dentur unicuique panes 3, portiones duæ; Gubernatori navis, si ad *Metis* navigat, panes 5. portiones 3. Operariis in navi unicuique panes quatuor & portiones 2. Ad *Chuckeme* vel ad *Remeghe* panes duo & portio una. Si ad Monasterium pergit, panes duo. Si *Haistaldus* illuc pondus portat, panes tres; cum palos vel perticas reddit de suo, dentur unicuique panes tres & portio una. Ad centenam unicuique aratro panes 2. & dimid. ad quartarium cum pane & 4. vices bibere. Centena ad vindemiandum, nihil ei detur. Ad fœnum secandum, prius detur ei quartarium de pane, & aliquid ex carne & bibere; & postea panis 1. & portio 1, & quando fœnum ducit, panis 1. Fœminæ ad fœnum panis dimidius. Ad messem ligandam similiter. Extraneis panis integer. Fœminæ de ipsa villa, quæ à nobis non habent, ibi residentes in proprio loco (*) (*egen*) solvunt de vino modios quinque: si propriolum non habent, nihil solvunt.

S. I. Cæsarius. Antiquitus habemus curiam & redditus in *Cuichem* vel *Guicheme*, qui

F f 2

modo

(*) Eigen Germanis est proprium seu allodiale.

modo infeodati sunt, & tenent ab Ecclesia hæredes *Theoderici* Wareboldi de *Arre*. Ad illam curiam antiquitus deportabantur vinum & frumentum Ecclesiæ, quæ ibi vendebantur; vel per Angarias terræ ad nos deportabantur. Curia enim nostræ de Episcopatu Wormatiensi angarias illuc navigio facere tenebantur.

Cæsar. §. 2. Sciendum est, quod *mansionarii*, qui tenent feoda nostra, tenentur picturas illis feodis assignatas, bene & optimè colere, & in vindemia debent eas colligere, & ad calcatorium nostrum deducere, & ibidem in nostro torculari vinum elicere: & duas partes de vino, quod inde provenit, debemus percipere: de tertia autem parte residua Mansionarii census nostrum & præpositis nostris jura sua debent persolvere; & si aliquid defuerit eis, quod non possunt jura sua plenè persolvere, de vino aliarum vinearum suarum debent defectum illum implere: & si superabundaverit de pictura prædicta, sibi possunt reservare. Si autem ipsi ista & alia jura nostra non fideliter peregerint, D. Abbas, vel qui locum ejus tenet, feoda eorum usque ad condignam satisfactionem debet *absare*, id est, *vronen*. (*) Triginta feoda attinent curiæ superiori in *Merreche*;

(*) indominicare, sibi capere. Hinc supra *Mansi Absi*, qui ipsi Domino coluntur.

che ; solvit unumquodque XV. modios vini in censu : & viginti septem feoda attinent curiæ inferiori ; solvit unumquodque tredecim modios. Quinque modii faciunt *amam*, quam appellamus *Vron-Ame*, & sex amæ faciunt *carratam*, quam appellamus *vron-vu-der*.

Summa.

Sunt mansa duo & timidium & 58. feoda 57. solvunt jura, quæ sunt in summa, & unum feodum remanet ministro nostro. Ex his solvunt XXX. de vino modios 450, qui faciunt carradas XV, & alii 27. modios 357, qui faciunt carradas XXI. & situlas XXI. Pullos 171, ova mille, centum XL. Scindalas 5000. & 700. palos totidem, perticas 11000. & 400. In angaria carradas 14, corvadas tres, centenas 4. glandium modios 282. Sinapum staupos 57. Moras quartales 57, qui faciunt modios XII. & dimidium.

XXV. De Sueyghe.

Sunt in *Sueyghe* mansa integra XV. solvit unusquisque sualem valentem solidum unum, pullos 3, ova 15. Durastuvas quinque, faculas 50, palos in vinea 100, scindalas 100, synapum staupum unum. De lino libram unam, aut camfilem facit ; tres dies in ebdomada glandes colligunt. In vinea cottidiè cum bove, & operario, & mancipio. Si picturas facit, solvit de

vino modios decem. In angaria dimidium carrum. In hostilicio bovem unum. Sunt ibi alia mansa quindecim & dimidium; solvit unusquisque tonnam unam, perticas 100, camfilem faciunt. Est ibi terra indominicata, mansus sex. Est ibi Ecclesia, ubi aspicit terra jugera XV. vinea ad carradas tres.

De feodis Ministerialibus.

Isgaudus habet in beneficium picturas tres, Emerus unam, Hugibaldus unam, Franco I, Daguinus I, Ratbertus tres; ad quintam est vinea una. De centena pictura una.

Summa de villis circumjacentibus.

Centena de *Sueyghe* solvit de vino modios 30. censum, qui exit de sylva. De *Isla* solvit avenæ modios XXX, pullos XXXII. De *scalttevilere* pullos XX. De *Centemer* in tertio anno pullos XV. De *Riveniche* faciunt corvadas, qui boves habent; & qui non habent, pecora. Et qui peculium vacuum habent in nostra *waida*, id est, pascuis, debentolvere pullum. De *Clutterche* unusquisque, qui carrum habet, solvit de vino modium unum. De *Turinghe* exeunt de vino modii XVI. *Fascicularii*, qui ferunt pondera, unusquisque denarios duos. De *Antim*, qui carrum habet, solvit de vino mod. I. In *Sceltt villere* solvunt de vino modios VIII. De *Loyffe* de vino modios 8. Sunt ibi mansa sancti Petri 5, sancti Paulini duo:

duo : solvit unusquisque pullum unum ; in angaria inter totos boves septem.

§. i. Cæs. Mansos Sancti Petri (*) in beneficio tenet *Dux de Limburgh* à Domino Episcopo Trevirensi ; & nobilis vir *de Arlo* advocatus tenet ipsos ab eo ; & sciendum est, quod & mansi S. Petri & S. Paulini faciunt nobis corvadas & alia *jura minuta*, quia habent communionem in pascuis, aquis, nec non in terminis nostris.

Summa de Sueygbe.

Sunt ibi mansa XV. Solvit unusquisque de vino modios X. quod sunt modii CL. qui faciunt carradas quinque. Dant *suales XV*, aut solvunt sedecim pullos, ova CCXXV. De lino libras XV, sinapum staupos XV, duras suas LXXV, faculas DCCL, palos ad vineas MD. De glandibus modios LXXV ; ducunt de vino ad monasterium carradas VII. & dimidium. Scindalas MD. In hostilicio bovem unum. Sunt ibi alia mansa XV. & dimidium. Dant tunnas XV, solvunt camfiles XV. & dimidium ; perticas MDL. Centena de *Sueygbe* solvit de vino modios XXX, censum, qui exit de sylva. De *Isla* dant modios avenæ XXX, & pullos XXXII. De *Scelttevilere*, de *Cen-temer*, de *Rivenihc*, de *Clutterche*, de *Tu-*

Ff 4

ring-

(*) id est, Ecclesiæ Trevirensis Cathedralis, S. Petro dicatæ.

ringhe, de *Ancim*, de *Loyffe*; & manſa S. Petri & S. Paulini, faciunt corvadas, & ſolvunt vinum, & denarios, & pullos, & angariam; ut dictum eſt ſupra. Summa integra, de vino VII. carradae & modii duo.

XXVI. De *Vurne* vel *Furne*.

Sunt in *Vurne* manſa duo, quæ ſimiliter ſerviunt, & ſolvunt, ſicut in *Suueghe*. Sunt ibi picturae.

§. I. Cæſ. Notandum eſt, quod *Vurne*, *Et-telwyde* & *Erinbach* ſunt infeudati de Eccleſia noſtra.

XXVII. De *Salmene*.

Eſt in *Salmana* terra dominicata, manſus tres. Sunt ibi manſa VII. & dimidium. Solvunt ſuales VII. & dimid. pullos XXI, ova CXV, duraſtuas XXXV, faculas; CCCL ſcindalas. Carradas VII. & dimid. canſilem faciunt. Boverum hoſtilicium; glandium modios XXXV, palos 700. In adventu Regis pullos 7. Sunt ibi in beneficium manſi V, qui ſimiliter ſerviunt & ſolvunt.

Cæſarius §. I. *Salmana* vel *Salmene* villa ſatis propinqua eſt fluvio, qui *Salmane* appellatur. Citò poterit investigari; puto nunc vocari *Elcelrut*.

XXIIX. De *Clutterche* & *Trittenheim*.

Inter *Clutterche* & *Trittenheim* ſunt manſus XXIV. Ex his ſunt indominicati XVII.
ſunt

sunt ibi picturæ XXI, & vineæ V, & ex his tenemus picturas XVII; aliae sunt datae in beneficium.

XXIX. *De alio Tritteheim.*

Sunt etiam in alio *Trittenheim*, quam dedit *Albricus*, mansa XX. Ex his habet *Hadeboldus* I. solvit de vino modios & *Friskingam vervecinam* cum lana, valentem denarios XII. in uno anno; in altero anno denarios VIII, pullos III, ova XV; de lino clavas III, de lini semine bacinum I, durastuvas V. In angaria inter IV. carradam I. *Haistaldus* de vino modios V. Si in alia potestate mansum acceperit aut feminam, solvit denarios XII. & si femina forinsecum hominem acceperit, solvit pullos 2, ova X, & de lino clavas duas, & de lini semine bacinum I. Est in *Noviam* mansus I. qui similiter servit.

Cæsarius §. I. *Clutterche & Trittenheim*, & item *Trittenheim* Comes *Viennæ* tenet in feodo. Constat enim, *Comitem Viennæ* tertiam partem abbatiæ citra *Kyle* fluvium ab Ecclesia in feodo possidere, ut duas partes nobis, & conventualibus ecclesiis, ac ministerialibus nostris retentas, sicut fidelis noster & nobilis homo, ab invasoribus deberet, quantum in ipso esset, defendere: ita tamen, quod ibidem nullam violentiam contra suum juramentum præsumeret inferre, & nihil ibidem præter

servitium, quod ei à prædecessoribus nostris indultum est, quod *Voyt - dineft* (*) appellatur; & tertiam partem placitorum sive satisfactionum, debito modo secundum privilegia Ecclesiæ deberet percipere; & non solum nobis, sed & toti familiæ Ecclesiæ, à qua exaltatus est, dilectionem, & ut ita dicam, honorem exhibere, & in omnibus, ubi necessitas requiret, sub alis suis refugium & fidele auxilium ministrare. Prædictus enim Comes tenet ab Ecclesia curiam de *Clutterche*, & curiam de *Trittenheim*, & item *Trittenheim*; Curiam unam de *Sueygbe*; Curiam de *Veis*, quæ sita est super Prumiæ fluvium; Curiam de *Trim-parden*; Curiam de *Mettendorff*; Curiam de *Bure*, juxta Remeche; Curiam de *Dalyden*, & magnam viciniam juxta *Daysbergh* castrum; quod etiam tenet à nobis curiam de *Mander-sceyt*, juxta Vasvillere; Curiam de *Didendorph*; Jus patronatus, id est, duas partes decimæ Ecclesiæ de *Kileburgh*, juxta Malberch; Curiam de *Oremunte*, ubi Kile oritur; Villam unam juxta Lizendorph, quæ *Ovele* appellatur, medietatem curiæ de *Sconboye*, juxta Monasterium. Inter Monasterium & *Arre* aliquas villas & magnam sylvam. Præterea puto eum tenere juxta *Arre* bonam villam, quæ appellatur

(*) Itaque Comes de *Viana* Ecclesiæ Prumiensis *Advocatus*.

pellatur *Muckenscheidt*; attinet enim illi curiæ jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quam tenent ab eo hæredes Domini *Wareboldi de Arre*. Deberet etiam tenere *Ludenacker & Pilersheim*, quæ sitæ ex illa parte Mosæ, juxta *Mastricht*. Tenet etiam jus patronatus Ecclesiæ de *Bastenache*, aliosque redditus nostros ibidem cum decima. Sex etiam patronatus tenet Ecclesiarum *Mettendorph, Veys, Daleyden, Kilenburch, Bure, Bastenache*. Puto etiam jus patronatus eum tenere de Ecclesia *Schonboye* juxta Monasterium. Hæ etiam curiæ, quas supra descripsimus, amplos, & longos, & satis optimos habent terminos. Præterea tenet duas villas juxta *Dune* castrum, quas Dominus *de Mandescyrt* & fratres ejus tenent ab eo: & præterea tenet alia quàm plura, quæ modo non habeo in memoria.

XXX. De Glene.

In Glene sunt mania XLVI, terra dominicata ad modios trecentos; vinea ad carradas duas; Broil unum. Ex dictis mansis solvit unusquisque unciam unam, pullos duos, ova decem. De ligno carradas X. Parasfredum dat duas XV. noctes. Ad messem purgandam mancipia duo, & ad colligendam; & ad fœnum similiter. Jugera duo, corvadas quatuor; cervisiam facit; panem non facit, nec wactas, nec clausuram. Similiter faciunt quæ-

quatuor mansa & dimidium. Alia autem mansa idem servitium faciunt, excepto, quod unciam non dant. Panem coquunt, & wactas faciunt ; & clausuram in curte, & in messe, & in vinea, seu in prato faciunt.

§. I. Cæs. Villam *Glene & Odenbach* juxta Lutereck, puto esse sitas juxta fluvium Glana, easque, ut mihi videtur, in feudo tenet nobilis vir (de) *Numagen*, qui est homo Ecclesiæ nostræ.

XXXI. De Odenbach.

Est in Odenbach Ecclesia una, ubi aspicit de terra jornalialia XV. Presbyter habet in beneficium mansa tria ; solvit solidos decem. Est ibi terra dominicata ad seminandum modios LXXX. Sunt ibidem mansa Ledilia VI, solvit unusquisque pullos duos, ova X, duas XV. noctes ; jugera tria ; ad scœnum & annonam cotidie mancipia duo. Ducit ligna carradas 5. Ducit inter duos de vino carradam unam. Sin autem, dat denarios septem. Sunt ibi mansa servilia duo ; solvit unusquisque pullos duos, ova X. ducit ligna, facit panem, & cervisiam, & wactas. Aquam portat ; scaram facit, & omnia opera servilia.

XXXII. De Wimesheim.

§. I. Cæsarius. Comes de *Spanheim* tenere debet *Wimesheim* in feudo ; jacet apud S. *Goarem*. Canonici nostri recipiunt decimam
in

in *Salica terra* ejusdem curiæ, & tenent eam ab Ecclesia Prumiensi. Puto tamen, eam jace-
re inter *Binge* & fluvium *Na*, juxta castrum
ejusdem Comitum, quod appellatur *Beccillen-*
heim.

In *Wimesheim* est terra dominicata ad se-
minandum modios CXXX; inter ipsam vil-
lam & *Binge* vineæ ad carradas quatuor. Sunt
ibi mansa XVI. Solvit unusquisque porcum
valentem denarios quinque; pullum unum,
ova decem, tres quindecim noctes. Cottidiè
operatur in dominico. Mensuram facit in
curtem corvadas duas. Si glandes defuerint,
accipiet ad S. Martini porcos tres, & pascit de
suo usque in mensem Majum. Clausuram
facit in messem. Navigium facit. Si *Senior*
(id est, Abbas) advenerit, ligna ducit ad suffi-
cientiam: Ceram similiter. Panem & cervisi-
am facit. Ducunt inter duos carradam unam
de vino. Ad messem purgandam & colli-
gendam, & ad fœnum mancipia duo; fœnum
& annonam ducit. Ad vindemiam manci-
pium unum: parat de frumento modios duos.
Femina sua dat denarios X, canfilem aut sar-
cilem facit, wactas facit & scaram. Ad por-
cos in sylvam hebdomada una.

XXXIII. De Remeghe.

Sunt in Remeghe mansa sex & dimidium;
ad *Herde* mansa V. ad *Becghe* mansa duo, ad
Pful-

Pfuefingen mansus tres; & ibi *Verimundus* habet mansus duos: ad *Wimegringen* duo. Ex his habet major *Engelmarus* unum. *Vulvicho* habet ad *Remisere* mansum unum, ad *Roderenaccere* unum, ad *Bridenes* mansus sex & dimidium; sunt in summa mansus XXIX & dimidium. Illi de *Remegbe* & *Bergbe* & *Pfuefingen* & *Wimegringen* & *Remisere* faciunt unum servitium; sualem unusquisque, aut unciam unam, de lino libram dimidiam; pro hostilicio denarios duos, pullos 3, ova 10, pallos 10, palas 50, scindalas 100. Dat parafredum ter in anno ad *Virdinnum*, ad *Prumiam* in *Salmse*. Ducit de frumento modios quinque ad *Prumiam*, aut inter quatuor carradam de vino. Ducit pro lignario XV. carradas. De fimo facit perticas sex, unam ad *Vennam*, (*Cæsar*. *Venna* est instrumentum sumtuosum & satis utile, unde pisces capiuntur, quod appellamus *Veer* sive *Steyle*) & quinque circa curtem. Ad natalem Domini ducit unusquisque de ligno carradam unam, facit XV. noctes.

§. I. *Cæf*. Omnes villæ pertinentes ad curiam de *Remecke*, ibi sunt vicinæ, excepta una, quæ vocatur *Wicringen*, (aliàs *Wimringen*) quæ satis propè *Luzellenburch* jacet. In eadem etiam debentur vobis census aliqui & feramenta aratri, quæ vocantur *Scat*. Investi-
gari

gari citò poterit. Mansionarii nostri de *Remeghe*, si eis præcipitur, tenentur *Metis* navigio ire, & inde sal nostrum in curiam nostram de *Sueyghe* deducere.

Piscator autem noster, quem ibidem habemus, debet navem de suo feudo, quod inde tenet, gubernare; & ita, ut dictum est, liberi erunt de angaria, quam Prumiam debent cum frumento & vino facere. Cum autem sal venerit *Sueighe*, inde illud angariæ terræ istius in *salarium* nostrum debent deducere. *Metis* etiam habere deberemus domum unam satis bonam super fluvium *Seylle*, & aliquas etiam habere terras arabiles ibidem: quæ per stultitiam neglecta sunt. In prædicta autem domo sal nostrum deberet poni, donec homines nostri illud deportent.

De Bridenes.

Illi de *Bridenes* omne servitium faciunt, sicut illi de *Remeghe*, excepto, quod in Majo pro hostilitio dant denarios X, & parafredum non dant; coquunt, & waçant, & braciant. Sunt duo præterea mansus in *Herde*, qui omne servitium faciunt, sicut illi de *Remeghe*, excepto, camfilem faciunt, & coquunt, & waçant, & braciant. Reliqui de *Herde* omne servitium faciunt, sicut illi de *Bredenes*, excepto, quod camfiles faciunt, quod illi non faciunt; faciunt omnes jugera tria. Ad missam S. Remigii

inigi debent denarios V. Præterea, quia *femine fiscaline* servos acceperunt, idcirco istos denarios solvunt. Linum colligunt, parant lectum in orto, possunt inde exire camfiles X. Eurardus habet dimidium mansum ad Bridenes.

§. 1. Cæs. *Femine fiscaline*. Sciendum est, quod quæcunque femine ecclesiæ nostræ proprios servos duxerint, & ex illis filios genuerint, quod illi filii omnibus diebus vitæ suæ servi permanebunt nostri, qui vulgò vocantur *Hover-jungeren*; & si nobis placuerit, dabitur eis panis & vestimentum; & omnibus diebus vitæ suæ in curiis nostris permanebunt, vel custodient pecora, vel juvabunt aratrum tam ipsi quam filii eorum. Et si volumus tali servitio carere, possumus ab eis redemptionem accipere.

De feodis Ministerialibus.

Lutgardus habet in *Keingen* mansus XII. Johannes mansum I.

Summa de Remeghe & Bridenes.

Sunt mansi viginti novem & dimidium. Solvunt uncias 29. & dimidiam; pro hostilicio 5 uncias & 10 denarios; de lino libras dimidias 29, pullos 88, ova 295, scindalas duo millia & 900, palos 1450; ducunt modios centum. III L. aut de vino carradas VII. ad Prumiam. *Item Summa.* Est in *Remeghe* terra

terra indominicata ad modios 400. Prata ad carradas 50, sylva ad porcos 500, de vineis ad carradas XX. Est ibi venna I, & farinarium unum.

§. 1. Cæsarius. Comes *de Lucellenborch* multas & amplas *advocantias* tenet de Ecclesia. Præterea Comes *idem*, qui & Dux appellatur *de Limburch*, tenet villam unam, quæ *Ambele* appellatur, quam etiam pater suus in feodo tenebat; ipsum autem allodium non multum distat à Prumia; Bannum etiam apud *Remèche*. Comes *de Luzellenburch* duas partes tenet in *Musella*, & tertia pars est nostra. Si posuerit ibi piscatores & naves sex, nos ponimus tres; & si habuerit quatuor, nos duos habemus. Si autem ipse contentus fuerit piscatoribus duobus, nos uno contenti erimus. Bannus quoque prædictus est utilis & bonus, & habet terminos satis extentos.

§. 2. Interrogavi quendam monachum de villis istis, qui fuit de partibus illis; & ipse mihi dixit, quod *Monzim* situm esset juxta *Metis*, & *Monzim de Metis* non distat tria milliaria.

XXXIV. De Lullingen.

Est in Lullingen mansum indominicatum, ubi seminari possunt unoquoque anno modii ducenti. Pratum ad carradas ducentas; sylva ad saginandos porcos mille sexaginta. Sunt

ibi manſa novem, qui ſolvunt in totum in argento uncias ſeptem, & denarios XII, pullos XXXVIII, ova XC, ſcindalas DCCCC. Eſt ibi farinarium unum, & illi farinarii, qui in circuitu ſunt, unusquiſque facit dies V. inter meſſem, & pratum, & corvadas.

XXXV. De Rivat.

Eſt in *Ruviata* ſive *Rivat* manſus domini-
cus, ubi aſpicit terra arabilis ad ſeminandum
modios quadringentos; pratum ad carradas
triginta, ſylva ad ſaginandos porcos trecentos.
Sunt ibi manſa XII. qui ſolvunt in totum in
argento uncias XVI, & denarios X & octo.
Camſiles tres; de lino libram dimidiam, pul-
los L, ova CCXX, ſcindalas MCC. Unusquis-
que caballum unum. Eſt ibi molendinum
unum.

XXXVI. De Monzim.

Eſt in *Monzim* ſeu *Monciniaco* mons indo-
minicatus, ubi poſſunt ſeminari inter autu-
mnum & ver modii CCC. Eſt ibi Eccleſia
cum mando dimidio. Eſt ibi molendinum
unum, quod ſolvit per annum modios XXX.
Sunt ibi manſa XXI. Reſident homines intra
ipſos manſos, qui ſervitium faciunt, qui perti-
nent ad *Monzim*. XXV extra hos manſos,
quos tenet *Bodo*; quinque & dimidium, ubi
reſident homines decem. Inſuper ſunt manſi
ſex, quos tenet *Vrſio*. Ipſi manentes per di-
midi-

midios manfos, sunt homines sex; facit unusquisque in *Waym* (Wanno) *pertigatas* (*) integras: in *tramis*, (**) (transmisso) similiter. Solvit unusquisque pro *vermiculo* (***) denarios sex, pro prato denarios X, pro hostatico denarios XV.

XXXVII. Item in Monzim vel Montiniaco.

Est item in *Montiniaco* mansus indominicatus, ubi aspiciunt mansa octo, fiscales VI. & servilia duo. Ex quibus exit in censu in argento ad nativitatem Domini solidi decem, & in mense Majo solidi XV, & ad Missam Sancti Martini solidi sex; & qui ipsa mansa tenent, faciunt *pertigadas* XVI. Ad Missam Sancti Remigii *corvadas* duas; similiter in Martio & in Junio. Solvunt pullos XLII, ova CXX, duas XV noctes; ligna XII, & carradas XII, victuras XII. Est ibi Ecclesia I, & molendinum I, ut supra dixi.

XXXIIX. De Muenru & Muenrui.

De *Muenrui* mansa VI. & unus indominicatus, & Ecclesia una in honore S. Pancratii,

G g 2

cum

(*) *Perticata* est terræ mensura apud Cangiacum.

(**) an huc infra *tremensis* c. 45. tit. Lubin. *Tremaclum* Cangiacus interpretatur de reti contexto.

(***) an eo, ex quo ruber color ad tingendum; unde Gallis *sermeil*.

cum uno manso integro. De supradictis mansis exit in censum in argento libra una. Ex his dimissi causa paupertatis solidi VI. Faciunt *pertigadas* VIII. sicut superius diximus, corvadam I, & picturam I; pullos XVIII, ova XL, & carradas VI.

XXXIX. De Bovelicurt.

In tertia villa, quæ dicitur *Bovelicurt*, sunt mansa duo & dimidium; & unus indominicatus cum sylva bona. Ex his mansis exeunt in censum solidi quatuor; faciunt *pertigadas* V, pullos XV, ova L.

XL. De Uvans & Holonzi.

In quarta villa, quæ vocatur *Uvans*, est mansus unus, qui solvit denarios viginti. De lino fusa XX. In quinta villa, quæ dicitur *Holonzi* vel *Halonzeias*, est mansus unus; ex ipso exeunt solidi duo.

§. I. Cæsarius. Curias illas, videlicet *Lul-lingen*, *Rivat*, *Montini*, & iterum *Montini*, & *Nienru*, & *Bovelicurt*, & *Uvans*, & *Holonzi*, puto sitas esse in Episcopatu Metensi, in villa nostra *Puzol*; cito investigare poteritis; vel apud *Wibc*, ubi *patellas salis* habetis. Curia supra nominatae non habent nomina Teutonica, sed Gallica. Puto, nobilem virum Rubinum *de Hays* infeodatum esse de aliquibus villis istis, quæ sitæ sunt in Episcopatu Metensi. Præterea tenet ab Ecclesia angaria, & mu-

mutones, & oves multas, & census apud curtem de *Alve*, sciendum est, in *Wintespelt* & in *Selrich*.

XLI. De *Wibc*, quæ est in Episcopatu Metensi.

Habemus de *Vico*, qui est in Salninfæ, ocinas duas, id est, casas duas, in qua sunt *Inæ* tres, quæ vulgo nuncupantur *patellæ*. (*) Exit de una *Ina* in unoquoque mense *Burduræ* (**)

XIII. Ex his *Burduris* accipit operator IV.

Major duas, si à Magistro ei conceditur; & remanent ad opus Senioris XVIII. De unaqua-

que *Ine* exeunt in ebdomade *burduræ* sex, id est, cottidiè una. Quærendum est à vicinis

vel melioribus hominibus, si operator noster fidelis non fuerit, sicut sæpè contingit. Ideo

præcipimus inquirere, quando vel quantum *burdura* ascenderit, vel descenderit, quæ ali-

quando constat denariis duobus tantum; aliquando usque ad XVI denarios, aliquando

usque ad unciam pervenit. De *Missatico*,

quod provenit per quatuor ebdomadas, reddunt *balcarii* rationem. In medio Aprili in-

cipiunt *burdire*, usque intrante mense Decem-

brio. Postea autem *Ine* dabitur in *Canlo*, si

Gg 3

magi-

(*) *Salis*, scilicet. Hic *Salinarie* rei vocabula aliquot discimus.

(**) Germanis *bürden* sunt onera. Itaque fortasse *burduræ* sunt definiti ponderis onera, lasten. Et, ut sequitur, in Aprili incipiunt *burdire*, id est, onerare, lahdén, aufladen.

magister voluerit. Invenimus ibi fratres quatuor his nominibus : Ingellardus, Ermenardus, Adelardus, Teodaldus; & Gibuinum cum 4 filiis, & Folbertum. Solvit unusquisque pro suo capite denarios V. Sunt ibi feminae sex; solvit unaquæque denarios VI. qui fiunt solidi tres. Adelardus tenet curtilem unam; inde debent exire denarii decem, & de vino sextarii duo, & inter panem & carnem denariatae duae. Engilardus tenet *heralem* unam, id est, curtilem; solvit denarios quatuor. Ermenardus similiter, Gibuinus similiter; vidua una tenet *heralem* unam; solvit denarios 4. De peculiari exeunt denarii XII; quæ sunt inter tres Inas, in unoquoque mense denarii XLVIII. De *Manuida* (*pascuis*) pro pastu solidi 5. in mense Majo. De una Ina faculae XLVIII, quæ sunt inter tres Inas CXLIV. Si faculas recipere noluerit Præpositus, tunc dabitur ei de unaquaque ina de sale carrada una, de cyconia vel stadiva dominica, id est, locus, ubi stat, quando haurit aquam: quot inas procuraverit, tot solidos quinque per annum exigere debet. De tributo debent in anno exire denarii XI. de una Ina, quod sunt inter tres Inas denarii XXXIII. De caula, id est, si tota hyeme sal fieri permittitur, debent in medio Aprili de sale exire de ina una modii centum, quod fiunt modii CCC.

XLII. De Fagit juxta Puzol.

Sunt in *Fagit* mansa integra XV. & dimidium: Mansus indominicatus unus, ubi aspicit de terra arabili jugera XIX. & jornales quinque, & vinea una. In Puzol vinea una; ad *Elemcurt* vinea 1. Sunt in ipsa villa sedilia IX: solvit unusquisque denarios IV. qui faciunt solidos tres. *Hildigerus* habet mansum unum; facit jugera tria, corvadas tres, pullos tres, ova XV. Ducit ad *Metis* de sale carradam unam, facit XV. noctes; tres dies in ebdomada non facit, sed, quidquid ei præcipitur, operatur. Annonam & fœnum colligit, panem, & cervisiam, & wachtas facit.

XLIII. De Puzol.

Est in Puzol mansus unus & facium unum. Est in *Morvilla* mansus dimidius, qui solvit solidos duos, & non facit aliud servitium. Est ad *Elemcurt* mansus unus. Omnes isti serviunt, sicut *Hildigerus*; excepto de *Morvilla*. Actio antiqua. Reddiderunt *Albricus* & *Gerbertus* de his supradictis mansis in *Pozul* facium unum, *Adaron* dimidium mansum, & vineam 1. ad *Elemcurt*, & mansum 1. & in *Fagit* mansum 1. & illas terras, quas cannavit *Tungo* cum *Johanne*, quas habuimus in *Tremer*. Dedit idem *Gerbertus* Inam 1. cum sedile in *Wihc*. Omnia ista præscripta, tempore *Fara-berti* Abbatis, reddidit *Gerbertus* coram *Lud-*

vino Præposito, & Raimbaldo advocato. Reddidit etiam mancipia quindecim. Fidejussores ejus extiterunt Tiedericus, Rainardus, Durast. Sunt in præfato *Fagit* de terra jornales V, quos tenent præbendarii. Sunt ibi mundiliones VII. quorum hæc sunt nomina: Eulvertus, Willeram, Bernardus, Roulf, Fulcardus, Seibaldus, Waringus. Solvit unusquisque denarios quinque, qui faciunt denarios XXXV. Sunt ibi feminae V. facit unaquæque in mense diem unum; in pratum, alium. Est in *Wiveley* pratum indominicatum, jugera duo. Ad Cavellion tenent forestarii de nostra terra jornales quinque.

XLIV. De Awans prope Leodium.

Sunt in Awans mansus XLIX. cum manso indominicato. Solvit unusquisque pro pasto solidos duos; pro lino solidum unum, pro axilis & scindalis denarios quatuor, pro lignario denarios quinque; pro porco donativo denarios quatuor; de ordeo, aut de avena, vel de spelta, dat unoquoque anno modios X, pullos 3, ova XV. Materiamen carradas duas. *Summa*: Sunt in Awans mansus 49; solvunt libras 9. & solidos XVI. Solvunt de annona modios CCCCLXXX, pullos CXLIV, ova DCCXX, Materiamen carradas XLVI. Ex his mansis 49. unum tenet Villicus, minister nostri;

nostri; alii singuli solvunt 4 solidos & 1. denarium.

De Luncin.

Sunt in *Luncin* (*Francinas*) mansi decem, qui similiter serviunt & solvunt, sicut in *Awans*.

Summa angariarum de Monasterio ad Prumiam. Ducunt de vino carradas nonaginta quatuor; de annona modios MMMCCL.

§. 1. Cæsarius. Summa angariarum istarum. In illis diebus adimplere tenebantur curiæ Ecclesiæ ex illa parte *Kile* circa *Monasterium*, & *Arwilere*, & *Arre*, & *Rembach*, & *Viterche*, & fines illò constitutæ, quæ modo dicuntur esse infeodata. Dico fidenter, & credo certissimè, quod nunquam omnes fuerint infeodata, sed quasi vi ab Ecclesia abstractæ, & per incuriam Abbatum, quia amplos terminos habuerunt, neglectæ. Ecclesia enim Prumiensis adhuc modica illa, quæ possidet, respectu illorum, quæ possidere deberet à fidelibus, imò ab infidelibus suis, cum ab ea maxima teneant feoda; non prævalet bona sua quietè possidere, & prædam cottidianam de dentibus eorum eripere. Summam Angariarum istarum infra copiosiore invenies. Advocatiam curiæ *Awans* & curiæ *de Sina*, quæ sita est super *Mosam*, & *Rivin* & *Finpin*, Comes *Namurcensis* ab Ecclesia in feodo debet tenere.

Etiam non longè de Awans in Hasbania jacet quædam villa. quæ *Bearia* appellatur, quæ attinet custodiæ Prumiensis Ecclesiæ, quam quidam miles tenet minus justè.

XLV. De Vilancia.

Est in *Vilancia* mansus indominicatus. Aspiciunt ad ipsum culturæ VII. Prima est in rotunda *Hasila*; ubi possunt seminari avenæ modii X:.... secunda dicitur *Merilonis*, ubi seminari possunt modii..... Tertia est ad *Hulsez*, ubi seminari possunt avenæ modii CCCC. Quarta in loco *Albieg* vel *Albiegias* dicto, ubi seminari possunt modii CCCC. Quinta sita est in loco vocato *Rennambarba*, ubi modii CCL. seminari possunt. Sexta est secus fontem *Saritla* vel *Scaitla* ad modios LX. Septima est in loco, qui vocatur *Ruchengas*, ad modios XXX. Pratum ad carradas centum. Sunt ibi molendina duo, quæ solvunt annonæ mixtæ modios XL. Bratsinæ tres, quæ reddunt avenæ modios trecentos; silvæ, ad porcos faginandos mille. Sunt ibi alii mansi ingenuales quadraginta septem, ex quibus sunt vestiti & tres partes mansi, & subjacent in his locis.

§. 1. Cæsarius. Nobilis vir *de Cuntz*, qui ibidem est advocatus apud *Vilanciam*, tenet ab Ecclesia villam bonam infra terminos ejusdem curiæ, quæ *Osibamp* appellatur; & alodium

dium illud habet jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quæ terminos habet satis amplos.

De Lubin.

In villa *Lubin* habet Amulricus, Ramfridus, Folericus & Helpricus mansum unum: & solvent in mense Decembrio inter illos porcos quatuor, aut denarios XX. Lini *fusa* (id est, *spille*) LX. quæ libram unam habebunt in pondere. In mense Augusto pro carvadis porcellos IV. aut denarios sedecim; pullos tres, ova XX, aut avenæ modios duos: faciunt XV. noctes; duas, ubicunque eis præcipitur; arant & simant de illorum fimo jornalem dimidium ad hibernaticam sationem ad singulum seminandum, ad *tremensem* (*) in Martio & Aprili; arant jornales quatuor. Ibi dabuntur eis quatuor panes, & de cerevisia sextarii IV. Faciunt corvadas duas; ibi accipiunt panes quatuor, & de cerevisia sextarios duos. Faciunt lignarium unum in longitudine pedum sex, in altitudine staturam unam, & in latitudine similiter. Faciunt angariam in mense Majo & Decembri. Si frumentum duxerint aut *sigulum*, tunc ducit unaquæque carra modios XII; si avenam, modios XX. Facit omni hebdomada dies tres. Hoc autem scitote, quia in ipsa villa, si quatuor homines mansum unum tenent, solvunt suaes quatuor per denarios,

(*) an huc, quod supra, in *tramis* C. 36.

narios XX; & in Majo si frumentum duxerint, modios XV; hostilitium quatuor per denarios XVII. pullos III. ova XX. troctas XX, aut avenæ modios II. linum, fufas LX.

§. I. Cæsar. Quid sit *troctas* & *porcellos*, ignoramus. Scio tamen bene, quod *troctæ* (*) non sunt pisces. *Gallica nomina sunt in curiis*. Cito investigare poteritis. Vel Dominus *Alardus de Ilrre* dicet vobis, quia ei etiam de Wampach in sua curia solvuntur troctæ.

De Illi.

Arnulfus & Grimulfus tenent mansum dimidium; solvunt medietatem: ut *Amulricus Ansierus & Hildefridus, & Vasedellus* tenent dimidium mansum. Solvunt sualem pro denariis XV. & in aliis medietatem, ut Amulricus.

De Fagi.

Austulfus Wenefridus mansum solvunt, ut Helfridus & Waltbertus. Istum dimidium quartarium, quem tenet Waleramnus, auxerunt & Warnarius & Luidvinus Præpositi, iubente beato *Ansbald* Abbate, pro quo dedit boves duos.

§. I. Cæsarius. Temporibus *Ansbaldi* Abbatis pervolavit sagitta de Francia in momento super altare Sancti Salvatoris.

Recen.

(*) forte Tractas vid. Martinii Lexicon, v. tracta.

Recensentur deinde coloni , qui colunt
manfos in *Ausi*, in *Lizze*, in *Trancin*, in *Muc-*
zi, in *Hogemunt*.

De feodis Ministerialibus.

Amulbertus habet in beneficium manfos
duos & Jornales octo. Seihardus mansum
unum & dimidium. Hatbertus Presbyter
mansus tres & capellam unam in *Trancin*.

Abfi homines, qui attinent curiæ.

Abfi homines ex nostra familia , qui infra
potestatem nostram sine mansis sunt , solvit
unusquisque annuatim *Friskingam verveci-*
nam, pro hostilicio denarios quinque ; cor-
vadam unam per denarios IV. facit araturam
jornalem dimidium. Omni ebdomada diem
1. Si foris potestate nostra sunt, solvit unus-
quisque denarios XV. *Abse* feminæ ex nostra
familia, sive infra potestatem nostram sint, sive
extraneæ, solvit unaquæque lini fusa triginta.
Homines extranei, qui infra nostram potesta-
tem resident, solvit unusquisque de avena mo-
dium unum, pullum 1, ova V ; facit in aratura
corvadam unam ; vadit unum diem cum fal-
ce in prato secare. Ancillæ autem , quæ ibi
sunt, debet unaquæque ex dominico lino fa-
cere camfilem I. aut sarcilem I. in longitudine
cubitos XII. in latitudine duos. Quod si
hoc non fecerint, solvit unaquæque de lino
fusa XXX.

Summa de *Vilantia*.

Est ibi terra dominicata, culturæ septem, pratum ad carradas centum; sylvæ ad saginandum porcos mille; *bratsinæ* (*) tres, quæ solvunt avenæ modios CCC. Sunt ibi mansi ingenuales XLVII. Solvit pro hostilitio uncias XLVII. & pro porcis in mense Decembri uncias totidem. De lino libras XLVII. pro corvadis denarios DCCLII, pullos CLIV, ova DCCCCXL, Troctas DCCCCXL, avenæ modios DCCCCXL. Mense Majo ducunt de frumento modios DCCV. Est ibi Ecclesia una, quæ solvit libram unam.

§. 1. Cæsarius. Istam summamolvere debent XLVII. mansi. Adhuc autem habemus multa alia jura ibi, de quibus mentio non fit in libro isto. Omnes villæ supra descriptæ sitæ sunt in ipso allodio de *Vilantia*, quod valde amplum est & magnum, sicut in authentico legi potest. Ecclesiæ reddere deberet satis magnum servitium sive tributum.

XLVI. De Malbunbreyt vel Mabunpret.

Est in Malbunbreyt mansus dominicatus cum casa & cæteris ædificiis, terra arabili; culturæ XV. Prima est juxta fluvium *Ilrta*, ubi possunt seminari de avena modii LIV. Secunda est in *Waldopetias*, ubi possunt seminari in

(*) domus, ubi cerevisia coquitur, braxatorium.

in autumnno modii LXXX. Tertia est *Man-*
nonis fontana, ad modios LIV. Quarta est in
Curtil ad modios XXXV. Quinta est in
Vallis, ubi possunt seminari modii L. Sexta
 est ad *Neville*, ubi seminantur modii XII.
 Septima est in *Loganpret*; ibi seminantur mo-
 dii sex. Octava est ad *Heistras* ad modios XL.
 Nona ad *Bernerfront* fontana; ibi seminan-
 tur modii XXX. Decima ad *Godelarpret* pra-
 tum; ibi seminantur modii XX. Undecima
 ad *Amulrico Ladrício*; ibi seminantur modii
 LX. Duodecima ultra *Wambais*; ibi semi-
 nantur modii CX. Tertia decima ad *Materia*;
 ibi seminantur CV. modii. Quarta decima
 ad *Suguzin* ad modios XI. Quinta decima ad
Bedeleid: ibi debuissent seminari modii cen-
 tum. Est ibi pratum, ubi possunt colligi de
 fœno carradæ XXX. Sylva ad saginandum
 porcos XXX; & exit de ea census XL. mo-
 diorum avenæ; item pulli XL. Sunt ibi mo-
 lendina duo, quæ reddunt de annona mixta
 modios XL. brat. (*) mod. X. Est ibi mo-
 lendinum desertum; si restauratum fuerit, si-
 militer reddit. Est *brasina* una; si restaurata
 fuerit, debet solvere de avena modios L. Est
 ibi capella una, ubi respicit de terra quartaria
 tria. Sunt ibi mansa sedecim. Haistolfus te-
 net mansum unum; solvit pro suali denarios
 XV.

(*) Bracis seu Maltae, Malz. add. c. 47.

XV. In Majo multonem unum cum lana, aut denarios XV; de lino fusa XL. aut denarios VIII. *Friskingam* porcinam I. aut denarios IV, pullos 3, ova XV, troctas X. aut avenæ modios duos. Arat jornales tres; in forestaria avenæ modium unum; à Kalendis Martii per totam sationem arat omni ebdomada III. corvadas diem I. Accipit prævenda in omni corvada panes duos & cervisiæ sextarios duos; & si expiaverit in ipsa corvada, accipit panem I. & cervisiæ sextarium I. Facit angariam mense Octobri cum bobus duobus, & carra ad Musellam. Accipit panem I. & de vino *staupos* duos. Mense Novembri ducit ad Prumen de avena modios X. aut de siclo modios V, & accipit in prævenda panes duos, carnis portionem I, cervisiæ *staupos* tres. Mense Februario facit dies XV. ubicunque ei præcipitur; accipit panes XII, cervisiæ sextarios IV. Mense Majo ebdomada una accipit panes sex, portiones sex, cervisiæ sextaria duo; & ducit ad Prumen avenæ modios X, aut de siclo modios V. Reliquo tempore facit omni ebdomada dies tres; & quando in *broil* secat, accipit panem unum, carnis portionem unam, cervisiæ sextarium unum. Reliqua mansa servantur similiter.

De extraneis hominibus & feminis debent exire in argento solidi decem.

Sum-

Summa de *Malbunbreyt*.

Est ibi dominicata terra, culturæ XV, pratum ad carradas XXX, filva ad porcos XXX, census de sylva in avena modii XL, pulli XL. Sunt ibi molendina duo; solvunt modios XL. Brax mod. X. bratsina I. ad mod. L. Sunt ibi mansa XVI. Solvunt pro suale denarios CCXL, id est, solidos XX. Muttones XXXII. cum lana, aut denarios CCXL, id est, solidos XX. De lino fusa DCXL aut denarios CXXXVIII, porcellos XVI; LXIII pullos, ova CCXL, Troctas CLX. In forestaria de avena modios XVI. In angaria ducunt de vino carradas VIII; mense Novembri avenæ modios CLX. aut de siclo mod. LXXX. corvadas III. Sunt etiam alia mansa servilia IV; solvunt pullos IV, ova XX, ducunt avenæ modios XX.

XLVII. De *Tevenicke* Summa.

Est ibi terra indominicata, culturæ novem, in quibus seminari possunt modii sexcenti de avena: pratum ad carradas centum. Molendina duo; solvunt modios XX. & de braz. (*) modios quinque. Sunt ibi mansa XVII; solvunt suaes XVII. aut uncias XVII. De lino fusa DCLXXX. aut denarios CXXXVI. qui faciunt solidos XL. & denarios IV. Pro hostilitio de siclo modios XVII. Friskingas

Hh

por-

(*) Bracis, malz.

porcinas XII. aut denarios LXVIII. qui faciunt solidos V. & denarios octo. Pullos LI, ova CCLV, corvada tres; in Angaria corvada octo. Ducunt de avena modios CLXX. Est ibi mansus unus, qui solvit denarios XII.

XLIIIX. De Bastenacke.

Est in Bastenacke terra dominicata, pratum, ubi potest colligi de fœno ad carradas sex. Est ibi Ecclesia una, ubi aspicit de terra jornales XIII. De decima, de annona & fœno duas partes recipit Senior, id est, Abbas; tertiam partem vero Presbyter. Similiter de sepultura & de censu regali. Si decima data fuerit de eadem villa Bastenack, de censu colligit in mense Decembri suaes tres, per denarios XX. In mense Majo hostilitia quatuor, pullos IX, ova XLI. Gerherus tenet ibi de terra arabili jornales XV. Solvit pullum unum, ova quinque. Arat in Martio jornallem I, & accipit panes tres &c. facit omni ebdomada dies tres.

XLIX. De Wardanc.

Olgaudus pro jornalibus XV. facit similiter; Adulfus & Tetgaudus similiter. Sunt ibi mansi jornales XXX. Est ibi basilica destructa à paganis, ubi aspicit de terra jornales L; ipsam tenet Presbyter. Bertulfus tenet *quartarium* unum, & servit similiter. Liecardus
quar-

quartarium I, & Walcardus I, & duo quartarii sunt abfi.

L. De Longunviler.

In Longunviler est mansus indominicatus sine ædificio; pratum, in quo colligitur de fœno ad carradas quinque. Sunt quatuor *quartarii*, mansus dimidius, Absa terra. Pratum, ubi colliguntur de fœno carradæ X. De terra censita debent exire denarii....

LI. De Noville.

In Noville est capella una. Decimam ibi accipit Abbas de fœno, annona, censu regali; & de sepulchris accipit Presbyter tertiam partem. Si datus fuerit ipse census, colligit *fontes* tres & medium unusquisque per denarios XX, hostilicia VII. qui colligit solidos III. & medium; Corvadas III. quæ colligunt denarios XVI. pullos X. cum ovis CL. De capitane denar. XV. de hoc nihil habemus. Albertus & Hariundus habent *quartale* I; serviunt, ut in Bastenache. Est ibi mansus dimidius, absus, qui nihil servit.

§. I. Cæsarius. Jus Patronatus Ecclesiæ de Bastenache, Comes *Viennæ* tenet ab Ecclesia, ut puto; tenet etiam alia jura, quæ ibi habere deberemus. *Wardanc*, quæ ibi satis vicina est, si ipse teneat, & *Longunviler* & *Noville*, ignoro; citò poteritis investigare. Jus Pa-

tronatus ejusdem Ecclesiæ tenet à Comite nobilis vir de *Arlencurt*.

LII. De Bure.

Sunt in *Bure* mansi decem. Solvit unusquisque sualem unum, aut unciam unam; pro hostilicio denarios quinque, pro lino denarios XII, pullos tres, ova X. Inter tres ducunt ad Prumiam carradam unam de vino, aut de frumento modios XV, jugera duo, corvadas quatuor; duas XV. noctes.

§. 1. Cæs. *Bure* sita est non longè de *Remeghe*. Comes etiam *Viennæ* tenet eam ab Ecclesia, & infeodavit eam hominibus suis. Præterea tenet idem Comes redditus XV. mansorum apud *Remeghe*, quos etiam infeodavit.

LIII. De Wanbach.

Sunt in *Wampach* mansi XIV. Solvit unusquisque sualem unum, aut unciam I. hostilicium, denar. IV. aut de siclo modios duos, pullos duos, ova X. De lino libram I, troctas X. Faciunt jugera tria, corvadas IV. claudit perticas IV in prato, vel in messe; panem & cervisiam facit, & wactas. Colligit fœnum & annonam. In angaria carrum unum. Ducit in *Cubckeme* de siclo modios V. aut de avena modios X, durastuvas duas; glandium modios V. aut avenæ modios V.

§. 1. Cæsar. *Wampabe* nobilis vir de *Mulberehe* tenet ab Ecclesia, & etiam infeodavit eam. Præterea tenet & alia bona.

§. 2. *Bure* est bona curia, & jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ; quam villam cum suis appendiciis vir Nobilis de *Vilesrupe* tenet à Conite; ob parochiam vero ejusdem villæ tenentur adhuc annuatim Prumiam cum oblationibus, quas *Ouele* appellamus, venire, vel oblationes mittere; sicut & nostri homines de *Remeche*.

LIV. De Hunlar.

§. 1. Cæfarius. Homines nostri antiquo tempore de *Vilantia* & de *Malbunbreyt* & de *Tevenihc* deduxerunt frumenta nostra de finibus illis apud *Hunlar*; & inde deduxerunt angariæ nostræ circa Prumiam supra nostrum granarium.

Sunt in *Hunlar* mansi XV, solvit unusquisque sualem, valentem unciam unam. De lino libram unam, pro hostilicio denarios IV. aut duos modios de *Rogone*; * pullos duos, ova XII. sive sit integer mansus, sive dimidius; troctas X. quæ pro pastu, qui dandus erat familiæ ex parte senioris, relictæ sunt; Angarias duas, unam de vino, alteram de annona; duas XV. noctes, tres dies in septimana; ducit de ipsa curte modios X, facit jugera tria. Est

Hh 3

ibi

(*) Roggen vel Rocken, est secale.

ibi terra indominicata mansorum quatuor, prata ad carradas L. Est ibi camba I; debet modios centum, si duo brates dati fuerint.

De Godingen.

Sunt in Godingen mansi tres, excepto terra indominicata, & broil I; similiter solvunt & serviunt, sicut illi de Hunlar.

Summa de *Hunlar*. Solvit sua les XII, aut uncias XII, lini libras XII, pro hostilicio denarios XVIII, aut XXIV. modios de *Rogone*; pullos XXIV, ova centum quadraginta quatuor, duas angarias, duas XV noctes; jugera XXXVI. Camba C modios solvit, absque eo, quod venit de ipsa curte dominica, & de *Godingen*; ubi sunt tres, qui solvunt, sicut illi de *Hunlar*.

LV. De Ivernesheim.

§. I. Cæsarius. Nobilis vir de *Sleide* tenet ab Ecclesia villam unam, quæ *Vulheim* appellatur, quæ non longè est ab ipso castro. Nobilis vir de *Dollendorph* tenet unam curiam, similiter prope ipsum castrum *Dollendorff*. Comes de *Wiede* tenet quoddam feudum juxta *Kesslige* in villa, quæ *Staffe* appellatur. Præterea tenet homines aliquot ex alia parte Rheni in sua Comitatu. Comes de *Are* tenet bonum allodium in *Menywele* (Meyenvelt) quod *Haynbach* appellatur. Præterea tenet inter *Are* & *Nurberch* curtem unam,

unam, quæ *Dreyffe* appellatur. Tenet etiam juxta *Landeskronē castrum regium*, jus patronatus unius Ecclesiæ: puto, quod *Heimersheim* appellatur, ac alios redditus ibidem cum decima. Similiter puto, eum tenere medieta-tem curtis de *Boppingen*, quæ sita est super flu- vium *Kile*. Multa esse possunt, quæ non oc- currunt ad memoriam. Ex quo partem aliquam scitis, investigate cætera. Sicut di- xit quidam sapiens: Dimidium, qui cœpit, habet.

Sunt in *Ivernesheim* mansa XXVIII; sol- vunt quisque sualem, valentem solidos duos; In alio anno porcum donativum, valentem de- narios CVIII. Scindalos in alio anno solvunt universim bis mille & septingentos. De lino libras simul dimidias XXVII. & totidem Cam- files, pro hostilicio denarios CCLXXXII, pul- los LXXXI, ova CCCCXV; de fimo carradas CCLXX, Jugera XLI; in autumnno & verno tempore totidem; Angarias ad Prumiam ad carradas XIII. & mediam. Parant de spelta modios CCCCXV. Sunt ibi vineæ ad carra- das XXX, Sylva ad porcos DC. Pali ad vi- neam MMDC. colliguntur ex mansis XXVII. prædictis, & ex terra indominicata, & ex manso, qui jacet in *Hivernesheim* (vel *Ivernesheim*) inter Arnasa & Trispinich; & in *Oge- bereshusen* & in *Wackendorff* mansis duobus.

Si quis obierit, optimum, quod habuerit, Seniori (Abbati) datur; reliqua cum licentia Senioris & magistri disponit in suos.

§. 2. Cæs. Hæ villæ omnes sunt ibi satis vicinae. Notandum est, quod, quandocunque aliquis, sive vir sive mulier, de familia Ecclesiæ obierit absque hærede, quos nos appellamus vulgariter *Barloys*, (fortè *Varloys*) quod Dominus Abbas ad opus suæ Ecclesiæ omnia bona sua debet confiscare & sibi colligere.

LVII De Wingarden;

alibi *llngarden* legitur malè.

§. 1. Cæs. Wingarden Canonici Monasterienses tenent ab Ecclesia. Sunt in Wingarden mansus X. Solvit unusquisque in censu & in omni servitio, ut cæteri de *Ivernesheim*. Est ibi vinea ad carradas IX, prata ad carradas VI, sylva ad porcos XX, molendina duo.

LVII. De Eykmesceyt vel Eichmesceyt;
situm est prope Monasterium.

Invenimus in *Eichmesceit* mansa tria & dimidium, & jugera octo. Solvit unusquisque in omni servitio & censu, ut illi in *Ivernesheim*; boves in hostilicio, de quinque mansis bos unus.

LVIII. De Notine.

Invenimus in *Notine* mansus XVIII. & dimidium, & jugera VIII; solvunt & serviunt,
sic-

sicut illi de Ivernesheim. Ex his habet Erleboldus in *Kelichsdorff* mansus tres, qui solvunt similiter, ut illi de Notine, excepto porco donativo. Habet etiam in *Bessich* mansus IV. & dimidium, cum eodem servitio. Est in *Wiere* mansus unus; terra indominicata in *Kelichsdorpb*, & in *Bessich*, & in *Wiere*, sunt jugera LVIII. prata ad carradas XXX, silva ad porcos CC; & in *Rotbendorpb* jugera X, & curtilis una. Habet etiam in *Bure* mansos XII.

§. 1. Cæsar. *Reyffe Comes Juliacensis* tenet in feodo; & ab eo tenet nobilis vir de *Kerpene*. Nobilis vir Dominus *de Blanckenheim* bona, quæ sunt in *Wiere*, tenet in feodo, & ab eo etiam in feodo tenentur de aliis villis. Quæ sequuntur, quisteneat, ignoro; investigate!

De Beneficiis.

Focco habet in *Harlesheim* curtilem unam, & ad porcos 100. sylvam, & in *Weye* jugera novem, & in *Holzheim* jugera novem, & in *Wiere* mansus duos, & de silva ad porcos C. *Warnarius* habet in *Bessybc* mansum dimidium, & in *Cinesbeym* mansus duos; solvit unusquisque de *Flavedesdorff* (forte *Fladesdorff* scribi debuit, supra *Flavedsdorff*) denarios IX. & carrum I; alia, ut illi de *Notine*. Summa angariarum illarum curiarum, quæ sunt circa *Monasterium*, & *Aram*, &

fines illos. Ducunt ad *Prumiam* de vino seu de annona carradas CCL, ad novum *Monasterium* similiter carradas CCL.

LIX. De Honespolt.

§. i. Cæsar. Honespolt sita est ad dimidium milliare juxta *Arre*. Comes etiam *Hofstadiensis* tenet eam in feodo.

Sunt in *Honespolt* mansi XXIV. In angaria carradæ XII. Solvit unusquisque in anno sualem, valentem denarios XII; pro hostilicio denarios IV. Solvit libram lini, aut camsi-lem facit; Pullos III, ova XV. Facit XV. noctes bis in anno, jugera tria, corvadas duas: wactas faciunt, angariam duo inter duos, lectum I. in orto. Clausuram faciunt, coquunt panem & cervisiam; scaram facit, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Ex his habet Erlebalduſ mansum unum, & presbyter I; facit idem servitium. Est ibi terra indominicata, jugera CXLVII, prata ad carradas XX, molendina duo.

LX. De Effelesbure.

Sunt in *Effelesbure* mansi VIII. & dimidi-
dius; solvunt & serviunt, sicut illi de *Honespolt*. Solvit unusquisque de fimo suo carradas V. Est ibi terra dominicata, jugera LIII. prata ad carradas X.

§. 1. *Caſarius Effelesbure* ſita eſt ſatis prope juxta *Are*, quam tenet nobilis vir de *Staleburch*, & ab eo tenet eam filius Theoderici Wareboldi de *Are*. Investigate, cur ille de *Staleburch* non recipiat eam à vobis. Attinet etiam illi curiæ jus Patronatus Eccleſiæ ejusdem villæ.

LXI. De Buezinsvelt.

§. 1. *Cæſar. Buezinsvelt* jacet ante fores *Arre*, quam tenet Comes *Hoſtadienſis* in feodo.

Sunt in *Buezinsvelt* manſi X; ſolvunt & ſerviunt, ut illi de *Iverneſheim* &c. Eſt ibi terra dominicata, jugera XXXI. vinea ad carradas IV. quam tenet *Frommuotb*; prata ad carradas XX, ſilvæ ad porcos XXX, molendinum unum.

LXII. De Keſlige.

Invenimus in *Keſlige* manſus XXI, in angaria carradas X. Solvit unusquisque pro ſuale denarios XII. camſiles facit aut ſolvit denar. XII; facit jugera III, corvadas duas, ſcindalas 100, angarias duas, unam de vino, & aliam de annona. Pro hoſtilicio denarios tres, pullos duos, ova X, bis XV. noctes: Lectum unum in orto, clauſuram in curte & in campo. Colligit fœnum, & annonam, & vindemiam, wactas facit. Panem & cerviſiam faciunt, linum ſeminat, colligit & parat; & iterum accipit

pit & canfilem facit. Est ibi terra dominicata, jugera CXX prata ad carradas XX. Silva in communi ad porcos C. Forestum (Kammervorst) in *Cramjceit* ad porcos CL. Pro lignario ducit carradas VIII. de fimo, de curte dominica. Est vinea in *Degerana valle* ad carradas III, quam tenet Frommuod cum homine uno.

§. 1. Cæsar. In *Keslghs* adhuc tenemus XVI. mansos. Quilibet illorum solvit in festo S. Martini XL denarios Colonienfes in censu, & ad natalem Christi duo maldera avenæ magnæ mensuræ, quæ appellatur *Wisevene*. *Haistaldi* ibidem manentes solvunt X. maldera avenæ hujus magnæ mensuræ. Molendinum solvit XVI. maldera avenæ hujus magnæ mensuræ, sine aliqua expensa. Decima solvit XXXV. maldera magnæ mensuræ tritici, & filiginis, & ordeï, vel XL. vel amplius. Præterea solvit LX. vel LXX. maldera avenæ, vel aliquando amplius, vel minus, sicut est de decimis. In *Arwilre* sunt quinque vineæ parvæ illuc attinentes, quæ coluntur ad medietatem: ubi proveniunt quinque vel sexamæ vini, vel circa hoc. Silva, quæ *Camervorst* appellatur, potest reddere circa XX. vel XXX. maldera filiginis, & ordeï, & avenæ. Est ibi bona decima lini, & *minuta decima* de quatuor villis; de Poledris, vitulis,

lis, agnis, hœdis, melle, porcellis, anseribus & pullis. Homines illuc attinentes, qui appellantur *Hovet lude* alibi commorantes, solvunt de capitibus suis annuatim, vel circiter hoc, quæ infeodata est. Et sciendum est, quod omnes homines, & mansionarii, & *capitales*, quando moriuntur, *cormedas* (*) solvunt. Præterea sunt ibi sæpe placita vestra, unde etiam jura proveniunt. Datur etiam ibi aliquid de vino, de decima vinearum, quæ ibi sunt.

LXIII. De Linde.

Invenimus in *Linde* mansus XXIV. solvit unusquisque sualem, valentem denarios XX, pro hostilicio denarios VI. De lino libram unam, pullos duos, ova X, duas XV. noctes: angarias duas, jugera quatuor & dimidium, corvadas duas: ligna, carradas quinque. Coquit panem, facit cervisiam, scaram facit; colligunt fœnum, & annonam, & vindemiam. Clausuram facit in curte & in messem. Waetas facit, in orto lectum unum; colligunt linum & parant. Terra dominicata, jugera XL. silva ad porcos XXX.

§. 1. *Linde* etiam distat ad dimidium miliare de *Arre*, & tenet eam Comes *Hostadensis*.

LXIV.

(*) vid. *Cangiacum* v. *Curmedia*

LXIV. De Cruceberg, quæ jacet in pede montis de Arre.

Invenimus in Cruceberg mansos V. & dimidium. Solvit unusquisque sualem, valentem denarios XX, pro hostilicio denarios XII, pro lino denarios VIII, pullos duos, ova X, duas XV. noctes. Jugera tria; panem facit & cervisiam, corvadas duas. Wastas facit, Clausuram facit in curte & in campo. Scaram facit, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Angariam facit integram. Est ibi terra dominicata, jugera XXXV. prata ad carradas XV, vinea ad carradam unam.

LXV. De Witzselle.

§. I. *Wizselle* jacet dimidio milliari de *Arre*, quam etiam tenet Comes. Canonici Monasterienses patronatum habent ecclesiæ cum decima. Sunt in *Wizselle* mansi XXXI. & dimidius. Solvit unusquisque sualem, valentem denarios XII. pro hostilicio denarios IV, de lino libram unam, aut denarios XII, aut canfiles facit; pullos duos, ova X, duas XV. noctes. Facit angarias duas, unam de vino, alteram de annona; clausuram facit in curte, in campo. Panem & cervisiam facit, Wastas facit; in orto lectum I. Ducit de lignis carradas V, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Colligit linum, & parant; facit jugera tria, scaram facit. Ex supradictis man-

mansis habet Ekibaldus mansus tres & jugera XI. & dimidium, & Radolfus habet mansum I. Est ibi terra dominicata jugerum CLXXXI. prata ad carradas C, silva ad porcos CCC, molendinum unum.

LXVI. De Arwilre.

Sunt in Arwilre mansi XXIX. Solvit unusquisque pro lino denarios XII, pro hostilicio denarios VI, pullos duos, ova X, faculas V, tonnam unam, circulos XII. in horto lectum unum, duas XV. noctes. Ducit de fimo carradas XV. panem & cervisiam facit, jugera duo; clausuram facit ad curtem & in campo. In altero anno scindalas C, palos ad carradas duas; scaram facit cum pedibus, Angariam unam, de vino situlam unam. Ex mansis supradictis sunt in *Cregellinheim* mansa servilia V. Solvit unusquisque de vino situlas sex, pro hostilicio, & lino, & fimo carradas V. faculas V, circulos XXXVI. In altero anno scindalas C; clausuram facit in curte & in campo. In horto lectum I. panem & cervisiam facit, & wactas facit, scaram cum pedibus, jugera tria.

S. I. Cæs. *Cregellinheim* est juxta *Synzeche*; nescio, quis bona ecclesiæ ibidem teneat. Abbas Goffredus sacras ædes facit in *Arwiler*. In *Arwiler* habemus modo tantum VII. feoda parva: quodlibet illorum solvit amam vini, &

colit picturam unam ; ubi nos duas partes percipimus ; & pro tunna solvit 8 denarios, qui appellantur *Vas penneghe*. Præterea solvit, ut puto, duos denarios, qui appellantur *Hervestret*. Præterea solvit duos denarios ad tectum domus reparandum. Solvit etiam *sumbrinum* avenæ & pullum. Inter illa septem feoda debent bene colere vineam salicam, quæ sita est in monte juxta villam: Solvunt etiam fimum ad eandem vineam. Minister noster ibidem, qui *Bomester* appellatur, tenetur de officio suo eandem vineam plantare, quod nos appellamus *proffen*. Præterea solvuntur ibi & census alii de quibusdam vineis. Summam istorum denariorum recipit vindemiator, quem transmittit vinum nostrum ibidem colligere, quæ summa ascendit ad VII. solidos, vel circa hoc ; qui denarii vel dabuntur pro vasis, vel vobis reddentur. Villicus solvit de officio villicationis XV. amas vini, unde duæ carratæ sunt infeodatæ ; & tres amas residuas reddet nuncio, qui eo transmittitur. Omnia non possum habere in memoria. Quando illuc veneritis, investigate vos ipsi. Meliorem, quam potui, viam vobis præparavi. Denarios illos, qui *Hervestret* appellantur, vult vindemiarius vester pro suo jure habere ; & alios denarios, qui pertinent ad tectum domus reficiendum, ille, qui moratur

tur

tur in domo. Tamen summam, quam scripsimus supra, id est, VI. solidos, vel circa hoc, vos habebitis, ut prædictum est.

Summa de Arwilre & Ministerialibus.

§. I. Cæsarius. Juxta *Arweiller* jacet bona curia, quæ continet vineas & agros optimos, quæ appellatur *Walpredeshoven*, quam tenet comes *Hofadiensis* ab Ecclesia.

Ex his mansis habet Benno unum cum vinea ad carradas duas. In dominico vinea ad carradas VIII. Est in *Arwilre* terra dominicata, jugera L. vinea in *Willolfesdal* ad carradas XVI. In *Calenberch* & *Madenbach* ad carradas XX, picturæ ad carradas XXXII. Sunt in totum carradæ LXXVI. Ex mansis dominicatis habet Erleboldus I. cum vineis ad carradas VI. Wernarius mansos duos, cum vineis ad carradas VII. Farabertus mansus V. cum vineis ad carradas Adalgerus habet vineam ad carradas duas. Amelgerus mansus duos cum vineis ad carradas VIII. Tegenardus mansus duos cum vineis ad carradas X. & situlas XXVIII. Liumundus vineam ad carradas V. Herimundus mansum I. Amandus vineam ad carradam I. Hidulfus vineam ad situlas XX. Amalgerus solvit libram lini; facit jugera tria, facit scaram.

De Ara.

Invenimus in *Ara* silvas communes ad porcos CC. Est præterea mansus unus, quem

tenet Benno & Geldradus, & solvunt ex eo libram unam lini; facit jugera sex. Solvit Geldradus porcum, valentem denarios sex, pullum I, ova VI, XV noctes, scaram facit, panem & cervisiam facit, clausuram facit in curte & in campo, angariam facit. Est ibi vinea una in *Falaveja* ad situlas XV. quam tenet Radolfus.

LXVII. De Elsass.

§. I. Cæsarius. *Elsasse* sita est juxta *Blankenberch* castrum *Comitis Seynensis* ex illa parte *Rheni*, quam tenet nobilis vir de *Oytingenbach* ab Ecclesia. Sunt in *Elsasse* mansus quinque; solvit unusquisque pro hostilicio denarios sex, pullos duos, ova X. Camfilem facit, aut solvit denarios III. duas XV noctes, scaram facit, colligit annonam & fœnum; panem & cervisiam facit, angariam unam ad *Bachheim*. Vigilat ad curtem dominicam. Ex his mansus unus solvit solidos quinque, & nullum aliud servitium facit. Est ibi terra dominicata, jugera XIX, prata ad carradas X, silva communis ad porcos DC. quæ in contentionem est.

LXIIIX. De Munichusen.

§. I. Cæsar. *Munichusen* sita est juxta *Rembabc*: tenet Comes *Hostadiensis*.

Invenimus in *Munichusen* mansus V, solvit unusquisque pro suale denarios XX, pro hostilicio denarios VI. Camfiles facit, aut solvit denarios

narios XII, pullos duos, ova X, jugera tria, corvadas II, duas XV noctes; de ligno carradas V. panem, & cervisiam, & wactas facit, scararam pedestrem, angarias duas; colligit fœnum, & annonam, & vindemiam, & linum, in orto lectum. Clausuram in curte & in campo facit. Est ibi terra dominicata, jugera XL. silva ad porcos L.

LXIX. De Metbenheim.

§. i. Cæs. Sita est ibi prope; nescio, quis eam teneat. In *Metbenheim* sunt mansus duo; solvit unusquisque pro suale solidos duos, pro hostilicio denarios sex, libram lini; aliud servitium, sicut illi de *Munichusen*. Inter *Aldendorph* & *Adelesdorph* mansus unus; solvunt illi, qui mansum illum tenent, pro hostilicio & suale denarios XV. & libram lini, & in *Majo* arietem unum; pullos duos, ova X, & reliquum servitium. In *Wintre* est mansus dimidius cum eodem servitio; & inter *Wintre*, & *Uuncule*, & *Adelesdorph* habet *Hubertus* vineas ad carradas quinque; & in *Eckendorph* jugera IV. Hæc, quæ superius descripta sunt, in *Linde*, & *Munichusen*, & *Eckendorph*, & *Uuncule*, & *Wintre*, & *Aldendorph*, & *Adelesdorph* & *Witerghe*, tenet idem *Hubertus* in beneficio mansus XXIV. & dimidium.

§. i. Cæs. Hæ villæ sitæ sunt supra *Rhenum*, vel ibi satis propè.

LXX. De Rethersdorff.

§. 1. Cæsar. *Retersdorff* est supra Rhenum juxta Drakenfels, (*Drakenviles*) quam tenet Comes Clevenfis ab Ecclesia. Tenet etiam apud *Worst* juxta *Deventre* decimam ejusdem curtis, quæ est satis opima. Præterea super omnia bona nostra, quæ habemus in Episcopatu Trajectensi, tenet advocatias, excepta Frisia. Sunt in *Retersdorff* mansus septem. Ex his sunt ultra Rhenum mansus IV. & ex hac ripa tres. Solvit unusquisque ultra Rhenum de vino situlas XXIV, pullos tres, ova X, circulos XXIV, faculas V, scindalas XXXXX, palos carradas quinque, de fimo carradas X; duas XV noctes, *scaram* facit *cum nave* bis in anno ad S. Goarem, sive ad *Dusburch*. Sunt alii, qui solvunt unusquisque de vino situlas XII. cum servitio reliquo. Ex hac ripa est unus, qui solvit de vino situlas XXIV. *scaram cum pedibus*, in orto lectum I, waetas facit, panem & cervisam facit; Colligit foenum, & annonam, & vindemiam. Claudic in curte & in campo; jugera facit. Est ibi terra dominicata, jugera XXIV. Vineæ ad carradas XII. Sunt in *Wintre* vineæ ad carradas duas. Ex supradictis mansis habet Ruopoldus unum, qui solvit situlas XXIV, Vineas ad carradas IV.

*LXXI. De Babcheim juxta Gudens-
bergh.*

§. 1. Cæs. Nobilis vir *de Blanckenheim* tenet istam curiam. Præterea tenet patronatum unius Ecclesiæ apud *Oldendorph* juxta *Rembach* cum aliis redditibus. Ibidem tenet etiam super *Kilam* fluvium villas quasdam, id est, *Poppingen, Pellinheim, Vorst.*

Invenimus in *Babcheim*; Othbertus mansa IX. & dimidium. Solvit unusquisque in anno pro hostilicio denarios XII, canfiles facit, aut solvit denarios VIII. Super annum alterum porcum unum, valentem denarios XII, pullos tres, ova X, ligna ad carradas V, XV noctes ter in anno. Coquit panem & cervisiam facit, jugera tria. Claudit in curte & in campo; angarias duas: Vigilant ad cortem dominicam. Lectum I. in horto, corvadas duas, scaram facit. Colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Est ibi terra dominicata, jugera XLV, prata ad carradas V, vineæ ad carradas V, sylva ad porcos XXX. Est ibi molendinum unum, quod solvit modios XXX. Habet Presbyter in *Liezheim* mansum I. & in *Bacheim* jugera V; de terra & vinea ad carradas III. Brimfridus habet inter *Ratalis villam* & *Vilippe* jugera XV. & in *Arwilre* vineam ad situlas XIII.

LXXII. De Ulnkele. Est juxta *Retersdorff*, nescio, an eam quoque teneat *Comes Cleve*.

Præsumtio.

Sunt in *Ulnkele* mansus sex: solvit unusquisque de vino situlas VI, pullos duos, ova X, circulos XII, faculas XII, jugera unum & dimidium. In orto lectum unum. Clauditi in curte, scaram facit, cum nave ducit, de fimo carradas V. Ex his mansis habet Rotoldus unam, & Wernarius I. Wernarius habet vineas in *Ulnkele*, & in *Emzfelt*, & in *Milenheim*, & in *Dettendorph* ad carradas V. & situlas XX; & Mansum I. tenet in *Mylenheim*, qui solvit ei solidos V. Ruotbaldus habet in *Mickele* vineam ad carradam unam & mediam. Remfridus Præpositus habet vineas ad carradas tres, & in *Badendorph* & *Godenbergb* ad carradam unam; Willibertus ad carradas tres, & in *Wintre* ad carradas V. Vothilarius habet vineas inter *Ulnkele*, & *Pissenheim*, & *Wintre* picturas duas, ad carradas tres. Balduibis habet in *Wintre* ad carradam I. & in *Catzbach* ad carradas tres. Lambertus habet in *Ulnkele* vineam ad carradam I. Est in Dominico tantum ad carradas IV. & in *Wintre* ad carradam I. Focco habet in *Remagen* & in *Belnere* mansum I. & in *Remagen* vineam ad carradam I; & solvit ille, qui mansum tenet, solidos IV. Est in *Liezheim* mansus unus, qui solvit, ei sicut illi de

de *Bacheym*. Inter *Liezbeim* & *Mylenheim* vineas ad carradas tres.

LXXIII. De Vilippe juxta Gudensberg, quam tenet Comes Hostadiensis.

Sunt in *Vilippe* mansa XI. servilia : solvit unusquisque pro sua unciam I. In altero anno *porcum donativum*, valentem denarios XII, pro hostilicio denarios XV, pullos tres, ova XV. Tres quindecim noctes. Camfilem facit, aut denarios solvit VII, jugera duo, corvadas duas, angarias duas; Panem & cervisiam facit, de fimo carradas V; claudit in curte & in campo, in horto lectos duos. Ex supradictis tenet Presbyter mansos V. solvunt ei, ut supra, & serviunt. Est ibi terra dominicata, jugera XXXV. prata ad carradas VI. Silua ad porcos CCC. De sylva eadem habet Presbyter ad porcos CL. Sunt ibi molendina duo; solvunt modios XL.

LXXIV. De Einclo.

Sunt in *Einclo* mansi XII: solvit unusquisque pro sua denarios XII, donativum porcum, valentem denarios IV, pro lino denarios VII, pro ligno denarios III, pullos III, ova XV, tres XV noctes, jugera III, angar. I, corvadas II, scar. facit. Colligit annonam, in horto lectum I, claudit in curte & in campo; panem, & cervisiam facit, & wactas. Est ibi terra dominicata, jugera LXXVI, sylva ad porcos DC.

LXXV. De Vogelbergh.

§. I. Cæs. Hæ villæ *Einclo & Vogelbergh* sitæ sunt ex illa parte Rheni juxta claustrum ordinis Cistertiensis, quod vocatur *Vetusmons*, ad dimidium milliare. Quis eas teneat, ignoro. Claustrum non longè distat à *Colonia*: ad illos enim pertinet jus patronatus unius Ecclesiæ.

Sunt in *Vogelbergh* mansi XI; solvit unusquisque pro lino denarios VI, pro suali uno anno denarios XII, altero anno denarios IV, pullum I, ova V, scaram facit, jugera tria, corvadas duas, tres XV noctes; Claudit in curte & in campo, colligit annonam, angaria I. Qui hæc solvunt, sunt mansus quinque. Alii sex solvit unusquisque pro lino denarios tres; omni anno pro suali denarios quatuor, pullum I, ova V; aliud servitium, ut superius. Est ibi terra dominicata, jugera LX. Exceptis his mansis, tenet Presbyter mansum unum.

LXXVI. De Bachheim.

Sunt in *Bachheim* mansi XIV; solvit unusquisque pro lino denarios XII, aut camfilem facit. Ligna carradas V. pullos duos; ova X, jugera duo: panem & cervisiam facit. Claudit in curte & in campo, wactas facit, colligit annonam & fœnum, corvadas duas, angariam unam, in orto lectum I. In ebdomada facit tres dies. Est ibi terra dominicata, jugera

LXIII,

LXIII, prata ad carradas XXX, sylva ad porcos X. Molendinum I: solvit modios XXIII.

§. I. Cæsar. Comes Juliacensis tenet bonam decimam in ista parochia in villa, quæ *Perne* appellatur. *Eppendorph* Arnoldus de *Gimmenich* assignavit D. Abbati *Joffrido*, & Monasterio suo Prumensi; XXX. jurnales: XVI. inter *Heide* & *Brademer* ex una parte, & XIV. ex altera; & aream ad domum faciendam juxta fabricam. Pro XL marcis ab eodem Abbate dicta area datur & solvitur; & in perpetuum in feodo tenenda Prumens.

LXXVII. De Justene.

Sunt in *Justene* mansus XXVI. solvit unusquisque in anno pro hostilicio denarios XII, pro lino denarios XII. In altero anno porcum donativum, valentem denarios XII, de ordeo modios VI, ligna carradas V, pullos III, ova XV, tres dies in ebdomada, jugera tria, corvadas IV, vervecem I. valentem denar. VIII. cum agno, si nostram feminam habet. Claudat in curte & in campo, angar. I. Inter duos axiles C; panem & cervisiam facit. Ex his mansis habet Presbyter tres. Sunt etiam ex his prædictis mansis servilia duo, quæ non solvunt, nisi linum & pullos. De ipsis supradictis mansis sunt Absa X. & XII. restant, quæ præ nimia paupertate non serviunt, neque sol-

vunt. Est ibi terra dominicata, jugera CCXX, silva ad porcos C.

§. i. Cæs. In partibus inferioribus habemus sex curias integras, id est, *Justene*, *Luntbe*, *Kembabc*, *Keslige*, & *Vitricbe*: numerantur pro una. Villicus Monasteriensis tenet *Tundorph*, *Ivernesheim* & *Notinc*, quæ numerantur pro duabus. Quælibet istarum dabit fratribus ad Natalem Domini unum salmonem capitalem, vel solidos X. Colonienfes. Ad Pascha similiter, & in festo S. Jacobi, quando dedicatio est Ecclesie, dabit eis sturionem, vel solidos X. Colonienfes. Præterea dabit quilibet villicus ad quodlibet festum istorum octo denarios Colonienfes, pro *minuta justitia*, quæ pertinet ad *artocreas* fratrum, tam Monachorum quam Clericorum. Similiter solvet quælibet curia ad natalem Domini Cellerario Fratrum ad eorum infirmatorium duos porcos saginatos ad opus Fratrum infirmorum. Et sciendum est, quod per totam Abbatiam ita est ab antiquo constitutum, quod, ubicunque vel salmone, vel porci, vel angariæ, vel quicunque redditus positi sunt ad redemptionis summam; quod in voluntate erit Ecclesie, vel ipsas res, sive redemptionem in tempore recipere. Scire debet Cellerarius, quod curiæ præfatæ & salmone, & sturiones, & porcos suâ vecturâ & expensâ sibi debent imputare.

tare. Præterea tenetur quilibet villicus Dn. Abbati quolibet anno duas marchas persolvere, quæ marchæ appellantur *Natselide*. Præterea solvet ei, ad quodlibet festum istorum trium, quatuor talenta piperis, & totidem talenta ceræ, & duas pelles de *corduano*, quæ *bucckeshude* appellantur, ut inde fiant *foculares* (*) suis capellanis. Hæc est constitutio antiqua.

Summa.

Sunt ibi manſa XXIII. ſolvunt pro hoſtilicio ſolidos XXII, porcos totidem donativos, aut ſolidos XXIV; de ordeo modios CXLIV, ligna ad carradas CXX, verveces XXIV, aut denarios CXCII. Sunt ibi manſa ſervilia duo, quæ non ſolvunt, niſi linum & pullos. Terra dominicata, jugera CCXX, prata ad carradas XXX, ſilva ad porcos C.

LXXIIX. De Gunnesdorpht.

§. I. Cæl. *Gunnesdorpht* tenet Comes de *Seyne* de Eccleſia, & eſt ſita ſatis propinqua *Linneche*. Prædictus Comes Seynenſis tenet unam villam ſuper fluvium *Kila*, quæ *Curtle* appellatur. Sunt in *Gunnesdorpht* ſimiliter cum terra dominicata manſi VII. quæ adhuc ſunt abſa. Eſt in *Ertillenbach* manſum I. etiam abſum. Eſt in *Paterne* molendinum unum cum dimidio manſo. Et in *Linnegh* manſum dimidium abſum.

LXXIX. De Bale vel Balibc.

§. I. Cæsarius. Similiter ista etiam curia ibi in vicino sita est. Quis eam teneat, nescio. Scio tamen, quod Comes *Juliacensis* jus patronatus cum decima tenet unius villæ, quæ *Barme* appellatur, & est sita juxta *Linniche*.

Sunt in *Balibc* (*Bala*) mansa sex, similiter cum terra dominicata. Sunt etiam in *Berbc* tria mansa; & in *Obendorpb* mansus I. & inter *Alma* & *Berbc* silva ad porcos CCC. Est ibi *Barme* l. cum tribus mansis, etiam *absis*.

LXXX. De Betbure.

§. I. Cæs. *Betbure* & *Hertene* etiam sitæ sunt satis prope ibidem. Nescio, quis eas teneat; puto tamen, quod sint in feodo *Comitis Seimensis*, quod ab eo tenet nobilis vir de *Milendunck*.

Sunt in *Betbure* & in *Sasla* mansa XII: solvit unusquisque sualem, valentem denar. XII; & in alio anno porcum donativum, valentem denar. IV. De lino libram I, pullos tres, ova XII, panem, & cervisam, & wactas facit. Pro hostilicio denarios XII, tres dies in ebdomada, angarias ad *Aram* & *Aquisgranum*; claudit in curte & in campo. Ligna ad carradas 5, jugera 2, corvadas 2; in orto lectum I, de fimo carradas XII, scindalas C. Est ibi terra dominicata ad mansa XII. sine illis, quæ descripta sunt supra, silva ad porcos C.

§. 1. Cæs. Nobilis vir de *Ramdenrode* infeodatus est de curia de *Linighe*, & de terminis, quos in vicinia illa habemus. Similiter Dominus Conradus *vander Dicke*. Similiter & alter quidam nobilis homo de *Bremeit* Comes etiam de *Molbabc* erat homo Ecclesiæ; nescio, ubi feodum illud jacet, quod ipse tenuit. Puto tamen, quod tenet curias, quas ibidem ex antiquo Ecclesia possedit; & puto, quod feodum suum bene reperietis. Constat enim mihi, eum fuisse hominem Ecclesiæ. Ipsæ etenim curiæ cum terminis suis satis expresse in libro hoc sunt scriptæ.

LXXXI. De Hertene.

§ 1. Cæs. Hoc, quod præfatus sum de *Betbure* & *Hertene*, hoc etiam dico de *Bundene* & *Ockerenburgh*.

Sunt in *Hertene* mansa XII; solvit unusquisque & servit, sicut illi de *Betbure*, excepto, quod pro hostilicio solvit denarios VI. & de lino fusa XL. Sed quod pejus est, nullus habitat in *Hertene*.

LXXXII. De Budende vel Bundene.

Sunt etiam in *Budende* mansi VIII. etiam ipsa inter *Betbure* & *Hertene*, ut ante dixi. Terra dominicata, mansi XII.

LXXXIII.

*LXXXIII. De Okeninburghc vel Ockeyn-
burghc (forte Okerrenburg.)*

Sunt in *Okeninburghc* mansa X; solvit unusquisque libram unam lini, pullos 3, ova X, tres dies in ebdomada, panem & cervisam facit. Claudit in curte & in campo. Jugera 3, prata ad carradas X. silva communis ad porcos M. Colligunt prædicti homines fœnum & annonam, & ducunt.

In *Betbure* ex mansis præscriptis habet Presbyter unum mansum & dimidium. Sunt ex his mansa XV, qui solvunt *parafredos*. Sunt etiam mansa servilia 7, quæ solvunt pro lino denarios XII, & in Majo arietem I, valentem denarios VI; pullum I, ova V, jugerum I, carradas 3. & aliud servitium, sicut alii. Sunt in summa mansa XXXIII. Ex supradictis tenet Presbyter mansa IV. & servilia tria, & Hillibertus duo; & sunt absa IV. & X. Est ibi terra dominicata, *jugera L, quæ faciunt mansa V*, prata ad carradas C. Silva communis sufficienter. Sunt ibi molendina duo, quæ solvunt modios LXX.

LXXXIV. De Linneghe.

Sunt in *Linneghe* mansi XXXVII. Solvit unusquisque pro suali denar. XII, pro hostilicio denarios XII, libram lini, aut denarios XII, pullos III, ova X, de ligno carradas V, duos dies in ebdomade; panem & cervisam facit. Clau-

Claudit in curte & in campo jugera duo, & jornales duos. Corvadas tres, angariam unam, in orto lectum I, colligunt fœnum & annonam.

LXXXV. De Langenacher.

§. 1. Cæsar. Langenacher non multum distat à *Kerpene* juxta Coloniam. *Canonici* etiam *Kerpenses* emerunt eam, ut dicitur, contra *militem*, qui eam tenuit ab Ecclesia, qui vocabatur *Godefridus Colvo*, & erat natus de *Bassenheim*, ut puto.

Sunt in *Langenacher* mansi 4. & dimidius. Ex his solvunt 3. Unusquisque sualem, valentem denar. XIV, libram lini, pro hostilicio denarios XII, pullos V, ova XV, de ligno carradas XV. jugera 3, corvadas 2, duas XV noctes angar. I. panem & cervisiam facit. Claudit in curte & in campo, in orto lectum I. Alius mansus & dimidius solvit linum similiter; pullos tres, ova X; aliud servitium, ut cæteri. Est ibi terra dominicata, jugera L, prata ad carradas XV, silva ad porcos C, molendinum I.

LXXXVI. De Juhggende vulgo Jüggen.

§. 1. Cæs. Juhggende non longè distat de *Linnighe* in una vicinia, quæ appellatur de *Mule*: & tenet eam Comes *Seynensis*, & ab eo tenet eam nobilis vir de *Mulendunhc*.

Sunt in *Juhggende* mansi XV, solvit unusquisque in anno solidos III. & libram lini,
pulos

pullos duos, ova XX, jugera III, tres XV noctes. Est ibi terra dominicata, jugera C, silva ad porcos. Claudit in curte & in campo, colligit annonam & fœnum

LXXXVII. De Ludensheim.

§. I. Cæs. Ludesheim non longè distat de *Tulpeto*, & tenent eam *Canonici S. Mariæ in Prumia*. Sunt in *Ludesheim* mansi 3. Solvit unusquisque de ordeo modios VII. & sextarium (seester) unum, libram lini, aut denarios XII, pullos III, ova X; de ligno carradas V, duas XV noctes, tres dies in ebdomada; panem & cervisam facit, jugera 3, corvadas 2, angarias 2; claudit in curte & in campo, *Wactas* facit. Est ibi unus mansus, qui solvit tantum solidos tres, scaram facit, lectum I in orto. Est ibi terra dominicata, jugera XL. prata ad carradas VIII, molendinum unum.

LXXXVIII. De Kerpene.

§. I. Cæs. Kerpene sita est juxta Coloniam ad duo milliaria, ubi habitant Canonici; & bona vestra ibidem tenet Comes *Hostadiensis*, & ab eo tenent heredes *Garfilii militis*, qui erat ministerialis Ecclesiæ.

Est in *Kerpene* mansus unus & jugera XII. Mansus solvit solidos V. *Baldricus* habet in *Kerpene* mansum I. & jugera XI; *Farambertus* habet in *Horeym* mansus 3. Solvit unusquisque libram lini, pro suale denarios XV, pro

pro hostilicio denarios IX, pullos 3, ova X, jugerum facit & corvadas, tres dies in ebdomada. Claudit in curte & in campo, wactas facit in dominico. Est ibi terra dominicata, jugera XXX, prata ad carradas XX, silva ad porcos C.

LXXXIX. De Witesheim, Wizersheim, Viziersheim.

§. 1. Cæs. *Wizersheim* non longè distat à *Kerpene*, quam tenent *Canonici Monasterienses*. Comes *Juliacensis* tenet advocatiam.

Sunt in *Wizersheim* mansi VII: solvit unusquisque & servit, sicut illi de *Reynbach*. Est ibi terra dominicata, jugera LXX, prata ad carradas XX.

§. 2. Cæs. Sciendum est, Dominum *Gerbardum* bonæ memoriæ Abbatem temporibus Domini *Henrici* Imperatoris & D. *Adolphi* Archiepiscopi *Coloniensis*, quoddam allodium ac firmitatem, quæ *Kente* appellatur, situm super fluvium *Arlasæ* (forte *Arnasæ*) non longè de *Colonia*, pro magna pecuniæ summa emisse, atque illud dilecto ac fideli suo H. Comiti de *Seyne* in augmentum feudi sui concessisse. Præterea sciendum est, eundem Abbatem Illustri viro H. Duci de *Limburg* allodium quoddam, quod *Ambele* appellatur, item pro magna summa pecuniæ emisse, & præfato Duci & suis hæredibus idem allodium in feo-

dum contulisse. Nec illud oblivioni tradendum est, quod cum *Advocatia S. Goaris* cum suis appendiciis, mortuis hæredibus, literâ ad sæpe dictum Abbatem pervenisset, & ipse cum tali feodo suam voluntatem de jure facere potuisset; quod conventio talis inter eum & Comites de *Cassenelbogen* & *Höynsten* facta fuit, quod ipsi ei & Ecclesiæ Prumiensi allodium eorum, quod *Kumklenbach* appellatur, cum suis appendiciis coram multis testibus traderunt; & sic advocatiam S. Goaris cum suis appendiciis, atque præfatum allodium *Kumkelenbach*, in feodum perceperunt.

XC. De Encene vel Ensene.

§. 1. Cæs. Ensene sita est juxta *Jercene* prope *Tulpetum*, & tenet eam Abbas *Sibergensis*. Quomodo Ecclesia illa bona vestra possideat, scio in parte; suo tempore vobis narrabimus.

Sunt in *Encene* manentes novem. Solvit unusquisque pro lino denarios VI, pullos II, ova X; facit jugera tria, claudit in curte & in campo. Angarias duas solvit, de fimo carandas V. Colligit annonam, & fœnum, & vindemiam. Panem & cerevisiam facit. Terra dominicata in *Encene*, in *Langendorph*, in *Arwilre*, in *Civirnihc*, in *Godesdorpb*, jugera XXXVIII. XV. noctes facit in anno. In horto
facit

facit lectum I. Balduicus habet in *Sivirnihc* (Civirnihc) mansus 2.

XCI. De Sconoube (Sconovise alibi scribitur.)

§. i. Cæsar. *Sconoube* sita est non longè à Monasterio, quam tenent *Comites Viennenses & Juliacenses*. Attinet etiam eidem curiæ jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quod tenent prædicti Comites, vel alter eorum pariter cum decima.

Sunt in *Sconoube* mansa tria & jugera novem. Solvit unusquisque sualem, valentem denarios XII, facit camfilem. Pro hostilicio denar. 3, pullos 2, ova VIII. Facit jugerum I, corvadas 2, secant fœnum & colligunt. Ad annonam quotidie mancipium I; panem & cervisam facit, scaram similiter, ut illi de *Ivernesheim*, linum, duas XV. noctes. Angaria de *Ara* ad novum Monasterium, & de *novo Monasterio* ad Prumiam. Excutiunt annonam, in orto faciunt lectum unum.

XCII. de Malberbc.

§. i. Cæsar. *Malbercb* est ibi satis prope, quam tenet *Comes Juliacensis*, & nobilis Vir *Volcoldus* de *Burc* tenet eam ab eo.

Invenimus in *Malberbc* mansos IV. & dimidium. Solvit unusquisque de dimidio mansu pullos duos, ova X, denarios VI; aut facit cambfilem medium. Facit jugera duo,

corvadas duas, angarias, ut illi de *Sconoube*, & *scaram*. Terra dominicata, jugera LXXIX, prata ad carradas VIII, silva ad porcos 300. De prædictis mansis tenet Hardridus mansum I. qui servit, ut supra.

XCIII. De Rodenre, alibi Rodeme.

§. I. Cæs. *Rodenre* Dominus de *Blanckenheim* tenet, quæ non longè sita est de *Stenzelt*.

Sunt in *Rodenre* mansus V, & serviunt, sicut illi de *Notine* & *Iversheim*. Solvit unusquisque pullos 2, ova X. Terra dominicata, jugera V. *Sarcum* (novale) ubi sunt jugera VI. & dimidium. Silva ad porcos XXX, prata ad carradas VIII.

XCIV. De Rore.

Similiter tenet *Rore*. Sunt in *Rore* mansus IX. & dimidius, & serviunt, sicut illi de *Iversheim*. Prata ibi sunt ad carradas XXX, silva ad porcos CC.

XCV. De Vitergbe.

§. I. Cæs. Constat etiam, *conventum Monasteriensem* ab Ecclesia Prumiensi à primis fundamentis fundatum esse, & eundem conventum à nobis octo matrices Ecclesias pariter cum decimis possidere, quarum Ecclesia in *Rembabc* est una. Præterea tenent à nobis bona alia plurima. Unde ejusdem conventûs Canonici Domino Abbati atque Ecclesiæ Prumi-

Prumiensi subjecti esse debent, & Capellani; & non solum *Monasterienses*, verum etiam Canonici *S. Gearis* atque Prumienses.

Sunt in *Viterghe* mansus XXXVI. Ex his mansis habet Walbertus unum. Solvit in altero anno denarios XII, porcum donativum pro denariis VI. Facit jugera 3, scaram facit, pullos 3, ova XV. Ex his habet Erleboldus mansus duos, & solvit solidos duos. In altero anno porcum donativum, valentem denarios XII. Jugerum facit & scaram, & pullos, & ova. Adalbalduſ habet mansum unum, qui servit, & solvit, ut Walbertus. Rodowicus habet mansus serviles V; solvit unusquisque denarios XII, pullos tres, ova XV, tres dies in ebdomada; jugerum facit, panem & cervisam facit, solvit scindalas C. Sunt mansus XI, qui solvunt unusquisque ad missam S. Martini denarios VI, ad natalem Domini denarios XII, duas XV noctes, pullos 3, ova XV, angarias duas; panem & cervisam facit, & scaram facit, jugera 3. Claudit in curte & in campo, wactas facit. Colligit annonam & foenum. Sunt alia mansa VII. cum eodem servitio & censu, sed scaram non faciunt. Benno mansum I, Baluicus mansum I, Hubertus mansum I, Wernarius medium. Roodowihc habet jugera LXXIII. Est ibi terra dominicata, jugera CXII, prata ad carradas XXX, silva ad

porcos CCC. Molendina 2. Unum solvit modios XXX. Sunt in *Burvenich* jugera XVI, quæ tenet Luimundus. Rodowicus habet prata ad carradas XXX.

XCVI. De Bulgensheim.

§. I. Cæs. *Bulgensheim* est juxta stratam, quæ de Monasterio ducit Coloniam; quam tenet Comes *Seynensis*, & ab eo tenet eam Dominus de *Mylendunch*. Sciendum est etiam, Comites *Seynenses* jus patronatus quatuor vel V. Ecclesiarum à nobis cum decimis suis habere; quarum *Juggende* est una, *Bulgensheim* alia, tertiam & quartam non habeo in memoria, præsumo tamen, vel *Betbure* vel *Cherenberbc* esse matricem Ecclesiam, vel utrasque esse matrices Ecclesias. Sunt in *Bulgensheim* mansus VII; solvit unusque ad natalem Domini denarios XV, pullos 3, ova X. In altero anno porcum donativum, valentem denarios IV. Angariæ duæ, jugera tria, tres XV noctes. Colligunt annonam & fœnum, Claudit in curte & in campo, in orto lectum I, scaram pedestrem facit. Ex his habet Presbyter mansum I, Farabertus duos, & jugera VI. Reinaldus mansum I. Est ibi terra dominicata, jugera XCI, Molendina duo, quæ solvunt modios LX; silva ad porcos X. Est adhuc mansus I. in *Dreyse*, quem colit Wernarius, qui solvit in anno solidos IV. Forestum I. ad porcos CC.

In

In *Beppenboven* mansus dimidius, qui custodit forestum.

XCVII. De Rembach.

Sunt in *Rembach* mansi XLIX; solvit unusquisque sualem, valentem solidos duos, libram lini, aut camfilem facit. Pro hostilicio denarios VI; in altero anno porcum donativum, pro denariis IV. Altero anno scindalas C, pullos 3, ova X; de fimo carradas X. Facit jugera V, corvadas II, angarias 2, panem & cerevisiam facit; Claudit in curte & in campo, scaram facit, ubi ei præcipitur; wactas facit, duas XV noctes. Ex his mansis solvunt XVIII. *sanisugas*: unusquisque 30 parasfredos dant, colligunt fœnum, & annonam, & vindemiam. Colligunt linum & parant. Sunt ex supradictis mansis servilia V, quæ faciunt in orto lectum I, tres dies in ebdomada, pullos duos, ova V. Camfilem facit, jugera tria. Ex prædictis mansis tenet Sigilo VIII, Labertus V, Benno IV, Erleboldus I. Est ibi terra dominicata, jugera CCLXV, ex quibus tenet Sigilo XXXIII, Lambertus XX, Benno XVIII, Erleboldus VI, Ruotbaldus VII. Sunt ibi prata ad carradas CC, silva ad porcos C. Exceptis his mansis supradictis tenet Warnarios in *Odendorph* mansus IV, & jugera 3, cum eodem servitio & censu.

XCVIII. De Dusburhc.

§. I. Cæsar. In Dusburhc duæ partes decimæ esse deberent Prumensi Ecclesiæ, sicut sunt in *Iustene*, quam tenet Pastor ejusdem Ecclesiæ; & puto, quod etiam recipiat censum de mansis nostris; Est in *Dusburhc* Ecclesia, unde omni anno debent exire solidi XXX. Sunt ibi mansa Ledilia XIX; solvit unusquisque ad nativitatem Domini unciam unam, ad Pascha pulum I, ova X. In æstate pro hostilicio denarios V. dies duos in ebdomada operatur. Sunt alia mansa duo; unumquodque solvit in anno solidos tres, & nihil aliud solvit. Est in *Embrike* mansus unus; ad natale Domini solvit unciam unam, in ebdomade facit dies duos. Sunt ibi mansa absa tria; de lino libram I. *Fresones*, qui manent in *Dusburhc*, solvunt ad festivitatem S. Martini uncias VIII, ad Pascha uncias V. & denarios XII. Sunt ibi mansi IV, quos Maginardus dedit; unus ex illis solvit de ordeo modios XV, de siclo modios XVI, de avena modios XIV; multones duos, valentes denarios XII. In anno XIV. dies operatur, & uno die arat. Tertius mansus solvit de siclo modios XVI, de ordeo modios XII, de avena modios XII; arietes duos, XIV. dies operatur, & uno die arat; multones duos. Mansus tertius solvit de siclo modios XVI, de ordeo modios XII, de avena modios X. cæterum ut supra.

pra. Sunt ibi Haistaldi VIII. solvit unusquisque denarios XII: foeminae solvent solidos V.

XCIX. De Arnheim.

Est in *Arnheim* Ecclesia una, quae solvit libram unam: mansa Ledilia 7. Solvit unusquisque ad festivitatem S. Martini denarios XX, de siclo modios 2, de ligno carradas IV; ad Pascha pullum I, ova V; ad Rogationes porcos duos, valentes denarios V; ad Pentecosten denarios VI. In mense Majo XIV. dies, in autumno similiter. Sunt etiam mansa dimidia VI; unusquisque solvit ad Pentecosten denarios VI: & in *Wilippe* sunt mansus III. unde nullus census exit, nisi quarta pars annonae: & in *Velide* & *Munichusen* sunt mansa V. *absa.*

C De Aldenselen.

§. I. Cæsar. *Aldensele* sita est inter *Deventre* & *Monasterium* in una terra, quae vocatur *Tronica*, (*Troentia*) & est melius oppidum illius viciniae; habitant enim ibi XVI. Canonici, & est ibi Conventualis; ipsum autem oppidum bene est firmatum ac munitum.

Sunt in *Aldenselen* mansi IV, qui solvunt uncias IIX. & nihil aliud. Sunt ibi alia mansa XIII: solvit unumquodque ad natalem Domini XX denarios; ad Pascha pullum I; ad pascendos poledros denarios V. De vino denarios III, de foeno carradam unam; ad Pen-

tecoften porcum unum, valentem denarios V. Pro hostilicio denarios VI. Rateln habet mansum I, qui solvit denarios XXV. nihil aliud. Rin habet duas partes mansi; Gelo similiter. Solvit unusquisque denarios XIV, & pullum I; pro hostilitio denarios IV, de vino denarios duos; ad pascendos poledros denarios tres, porcum I. valentem denarios V. Est ibi unum territorium, capiens sementis modios XXX. Illo anno, quo seminatum fuerit, solvit denarios XII: quando seminatum non fuerit, nihil solvit.

CI. De Tremele.

§. 1. Cæf. *Tremele*, & sequens curia *Vamele*, sitæ sunt juxta *Numagen* palatium Regium, fluvium, qui *der Wail* appellatur; & hæ curiæ satis vicinæ sunt oppido, quod *Tyle* nuncupatur.

In *Tremele* sunt mansus IV. cum appendiciis suis. Inde *Adalhem* major habet mansum dimidium, sine censu; cæteri tres solvunt unusquisque ad festum S. Martini denarios XX, ad festivitatem S. Johannis denarios VII. Ex manso dimidio exit census denariorum XXIV. *Vendil* solvit ad missam S. Martini denarios X, ad Natale Domini denarios VIII, in æstate denarios X.

CII. De Vamele.

§. 1. Hæ villæ omnes sunt sibi satis vicinæ,
ut

ut dictum est alibi. Omnes etiam invenientur juxta *Tyle*, quod situm est super fluvium, qui *der Wyl* appellatur.

In *Vamele* sunt duo mansus, in *Sandewihc* duo, in *Rotheheim* duo. In *Asperen* mansus & dimidius, in *Wadenoy* mansus unus, in *Huyve* mansus, in *Wediche* mansus, in *Sinewenne* (forte *Suitvenne*) mansus.

CIII. De Testrebant.

§. I. Cæsar. *Testrebant* sita est ex alia ripa fluminis ejusdem (*Vahalis*) citò investigare poteritis omnia, si diligentiam adhibueritis.

In *Testrebant* juxta *Linguun* sunt mansus tres; solvit unusquisque ad festivitatem S. Martini denarios X, ad natalem Domini denarios XII. Ex his mansis solvit dimidius mansus denarios XXII.

§. I. Cæsar. Ubi flumen magnum, quod *Dysla* (Isla) appellatur, intrat mare, habemus piscationem apud unam villam, quæ appellatur.....

CIV. De Worst, Vorst.

De Ecclesia, quæ est in Worst, exeunt solidi XXX. ad vindemiam, de siclo modii duo, de ordeo modii tres, ad Rogationem denarii sex; duas XV. noctes. Sunt in *Deventre* Haiſtaldi tres; unusquisque illorum solvit denarios XII.

De Familia Salvatoris, quæ est in Saxonia.

Familia *Sancti Salvatoris*, quæ est in *Saxonia*, solvit inter siclum & ordeum modios CCCC, de melle situlas IV; in æstate de argento solidos XXX: & unusquisque illorum VI. dies in æstate operari debet, aut denarios III. solvere. Modo à paganis devastatum est, nec de illis partibus aliquid præter solidos V. venit.

CV. De Gembriche.

Gembrica sita est non longè à Sancto Goare, quam tenet Comes *Hostadiensis*; & ab eo tenent hæredes Domini Cunradi de *Boparden*, qui morabatur in novo castro, quod appellatur *Sconecke*. Præterea tenet præfatus Comes NB. *Steffelle* & *Unse* juxta *Budensheim*: tenet etiam C. maldra tritici parvæ mensuræ apud *Vitterche*, & plurima alia, quæ non scripta in libro hoc.

Sunt in *Gembriche* mansa ledilia XXIII. solvit unusquisque sualem, valentem solidos V, de lino libram unam, pullos duos, ova XX, axiles C; de ligno carradas V, faculas V, palos 3; inter quatuor Lediles bovem hostilicium, I. parafredum, ubicunque præcipitur illi. Angaria ad Monasterium, id est, modios octo, ad S. Goarem duos; Corvadas 3. unum diem ad fimum ducendum, ad fœnum, ad messem. In ebdomada dies duos cum duobus mancipiis.

Glaves

Glaves (*) tres : circa dominicam curtem alias tres, circa broil V. perticas habentes longitudine. Braxare & coquere debent, tres XV. noctes in anno, scindalas L; *Substratoria* lignorum carradam I. ad dominicam scaram. Jugera duo, jornales precatorios duos. Qui dimidium servitium faciunt, sunt sex: solvit unusquisque de lino libram mediam, aut camfilem mediam facit, pullum I, ova X, axiles L, scindalas XXV, palos IV, *glaves* duos & medium, corvadas tres. Angariam ad Monasterium, modios IV: ad Sanctum *Goarem* duos; parafredum dant, inter illos VIII. bovem hostilicium. Jugera duo, jornales precatorios duos, ad messem & ad foenum, dies duos in ebdomada cum duobus mancipiis. Braxant & coquunt. Ligna stratoria carradas duas ad dominicam scaram. *Haistaldi* ejusdem villæ, solvit unusquisque denarios duos; feminae aut camfilem, aut denarios XII. sive duos dies ad messem & ad foenum; & sex denariosolvere debent. Sunt ibi mansa fervilia duo: faciunt omni ebdomada dies tres, pullum I, ova X, jugera duo, jornalem unum. Angariam ad *S. Goarem*, modios duos; ad Monasterium modios IV. Ad messem & ad foenum

(*) an quasi crates ex vimine, Gallis *clayes*. Distinguendæ ergo sunt *Glaves* (*clayes*) à glave, (*claster*) de qua ad Gloss. Cæsarii in præfationem.

num tres dies cum uxore sua, & ad linum colligendum & parandum.

CVI. De Backele.

§. 1. Cæs. Omnes curiæ hic descriptæ sunt apud S. Goarem ex utraque parte Rheni. Cum illuc perveneritis, interrogate Canonicos S. Goaris, & ipsi plenius vos instruent, quis eas teneat, & ubi sint sitæ, quam ego: quia ipsi ubique in illis recipiunt decimam de *salica terra*, sicut & Canonici Prumienfes recipiunt in terra ista. Constat mihi tamen, quod nobilis vir de *Isenburch* tenet super S. Goarem supra Rhenum jus Patronatus duarum Ecclesiarum in una bona villa, quæ appellatur. Præterea tenet statim juxta S. Goarem ex alia parte Rheni bonas & optimas vineas. Tenet etiam & alia bona.

Sunt in *Backele* mansa Ledilia IV. unde plenum censum, sicut supra dictum est; mansa dimid. XXI. servilia mansa VII. Sunt VIII, qui curtilem habent. Haistaldi & feminae solvunt & serviunt nobis.

CVII. De Nasteden.

Sunt in Nasteden mansa Ledilia XXVIII. unde plenus exit census, sicut superius diximus. Ex his sunt integra XIII. & alia sunt dimidia. Sunt ibi servilia quatuor. Haistaldi & foeminae solvunt, ut superiores. Sunt ibi molendina duo.

CVIII.

CVIII. De Sualbabc.

In *Sualbabc* est mansus ledilis, qui similiter servit, ut supra. Molendinum I, servilia mansa XII. qui sub uno censu tenentur, id est, tres dies in ebdomada. Et sunt septem, qui sunt sub uno censu, excepto IV. dies in ebdomada. *Hai-standi* & feminæ, ut superiores, solvunt.

CIX. De Nessene al. Nesene.

Sunt in *Nessene* mansa ledilia VI. unde census exit, sicut superiores; Molendinum I. Sunt mansa dimidia VII. quæ dimidium servitium faciunt, ut supra. Sunt mansa servilia XII, quæ omni ebdomada faciunt dies IV. cætera, ut superiores.

CX. De Wlaethe.

Sunt in *Wlaethe* mansa plenaria XII, quæ similiter serviunt, sicut superiores. Est ibi mansus dimidius, qui facit dimidium servitium. Servilia mansa XII. Censales, qui censum solvunt, sunt XV.

CXI. De Wenestre.

Sunt in *Wenestre* mansa ledilia VII. quæ idem servitium faciunt, ut superiores. Sunt mansa dimidia V, quæ dimidium faciunt servitium. Servilia XVI, quæ ex proprio lino camfilem faciunt, & serviunt, ut superiores servi.

CXII. De Nockere vel Nocgere.

In *Nockere* sunt mansa XV. faciunt omni ebdomada dies tres, pullos duos, ova X, jugera duo,

duo, angariam ad Monasterium, id est, modios IV. Braxant & coqunt; glaves duas, per-
ticas IV. habentes longitudine. Ad foenum &
ad messum. In ebdomada dies tres, palos
duos, ad vineam watcarii, unusquisque de pa-
lis carradam unam.

Summa in Gembricke.

Sunt ibi mansa ledilia XXII, dimidia VI,
servilia 2. De ledilibus exeunt suaes XXII,
librae lini XXIII, pulli XLVI. ova CCCCLX,
axiles MMCCC: de lignis carradae centum &
XV, pali LXVIII, boves hostilicii V. In an-
garia modios CCXXX. Scindalae MCL. De
VI. dimidiis mansis camfiles III, suaes III,
pulli VI, ova LX, axiles CCC, scindalae CL,
Bos hostilicius unus. In angaria modios XXX.
De duobus servilibus pulli duo, ova X. In
angaria modios X.

Summa de Backele.

Sunt in *Backele* mansa Ledilia IV, dimidia
XXI, servilia VII. De Ledilibus suaes 4, li-
brae lini 4, pulli 8, ova 80, angar. mod. 40.
De mansis dimidiis X. & medius camfiles, pulli
XXI, ova CCX; In angaria modii CV. De
servilibus mansis VII. Camfiles III. & medi-
us, pulli 7, ova 70, in angaria modii XXXV.
Debent exire inter *S. Goarem & Palezvelt, Bi-
berheim & Beltom*, sarciles XXXIV. De *Bel-
ton* sarciles XII, de *Dubabc* I, de *Palezvelt* I,
de

de *Riverheim* II, de *S. Goare* XVIII. Præterea exhibunt de *Ursule* XIV.

§. I. Cæsar. Dominus Abbas Prumiensis tres habet principales *sedes*, quæ quondam satis erant competenter solemnes ac honorabiles: de quibus Prumiensis est una, Monasterium altera, apud S. Goarem tertia; quarum quælibet habet infeodatos satis honestos Priores & Capellanos, atque Ministeriales plurimos, & satis copiosam multitudinem mancipiorum, qui cottidianum, quando eis præceptum fuerit, Domino Abbati persolvent servitium. Et sciendum est, quod istorum oppidorum redditus, vel sunt Domini Abbatis, vel suarum Ecclesiarum, sive suorum Ministerialium. Et prædicta hæc tria oppida, ut ita dixerim, Domini Abbatis, & suarum Ecclesiarum ac fidelium, debent esse quasi camera & habitatio cottidiana, & ab omni violentia Advocatorum ab antiquis temporibus exempta; & de hoc à multis Imperatoribus sive Regibus sunt privilegiata. Advocati quippe non debent ibidem præsumere aliquam exactionem seu violentiam exercere vel facere; & nihil aliud, præter tertiam partem placitorum, quæ in foro fiunt, debent ibidem percipere. Dominus autem Abbas, quando sibi placuerit, cum suis fidelibus ac Capellanis ibi manebit, & ubi necessitas exegerit, negotia suæ Ecclesiæ

ibidem tractabit: & penitus nullum gravamen
 five impedimentum à suis Advocatis, qui am-
 pla & multum commoda ab eo tenent feoda,
 sustinebunt. Quod si forte alienus aliquis
 ibidem atque in aliis Ecclesiarum nostrarum
 curiis violentiam Ecclesiæ inferre attentaret,
 ipsi, tanquam fideles Ecclesiæ & *homines Le-*
gii, sicut sacramento præstito tenentur, omni-
 bus viribus suis, etiam proprio capite, illam
 debent, quantum in ipsis esset, fideliter defen-
 dere ac prohibere. Præterea sciendum est,
 quod si Dn. Abbati placuerit in prædictis op-
 pidis concambium & monetam suam habere,
 poterit: hanc enim libertatem ac donationem
 fundatores nostri, id est, Pippinus, & Carolus
 Magnus, ejus filius, nobis contulerunt, & ut
 patet in eorum privilegiis, Ecclesiæ jure perpe-
 tuo possidendam confirmaverunt.

Summa de *Nasteden*. Sunt in *Nasteden*
 mansa ledilia XVIII, dimidia XVI, servilia IV.
 De ledilibus suaes XVIII, libræ lini XVIII,
 pulli XXXVI, ova CCCLX. Angariæ modii
 CLXXX. De dimidiis suaes VIII, pulli XVI,
 ova CLX. Angariæ modii LXXX. Serviles
 mansi IV. camfiles 2, pulli IV, ova XL; In an-
 garia modii XX.

Summa de *Süalbach*. Est ibi mansus le-
 dilis: solvit suaem I, camfilem unum, pullos
 duos, ova XX. In angaria modii X. Servilia
 man-

mansa XXVIII. pullos XIX, ova CLXXX. In angaria modii XC.

Summa de *Nesene*. Mansa ledilia VI, dimidia VII, servilia XII. De ledilibus sua-les VI, libræ lini VI, pulli XII, ova CXX. In angariis modii LX. De dimidiis sua-les tres & medius, camfiles tres & medius, pulli VII. ova LXX. In angaria modii XXXV. De servilibus camfiles VI, pullos XII, ova CXX; in angaria modii LX.

Summa de *Wlathe*. Mansa ledilia XII. Dimid. I. Servilia XII. De ledilibus sua-les XII, libræ lini XII, pulli XXIV, ova CCXL. In angaria modii CXX. De dimidio manso sua-les medius, pullus I, ova X. In angaria modii V. De servilibus camfiles VI, pulli XII, ova CXX, In angaria modii LX.

Summa de *Venestre*. Mansa ledilia VII, dimidia V, servilia XVI. De ledilibus exeunt sua-les VII, libræ lini VII, pulli XXIV, ova CXL. In angaria modii LXX. De dimidiis camfiles 2. & medius, pulli V, ova L. In angaria modii XXV. De servilibus camfiles VIII, pulli XVI, ova CLX. In angaria modii LXX.

Summa de *Nocgbere*. Sunt in *Nocgbere* mansa XV; camfiles XV, pullos XXX, ova CL, in angaria modii LX.

CXIII. Incipit de possessionibus, quas habemus in Episcopatu Wormatiensi.

Sunt in *Dinheim* mansa XII; ex quibus habet Gundaldus mansum I, & Major I. Solvit unusquisque de vino situlas XII, axiles ad *Altrippe* centum, tres palos ad *Vennam*. Si palos & axiles non dant, tunc solvent denarios VIII. Tres carradas de fœno debent *Altrippe* secare, & in scaram ducere, aut in *Dinheim*. De suo fœno carradas 2. det; pullos duos, ova X. De ligno in autumno carradam I, & in nocte lucernam ad *calcatorium*. Duas XV. noctes. De fisco solvit modios duos, scaram faciunt cum navi ad *S. Goarem* ad *Altrippe*, ad scindelingas (axiles) Ducunt etiam cum carro inter duos, dant denarium I. ad *circulos* comparandos. Debent coquere, & braxare, & wactare. Debent vindemiam colligere, & in carro suo ducere ad calcatorium. Gundaldus habet ibi vineas duas, Major unam. Sunt ibi vineæ ad carradas XV.

CXIV. De Neccrobc, vel Nettoye.

Sunt in *Neccrobc* mansa ledilia XXX; debet unusquisque sualem, valentem solidos V, camfilem I. aut denar. XX, pullos V, ova XV, jugera 3. Tres XIV. noctes: unam ad missam S. Martini, aliam in Februario, tertiam in Majo. Corvadas tres; In hostilicio aut tres bo-

boves mittunt, aut unusquisque jugerum unum facit, hoc est, tria jugera. Ad Missam S. Martini debet unusquisque unum pecus sui Senioris accipere, & nutrire usque ad Pascha de suo. Quod si perdiderit, reddet de suo. Unusquisque debet accipere modios de annona, & ducere ad molendinum, & facere panem, si necesse est; & si non est opus, reddet farinam ad curtem. Similiter de braze modios V. Debent integram carradam vini & carradam farinæ in suo carro ducere, ubicunque eis præcipitur in *Stapagum*. Scaram debent facere in navi usque ad *Covelenze*, vel quantum in IV. diebus possunt ambulare. Ad messem & ad pratum tribus diebus in ebdomada debet mittere duo mancipia. *Glavem* unam circa curtem & in messem. Si quid furatum fuerit in curte per noctem & per sepem exierit: componet ille, per cujus *glavem* exierit, & si per totam, component omnes de villa. *Scuras* cooperiunt, parafredos debent omnes: debent integros IV. Si Senior ibi fuerit, focum de suis lignis facere, & wactare domum, & luminaria dare; & si aliquid fuerit furatum in ipsa domo, debent de suo componere.

§. I. Cæs. Partem istius allodii modo tenet Ecclesia de *Hemmenrode*, (Hermirode) quæ sita est juxta nos.

CXV. De Geinheim & in Hildensheim.

Manfaledilia XXIV. & dimidium. Debet unusquisque sualem, valentem solidos V. Camfilem ad Pascha, aut denarios XXX. Friskingam vervecinam, aut ovem cum agno, aut denarios XII. pullos V, ova XV, tres XV. noctes; unam ad Missam S. Martini, alteram in Februario, tertiam in Majo cum annona ad Cuckeme; palos V. ad vennam: de ligno carradas V; de minuta quatuor, quinta ad *Fausgina*. Facit jugera tria de sua annona, seminat modios duos de siclo, claves duas perticas tres in longitudine; unam ad *Altrippe*, alteram in *Gleinheim* in die suo. Mittit ad vindemiam ad *Dinheim* mancipia duo, ad messem & ad foenum mancipia duo, in ebdomada dies duos; ducit in corvada de foeno carradas duas, secut unusquisque carradas V. in die suo, & ducit ad scaram dominicam. Scaram facit cum suo caballo ad Prumiam, & portat, aut VI. sarciles, aut octo camfiles, aut VI. salmones. Ducunt inter duas carradam vini de *Hodensheim* & *Altrippe*. Vadit ad Scaram Dominicam, & *battit* de avena modios X, & ducit ad mansionem, & facit braziam & brazat. Flagellat etiam de annona modios XII. in die suo, & mittit in navi, & ducit ad *Cbuckeme*. Debet accipere farinam, modios V. & facere panem; verveces lavare &

& tondere. Debet unum animal Senioris accipere ad Missam S. Martini, & de suo nutrire usque in Pascha. *Sanguisugas C.* Si Senior ibi fuerit, debet caballos suos custodire uno die & una nocte. Debet ad proximum mansionaticum Senioris, aut cum carro vel cum caballo, quicquid præcipitur ei, portare. Debent inter duos victualia porcario portare. Sunt præterea in *Geinheim*, & *Hildesheim*, & *Farenheim* mansa servilia XVIII. Facit unusquisque sarcilem I. X. cubitos in longitudine & IV. in latitudine. Operatur 3. dies in hebdomade in dominico ad messem & ad fœnum cum duobus mancipiis. Debet curtem custodire, debet tres dies in ebdomada post meridiem in securam dominicam *battare*, reliquum tempus tres dies operari. *Brazant* & coquunt. Debent porcos custodire in pastu simul cum porcario, Ducunt suales ad *Prumiam*. Ubicunque Senior fuerit in pago, debent Friskingas ducere illuc, & custodire, & servire, & de suo vivere. Reliquum servitium faciunt, sicut *ledilia mansa*, excepto, quod suales non solvunt, & tria dimidia. Friskingas solvunt; quod quatuor ex his minimè faciunt.

§. I. Cæs. Homines etiam nostri, quos habemus in partibus superioribus, id est, *Comes Sylvestris*, Comes, qui dicitur *van deme Nu-*

rihc, (*) Comes de *Lainingen*, Comes de *Cazzenelebogen*, Comes de *Hoinsten*, Comes de *Spanheim*; Nobilis vir de *Ysenburhc*, item nobilis vir de *Choverne*, omnes de possessionibus, quas ibidem habuimus, sunt infeodati. Præterea infeodati sunt à nobis hæredes Domini *Weneri de Bolandia*, & fratris ejus Domini *Philippi*, & multi alii parvi ac magni, ut in veteri libro continetur. Apud *Altrippe* juxta fluvium *Rbeni* prope *Necroye*, de quo videlicet *Altrippe* sæpius mentio fit in isto libro, erat antiquis temporibus cella fratrum nostrorum religiosorum, & erat ipsa Ecclesia in honore *S. Medardi* consecrata. Præterea apud *Keslige* in villa nostra similiter erat & est oratorium *S. Petri Apostoli* fabricatum, ubi etiam tunc temporis congregationem nostrorum Monachorum constat fuisse, & debitas Deo laudes persolvisse. Similiter apud *Rivin* super *Mosam* in finibus *Ardennæ* erat & est Ecclesia in honore *S. Mariae*; & similiter constat de Monachis *Prumiensis* Ecclesiæ, prioratum ibi fuisse, & gloriosæ Virgini *Mariæ* servitium diu noctuque persolvisse.

§. 2. Jus Patronatus Ecclesiæ de *Alvesheim* cum decima Comes de *Liningen*, & advocatiam ejusdem curtis tenet in feodo; tenet etiam alia bona. Hæredes Domini *Weneri*

(*) forte *Com Hunrihk*, hodie *Hunsrik*.

neri de Bolandia, & hæredes Philippi fratris ejus, tenent à nobis infra terminos curtis *Alvesheim*, numero CXVII. descriptæ, bonum castrum, *Hoviles* feu *Hoveltz* appellatum. Præterea sunt ibidem quidam milites, qui sunt infeodati de ipsa curte, quorum prædecessores fuerunt homines ac Ministeriales Ecclesiæ: quam qui tenent, tenent etiam & alia bona. Illi de *Ripelskirchen* tenent *Hoveltz*.

CXVI. *De Wilre.*

Sunt in *Wilre* mansa plena IX, ex quibus tenet Siguinus unum. Solvit unusquisque de vino situlas XXV, pullos V, ova XV. Faciunt opera in vineis à Kalendis Februarii usque ad Missam S. Martini, in ebdomada tres duos dies feria II. & III; & datur eis pulmentum de pulmento Dominico, sicut illis de *Merricke*. Colligunt foenum, faciunt jugera tria; ad messem & ad foenum mancipia duo; ducunt inter duos de vino ad *Altrippe* carradam unam. Faciunt *circulos* (Reife) & *materiam* (cimber) & quidquid eis præcipitur, quod ad illud opus pertinet. Post Missam S. Martini faciunt XIV. noctes, & faciunt axiles, aut V. perticas ad curtem; palos V. ad vineas. Sunt præterea mansa dimidia. Solvit unusquisque de vino situlas X, pullos III, ova X, & faciunt tres perticas. Reliquum servitium faciunt,

sicut supradicti. Sunt ibi vineæ ad carradas XX.

§. 1. Cæsarius. Wilre est infra.

CXVII. De Alvesheim.

Sunt in *Alvesheim* mansa ledilia XV. & dimidia duo. Solvit unusquisque pro camfili denarios XXX. sualem, valentem solidos V, ad Pascha *Friskingam vervecinam* aut denarios XII, pullos V, ova XV. palos ad vennam, aut denarios V. Secat de foeno carradas V. *Altrippe*, aut solvit denarios V. facit XV. noctes III. unam ad Missam S. Martini, aliam in Februario, tertiam in Majo: ad messem & ad foenum mancipia duo. Foenum & de annona, ad scuram dominicam carradas V, facit angarias inter duos, sicut illi de *Geinheim*. Facit jugera tria, & de sua annona seminat modios duos; facit scaram ad Prumiam cum caballo, sicut supradicti faciunt, solvit de ligno carradas duas ad vindemiam; ad *Dyeneheim* mancipia duo. Battit de annona modios XII. & ducit ad *lluymode* in navi. Panem & cervisam faciunt, sicut illi de *Geynheim*. Debent verveces lavare & tondere; debet unusquisque porcos duos sui Senioris nutrire à Missa S. Martini usque ad dimidium Martium. Sunt præterea mansa fervilia XIII. Debet unusquisque sarcilem I, ad Pascha *Friskingam* I. valentem denarios VI; debet ad *Altrippe* car-

ra-

radas 3; fœnum secare & ducere ad scuram dominicam, aut solvere denarios VI. Debet ad vennam palos tres, aut solvere denarios III. Facit tres XIV. noctes, aut solidos III. & denarios III; pullos III, ova X. Cætera faciunt, sicut illi de Geynheim. Faciunt jugera, sicut illi supradicti.

§. 1. Cæsar. *Wilre* est bona curia, & est sita juxta *Bolanden* non longè de *Alvesheim*, quam tenet quidam Abbas Præmonstratensis Ordinis: quem aliquando ore ad os allocuti fuimus, quo jure possideret bona Ecclesiæ? ipse autem obmutuit, nesciens, quid posset respondere. Et cum super hoc finale responsum ab eo instanter requireremus, respondit, à quodam milite illam curtem in eleemosynam recepisse. Nos autem affirmavimus, alodium Ecclesiæ nostræ in eleemosyna non potuisse de jure, sine voluntate Ecclesiæ, nec recepisse, nec debere possidere. Super hoc satis territus fuit, &, quod nos parcere vellemus, instanter rogavit. Nos autem cum postea Romanam venissemus, litteras contra Ecclesiam suam, quæ *Rodenkirchen* appellatur, & prædictum Abbatem obtinuimus, quod eum super hoc coram judicibus Domini Papæ conveniremus. Quando autem de Prumia recessimus, litteras in scrinio nostro cum aliis scriniis reli-

qui-

quimus. Quid vero vos inde facere debeatis, prudenter deliberate.

CXVIII. De Ockenheim.

Sunt in *Ockenheim* mansa servilia XVI. ex quibus tenet *Hunfridus* mansum unum. Faciunt IV. ex his jugera 3. solvit unusquisque de lignis carradam unam, & carradam unam ad vineas; pullum I, ova X, dat *Friskingam* I. ad S. Johannis Missam, valentem denarios X. Duos dies in vineis operatur, uno ad incidendum, altero ad fodiendum. Facit in anno duas XIV. noctes, *glavas* III. circa curtem; ad messem & ad fœnum mancipia duo, ad vindemiam mancipium unum. *Battit* de annona modios V, & ducit ad *Binge*. Mittunt inter omnes bovem unum in curte. Quinque ex his solvunt unusquisque *Friskingam*, valentem denarios X. Reliquum servitium facit, sicut supradicti. IV ex supra dictis solvunt unusquisque *Friskingam*, valentem denarios XII. Cæterum facit, sicut supra dicti. Exit ibi de vineis ad carradas XII.

CXIX. De Binge.

Sunt in *Binge* curtiles VI, ubi resident homines VI. Solvit unusquisque pullum unum, ova X. Sunt ibi *picture* tres, ex quibus tenuit *Adelramus* unam. Sunt ibi *petioles* de vineis, quas tenent supradicti homines, & faciunt ad medietatem. Potest ibi esse de vineis ad carradas XII. Faciunt
sca-

scaram ad *Chucgene*, ad *Altrippe*, ad *Frankenuurth*. Solvunt inter duos ad vindemiam de lignis carradam unam, faculas V. Est ibi præterea mansus unus, quem tenet extraneus homo, & solvit denarios XII.

§. 1. Cæsarius. Nobilem virum de *Stalebuhc* cum aliis scribere nolui, quia nondum constat mihi, quod ipse tenet bonam villam cum patronatu Ecclesiæ ejusdem non longè de *Arre*, quæ villa est allodium Ecclesiæ, & appellatur *Effelesbure*: quæ etiam intitulata est in principio libri.

Hic sunt intitulati homines nobiles Prumiensis Ecclesiæ. Qui etiam desiderat scire, quid ab Ecclesia in feodo teneant, legat librum, & sic se poterit aliquantulum expedire.

Homines nobiles Prumiensis Ecclesiæ:

1. Comes de Cleyve, Clivenfis.
2. Nobilis vir de Ramdenrode.
3. Nobilis vir van der Dicke.
4. Dux de Limburhc.
5. Nobilis vir de Bremet.
6. Comes Juliacensis.
7. Comes de Leyne.
8. Comes de Wiede.
9. Nobilis vir de Isenburhc.
10. Nobilis vir Deckoverne.
11. Comes de Cassenelbogen.
12. Co.

12. Comes de Hostein.
13. Comes de Spanheim.
14. Comes Sylvestris.
15. Comes Wandemenuhric. [von dem
Hunric, puto]
16. Comes de Linihngen.
17. Comes de Arre.
18. Comes Hostadensis.
19. Nob. vir de Sleyde.
20. Nobilis vir de Dollendorpht.
21. Comes de Vianden.
22. Dominus de Blanckenheim.
23. Nobilis vir de Malberhc.
24. Nob. vir de Malberhc & de * Vol-
ckenberhc.
25. Nob. vir de Hayes.
26. Nob. vir de Numagen.
27. Comes de Luzzelenburhc.
28. Nob. vir de Otyngenbach ultra Rhe-
num.
29. Nob. vir de Urre.
30. Nob. vir de Kuns.
31. Comes Namurcensis.

Ministeriales infeodati, & multi præter hos
alii :

1. Hæredes Domini Weneri de Bolanden.
2. Hæredes Philippi fratris ejus.
3. Dominus Uldo de Hayes.

4. Do-

(*) Valkenberg, supra.

4. Dominus de Sconenberghc.

5. Dominus de Dune.

Majores hic intitulamus Barones, & sicut habitant in Provinciis, sic eos permixtim descripsimus:

Alve, Elicheroth, Selriche, Niederprume, Luhi, Morlenbahc, Hermanesbaneden, Gunnenbrecht, Olmeze, Suirsheim, Budenesheim, Tuntdorpha, Lizzendorpha. Hæ videlicet curiæ in principio libri cum aliis Ecclesiæ curiis non sunt intitulatæ, neque in libro descriptæ. In veteri enim libro nihil de eisdem expressum invenimus. Ideo eas cum aliis Ecclesiæ curiis non descripsimus. Hoc tamen non multum debetis attendere: nam sitæ sunt ante fores Ecclesiæ, & quolibet die, si placet, ibidem jura vestra potestis investigare. Taliter enim vobis tenentur servire, sicut cæteræ curiæ, quæ juxta eis sunt proximæ. Similiter & de curiis vestris supra Mosam constitutis mentio non fit in libro; id est, de *Rivin*, *Finpen*, & *Fyima*; nec etiam de bonis nostris, quæ habemus apud *Hubecngt* in Francia; nec non & de bonis, quæ tenemus apud (*) *Chzimmingen*. In Frisia multos habemus census: quos etiam in aliis villis satis prope Chzimmingen debemus annuatim percipere; qui jam diu neglecti sunt, quia

(*) forte legendum Chrüningen, id est, Groninga.

quia non erat, qui eos requireret debito modo cum effectu. Habemus itaque in eadem villa jus Patronatus unius Ecclesiæ, quæ est una de melioribus totius Frisiæ.

In prima pagina libri, unde hæc exscripta sunt, pinguntur *Pippinus Rex Francorum gloriosus, atque Carolus Magnus, ejusdem Pippini filius, victoriosissimus Imp. Romanorum, nec non gloriosissimus Rex Francorum, Prumiensis Ecclesiæ Patroni atque Fundatores primi*. Pippinus in habitu breviori usque ad suras & corona regia. Carolus in Cæsarea corona & longa cappa. In tertia pagina S. Benedictus pictus est cum radiis; cui *Fridericus peccator atque Abbas Prumiensis Ecclesiæ sive Monasterii* adstat in habitu cum cucullo. Ad pedes jacet *Cæsarius, quondam Abbas Prumensis; Deus propitius esto mihi peccatori!* In 4to folio sequitur bulla Innocentii Papæ, data anno 1133. Deinde sequitur in fol. 6. dedicatio Cæsarii ad Fridericum Abbatem. Post hæc prædiorum nomina 119. Postea fol. 7. *Notandum est, quod in isto libro; [quæ sunt initialia hujus libelli.]*

/ Leibniz, Gottfried Wilhelm, / Eckhart, Johann Georg <<von>>,

Illvstris Viri Godofr. Gvilielmi Leibnitii Collectanea Etymologica,
Illvstrationi Lingvarum, Veteris Celticae, Germanicae, Gallicae,
Aliarvmqve Inservientia
Bd.: 1

(1717)

Coburg, Landesbibliothek -- D IV 4/27(1/2)#1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11941685-2